MARCELLI PALINGENII STELLATI POETAE

doctissimi Zodiacus vitæ: hoc est.

De hominis vita, studio, ac moribus optimè instituendis, Libri. XII.

Cum indice locupletissimo.

In ædibus Henrici Bynneman.

Anno. 157[illegible].

32

AD ILLVSTRISS.

OMNIQ. LAVDE DIGNISSIMVM FERRARIAE DVCEM HERCVLEM SECVNDVM, MARCELLI PALINGENII STELLATI PRAEFATIO.

ONSVEVERVNT scriptores tum antiqui tum recentiores, illustrissime atque inuictissime dux Hercules, Estensis familiæ summum decus, splendor, & gloria, postquam libros suos, imò liberos, quos ingenio suo pepererunt, ad calcem perduxere, illisq; vltimam manum imposuere, virum quempiam amplissima dignitate ac potestate conspicuum quærere cui labores suos dedicent, nuncupent, atque commendent, vt eius fauore ac Patrocinio muniti, pestilentissima inuidorum spicula, criticorumqúe temeritatem non reformident. Quandoquidem in hac vitæ tragico comœdia contingere plerumque solet, vt ignaui homines voluptatibus addicti, eos contemnant quos virtute præstare vident. Diuina tamē prouidentia

 fieri

fieri semper solet vt in tanto humanæ vitæ errore, aliquis princeps reperiatur qui virtutem diligat, suoq; patrocinio tueatur: ne studiosis viris presidium desit, & locus ad quem confugere valeant. Ceterum antiquos vt reges atq; imperatores silentio preteream qui viros ingenio precellentes amplexi sunt, tu vnus es tẽpestate nostra, Dux excellentissime, cui Deus talem tribuit mentẽ vt nil pulchrius, nil honestius, nil diuinius virtute ipsa existimes, ideoq; virtutem habentibus præsio esse consueuisti. Minimè mirum igitur videri debet si ad celsitudinem tuã confugi, librosq́; meos tibi dedicare constitui. Nam quem aliũ patronũ in tota Italia inuenire possum cui musæ cordi sint? qui carmen sibi oblatũ aut intelligat, aut examine recto expendere sciat? O corruptissima tempora! Quid mihi cũ principe qui alienis oculis videt? ore loquitur alieno: illum volo qui per se possit curuum discernere recto: cui non ausint maligni homines dicere candida de nigris, & de candentibus atra. Talem igitur cùm te esse omnes predicent, Dux illustrissime, audacter ad te protectus sum: eo maximè quòd Antonius Musa Brasauolus, vir singulari doctrina integritateq; cõspicuus, qui excellentiã tuam fidelissimè colit, mihi de te spem optimã attulit: quippe qui doctrinam, prudentiam, huma-

humanitatem, liberalitatemq́; tuam mirificè apud me cõmendauit. Cuius verbis tantũ habeo fidei, quantum dici posſit. Eo igitur ſuadente, opus noſtrum cui titulus eſt ZODIACVS VITAE, in duodecim libros digeſtũm, multosq; per annos elaboratũ, Celſitudini tuę donamus, dicamus, nuncupamus: vt apud poſteros nomen tuũ clarum ac memorabile fiat. Sed quanquã longè precioſiori munere dignus es, tamen hoc exiguum noſtrum accipere tua Celſitudo ne dedignetur, magisq́; donantis animũ quàm donũ ipſum aſpicere velit. Spero tamen fore ſi opus hoc tuis auſpicijs ſemel in lucẽ eruperit, vt apud viros bonos ac vere doctos laudem haud ſpernendam ſit habiturum, præſertim apud poſteros. Quandoquidẽ poſteritas ipſa ſolet abſq; inuidia iudicare, iuxta illud, Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit. Nónne ſua etiã ſæcula Mœonidem riſere? Accipe igitur, Dux illuſtriſſime, exiguũ pauperis clientis munus: tuoq́; fauore quaſi Palladis ęgide, ab inuidorũ maledictis defende. Si tamen in tanto opere aliquid fortè reperitur quod à noſtra religione aliquantũ diſſentire videatur, mihi minimè imputãdum çenſeo. Nã dum aliquãdo de reb⁹ Philoſophicis loquor, diuerſorũ philoſophorum opiniones refero, præſertim Platonicorum. Quæ ſi falſæ ſunt, non ego, ſed

ipſi reprehendi debent: cùm mea ſit intentio, à catholica fide nunquam declinare. Quocirca in omnibus quæ ſcripſi, orthodoxæ Eccleſiæ me humiliter ſubijcio: eiuſq; cenſuram, vt virum Chriſtianum decet, libenter accipio. Vale Princeps optime: Dij te nobis diutiſſime ſeruent.

THOMAS SCAVRANVS AD LECTOREM.

PRælia grandiloquo scribunt mauortia versu,
Pugnacesq; solent tollere ad astra viros,
Aut mœstos referunt alterno carmine casus,
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis,
Multi atq; egregij vates, Oenotria tellus
Quos tulit, aut Graij quælibet ora soli.
Hæc via iam cunctis nota est, hæc trita poetis
Materia, hanc omnis tractat vbique liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare seueras
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri cæcas aperire latebras.
Quisque iocos sequitur, seria quisque fugit.
Quàm facile est chartas nugis implere canoris,
Quàm facile in calamum fabula blanda venit?
Ausonios inter vates Lucretius vnus,
Scrutator veri sedulus ipse fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere claustra,
Et superos acie mentis adire Deos.
Sæpe tamen recto deflexit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus,
Vera magis necnon vtiliora canit.
De dijs, deq; anima ostendit quid credere sit fas,
Dum sequitur nostræ relligionis iter.

Carmine complexus, Phœbo Musisq; secundis,
Quæ intra se, & quæ extra maximus orbis habet.
Viue igitur fœlix, Vates dignissime, donec
Suspendet mundi pondera vterque polus.
Tu Marcellus eris: nunquam tua fama peribit,
Et tua laus nullo est interitura die.
Candide lector, habes diuinum carmen, in illo
Inuenies animi grata alimenta tui.
Quæ sint summa bona, & quo pacto ducere vitam
Conueniat, præsens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat sophiæ cælestia munera, per quæ
Tē poteris summo conciliare Ioui,
Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:
Denique te doctum, te facit esse bonum.
Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipsum
Ducta nitet, ceu sol per sua signa means.
Maioremq; vt sol mundum, sic iste minorem
Illustrat, vegetat, ornat, alitq; liber.
Quem quicunq; Deo charus cupit esse, tenebit
Sæpe manu, & magna sedulitate leget.

MARCELLI PALINGENII STELLATI POETAE ZODIACI VITAE LIBER PRIMVS.

ARIES.

ENS mea nescio quo iamdudum impulsa furore
Ardet lauriferos Parnassi inuisere colles
Ruraq; Castalia Musis celebrata canoris.
Cyrrha placet, semperq; virens nemus, ô ego quantas
Effugiam tenebras? video surgentis Eoo
Luciferi radios, paulatim albescere cælo.
Liuor abi, et stygio procul hinc te abscõde profundo.
Vincit amor Musæ, vincit Deus, ardua quamuis
Sit via, non metuit virtus inuicta laborem.
Phœbe pater, vatumq; decus, da noscere calles
Ambiguos: auidumq; reple ambrosia Aganippe:
Lux tua monstret iter, per quod penetralia templi
Ingrediar veneranda tui, & me subtrahe vulgo,
Non ego, quòd veniam nouus ignotusq; sacerdos
Gratus ero fortasse minus: si numine dextro
Excipies, blandoq; sinu, tu tollis ab imo,
Nobilitasq; viros: sine te mortale peribit
Ingenium, vox raucescet, nil dulce sonabit
Vana chelis, quòd si fueris mihi dexter, adibo

Sidera spectabitq́; altos mens enthea diuos.
Sis igitur mihi, quaeso, fauens Latoë tuumq́;
Tollere humo (nisi fata vetent) dignare clientem.
Et vos Castalides Nymphae, si pectore puro
Limina vestra adij: si non contagia caeca
Luxuriae iuuenem potuere auertere vestro
A cultu, nec me vicit vesana libido,
Tradite me famae, ne prorsus inutilis olim
Vixisse hic videar, pereamq́; in funere totus.
Spes famae solet ad virtutem impellere multos.
Tu verò Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
Ausonios inter proceres celeberrime nostro
Tempore, & Estensis certissima gloria gentis,
Quem Parnassiacis Pallas nutriuit in antris,
Et sacro à teneris aluerunt lacte Camoenae:
Vnde sibi sperant decus immortale futurum,
Cyrrhaeasq́; iterum per te reuirescere lauros:
Quãquã obstat Mauors, atq́; inuidus in sua quaerit
Promissis, alijsq́; modis te ducere castra:
Castra, vbi perpetuos merearis victor honores,
Et tua lauriferis decorentur signa triumphis:
Adsis & placido vultu dignare poëtam
Aspicere, insolitas intentatasq́; volentem
Ire vias, vatum quas non vlla orbita signat
Hactenus: & timido optatum largire fauorem.
Sic tua te incolumem videat Ferraria semper,
Donec post longa foelicia tempora vitae,
Decedens terris, ad coeli sidera migres.
Illa dies olim veniet (modò flamina nobis

Longa

Longa trahat Lachesis) quũ te et tua facta canemus
Vberius, nomenq; tuum Gangetica tellus,
Et tartessiaci resonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas passim tua fama per vrbes,
Et per me extremis Libyæ nosceris in oris.
Tunc ego maiori Musarum percitus œstro,
Omnibus ostendam quanto teneâris amore
Iustitiæ, sit quanta tibi pietasq; fidesq;,
Quantum consilio valeas, & fortibus armis:
Quàm sis munificus, quàm clemens: deniq; per me
Ingenium moresq; tuos mirabitur orbis.
At nunc, ista tibi quæ tradimus, accipe læto
Interea vultu, & præsentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa & diuersa, nec vno
Gurgite versari semper: quò flamina ducent,
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus vndas:
Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus.
Et quanquàm interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias, atque abdita pandam:
Præcipuè tamen illa sequar quæcunq; videntur
Prodesse, ac sanctos mortalibus addere mores,
Heu pœnitus (liceat verum mihi dicere) nostro
Extinctos æuo, quo non obscœnius vllum
Aut fuit, aut posthac erit: & quæcunq; nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior, non virginibus magis apta Camœnis
Materies, quàm quæ tractat de moribus vlla est.
Hæc hominem reddit sanum, ingenioq; valentem,
Sit quamuis hebes, & stolidi cognatus aselli,

Impius

Impius, & recti contemptor, turpiter & qui
Luxuriam sequitur, vel quem scelerata cupido
Solicitat, cuiusue premit præcordia dirum
Inuidia virus: mendax, vafer, atque bibendi
Consultus: demum vitio quocunque laborans,
Hac poterit sola peruersæ crimina mentis
Exuere, atque viam vitæ reperire salubrem.
Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
Qui sibimet, domuiq; suæ, patriæq; decenter
Consulere, ac dubijs rebus succurrere norint.
Non tantùm facies roseo niueoq; colore
Mista placet, pulchriq; oculi, pulchriq; capilli,
Singulaq́; æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compositi mores, & splendor honestæ
Mentis, quam vitio virtus seclusit ab omni.
Quid quòd iustitiæ cultor, morumq́; bonorum
Lætus agit, speratq́; Deos sibi prosore semper?
Nec curat, siquis secreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus.
Contrà, qui malus est, formidat semper apertum
Ne fiat facinus, quòd clàm commisit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.
Siquid secum homines mussant, nunc dicitur heheu
De me, nunc recitant nostræ præconia culpæ.
Quid faciam? iudex, vel Rex me accersit, adibon?
An potius fugiam miseræ discrimina vitæ?
Lege deûm stabili semper metus angit iniquos,
Nanq; malus, quanquam interdū gaudere videtur,
Æstuat ipse tamen, medijs vt strongylos vndis,

Æthna-

Æthnáue, quum fabricat flagrantia tela Pyracmon.
Num magis ergo canam mille oppugnata carinis
Pergama, periurum stultè miserata Sinonem?
Ogygiásne domos infausto Marte petitas?
An laudabo aliquem dictis mendacibus, vt pars
Magna solet vatum: & coruum Phœnica vocabo?
Num melius, plumis Iunonia regna secantem
Dædalon, Icariosq; ausus & fata gementem.
Mutatasq; deûm atq; hominum memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris?
Num melius iuuenum lasciuos dicere amores,
Quodq; nefas maius, dictis temerare profanis
Cælicolas? quid enim dementia nostra veretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantq; puellas:
In cælo est meretrix, in cælo est turpis adulter.
Prò pudor! hæc pietas? hoc fas? hæc debita diuis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria laudes?
Quid non mentiri, vel quid non protinus audet
Fingere mortale ingenium: vt sibi maior eundi
In præceps pateat via, liberiorq; potestas
Peccandi detur, minus & peccata pudoris
In se contineant? O stulta, ô pudita certè
Scriptorum turba Anticyris purganda duabus.
Ad vos hic sermo est: alios vexatis & ipsi,
Nec parcit cuiquam vestra petulantia linguæ:
Quid mirum, si vos eadem quoq; fulmina tangunt?
Dicite, quid tantum noctesq; diesq; laborem
Fertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde
Laudis habere licet: nam qui sua commoda solum
Quærit,

Quærit, nec prodesse aliis curat, potius sed
Damna aliena malus ridet, dum quod sibi credit
Vtile perficiat: sæuissima iure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo sic scribere oportet,
Vt quicquam inde boni valeant haurire legentes.
Ne frustra tempus sese triuisse querantur,
Fallaces nugas & inania monstra legendo.
Atqui scire opus est, triplex genus esse bonorum,
Vtile, delectans, maiusq; ambobus honestum.
Horum aliquot, vel plura ferat quodcunq; poëma:
Sic tamen, vt meta nunquam frangatur honesti.
Sed quibus est dignus titulus, qualiue corona,
Qui non vana modò, ac nullam præbentia frugem,
Verum quæ potius vitam corrumpere, necnon
Insanis possint maiorem adhibere furorem,
Affigit chartis: atræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos vrget stimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat. ab auribus audet
Improba vox, imas cordis penetrare latebras:
Ad scelus inde solet torpentia membra mouere.
Dicet fortè aliquis, delectant talia magnum
Sæpe virum, cuius florente satelles in aula
Plurimus est, & quem rerum iubet esse verendum
Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tum? proinde licent, & sunt laudãda, quòd ipsis
Diuitibus placeant? Non sic. nã quilibet haud scit,
Quot bipedes aurum, quot purpura vestit asellos.
Sunt ô sunt multi, Sidonia concha superbos

Quos

Quos facit, & Seres depexa frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
Annulus, & rubro collecta in littore gemma:
Hos tu iurares magnum superare Platona
Ingenio, & sanctis non cedere moribus illi,
Quem solum cecinit Phœbi cortina beatum.
Nil tamen intus habet species hæc tanta, sed ipsos
Nomine non vano, ventosos dixeris vtres
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorsus lumen rationis obumbrat.
Inde fit vt raro sapiant tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, si præmia desint?
Præmia quis quærit, nisi quem dura vrget egestas?
Gaudia sectatur diues, dulcemq; quietem:
Dumosos odit calles, cliuosq; viarum
Difficiles, per quas doctrinæ scandimus arcem,
Non possum tota non excandescere bile:
Quin ego deuoueo versus, pariterq; poëtas:
Cùm video pueros, obscœna docente Magistro
Carmina, peiores fieri, primumq́; pudorem
Linquere paulatim, & sceleratos discere mores,
Unde magis possit natiua augerier illis
Nequitia, & citius sub tartara delabantur.
Sed mihi non desunt solatia debita nam cùm
Scribant, vt magnum possint acquirere laudem,
Magna ignominiam pro laude, & dedecus ingens
Accipiunt: meritò. quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni, talesq; fuisse,
Qualia sunt, chartis quæ mandauere nefandis?

Index

Index est animi sermo, merumq; fidelis
Haud dubiè testis: quoniam quisq; illa libenter,
Et crebrò loquitur, quibus oblectatur. arator
De bobus, rastris, de vomere: nauita narrat
De velis, remis, de restibus, atq; carinis:
Miles equos memorat, gladios, hastilia, pugnas:
Sic obscœni homines plerumq; obscœna loquuntur.
Vos moneo quorum est fidei commissa iuuentus,
Et quorum est teneras puerorum fingere mentes.
Ceu molles digito ceras: hæc scripta perosi
Deteriora, alijs incumbite: & illa docete,
Arida quæ non sint, & non indigna referri.
Historiæ placeant nostrates, ac peregrinæ:
His se cirrati oblectent, has mente reponant:
Nectareos manant succos, (mihi credite) vitam
Instituunt, quæ sint fugienda sequendaq; monstrant.
Fabula non omnis spernenda est. sæpe legatur
Vtile quid moneat puris Comœdia verbis.
Sunt etiam (fateor) complura poëmata prauis
Haud temerata iocis: sed quæ grauitate virili
Procedunt, placidoq; tegunt sub cortice mella,
Ista iuuant, eadem pariter sine crimine prosunt:
Istis discipulos epulis educite vestros.
Firmior at postquam viuendo accesserit ætas,
Liberius poterunt læto discurrere campo,
Et quascunq; volent, decerpere tutius herbas.
Est operæpretium post hæc perpendere, maius
Vtrum opus atq; vtrum potiori in sede locandum.
Quo probitas, an quo tantùm ipsa scientia crescit:

Præstet vtrũ, esse bonũ, an doctũ. diuina quidem res
Doctrina est: decorat mites, oditq́ superbos:
Ipsa voluptatis refugit somniq́ clientes:
Nec nisi per longum tempus, multoq́ labore
Percipitur. regit hæc vrbes: hæc arma ciere,
Hæc auferre potest, terras & sidera monstrat,
Morborum expultrix: varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibusq́ apponere vocem:
Tecta Dei scandit, naturæ arcana recludit:
Qua sine nemo potest perfectus dicier. hæc nos
Dissimiles pecudum reddit, similesq́ deorum.
Fit tamen exigui precij, perditq́ nitorem
Ipsa suum, quoties vitiorum fæcibus oblita
Induit informes vultus: ceu sordet Iaspis,
In putri demersa luto: ceu Phœbus, ab atra
Obductus nebula, vel cùm premit ora sororis.
Nec modò vilescit, sed fit quoq́ noxia: quippe
Si malus hanc habeat, poteris concessa furenti
Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Baccharíq́ magis. Quisquis sine crimine vitam
Ducere conatur, diuina humanaq́ seruans
Iura, scelusq́ cauens, tanquam præuisa draconis
Guttura, quem stimulat pastus insana cupido.
Sit licet vpilio, vel agaso, aut mulio, libros
Qui nullos penitus norit, preciosus haberi,
Laudibus ac debet magnis ornarier: illum
Spernere non homines, non cæli numina possunt.
Quis, nisi mentis inops, virtutumq́ improbus hostis,
Non amet, atq́ illum laudet, qui sacra veretur,

Iustitiamq́; colit, cæco non vincitur auro,
Non aliena rapit, miseris succurrit, & arcet
Infames à se: ast humiles fouet, impia linguæ
Mordacis vitat contagia. lædere quenquam
Non gaudet, potius cunctis prodesse laborat?
Quodq; decus mirum est, in re quacunq; modestum
Ostendit sese? fœlix hic nempe sed illum
Fœlicem magis esse reor, qui pollet vtroq́;,
Qui probus atq; idem doctus: diademate talem
Quis dignum neget? hic alijs præcellit, vt aurum
Est orichalcho nobilius, vitroq́; pyropus.
Tu tamen inuenies raro peccare peritum,
Vel cautè, aut lenius: rudibus vix vlla pudoris
Est ratio, atq́; palàm vetitos labuntur in actus,
Irridetq; sacras petulans inscitia leges.
Ut cæcus nescit scrobibus diuertere ab imis,
Impinguntq́; pedem tenebrosa nocte vagantes,
Quum silet inferno recubans Proserpina lecto:
Sic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum,
In quodcunq; nefas facili descendere lapsu
Non dubitat, nisi sit pœnæ compressa timore:
Nec quicquã quod non placeat sibi, iudicat æquum.
Sepe vicem tamen ipsa gerit natura magistri,
Inq́; vtero ingenium multis largitur: vt illi,
Quod schola non docuit, cælesti munere discant,
Quid prohibet tales insontem ducere vitam?
Maxima ergo illi debetur gratia, cuius
Præstat vtrumq́; liber. Bifidi vos numina montis,
Quæ colui, quibus & reliquos deuouimus annos,

Munera

Munera si fas est paruos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæso concedite: vel me
A pipere & scombris saltem defendite nostros
Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.
Hactenus hæc. Aries, qui nostri lumina seruat
Zodiaci, iam vult properanti cedere Tauro.
Meq; noui finire iubet præludia cantus.

LIBER II.

TAVRVS.

TRaxisti longam portu mea cymba quietem:
Iam tempus dare vela notis, & soluere funem:
Cessit hyems, canaq; niues de montibus altis
Distillant, viret omne solum, lapsasq; reponit
Sylua comas, renouat dulces Philomela querelas
Floribus ornatæ crines per prata Napææ
Deducunt choreas, Dryades, Satyriq; petulci.
Carmina muscosis iterant lasciua sub antris:
Aurea nunc volucer iaculatur tela Cupido,
Et iuuenum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum vastos pelagi proscindere campos,
Vnda silet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid stulta times? est Lucidus aër,
Atq; suo cursum suadent Atlantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Haurea desidia præbetur nulla: potenti
Esto animo, atq; aude: audenti fortuna fauorem
Sæpe tulit, pauidoq; vetat gaudere triumpho,
*Vt video, terrent *frictu te monstra canino:*

Sed turpe est, fœdis virtutem cedere monstris.
Perge igitur, iam rumpe moras, altumq́; petamus.
Rex ille omnipotens, vasto qui præsides orbi,
Aurea qui solo moderatur sidera nutu,
Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum, & liquidis vitam seruare sub vndis,
Orba suis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantùm homini, quid sit cognoscere verum,
Quid decens, & posse loqui, concessit: at ore
Cætera sunt muto, & tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens, validissima quæq́; subegit:
Alipedes tigres, iracundosq́; leones.
Et quanuis diro sint corpora plena veneno
Serpentum, tamen hunc metuit, huic maxima cedit
Oceani moles, oris Balena supini.
Hoc sine, quid tellus esset? densissima certè
Sentibus, & nullas segetes inculta crearet.
Hic leges, & quæ seruantur legibus vrbes
Condidit: ornauit cælestia numina templis.
Repperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta: emissum quibus, ignis turbine clausi,
Per spatia effertur longè distantia plumbum:
Quo pulsæ turres, & mœnia celsa trahuntur
In præceps: vastosq́; procul quicunq́; boatus
Accepit, dubius, se audisse tonitrua credit.
Væ vobis superi, si talia forte Gigantes
Olim Phlegræis habuissent fulmina campis.
Repperit & puppes, vetitum quibus ire per æquor
Posset, & extremum ventis famulantibus orbem

Quærere

Quærere, quà Titan populos dispectat Eoos,
Et Tartessiaca pronus quà mergitur unda,
Quà Cynosura nitet: & quà contrarius axis.
Aspicit Antipodas, pendentes vertice: qui iam
Casuri, opponunt pedibus vestigia nostris.
Cùm tamen ingenio excellat, mentisq; vigore,
Vt credi possit diuino ex semine natus,
Nescit adhuc, nec scire studet (res mira, nefasq;,
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Viuere quo pacto, vel quid vitare, sequiue
Debeat. ô cæcis mortalia plena tenebris
Pectora, & ô mentes caligine circumseptas
Stultitiæ! incedunt deserta per auia: vix heu,
Vix paucis nouisse datum, quò tendere tutum.
Quà sit iter, per quod vera & bona summa petātur
Non docet hoc gemini nodosa scientia Iuris,
Non qua Pæonia sonat medicamine morbos,
Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia sola
Hoc aperit: fida hæc hominū dux atq; magistra est.
Hunc mihi si dederit Deus, & subtegmina si non
Ante diem triplices truncabunt nostra sorores:
Ipse bonum summum quod sit, quî possit haberi,
Vt spero, expediā. quāquā hæc prouincia magna est:
Principiò summum esse bonū pars maxima cēset,
Nummorum plenam bene semper habere crumenam,
Atq; auri tantum, quantum vel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas splendens eructat in vndas:
Iugera tot campi, quot crines vertice: longum
Possedisse agmen seruorum, armenta, gregesq;,

Quot non Trinacrij, pauit Polyphemus in aruis,
Quot nec Aristæo fuerant, Tirynthius & quot
Non Eritheis tulit à præsepibus Heros:
Pulchraq; vt Alcinoi pomaria, & Hesperethusa:
Nec non marmoreis miranda palatia crustis.
Hæc sunt quæ cupiunt omnes, quæ quisq; requirit:
Quæ superos genitrix tenero petit anxia nato,
Supplicibus votis. his qui affluit, esse beatum,
Fœlicemq; putat crassi dementia vulgi.
Sed nescit quanti lateant sub floribus hydri,
Quotq; rosas inter spinæ nascantur acutæ.
Jllum etenim, quisquis fieri vult diues, oportet
Nocte dieq; animo diuersas voluere curas,
Fortuna variante vices: nunc cogitat vnum,
Nunc aliud: si fortè epulis accumbit, iniqua
Morsus auaritiæ stimulat, vix vlla palato
Esca placet, properatq; ingratas linquere mensas,
Abstrahit inde illum exigui spes dira lucelli,
Vix somnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus, in faciem iacet, quandoq; supinus,
Versaturq; thoro: haud aliter quàm saxea moles
Sisyphia reuoluta manu. quid luce peracta
Gesserit, & quid sit rediturо sole gerendum,
Pensitat en pereunt pecudes, cras pabula quæram.
O brumæ deuota dies, quàm frigora bobus
Hæc nocuere meis, sed dispensator iniquus,
Pastoresq; mali: rapiunt hi, decipit ille:
Jnuasere lupi caulas, prædatus & ipsum
Est pecus insanus miles, magalia fregit,

Incendit segetes,defecta est vinea ferro:
Debitor aufugiens,portat cum fœnore sortem:
Nulla fides,nulla est homini reuerentia diuûm:
Omnia plena dolis,prò Iupiter:ille bonus vir
Prorsus habebatur,sed fallax gratia linguæ,
Atq; oris:non est semper vera effigiei
Regula.quid doleam?remeat mea nauis,& affert
Lucrosas,ohe merces:graue pondus amomi,
Thura,electra,piper,Serûm velamina,vestes
Sidonias,mercesq; alias,quas vexit ab Indis:
Quàm si concursu Symplegades infregißent.
Si vel Scylla vorax,dubij vel saxa Capharei
Soluissent tabulas,muliebri more querelis
Implessem totas ædes,lacrymisq; maderent
Pectora.non deerunt nummi,nisi viuere desit.
Nil frumenta valent:quid tum?mercabor oliuum:
Est fodiendus ager,iaciendaq; semina,meßes
Occanda,fabricanda domus,vitesq; putandæ,
Illud emã,hoc vẽdã:accipiã,& quod debeo reddam.
Non secus huc illuc impellitur,ac pila magno
Lusorum cœtu solet,aspiciente theatro,
Iactari:hinc atq; hinc ingenti missa tumultu
Pellitur,ille ferit pugnis,hic calce retundit.
Lætitia,mœrore,metu,spe,fluctuat æstu
Continuo,veluti ventorum flatibus æquor
Ixion verus,qui,captus imagine nubis,
Concubitu fœdo prolem genuisse biformem
Dicitur,vnde eius voluit sine fine rotari
Membra,colubriferis radijs affixa,Deûm rex.

Diuitiæ quid sunt? res nempe simillima nubi,
Quam si Ripheo Boreas demissus ab axe
Incutiat, videas vnde est concreta, resolui
In tenues fumos: monstra hinc gignuntur, habentia
Humanam faciem, quid enim speciosius ipso
Diuitis aspectu primo? sed noscere postquam
Ipsius vitam licuit, diuersa videntur
Partibus à tergo non respondentia primis.
Assiduo motu rotat hunc fortuna, colubri
Agmina curarum sunt, quæ præcordia rodunt.
Vel scit vel nescit diues, quæ possideat. si
Nescit, quid prosunt? quoniam nil inde boni, vel
Accipit aduersi, velut is qui non habet. at si
Quæ sua sunt nouit, vel amat, vel non amat illa.
Si non: cur tenet hæc? ex his quæ gaudia sumit?
Qualia, quum potat succos abstemius vuæ.
Si quidem amat, pariter curat, studet illa tueri,
Proq; his seruandis est anxius, atq; laborat:
Sollicitatq; illum quicquid contingere rebus
Posse mali credit quas possidet: excruciatur
Si perit inde aliquid: fieri quod sæpe necesse est,
Cùm nil stare diu videas, incommoda cùm sint
In promptu semper: demum quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, sæuiq; laboris.
Quid memorē, subeat quàm crebra pericula ponto,
Ac terris: censum cupiens augere paternum?
Syluicolas latrones, ponticolas piratas
Sæpe fugit: capitur tandem, laniandaq; phocis
Viscera, siue lupis præbet. captiuus herili

Collum

Collum sæpe iugo summittere cogitur, is qui
Vt dominus fieret, se obiecit casibus audax:
Vix mensa tutus propria, propriòue cubili,
Exitiale datur sitienti sæpe venenum.
Stertentémue necat cupidi manus impia serui.
Pinguior in cædem vt petitur magis hostia, necnon
Nobilior potius spoliatur fructibus arbos:
Vtq; apibus muscisq; petit quæ dulcior vua est:
Sic cui plura dedit sors & meliora tenenda,
Insidias patitur plures propiorq; periclo est.
Nota, Syracusij solertia mira tyranni:
Euge bone, es fœlix? quid ni? non pocula desunt,
Non epulæ, pueri sceptrum, diadema, cupitæ
Deliciæ, gemmis, auro (quid cernis?) abundas.
Heu mihi: namque tholo seta suspensus equina
Ensis adest, iamiam miseri caput infodietur.
Inuidia vexantur opes: namque optima liuor
Quæq; malus lædens, odit fœlicia semper.
Hoc pretio miseri damnosum quæritis aurum,
Vestra Palæstina simulent vt corda sorores
Assiduè, ac nigrum citiùs tendatis ad orcum.
Nónne Mida, fuluo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda insania: iure
Huic asini auriculas, iratus Phœbe dedisti?
Aurum cuncta precor fiant quæ corpore tangam:
Mox petijt stolidus primis contraria votis,
Quum cibus in vacuum nullus descenderet aluum.
Talis auare tibi fortuna est pessime, qui cùm
Plus habeas, plus semper eges: vt Tantalon vndis

In medijs cruciat sitis arida, si tibi pleno
Effundat cornu, quicquid vis, Copia: nunquid
Quod satis, an nimium, sumes? hoc officit, illud
Quisquis habere volet, facili mercede parabit.
Nostra etenim minimis rebus contenta quiescit
Natura, in vitium si non delapsa repugnet.
Diuitis in mensam sylua pelagiq; feruntur
Optima, non desunt lepores, non caprea, ceruus,
Hœdus, aper, volucrumq; genus, non turdus obesus,
Perdix, ficedula, nec non quas Colchica tellus
Mittit aues, grandes capi, grandesq; columbi,
Portantur rhombi, squillæ, murænæ, locustæ,
Mugilis, & piscis nomen qui traxit ab auro,
Ostrea, cœruleo quæ cizicus æquore gignit,
Multa alia, est versu quæ claudere difficilis res.
Vina dehinc, nigro nunquam cessura falerno,
Ni potius placeant aruisia nectaris instar.
Sed quæro, nunquid cuncta hæc lupus iste vorabit?
Non credo, vel si cupiat, non posse putandum est.
Quod si posse volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulum turba comitante ridentum.
Nam qui plus æquo stomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat. Medici succurrite, demum
Euomit, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ insurgunt febres, hinc scrupeus humor
Insidias manibus pedibusq; affigit inertes.
Cui non compertum est, multos inducere morbos
Ingluuiem? vexare animos & corpora, bacchi
Humorem immodicum, sitibunda in viscera mersum?

Ergo parcus erit, de multis pauca capescens,
Qui non ante diem vult dulcem obrumpere vitam:
Nec plus quam pauper, saccum stipabit opimum.
Murice distinctos locuples vestitur amictus,
Auratamq; togam, tenuiq; subucula bysso
Enitet, & Scythica redimitus vellere frondis,
Gestat fœmineo pretiosa monilia collo.
Num magis ista fugant mordentia frigora, quàm si
Muniat inculta vilis te penula lana?
Num quæ vulgari lino contexitur, æstum
Arcet tela minus, tunc quum per torua leonis
Signa Molorchæi gradiens, calidissimus est sol,
Flauaque vesanus discendit Syrius arua:
Quàm si lena tuum velet bombycina corpus?
At dices, ille in pretio est quem pulcra decorant
Vestimenta: caput venienti inclinat, & omnis
Assurgit populus, solusq; hic nobilis, atque
Creditur esse bonus, prudens, ac dignus honore.
Dignus amicitia. pannoso prorsus habetur
Nulla fides, tritamque irridet turba lacernam,
Sis licet Arpinas, cuius facundia toti
Præfertur Latio, vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata est sæpe loquentem,
Carminibus quamuis possis æquare Maronem,
Mæoniiq; senis diuinos reddere cantus,
Non tamen idcirco speres tibi præmia laudis,
Sperneris, mihi crede, locum proiectus ad imum.
Tu Ganymedæos frustra sectabere vultus,
Optabis frustra teneram tractare puellam,

Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidem inficior, magna est nam gratia pulchri
Vestitus. verùm fuerit virtutibus ipsa
Si mens nuda, malis imbutaq; moribus: omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te
Despiciet quisquis norit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel cæca iurgia sanna.
Nec seruus, propria quem tu nutrire farina
Consuesti à puero, si te cognouit auarum,
Crudelem, tumidum, vinosum, mentis egentem.
Æstimat. idcirco secum clàm murmurat in te,
Hunccine herum fortuna mihi non æqua dedisti?
Hunccine herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij, quem turba domestica temnit?
At fortis prudens, iustus, pariterq; modestus
Si fueris, si te non parua scientia clarum
Reddiderit, quæuis tribuet tibi vestis honorem,
Nec (modò sit sanus) poterit te spernere quisquam.
In primis, quicunq; cupis venerabilis esse,
Laudari multum, nec non vehementer amari,
Virtutem sequere, ac vitij contagia vita:
Et caue committas quod possit iure putari
Censura dignum, atque autori inferre pudorem:
Nam solet egregiam stolidum contemnere vulgus
Virtutem, minima si infectam labe notauit.
Sed quisnam prorsus viuit sine crimine? nemo est
Qui non legitimo quandoq; à calle recedat,
Qui non à recta interdum declinet amussi.
Ille tamen raro ac minimum qui peccat, haberi

Atque

Atque bonus dici debet, ſed gratia linguæ
Maxima, quæ doctè ac prudenter ſingula profert.
Cultus habet ſermo, & ſapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumq́ue gubernat
Hæc plus quam veſtes, poterunt te reddere clarum.
Nec tu formoſi ſpecie capiaris ephebi:
Talis amor ſcelus eſt, quem qui ſapit effugiet. nam
Eſt pueris, nec mens, nec amor, ratióue, fideſue.
Ah pereat quiſquis puerorum flagrat amore.
Si te delectant formoſæ membra puellæ,
I pete coniugium: vel non meretricula deerit.
Quid maius demens cupere, & ſperare negata,
Pellere cùm poſſis facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendæ forſitan ipſæ
Diuitiæ, vt melius virtutem acquirere detur.
Quandoquidem argento loculi ſi fortè vacabunt,
Nullus erit qui te doceat: nam ſoluere oportet
Mercedem haud paruã doctoribus. eſt quoq; habẽda
Sumptibus haud paruis librorum copia: tempus,
Quo valeas ſtudijs incumbere, plura legendo:
Ne mala pauperies alias te voluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quàm difficile eſt, quã paucis numina præſtãt,
Et humili volitare gradu virtutis in arcem.
Quam rarò egregios pauper ſortitur honores.
Præterea qualis vita eſt, quàm proxima letho,
Quàm meritò ſpernenda, animum ſi nulla voluptas
Mulceat, atque leuent ſolatia nulla laborem.
Cùm nunquam deſint curæ, cùm plena dolorum

Omnia ſint, præſtat ſtygiam tranare paludem,
Cerbeream ſaturare famem, miſcerier vmbris,
Si nunquam fas eſt rebus gaudere ſecundis,
Gaudia ſi miſerum pectus non vlla ſerenent.
Aſt inopi quidnam dulcedinis, aut ſolati
Eſſe poteſt? cui deeſt panis vinumque frequenter,
Nunc lecto, nunc veſte caret, nunc calceus ipſos
Oſtendit digitos. veteri diſſutus aluta.
Viuere vix potis eſt, nedum ſectarier illa,
Iucundum quibus eſſe ſolet mortalibus æuum.
Talibus at certè quicunq; eſt diues, abundat.
Illud enim aſſequitur quicquid deſiderat, & vult
Tantum habet imperij, tantaq; pecunia vires,
Vt ſibi nil obſtare diu patiatur, ab alto
Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere curſu
Ceruos, aut capreas, vulpes, leporéſue fugaces,
Si volucres captare libet, vel fallere piſces
Retibus aut hamis, Veneris ſi grata voluptas,
Si cibus & potus delectant, otia, ludus,
Si chorea, cytharæue placent, ſi plaudere cantu,
Omnia diues habet, nam præſtant omnia nummi
Accipe quid contrà referam, ſi diſcere quiſquam
Geſtiet, id certè dabitur, modò firma voluntas
Nunquam deficiat, nec terreat aſpera cliuis
Anguſta, & primo ingreſſu ſatis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celſa petuntur.
Si non ſunt nummi tibi, veneat ipſa ſupellex,
Vel domus, aut fundus. quid ni? quo viuere pacto

Tunc potero? cogar mendicus quærere panem.
Ah miser, est melius mendicum viuere, dum te
Cælicolis similem diuina scientia reddat,
Quàm si possideas Persarum, bellua gazas.
Noli iudicio tenebrosi accedere vulgi,
Haud magis atque pecus, verũ agnoscentis, at ipse
Si sapis, hæc memori quæ dicam mente teneto.
Præter virtutem, non est durabile quicquam.
Diuitiæ pereunt, species quoque, robur, honores,
Cuncta cadunt, virtus æterna in tempora durat,
Quam fortuna nequit, nec tollere longa vetustas.
Ipse tamen vidi nunquam, & vix credere possum,
Vel periisse fame, vel mendicasse disertum,
Quem si fortuna interdum conatur iniqua
Obruere, auxilium virtus festinat, alumnos
Protegit alma suos semper doctrina, diuque
Non patitur miseris vrgeri casibus, affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora possunt
Spumosos inter fluctus attingere nando.
Qui pollet virtute, Arabum deserta, nigrosq;
Æthiopas, rigidosq; getas lustrabit, & Indos,
Tutus & incolumis. fortunæ sola resistit
Virtus, atque illi dubio certamine pugnat.
Nullis est igitur parcendum sumptibus, omnem
Ne dubita, vt virtutem habeas, impendere censum
At si fortè tibi, valeas quod vendere, nil est,
Esto bonus saltem, si non potes esse peritus,
Cum doctis versare libens (nam discere multa
Sic poteris) nec non auide quæcunque loquuntur

Auscul-

Ausculta, atq; roga interdum, tum cætera diuis
Committe, & patiare animo tua fata sereno.
Gaudia, si sequeris, si te insidiosa voluptas
Implicat, & dulces transmittere lucibus annos
Te iuuat, atque ideo diues cupis esse: voluta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ prouida dictat.
Nulla voluptate est res perniciosior, aufert
Consilium, mentemq; premit, virtutibus obstat,
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix,
Debilitat corpus, sensus obtundit, amaro
Fine nocens, homini multorum causa malorum est.
Clarius ista sequens sermo, meliusq; docebit.
Si tamen aduertas, habet & sua gaudia pauper,
Nec forsan meliora magis nam dulcia sunt quæ
Rarius eueniunt solatia. credite, longè
Gratior, ac longe est iucundior illa voluptas
Quæ dilata diu fuit, ardenterq; cupita.
Sic cibus esurie suauis, requiesq; labore.
Sic potus vexante siti, sic frigore flamma,
Frigora sic æstu, sic intermissa diuq;
Sustentata Venus grata est magis, omnia demum
Rebus ab oppositis, vires contraria sumunt.
At locuples tolerare nihil vult, semper abundat
Delicijs, adeò vt moueant fastidia sæpe,
Et cupiat bulbos, siliquas, holus, allia, sardas,
Solennes epulas & prandia lauta perosus.
Nil adeò dulce est quod non videatur amarum,
Et non displiceat, si plus durauerit æquo.
Delectant alterna magis, vetitisq; potiri

Dulcius

Dulcius est, sordent quæ possunt semper haberi.
Præterea non res hominem, sed sola voluntas,
Iudiciumque animi, contentum reddit. amari
Est dignum, quodcunque placet, quid proderit ægro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Gustum? quid vini suauem præbere saporem
Illi qui gaudet puris abstemius vndis?
Hic hœdum, ast alius carnes cœnare suillas
Mauult: hunc cantus iuuat, illum ludus, amorq;
Omnibus haud idem: hic puerum cupit, ille puellam:
Huic scortum placet, ast illi matrona. beatum
Efficit ergo animus, non res, rationibus istis.
Non minus ac diues, lætatur pauper: ab illo
Grandia poscuntur, paruo hic contentus abibit.
Impensa diues maiori, at sæpe minori
Lætitia viuit quàm pauper gratius ouo,
Et cicere, est vesci, atque famem compescere porro,
Nautæ aut fossori. quam regibus & reginis,
Quicquid terra ferat lauti, prandere, vel vnda.
Dignior illa autem iure est dicenda voluptas,
Quæ nec sumptu nocet, nec contradicit honesto.
Nil tamen est melius quàm pauca optare, animumq;
Vincere concilio: ne spes te affligat inanis.
Qui quod habere nequit desiderat, excruciatur,
Sperando frustra, & nequicquam tempora perdit.
Id cupias igitur quod certè possit haberi,
Aut nihil, atque animo frænos impone tenaces:
Ast opibus quisquis pollet, vult plura, petitq;
Quàm licet, & paruo contentus viuere nescit:

Indiget idcirco multis. fœlicior ille est,
Sufficiunt cui pauca satis, res ampla, superbum
Risoremq́; hominum, contemptoremq́; deorum,
Insanum, mollemque facit, virtutis & hostem.
Nam quis virtutem curat, si census abundat?
O bona paupertas, ô nondum cognita diuûm
Munera virtutum custos, & amica pudori,
Luxuriæ frænum, vitæ tutela, procacem
Fortunam tu sola potes, ventique furorem
Ac pelagi rabiem contemnere, dum vada lintre
Tuta tenes paruo, vicinaque littora seruas.
Sæpius æthereos feriunt vaga fulmina montes,
Et quatit excelsas Boreas rapidissimus ornos,
Ima latent ignota malis, humilesq́; procellæ
Iuniperos raro infestat, lentæque myricæ
Stant inter syluas immotæ, ac pace fruuntur.
Spreuit Anaxagoras, spreuit Democritus, atque
Complures alij (quorum sapientia toti est
Nota orbi) argentum atq; aurum, causasq́; malorum
Diuitias. quare? nisi quod non vera putarunt
Esse bona hæc animum quæ curis impediunt, &
In mala præcipitant quamplurima Fabritius quod,
Quod Cato, quod Curius, sanctissima pectora, quõdã
Senserunt, non quid vulgus, plebsq; inscia dicat,
Mente agita, atq; tibi propone exempla bonorum.
Nonne olim victor fœlicia signa Quirinus
Sæpe tulit, posito quum sumere consul aratro
Arma iubebatur, requiem factura ligoni?
Tum casa parua viros, & frugi mensa ferebat:

At

At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
Imbellesq́; edunt fœtus, ac lucibus aptos,
Discite mortales tandem, longisq́; tenebris
Exuite obsessam mentem, sursumque leuate
Iam caligantes oculos, quo cæca voluntas
Vos ducit, ne ferte gradum, ratione deorum
Naturæ similes estis, ratione tenetis
Imperium mundi, ratio vos dirigat ergo,
Non error, finemque animo perpendite rerum.
Sufficiat cibus ille, famem qui sedat: & illa
Vestis, quæ corpus velet, frigusq́; repellat.
Sit sopor ille satis, reficit qui fessa labore
Mēbra. etenim tribus his opus est, cū corpora nostra
Sint fragili contexta luto. sed talibus uti
Sic licet, vt tanquam medicinæ munere cures
Quos tribuit morbos homini natura nouerca.
Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Vestibus, hanc alius vitam vix sentit, ab arte
Dum fugit, assiduoque premit sua lumina somno.
Fœlix qui didicit contentus viuere paruo:
Nec spem vllam in rebus ponit, quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam nostri non iuris: & æui
Quàm breue sit spatiū reputat, quàm friuola demū
Omnia quæ in terris longè lateque creantur,
Qui minor aduersis non fit, maiórue secundis,
Minoisq́; vrnam spernit, Stygiosque furores:
Securus quodcunque ferat fortuna, tenere.
Infœlix, sensu qui ducitur, atque futuri
Cæcus, ceu pecudes, tantùm præsentia cernit:

Qui nescit, quòd quanto animus præstantior ipso est
Corpore, tãto animi pluris sunt munera, quàm quæ
Ad corpus spectant. igitur non diuitiæ sunt
Prima bona, quæ quoniam pro corpore conqueruntur,
Quæ possessorem non efficiunt meliorem,
Quis bona summa vocet? multos at sæpe videmus
Quadrupedum similes, istis qui rebus abundant.
Quantum ergo satis est vitæ, nihil amplius opta.
Namque superuacuo stulti lætantur: aceruos
Ingentes frustra, frustra horrea plena requiris:
Cùm modio cumeráue famem protellere possis.
Cùm tibi sufficiant cyathi, cur dolia quæris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,
Diuitiasq; dedit fatorum ignota voluntas:
Quid facias, operæpretium est didicisse, tenendo
Ne peior fias, ne possis stultus haberi.
Dic age nunc quæso, quænám prudentia, quodnam
Consilium est illi cui sunt bona multa, sed ipsis
Insipiens nescit quo pacto debeat uti?
Hinc vires persæpe nocent, damnosaque forma est,
Hac ratione suum autorem facundia perdit,
Hac ratione artes aliæ compluribus obsunt.
Nodus auaritiæ non te costringat, ab ipsa
Heu fuge, nam certè nulla est hac maior Erinnis.
Hanc memorant Acheronte satã, per tristia Ditis
Regna truces agitare faces, centumq; colubris
Colla veneniferis gestare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore,
Semper hiant, aliosq; tenent, aliosq; requirunt

Ora

Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet, malum & insatiabile monstrum.
Nascuntur variæ hinc pestes, discordia, cædes,
Proditio, rixæ, fraudes, iactura pudoris,
Contemptus diuum, periuria, iurgia, bellum,
Atque aliæ plures quàm dici carmine possint.
Hanc igitur vita, nil quippe nocentius, & nil
Quod magis ostendat vile atque ignobile pectus.
Sic mulier, senior, pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles, fragiles, animique pusilli.
Huic alia est vitio labes contraria, sed non
Tam grauis, hanc etiam studeas depellere. nam si
Prodigus es, mensam alterius pinguemq; culinam
Ieiunus frustra aspicies, patrimonia postquam
Absumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter vtrumq; manet virtus, extrema relinque:
Et cui fas quantumq; licet, largire, nec vltra
Impensam facias quàm sit permissa facultas.
Diuitias hic finis habet, prodesse tenemur
Omnibus, at nostris potius, natura creauit
Nos, non vt solùm nobis, nostrisq; propinquis,
Ast aliis etiam, quum possumus, emolumento
Simus. quid quæso præclarius, atque deorum
Dignius est solio, auxilium quàm ferre ruenti,
Tradere pauperibus victum miserisque mederi?
Sic nos turba colit, sic famam acquirimus, atque
Ad superos multi per talia facta volarunt.
Natura humana nil aptius, & nihil ipso
Dignius est homine, vt perhibet, schola docta sophorũ,

Quàm prodesse homini, & socio succurrere lapso.
At nunc, ô mores, ô tristia tempora, prorsus
Extincta est pietas, nulli largitur auarus
Diues, cùm teneat quæ tradere plurima possit:
Nullimq; ipsum miseret. sunt ferrea cunctis
Corda. quis exigua mendici nunc stipe casum
Solatur? lacrymas rident, miserosque precantes.
Si qua tamen donant, dant scurris, dantque cynedis,
Dant lenis potius, dant scortis callipareis,
Nemo dabit vati, Musæ spernuntur vbique.
Calculus huic loculos, vel tessera reddit inanes,
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis.
Nónne hoc turpe magis nummos absumere pacto,
Vnde nec vllus honos, nec gratia quæritur vlla?
Mens oblita Dei, vitiorumque oblita cœno,
Sicne licet fieri? nónne olim nudus ab aluo
Existi, & nudus terræ es rediturus in aluum?
O demens, non hæc tua sunt, sed Iuppiter harum
Est dominus rerum, tu dispensator & hospes.
Non res, sed nobis rerum conceditur vsus.
At postquam vetus ille Charon te vexerit, vltra
Quàm trepidant superi falsò iurare paludem,
Hic miser, hic alijs heredibus ista relinques.
Ergo his vtendum est rectè, dum stamina Parcæ
Nostra trahunt, nobis sumendo, aliosq; iuuando.
Iam patet ex dictis, an sint bona summa putanda
Diuitiæ, mea cymba redi, satis ardua ponti
Nauimus: ecce auster pluuias iam cogere nubes
Incipit, ecce vndas Typhones in aëra portant,
Absorp-

Absorptas pelago, vnde ingens promittitur imber.
Amplius hîc tutum non est (mihi crede) morari.
Heu metuo fidum malè puppibus Oriona,
Dum licet, in portum tendamus, nubila clarum
Reddiderint vbi pulsa diem, reuocabit ab alto
Nos Triton scopulo, atq; iterum tentabimus æquor.

LIBER. III.

GEMINI.

Lutea quadriiugo curru surrexerat Eos,
Astraque cedebant euanescentia cœlo:
Iam diuisus erat Titan, mediumque videbant
Antipodes, medium nostre monstrabat horizon,
Mirabar, quianam medijs de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hac contraria sese
Mutuò corrumpunt, quin sol extinguitur vndis?
Igneus aut igitur non est, aut tingier ipsum
Oceano vulgus mentitur. talia mecum
Voluebam, gradior dum propter littora solus,
Obuius ecce senex quidam mihi venit, acerno
Innixus baculo, nitidoque indutus amictu,
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, læta & facies, varioq; colore
Florea candentes decorabant certe capillos.
Comminus vt dedimus citroque vltroque salutem,
Quò pergam, qui sim, quo dicar nomine, quærit.
Respondi, atque eadem pudibunda voce rogaui,
At postquam proprium nomen mihi reddidit (ipse

Namque Epicurus erat) stupui, ceu rusticus agrum
Qui fodiens, reperit latitantem obscurius arcam.
Atq; ego tunc, Venerande senex, sic numina semper
Cuncta tuis faueant votis, sapientia quando
Mira tuis habitat fibris, nisi falsa loquuntur
(Vt plerumque solent) homines, praecepta salutis
Da precor, & iuuenem prudentibus instrue dictis,
Dummodo non te aliò grauiora negotia ducunt.
Ille autem contrà, me nulla negotia ducunt.
Sed quoniam vito curas, fugioque laborem,
Huc soleo vacuus crebrò aduentare, legoq;
Per prata haec varios capiti gestamina flores.
Vnde libens & promptus agam quodcunq; petisti:
Quippe loqui senibus rex est gratissima cunctis.
At ne nostra aliquis disturbet verba viator,
Hinc diuertamus, densaq; sub ilicis vmbra,
Iuxta illas quas cernis aquas, residebimus ambo.
Iuimus, & placida sic tandem voce profatur,
Nimirum huc aliquod iuuenis te numen adegit,
Vt discas hodie quae sit Sapientia. namque,
O superi, quanta rerum caligine totum
Immersum est mortale genus? simulacra videre
Mille ac mille hominum facile est, sed rarus vbiq;
Verus homo, vt possit non falso nomine dici,
Mundus stultorum cauea, errorumq; taberna,
Quare adhibe puram nostris sermonibus aurem,
Pellere si quaeris miseras à mente tenebras.
Principio verum atque bonum cognoscere oportet,
Perspicua ratione quidem, atque examine recto,
Hinc

Hinc ſcatet, hinc magnos ducit ſapientia riuos.
At paucis hoc ſcire datum eſt nam maxima turba
Diuitias ſummum eſſe bonum, pars altera honorũ:
Diuerſi diuerſa putant: mihi ſola Voluptas
Optima cunctarum rerum cenſetur: & iſtud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.
Omnium enim eſt finis rerum, atq; nouiſſima meta:
Ad quam ſic hominum facta omnia diſponuntur,
Spicula vt in certum ſignum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem raſtris, quis Nerea tonſis,
Aut quis gradiuum validus tentauerit armis?
Denique virtutem quiſnam quæſiuerit vllam
Si non hunc præſens mouet, aut ſperata voluptas?
Nempe hæc principium, medium, finisq; laborũ eſt.
Quod magis vt pateat, quæ dicam attentiùs audi:
Omne opus ob finem, ratio niſi deſit agenti,
Sumitur: hic ſpecie prior eſt in mente, monetq;
Artificem, ſed re poſt facta nouiſſimus exit.
Finis item bonus eſt, igitur placet: atque voluntas
Hunc ſibi vt acquirat primis medijsq; libenter
Partibus incumbit, ſic delectatur, amœnus
Sic labor efficitur: cauſa eſt ergo ipſa voluptas.
Quippe aliud non eſt quàm delectatio quædam.
Sed quia non facile eſt rudibus ratione doceri,
Tentabo exemplis melius recludere verum.
Cur fodit, atque graui ſulcum deducit aratro
Agricolæ calloſa manus? non Sirius æſtu
Terrificat, non bruma gelu. cur nauita ponti
Inſanam rabiem, ſyrtes, ſcopulosq; minaces,

Non timet admoti ſpernens confinia lethi,
Velinola fretus pinus? cur prælia miles
Inſequitur, gaudetq; ferox, vbi claſſica Martem
Sæua canunt, acuitq; animos hinnitus equorum?
Cur iuuat aſſiduis alium palleſcere chartis,
Et varios verſare libros noctesq; diesq;?
Nempe vt poſt longos lucrum vel fama labores
Iucundum efficiat, nam ſi non ipſa placeret
Vtilitas & honos, virtus artesq; perirent.
Eſt finis per ſe dulcis: primordia verò
Cum medijs propter finem. nil denique refert,
Turpia, vel potius cuncta hæc videantur honeſta:
Nam veluti exultat laſciuus turpibus, ipſa
Sic virtute bonus placidiſſima gaudia ſentit.
Ergo voluptatem propter tandem omnia fiunt,
Vel mala declinent homines, vel commoda quærant:
Vel laudanda gerant, vel non laudanda ſequantur.
Hac etiam ſola ſuperi mercede fruuntur:
Vtile nanque illis non conuenit, indigeant cùm
Nullarum rerum. ſed dices forſan, honeſtis
Numina plena bonis. quid tum? ſi talia lætos
Non faciunt diuos? tanquam ſi lignea gemmis
Nobilibus, fuluoq; ornes ſimulacra metallo,
Adde aliud, quoties perfecta eſt cauſa neceſſe eſt
Inde parem affectum procedere vis igitur quum
Quæq; anima bene diſpoſita eſt, atq; optima ſeruat
Obiecta, eſſe bonum ſummum nemo hercle negabit
Qui ſapiat: verùm tali de fonte voluptas
Cogitur affluere. auditus ſic lætificatur

Harmo-

Harmonia, numeris contexta dulciter aptis,
Sic forma egregia, visus: sic nasus, odore
Mirifico: hoc ipsum reliquis de partibus aio.
Quid, quòd cuncta Venus terris animalia gignit:
Atq; eadem (nisi vera nego) est summa voluptas?
Præterea, labor atq; dolor mala maxima cùm sint,
Atque voluptati contraria: iure voluptas
Esse bonum summum censebitur. oppositorum
Opposita est etenim ratio: proinde omnia quærunt,
Naturæ instinctu, quæ sunt iucunda: caventq;
Tristia. quis verò naturam fallere credat?
Et summum ergo bonũ, quod amant animalia quæq;.
Sed quid amãt, vel quid nisi dulcia gaudia quærũt?
Multi autem dicunt: virtutem acquirere oportet,
Sudando, algendo, dum viuimus: atque voluptas
Est fugienda frui tamen hac post fata licebit:
Gaudia quippe Deus iustis æterna parauit.
Nil rationis habet vox hæc, prorsusq; videtur
Irrita. nanq; animas post funera viuere, perq;
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas
Pro meritis pœnas, vel sumere præmia facti,
Credere quis debet, nisi cui mens integra non est?
Hæc sunt, ô miseri, vatum commenta furentum.
Mos quibus est semper varias effingere nugas,
Ut stolidas dictis delectent talibus aures.
Finxerunt Stygij pallentia regna tyranni,
In quibus est Phlegethõ, flãmis crepitantibus ardẽs:
Tergeminus canis, & pictis armata colubris
Tesiphone, extensi per iugera longa Gigantes,

Et

Et sine luce umbra, & vasti non ulla cremantes
Ligna foci: riget hic hiemis sine tempore frigus,
Roboreque ex nullo gemit hic compacta phaselus,
Dum senior nimias transuectat portitor umbras:
Æolides saxo cruciantur, Tantalus unda:
Vasa mariti nece gestant rimosa sorores,
E quibus unda fluit, vano repetenda labore.
Plura etiam, quæ nec pueris credenda videntur,
Talibus in regnis cecinerunt esse poëtæ.
O dij, quàm magna est penuria mentis ubique,
In nugas quàm prona via est, quid creditis ista,
Insani? quæ nec possunt ratione probari
Ulla, nec sensu agnosci? quid vana timetis?
Qui facilis credit, facilis quoque fallitur idem
Lucra sacerdotum sunt hæc, artesque dolosæ.
Ast ubi vita semel tenues defecit in auras,
Nil sumus, ut nondum geniti nil prorsus eramus.
O nimium infirma & fragilis, nimiumque superba
Atque audax natura hominũ, quo freta perennem
Stulta tibi vitam promittis? desine velle,
Cùm sis vile lutum, amtem sperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cœpta videbunt.
Ingentes urbes, populosque, ingentia regna,
Supremos montes, & maxima flumina, tandem
Aufert longa dies: at tu vilissima pulvis
Semper eris? tanta est modica fiducia mentis?
Nempe laboramus frustra, virtutis amore,
Somnia sperando, & vanas fingendo Chimaras.
Stulti sunt qui pro certis incerta sequuntur:

Et

Et qui pro dubijs, quæ sunt manifesta relinquunt.
Dulcia sed remanent longæua præmia famæ.
Hoc certè nil est, cùm tu post funera nil sis.
Fama quid est, si nil delectat fama sepultos?
Quid lapis, aut stipes, laudum præconia curant?
Si non lætaris viuens, lætabere nunquam.
Proinde ætas donec breuis hæc incertaq; durat,
Gaudebit quicunq; sapit, pro viribus: & non
Frangetur quoties fortuna vrgebitur ira:
Dulce autem quæret, si quid continget amari.
Ergo ne longis teneam te ambagibus vltra,
O iuuenis, dum fata sinunt te viuere lætum
Hortamur, quantumq; potes lugubria pelle.
Talia barbati postquam mihi verba magistri
Haud paruam fecere fidem: Pater optime, dixi,
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officijs: verùm donec spirare licebit,
Debebo, ac memori seruabo hæc pectore dicta.
Scrupulus ast vnus restat. nam discere oportet
Non solùm quid agas, sed quæ via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Possim, quà sit iter per quod tendatur ad illam.
Tum senior, Breuis & læta, & decliuis eunti
Est via, non procul hinc habitat regina Voluptas,
Quæ si fortè tibi cordi est, vestigia nostra
Iam sequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio siderei nondum transmiserat orbis
De tribus vna diem, nisu quum surgit anhelo
Grandæuus sapiens: quo præcedente sequebar

Ponè

Pone simul, gradiens per deuia comminus ibam.
Progressisq; parum, moles oblata palati
Eximia est, scitorq; ducem, Sublimis, & auro
Tam preciosa domus, quo possessore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutusq; arma satelles
Seruat iter, prohibetq; vltrà transire volentes,
Ni primum hunc adeant, & blando munere placent
Ipse autem celsa residet, quam cernis, in arce.
Tres tantùm natæ thalamo versantur eodem,
Quarum si quæris cognoscere nomina dicam:
Sordida Luxuries, tumidisq; Superbia buccis,
Nec non audaci stolida Ignorantia vultu.
Tunc ego, Quis, dixi, dominum nos ducet ad istum?
Tres illi ancillæ sunt, per quas ire licebit,
Respondit senior: Sors, Fraus, Vsura: patebit
Cuilibet ingressus facilis, ducentibus istis.
Dona mihi non sunt, inquam, quæ tradere possim:
Nec tutum ancillis confidere talibus: ergo
Monstra aliam mihi quæso viam. tunc reddidit ille,
Est alia, est, per quam, si vis, transibimus. Eia
Duc, inquam. & pariter digressi, tendimus imam
In vallem, præbebat iter qua semita nobis
Scrupea, & incultis homini vix peruia dumis.
Hic Paupertatis pergendo offendimus ædes
Exiguas, lacerto pendentes culmine: præter
Inimus, & vastum nemus è regione videmus.
Hæc, quam proceris ferientem sidera cernis,
Arboribus sylua, est (inquit dux) inclyta sedes
Reginæ, per quam nobis licet esse beatis.

Sed

Sed facie & manibus lotis accedere oportet:
Quaq; potes, totum te orna, vultumq; serena.
Nam dea nec sordes, nec vult admittere curas,
Paruus erat veniens per leuia saxa deorsum
Riuulus, & blando suadebat murmure somnos:
Hîc faciem laui, atque manus, rigidosq; capillos
Pectine composui, totoq; in corpore vestes
Aptaui, atque leues repulerunt seria ludi.
Sic hilaris gradior. iam quantum funda retorto
Verbere ferre potest, iactu non amplius vno,
Emissum lapidem, distabat sylua: cauentum
Suaue melos volucrum, suaues sentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quamuis
Thura ferat passim, vidit: non Indus Eous,
Non Scytha laurifero spectabilis vndiq; ramo,
Non demum cœli qui pondera sustinet Atlas:
Illa licet Satiri teneant loca, quos Nympharum
Vrit amor Dryadũ, & choreas per gramina ducant.
Dulcibus & nitidis vndis, cursuq; silenti
Ibat circum amnis: quantum transcendere saltu
Posset. venantum fugiens conuicia ceruus.
Tantum distabant ripæ: sed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.
Vltima cingebant sylua quasi mœnia, pulchro
Ordine dispositæ, & superantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauserunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem: Phœbea cupressus
Iuxta aderat, paribusq; comis surgebat in altum:

Non

Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
Robur, acer, platanus, suber, nux, arbutus, alnus,
Orni, castaneæ, corili, piceæ, tiliæq́,
Palma, abies, myrtus: veterumq́ obsonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum secula rege:
Non vitis, ficus, malusq́, & amica Priapo
Lothos. non hederæ, & vatum gestamina lauri
Morus, & Alcidæ gratissima populus arbor,
Non pyrus, atq́ salix, prunusq́, & pallida buxus,
Mespilus, atq́ olea, & cerasus, non sorbus, & vlmus.
Et siliqua, & primos quæ monstrat amygdala flores.
Quid memorē cedrū, atq́ hebenū, mensisq́ petitam
Materiam citrum, cui cedere creditur aurum?
Quidue alias plures? quarum si nomina tentes
Dicere, Marmaricas citius numerabis arenas.
Ingredimur, qua pons ripam iungebat vtramq́:
Intus erant spatijs amplis, visuq́ decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
Purpureæ niueæq́ rosæ, pictiq́ hyacinthi,
Narcissi & violæ & vaccinia mista ligustris,
Liliaq́, & longum viuens amaranthus in æuum,
Puniceis folijs, nec non caryophilus albis:
Balsamaq́ & casia, & costi, myrrheq́ crociq́,
Mēta, thymū, thymbra. & bene olētis amaracus horti
Deliciæ, Idalijs oritur quæ plurima siluis.
Hinc atq́ hinc suaues spirabant vndiq́ odores,
Mille auium species implebant murmure siluam,
Et liquidum vario feriebant æthera cantu.
Coniugis infandum Progne deflebat amorem,

Fortu-

Fortunamq; suam atq; Ithyli Philomela gemebat,
Psittacus humanas operoso gutture voces
Reddebat, tenuesq; sonos variabat Acanthis.
Iugis aqua riui nitidis de fontibus inter
Manabant flores, & gramina lata rigabant.
Non massyla illic degebat bellua, nec vox
Sacrilegi est illic audita Licaonis vnquam,
Non aper, aut vrsus, non velocissima tigris
Prorsus erant, trifidis nec tristia sibila linguis.
Talia spargebant tumidi per rura cerastæ.
Deniq; non illic nisi blanda & amantia pacis,
Auriti lepores, ceruus, dama, capreaq;.
Et quanquam ver semper erat: dulcissima ibidem
Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam.
Pene polum medium lampas Phœbea tenebat
Quum locus est visus nobis, vbi diua manebat.
Campus erat nemore in medio spatiosus, & herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creuerat arbos.
Circum aderant mensæ egregiæ, dapibusq; refertæ,
Qualibus accubuit Capuæ Dux luscus: & ipsi
Accubuere olim qui Ancylia sacra gerebant.
Tunc senior, Iam tempus adest, potemus, & esca
Instauremus (ait) vires. nam sobrius ire
Ad diuam, vel ieiunus prohibetur: & omnes
Huc quotquot veniunt, impunè absumere possunt,
Gratisq; has epulas: dea sic vult. cumq; comesa
Deficiunt, famulæ reparant, renouantq; sapores.
Vescimur: atq; mero madidi vix surgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite gressus.

Tum magis optamus reginam accedere ad ipsam:
Quam medio in campo spatiantem, maxima turba
Ponè sequebatur, iuuenes, pueri atq; puellæ,
Maturiq; senes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima, secum
Ibat, habens puerum: cuius pendebat ab armo
Feralis pharetra, & diris metuenda sagittis.
Cæcus erat, nudusq;, & versicoloribus alis:
Arcum gestabat manibus, neruumq; trahebat:
Quanquā oculis captus, certis tamen ictibus omnes
Figebat puer ille ferox præcordia pulsans,
Atq; iterum facto remeabat vulnere telum,
Iamq; illum penitus populum misisset ad vmbras,
Fœmina ni quædam tales miserata ruinas,
Auxilium miseris mira pietate tulisset.
Nanq; vbi cuiusquam per saucia pectora ferrum
Viderat intrasse, & tepidum emanare cruorem,
Accurrens, pariterq; salubria pocula præbens,
Seruabat vitam: sed vulnera dira manebant.
Reginæ ad læuam, mulier stans altera, habebat
Semper in ore cibos: manibusq; & vestibus vnctis
Sordida curabat solius gaudia ventris,
Grandiaq; inuerso siccabat pocula fundo:
Hærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Conniuensq; oculis, vigilare nec ipse valebat:
Nec vigilare ipsam, dapibus vnoq; grauatam,
Nescio qua sæpe aspergens humore, sinebat.
Rauca Cytoriaco resonabat tibia buxo
Illic: ast alij citharas & plectra mouebant.

Orphe-

Orpheus Eurydicen ſerpentis dente peremptam,
Immitesq; Erebi leges, iactumq; laborem
Deflebat, ſecumq; feras & ſaxa trahebat.
Carmina delphinus miranda canebat Arion,
Nauigium infœlix referens, nautasq; doloſos.
Oedipodionias iterum conſurgere Thebas,
Nobilis Amphion cantu fidibusq; iubebat.
Turba ſequebatur ſaltando cætera, cuius
Lumina caligo quadam ſatis atra premebat,
Et cuiusq; caput nebulæ circumuolitabant:
Inter quos vnum vidi, nouiq; tabellam
Quippe manu, ſcriptam per talia verba tenebat,
Sardanapalus ego, Aſſyrio diademate quondam
Inclytus, hæc habeo quæcunq; famelicus edi,
Et quæcunq; hauſi ſuadente libidine: donec
Viuitis ô miſeri, quid gaudia poſtergatis?
Heu mihi, poſt mortem nulla eſt ſperanda voluptas,
Diſcite ab exemplo, mortales, diſcite noſtro.
Poſt omnes, extrema acie duo monſtra ſubibant:
Quorum vnum varijs linguis fœdabat euntes.
Aſt aliud ſemper ſtimulis vexabat acutis.
Quapropter dulces luſus turbabat amaror.
Vſq; adeò nobis æterni regia cœli
Inuidet, atq; malis hominum gaudere videtur:
Vſque adeò votis contraria numina noſtris.
Cumq; tot aduerſis æuo fugiente premamur,
Lætitiæ vix hora datur, vix hora quietis.
Et ſiqua eſt, breuis eſt, & non ſincera voluptas,
O vita, exilium meritò dicenda, quid ipſos

Damna iuuant adeò superos mortalia? quare
Malunt nos tristes potius quàm viuere lætos?
Vnde in nos odij tanti manauit origo?
Vince deos, animo patienti aduersa ferendo.
Haud multo spatio iam turba aberamus ab illa,
Quum subito à dextra nemoris, matrona venusto
Corpore, virgineo vultu, incessuq́; seuero,
(Qualis in æthereà Iouis vxor creditur aula,
Quum medios inter graditur pulcherrima diuos)
Occurrit nobis, crines lacerata sinusq́;:
Et mœsta, & vili quanuis circundata panno,
Non spernenda tamen: roseoq́; hæc edidit ore,
Quò ruitis miseri? quò vos insania ducit?
Sistite: neu faciles in damnum currite vestrum:
Et quæcunq́; loquar vobis, audite parumper.
Sistimus, atq́; eius dictis intendimus aures.
Principio, non est, vt forsan creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorsus diuum de sanguine creta,
Ad quam nunc itis, cuius vos iungere castris
O cæci cupitis, sed dira & pessima Erinnys,
Incautos blanda semper sub imagine ludens,
Promittensq́; fauos, aloen infida ministrat.
Neu vos decipiat, facies quòd pulchra, quòd extrà
Tota nitet gemmis atq́; auro: namq́; sub ipsa
Nescitis quàm sit turpis, quàm sordida veste.
Intus mille latent menda, perditq́; clientes
Ipsa suos, falsa captos dulcedine: sicut
Perduntur pisces, quos fallit harundine longa
Piscator, dum littoreas demittit in vndas
Fila,

Fila, sedens scopulo, atq; hamos tenet esca latentes
Illi concurrunt auidi, rapiuntq; tenaces
Ore cibos, sed mox hærent, ac fila sequuntur.
Non tantum Lybicæ Syrtes, vel tecta nefandi
Antiphatæ, vel Scylla vorax, vel sæua Charybdis,
Vel quodcunq; aliud: quãtum est fugienda voluptas.
Eheu, quas infert mortalibus ista ruinas:
Quot claros alioqui homines, quot regna, quot vrbes
Perdidit hæc. sed ne multis vos ipsa fatigem
Exemplis, vnum sat erit, notumq; referre.
Quis fuit Alcida maior? quis tanta peregit?
Nam geminos infans suffocauisse chelydros
Dicitur, exiguis elidens guttura palmis:
Ipse Molorchæum fertur superasse leonem,
Extinxisse caput semper crescentis echydnæ:
Hic domuit ceruam æripedem, taurumq; ferocem
Expulit, & valido volucres Stymphalidas arcu.
Fregit Threicij præsepia dira tyranni,
Fregit & hic Acheloe tibi de cornibus vnum:
Hesperidas pomis, bobus spoliauit Iberum:
Infernas adijt sedes, triplicemq; retraxit
Inde canem, spumis insana aconita serentem:
Eiusdemq; manu Erymanthius occubuit sus:
Sensit & Antæus sublatus in aëra, vires
Herculeas, raptorq; boum Vulcania proles:
Hic demum fesso potuit succurrere Atlanti,
Grandibus astra tenẽs humeris, axemq; labantem.
Attamen (ô fallax, ô perniciosa Voluptas)
Imperiosa tulit Gygeæ iussa puellæ.

Et qui non timuit toruam cum Dite Megeram,
Tartareũq; gelu, & flammas Phlegetontis,& ipsum
Porthmea,terrifico aspectu,hirsutisq; capillis:
Sæpe minas teneræ demens expauit amicæ,
Pro clypeoq; colum gessit,pro casside mitram.
Quæq; prius clauam ingentem vibrare solebat,
Fœmineo ritu torquebat dextera fusum,
Et calathis dominæ referebat pensa peracta,
Dum metuit scuticam muliebri indutus amictu.
Amphytrioniade,quis te furor obcæcauit?
Vtq; Ithaci socios mutasse venefica Circe
In porcos fertur,texisseq; corpora setis:
Non secus ista suos mutat regina clientes.
(Si debet regina magis quàm serua vocari)
Nanq; manu pateram, quæ dulci plena veneno est,
Porrigit his,de qua siquis bibit,illico fiet
Vel leo,vel spumosus aper,vel tardigradus bos,
Aut canis,aut pauido pestis lupus improba ouili.
Ast alias alij coguntur inire figuras,
Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant,
Vos eadem quoq; fata manent,si fortè velitis
Istius vexilla sequi meretricis iniqua.
Quare vos moneo,crudelia retia cauti
Dum liceat aufugite, atq; animum frænate lupatis
Præcipitem.occultos laqueos aduertite,ne vos
Haud aliter fallat,quam fallit aranea muscam,
Dum tenuem texit telam.latitatq; deorsum
Angusto in thalamo:sed si cognouerit hostem
Delapsum in casses,quamprimũ accurrit,& arctis
Stri-

Stridentem inuoluit laqueis, & stamina circum
Cruribus assiduis glomerat, rostroq́; peremptum
Perforat, & sugit fusum per membra cruorem.
Demens, heu nimium demens: qui cùm similis dijs
Esse queat, ratione vtens: vestigia mauult
Sectari pecudum, Veneri, Venerisq́; sodali
Ventri indulgendo, & turpissima quæq́; sequendo.
Talia non potuit patienter ferre meus dux.
Nanq́; pudore gemens, stomachoq́; iratus amaro,
Nescio quid secum secreto murmure rodens
Terga dedit, notumq́; tripes properauit in agmen.
Tunc Arete, (hoc etenim nomen sibi dixerat esse)
Ne cures, inquit, fugiat sine. noctua Phœbi
Non patitur radios, gelidis assueta tenebris.
Vtq́; æger longa vexatus febre, recusat
Optima, quæ amissam valeant sibi ferre salutem,
Deteriora petens propria contraria vitæ:
Sic stulti verum fugiunt, & falsa sequuntur.
At tu, si qua tui cura est tibi, ne retrahas te
A nostris monitis: quæ vt promptius accipias, hinc
Mecum digredere. hæc etenim spectacula mentem
Perturbant, strepitusq́; attentas impedit aures.
Tunc me dextrorsum ducit, pariterq́; sub vmbra
Semota lauri concedimus, atq́; ita fatur,
Ille opifex cœli & terræ, pelagiq́; tumentis,
Vt reliquos primò aduersos ire impulit orbes,
Sic aduersari affectus voluit rationi
Complures: ne sola sua torpesceret aula.
Mens nanq́; vt sonipes calcaribus, & stimulo bos,

Vrgentur, sumuntque magis per vulnera vires:
Sic mentem affectus acuunt, crescitque premendo:
Qui si non essent, prorsus tabesceret, & nil
Egregium faceret: ceu nauis in æquore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbasa venti.
Proinde errant quidam, dicentes, quòd sapienti
Haud vnquam licet hos animi sentire tumultus.
Hi differre hominem signato à marmore nolunt,
Et delirantes prorsus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dedisset
Frustra: quod dictu absurdum est. vti ergo licebit
Ipsis legittimè norma rationis & arte.
Hos inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit vt præclarus eques, nec vincitur illis
Is, cuicunque dedit verum sapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modumque
Seruare: idcirco tollunt hi prorsus, at illi
Prorsus amant: vnde hos error conturbat & illos.
Nam diui sola viuunt ratione: sed ipsa
Duntaxat sensu pecudes ornantur: vtroque
Mortales vtroque igitur gaudere iubentur:
At ratione magis. nanque hæc præstantior est pars,
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper. at in præceps sensus trahit, & deliros
Efficit: iccirco minus huic seruiri licebit.
Quamuis hunc (ô cæca hominum natura) sequantur
Penè omnes, paucique adeo ratione regantur.
Propterea innumeros media modo ludere silua
Vidimus: atque illuc stulto ductore meabas,

Nostra

Nostra retraxisset nisi te vox. nónne timebas,
Illa duo, à tergo quæ furtim monstra subibant?
Nostin' quæ sint hæc? Dolor atque infamia quare.
Non interdico prorsus, nec talia prorsus
Gaudia concedo, à solo manantia sensu:
Sed sint rara, ulli non aduersantia recto:
Propter quæ nunquam fas est dimittere honestum.
Atqui opus est frænis: & clam sumenda, nocebunt
Sumpta palàm. quoniam liuor non deerit iniquus,
Dulcibus & lætis, qui fel confundat amarum.
Quoque minus sese quisquam his inuoluit, eo fit
Dignior, ac propius superos accedit ad ipsos:
Qui magis hæc sequitur, minus est laudabilis, & se
Deprimit, & mutis animalibus inserit. obsunt
Hæc eadem, si sint usu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
Non semper tamen esse potest intenta seueris
Mens: quippe est homini fragilis natura, necesse est
Seria post aliquam tandem captare, quietem, &
Montibus à summis valles descendere ad imas.
Haud aliter quàm quum dimittere fulmina terris
Vult pater omnipotens, exosus crimina mundi:
Fert aquila exactum Sicula fornace trisulcum
Aut rostro aut pedibus telum, postquã alta polorum
Culmina conscendit, miratur clara pyropis
Mœnia cœlicolûm, atque aliis splendentia gemmis:
Et stupet auratas ædes, stellisque micantes:
Aspicit & solido factas adamante columnas,
Et constructa videt laquearia dentibus Indis.

Miratur latos campos, lucemq; perennem,
Deliciasq; deûm: quales nec lingua referre
Ulla, nec humanum pectus comprendere posset,
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere gestit
Æthera per liquidũ, & blandũ sese obijcit auris,
Et iam dediscit terras, nidosq; relictos,
Usqueadeo iucunda illi sunt regna Tonantis.
Sed postquam stimulante fame, ieiunia vires
Hauserunt, & nulla insunt alimenta calori,
Quæ modò laudabat, contemnit sidera, ab alto
Deuehitur, & quas nuper contempserat, omni
Conatu repetit terras, escamque requirit.
Tunc ego qui pressa iamdudum voce tacebam,
Rumpere festinans tam longa silentia, tandem
Hiscere non timui, atque interpellare loquentem.
Et dixi, Quoniam sol iam declinat ad axem
Hesperium, properatq; diem demergere ponto,
Ante precor quam lux penitus decedat, & umbræ
Adueniant, mihi ne paucis aperire recuses,
O dea (nam certe dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier quam dextra, quamque sinistra
Regina stantem vidi, puerique vocentur
Ipsarum. dictis respondit talibus, Eia,
Ne dubita, per me (breuitas nisi temporis obstet)
Quæ cupis agnosces, nam non indigna petisti.
Incipiamque ab ea, lateri quæ proxima læuo est,
Hanc igitur scito esse Gulam, cui semper edendi
Est animus, nocte atque die, studiumque bibendi.
Quam plerique deam credunt, & prorsus adorant,

Libantes

Libantes læti pateris ardentia vina,
Lautaq; vescentes plenis obsonia mensis:
Et summum esse bonum, seruire huic, rentur. at errāt
Haud dubiè, namque hac nil est obscœnius, & nil
Quod naturæ hominis magis aduersetur, & obsit,
Cætera enim tantùm vt viuant animalia, fecit
Iupiter: ast hominem, vt viuendo intelligat, & se
Cognitione alijs præstando, cœlicolarum
Efficiat similem, & vasto dominetur in orbe.
At quicunq; Gulæ indulgent, & gaudia ventris
Sectantur, fiunt hebetes, fumoq; ciborum
(Haud secus ac nebula sol) offuscatur eorum
Ingenium, & nequeunt veri spectare nitorem.
Præcipuè quoties stomacho feruentia vina
Obtundunt, cæcaque premunt caligine mentem:
Nec studijs saturo possunt incumbere ventre.
Vnde fit vt minimum sapiant, finemque relinquant,
Propter quem terris illos natura locauit,
Nec plus cognoscant, quàm grex ouiúmue, boúmue:
Immo etiam quãdoque minus, quum vina cerebrum
Confundunt, geminasque putant ardere lucernas,
Et mensa & paries sese motare videntur.
O fœda ebrietas, animi lethum: ô vitiorum
Nutrix ac scelerum, quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia, lites,
Prælia dira moues, & gaudes sanguine fuso:
Per te occulta patent, animum linguamque resoluis:
Te fugiunt metus atque pudor. Vitate pudendam
Hanc pestem, ô miseri, quæ vos facit esse furentes:

Nec

Nec minus insanos reddit quàm mater Orestem.
Sordidior quæ res, quæ bellua vilior est quàm
Ebrius? hic epulas quas non multo ante vorauit,
Euomit, atque mero putet, tremit ille, caditq;
Sæpe caput frangens, oculósue, aut crura, loquendo
Balbutit, nec habent vllum verba edita sensum:
Multa facit, multa & dicit, quæ mox vbi nubes
Discussa est, redijtq; iubar, damnantur ab ipso
Autore: vnde rubet factis, infectaque vellet.
Rex Macedum, quondam proles generosa Philippi,
Ebrius in mensa (vt fama est) perdebat amicos,
Sed, postquam furor ille animo decesserat, & iam
Sanus erat, tunc se arguebat, tantumq; dolebat,
Vt fleret, cuperetq; mori, quid vana Cytheron
Orgia, quid thyasos, deliraque tympana iactas?
Non deus est Bacchus vester, Cadmæa propago,
Nec Ioue plena vtero Semele concepit, at ingens
Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megæra,
Non deus est: sed, nempe deûm contemptor & osor.
Nam diuina parum curant qui vina sequuntur,
Nec bene tractabit vinosus sacra sacerdos.
Quid memorare opus est, quot morbos, quotq; dolores
Dispergat nimius potus per membra, cibusque
Immodicus? scatet hinc, tanquam de fonte perenni,
Febris, & vlcus atrox, scabies, porrigo, podagra,
Articulosq; premens, manibusq; infesta chiragra:
Hinc lippi stillant oculi, resolutaq; Baccho
Membra tremunt, dentesq; cadunt, olet halitus oris,
Hinc stomachus languens, atq; intestata venit mors.

Sæua quidem plures letho gula tradit acerbo,
Quã gladius. quid, quod census citò deperit? & mox
Mergitur in ventrem fundus domus, atque supellex,
Et modò qui fuerat diues, fit pauper, egensq́;?
Vt viuas, comede, at non viuas propter edendum.
Iam dixi quæ sit mulier, nunc accipe, quis sit
Ille puer, qui stat iuxta hanc, & vertice nutat,
Nec vigilare valet. puer hic est filius eius,
Quem labor ex ipsa genuit: Somnusq́; vocatur.
Nutrijt hunc lethe, multoque papauere pauit,
Germanus Mortis, sed non æternus, vt illa.
Hic hominum pellit curas, & fessa diurno
Membra labore leuat, reuocatq́; in corpora vires:
Quo sine non potis est quisquam producere vitam.
Infert multa tamen damna, & caligine quadam
Obducit mentem, morbosq́; inducit, & ipsum
Eneruat corpus, quoties sine lege modoq́;
Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, si parca gula est, nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quiescit:
Et lenius dormit, melioraque somnia gignit.
Est tamen afflictis magnum solamen, & omni
Optandum voto interdum præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus,
Tunc melior gemmis, tunc fuluo est gratior auro,
Vt mors, sic somnus miseros fœlicibus æquat.
At dextra cui Parca colonet candida fila,
Qui facere & qui nosse cupit quãplurima, & altum
In terris virtute aliqua sibi quærere nomen,

Hunc

Hunc vigilare opus est. nam non præclara geruntur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu verò hunc vitæ, quantum potes, & vigilato.
Eheu quàm longam tribuent tibi fata quietem,
Quum semel aduenier nox illa nouissima, post quam
Non redit vlla dies, gelidosque reliquerit artus
Spiritus iste leuis, volucriq; simillimus auræ,
Tunc tibi perpetuò claudentur lumina somno.
Hæc nobis dum Diua refert, Thaumantias alto
Ecce venit demissa polo, cui mille colores
Hinc atque hinc sole aduersò rorantia præbent
Nubila, purpureis quæ sic est fata labellis,
Diua Panomphæo salue charissima regi,
Cunctarumque Arete (me indice) prima dearum:
Huc veni, quoniam turba omnis cœlicolum te
Visere iampridem gestit, iam desere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non sedes hic tuta bonis, hîc omnia regnant
Crimina, religio nulla est, pietásue fidésue:
Hîc contempta iacet virtus, inscitia sceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes.
Quare agedum cœptos sermones rumpe, morasq;
Tolle omnes, cursuque pari volutemus ad astra.
Tunc me respiciens, Arete, inquit: Non tibi possum,
Ut vellem, dictis exponere singula, sed mox
Crastina cùm roseo rediens Pallantias ore,
Expulerit tenebras iam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude, quo cætera disces:
Iamque vale: his dictis, petierunt æthera saltu,

Exce-

Excepitq́; ambas Zephyrus, sursumq́; vehebat,
Donec læta vtraque in liquidas euanuit auras.
Ceu quum Scylla patrem fugiens scelerata sequentẽ,
Paulatim sese attollit, subit ille proterno
Insistens animo, ducitq́; per aëra gyros,
Desecti cupiens facinus punire capilli.
Hæc verò densas inter se condere nubes
Nititur, atque oculos frustratur cæca tuentum:
Illuc & Nysus penetrat, neuterq́; videtur.
Phœbus Atlantæo iam merserat æquore currum,
Et Vesper stabulis educens astra reclusis,
Ambrosia in campos ad pabula nota redibat:
Digredior mœrens, eadem qua duxerat olim
Me senior, repetoq́; domum, promissaq́; solis
Gaudia venturi, satis anxius expectabam.

LIBER IIII.

CANCER.

SOl, qui perpetua mundum vertigine lustras,
Alme parens rerum, cæli decus, & stellarum
Princeps, æterni fons luminis, vndique cernens
Omnia, puniceo dum Persida linquis ab ortu,
Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Hesperiæ fluctu, Calpemque nouissimus oris,
Atque eadem rursus repetis vestigia semper.
Per te cuncta patent, noctis quibus vmbra colorem
Abstulerat, tenebris tua non patientibus ora,
Mundi oculus: qui transuerso dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis

Dispen-

Dispensas annum spatijs, & tempora mutas,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe.
O sanctum iubar, ô diuûm pulcherrime salue,
Te colimus, tibi sincero de pectore laudes
Fundimus, at tu hodie læto nos respice vultu,
Et lætum concede diem, redeasq; benignus,
Nubila diffugiant, aër sit vbique serenus,
Aduentuq; tuo ponti vada salsa quiescant,
Et sit iter tutum cupidis per cærula nautis,
Non segeti, non arboribus, non vitibus, imber
Insanusue obsit turbo, lapidosáue grando.
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras,
Accipiantq; tuo reditu Deus omnia pacem.
Salue præsidium, & sacris tutela poëtis,
Tu vatum mentes diuino numine reples,
Ipsorumq; moues ad dulcia carmina linguas.
Tu dignos lauroque facis, famaq; perenni.
Salue igitur, dexterque mihi sis quæso canenti,
Et faueas cœptis, & nostros dirige cursus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum.
Hæc ego Castalias flexo dum poplite ad vndas
Orarem supplex, nympharum adstante corona,
Audijt excelsa Delphorum Phœbus ab arce,
Audijt, & visum est templi nutare cacumen,
Eq; adytis ingens effulsit splendor, & ingens
Vox audita, meas quæ sic peruenit ad aures,
Infœlix iuuenis, quem adeò fata impia vexant.
Qui tam crudeles viuendo transigis annos,
Esto animo forti, & dura, patientia vincit

Omnia,

Omnia, in aduersis rebus sunt prospera semper
Magnanimo spernenda viro, tunc celsior exit,
Quũ premitur virtus. viden' vt fortuna frequenter
Quos possum dederat mutata extollat eosdem?
Alternetq́ vices, nihil est durabile semper
Sub cœlo, redeunt post tristia nubila soles
Iucundi, postquam ventis maria alta fuerunt
Exagitata diu, tandem pacata residunt.
Et remeat brumæ post frigora floriferum ver.
Ergo animum firma, & duris ne defice rebus,
Teque ipsum serua fatis melioribus, olim
Adueniet tempus, cursum variantibus astris,
(Si non ante diem Parcæ tua fila secabunt)
Quando tuũ, quod nunc mersum iacet atq́ sepultũ,
Mille per ora virûm fiat memorabile nomen.
Ipse adero, semperque nouem mea turba sorores
Astabunt comites quocunque accesseris, & te
De plebe eripient, clarumq́ in sæcula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortina precanti.
Ast ego vix possum dijs credere talia de me
Vsque adeò sum peruerso sub sidere natus,
Vsque adeo assiduis cælum me casibus vrget.
Inde tamen decedo hilaris, perq́ auia solus
Errabam, & pariter voluebam talia mecum,
O si fortè aliquis mihi nunc hominúmue deûmue,
Occurrat, quem diua Arete, vt promiserat, ad me
Doctorem mittat, quo discere cætera possim,
O si ipsa æthereo potius descendat ab axe,
Meque suis iterum doceat pulcherrima verbis:

Vallis erat montis inter porrecta propinquos,
Atque iter angustum limis præbebat eunti:
Progredior, videoque duos in gramine lato
Pastores, pariter quadam sub rupe sedentes:
Qui positis peris iuxta, & quos ferre solebant
Nodosa è corno baculis, certare canendo
Inter se accensi laudis mercede volebant.
Sed iudex deerat, cuius sententia litem
Solueret, & palmam victori ferret honestam,
Vt me viderunt, extemplo accersit vterq;,
Et rogat, vt vellem secum residere sub illis
Cautibus, & tanti certaminis arbiter essem.
Tunc vnus postquam sumpta prælusit auena
Talia sublatis in cælum cœpit ocellis,
O flos Dardaniæ, puer, ô dilecte Tonanti,
Pocula qui superis spumantia nectare misces:
Cede polo, iam cede polo, formosior alter
In terris nunc est, qui pocula sacra ministret,
Iuppiter hunc rapiens, te spreto ad sidera tollet:
Inuidia rumpere miser, moriere dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines
Cœlicolis, maneat mecum mea cura Philetus:
Quo sine nec mihi dulce aliquid nec viuere gratum (est.
Hunc quoties pernicis equi per deuia tergo
Inuectum capreas arcu ceruósue petentem
Naiades aspiciunt, cæco stimulantur amore.
Multaq; cum multis cupiunt dare basia donis,
Certatimq; ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus vuis.

O si

O si non adeò puer implacabilis esset.
O si se facilem misero praeberet amanti.
Me foret in toto nullus faelicior orbe,
Sed spernit nostrasq; preces, nostrumq; dolorem,
Et fugit, vt neruo Assyrio transmissa sagitta
Ne fuge me, neu sperne precor formose Philete:
Non ego sum Laestrygonio de sanguine, amari
Sed dignus fortasse tibi, si me bene noris.
Nam quanuis hyrta in nostro sint corpore seta.
Et barba, à mento impexit cadat horrida villis
Non sum deformis tamen, & sua gratia barbae est,
Et setis, suntq; ista viris pugnacibus apta
Robustosque decent: sint leuia membra cynedis.
Quid? quod diuitijs pastorum haud vincor ab vllo?
Quandoquidem mihi non desunt armenta, gregesq;.
Mille meae viridi pascuntur gramine vaccae,
Mille mei per densa sues querceta vagantur,
Enixas habeo pecudes, foetasq; capellas,
Lactis acetosi nunquam mihi copia desit:
Est vetus, estque recens plena mihi caseus arca
Sume tibi quodcũque velis. namque omnia nostra
Sunt tua, sumque tuus: quanquã hoc ingrate recusas.
Si me diligeres, mecumque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis haerentia ramis,
Quae referunt cerasq; nouas, maturaque fraga,
Implerenque tibi corylis nucibusque canistrum.
Ah quoties quoties medijs te amplecterer vlnis,
Imprimerem roseis mille ac mille osculа labris.
Ne dubita, mellite puer, mecumque venito:

Stabimus ad nitidum fontem, gratumq; soporem
Amplexu iuncti pariter capiemus in vmbra,
Allecti strepitu ramorum & murmure riui,
Dum feruente die crepitant per rura cicadæ.
Heu mihi, me spernis, spernis quoque munera nostra.
Nec mœstis lacrymis, nec blanda voce moueris,
Sæuior Hyrcana sublato tigride fœtu,
Surdior ex pario quæ fiunt marmore signis,
Durior alpina caute, Arabioq; adamante.
Quo tibi forma tua est, si sis crudelis, & omnes
Despicis, atque mori miseros compellis amantes?
Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in hyblæo miscetur melle venenum.
Pone tuos fastus, inimica superbia diuis.
Nec te decipiat fugitiua gratia formæ:
Forma breuis flos est primo spectabilis ortu,
Mox languens fugiente die. dum florida durat
Ætas, dumq; cutis tenero fulgescit in ore,
Ne puer incassum fœlicia tempora perde,
Vtere concessis tibi, dum potes, vtere donis.
Omnis quippe suo res commendatur ab vsu.
Tempus erit, quum tetra genis horrescere barba
Incipiet, faciem crispantibus vndique rugis,
Caniciesq; premet laudatos fœda capillos.
Tunc frustra amissum lugebis stulte decorem,
Sæpius, & tecum dices, quo pristina cessit
Gratia? quò roseus niueaq; albedine mistus
Migrauit color? ah nostræ spes irrita formæ.
Mutatosq; gemes vultus, deformiaq; ora,

Ipsum

Ipsum te quoties speculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
Quid studio sterili committere semen arenæ?
Me miserum, frustrà (sic vultis fata) laboro:
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis,
Præcipuè quum dirus amor mea pectora vexat:
Fatũ in amore valet, plusquã gaza omnis, & omnis
Nibilitas, etiam fato est obnoxia virtus.
Fato despicitur princeps, & seruus amatur.
Sis tamen ipse licet presso truculentior hydro,
Meque minus fronde aut vlua liceare palustri,
Te semper mea vita sequar, te semper amabo,
Corde Philetus erit nostro, nostrò ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia subdidit alter,
Polline candidior Mellina, & virgine calce.
Et pelagi irati spumis, & lacte recocto.
Maturis cerasis eadem rubicundior, atque
Moris, quæ nondum nigro sunt tincta colore,
Pulchrior arboribus, verno quum tempore florent:
Dulcior arenti ficu, mustoq; recenti.
Non habuit credo tales Cytheræa papillas,
Non tales oculos, nec tam speciosa labella.
Quid laudem femur, aut femori confinia membra?
Has tractare iuuat potius, quàm dicere partes.
Non modò mortalis inter laudata, sed ipsis
Dijs etiam Mellina places. vidi ipse sequentem
Hanc Satyrum, & tandẽ captam sub subere pressit:
Clamabat, volui demens accurrere, opemq;
Ferre, sed hirsuti metuebam cornua diui,

Riualemque ausus non sum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli,
Accersitque vltro, & niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, soleat quàm nectere ramos
Admotos hedera, aut vitis, lasciuaque mordet
Ceruicem, leniterque manu mea percutit ora
Ludendo, iuratque mihi, me præter, amare
Se nullum! sed non adeò sum stultus, vt ista
Vera putem, quoniam nil est mendacius ipsa
Femina, & insuetis quo te magis improba palpat
Blanditijs, hoc esse magis tibi scito cauendum.
Dixerat ista canens, atque addere plura volebat:
Ecce autem veniens per saxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, angusto calle, latenter
Septem fortè lupi, stimulante cupidine pastus.
Inuaduntque greges, nunc has, nunc morsibus illas
Dilaniant pecudes, mersantque in sanguine rictus.
Contrà, conatur magnis latratibus hostes
Pellere turba canum, ferro circundata collum.
Ingens fit strepitus, valles resonare boatu,
Consurgunt trepidi, posito certamine cantus,
Pastores, baculis nodoso è robore sumptis,
Et funda, accurruntque simul, solusque remansi.
Tunc alia discedo via, speransq; timensq;,
Atque animi dubius, mecum diuersa volutans,
Progredior, quantum spatij ter plumbea massa
Impete tormenti exiliens metitur aheni,
Illimem fontem scatebris gliscentibus, inter
Frondosas platanos reperi, quem mollia circum
Gramina

Gramina cingebant, scabroque sedilia topho,
Vt puto, nympharum sedes: quum torrida feruet
Aestas, & mundum rabiosus Sirius vrit.
Haud procul hinc aberant, plenos onerantia ramos
Sorba, ego confestim, quoniam matura videbam,
Accessi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde sitim cupiens haustis extinguere lymphis.
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino.
Dumque bibo, in nitidis splendebat calculus vndis.
Interea iuuenem quendam demittit Olympo
Diua Arete, nostri non immemor. Ille volatu
Precipiti secat aethereas velociter auras.
Dum volat, accipitres cursu preuertitur ipsos,
Prendere quum praedam pennis stridentibus ardent.
Actutumque ad me venit, qui forte iacebam
Graminea in ripa, fessus, dicitque salutem.
Ilicet assurgo, & iuuenem reuerenter adoro.
Ille autem superans humanam corpore formam,
Diuae Aretes, inquit, sum filius, ipse Timalphes
Nominor, huc genitrix misit me, vt singula demum
Quae restant dicenda, suo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia coepit,
Audisti quae sit mulier de parte sinistra,
Quis puer ipsius, namque hoc tibi mater aperte
Ostendit. quare nunc restat dicere quae sit
Altera, quae dextram puero comitata tenebat.
Hanc Venerem appellant homines, dicũtq; creatam
De pelagi spumis, tunc quum Saturnus in aequor
Creditur ingratus testes iecisse paternos.

Sic perhibent Græci, gens multum accommoda nugis
Garrulitate potens, fingendiq; apta magistra.
Vranius tamen hanc genuit de Lopade nympha,
Vranius rerum genitor, quo vastior Atlas
Non fuit, Enceladúsue ferox, tumidúsue Typhoeus,
Nec quotquot tellus produxit fœta Gigantes.
Huic natura nouem capita addidit, inde supremum
Absq; oculis, versum est Tarthessi ad littora semper,
Cætera ad auroram spectant, plus mille secundo
Lumina sunt, reliquis vnum, iactatur ad arces
Dextera Riphæas, boreæque cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit sua flabra, sinistram
Extendit, mundumq; manu metitur vtraque:
Contingens pedibus manes, & vertice cœlum,
Omnigeni pecoris pastor ditissimus idem,
Quòd latè in terras omnes diffundit alendum.
Non esse pecori numerus, nisi filius eius
Pamphagus, horrificũ rabie atq; triguttere monstrũ
Assidue cum vxore sua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atque greges sine fine vorarent.
Hanc Venerem idcirco Vranius tulit, atq; deorum
Cuidam Pædogeni æterno sociauit amore,
Consortemque tori fecit, quo fœdere iussit
Instaurare aliam prolem, & supplere creando.
Hæc est illa Venus, sine qua cultore careret
Maximus, & densis horreret sentibus orbis.
Hanc Deus instituit, natura vt damna rependat.
Quod verò Deus instituit, damnabile non est.
Quid de illis igitur dicam qui cœlibe vita

Conten-

Contenti, dulces non curant gignere natos:
Sed steriles obeunt radicitus, & moriendo
Post cineres non ulla sui monumenta relinquunt?
Hi peccant certè, &, si verum dicere fas est,
Nascitur indignè per quem non nascitur alter:
Indignè viuit, per quem non viuit & alter.
Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
Quò minus hac possint uti, pressique maligna
Paupertate, timent mendicam educere prolem:
Aut qui cælestem sapienter ducere vitam
In terris malunt, quorum rarissima turba est,
Abstineant: nam tunc fas est, veniamq; merentur.
Sed multi nolunt uxorem ducere, multas
Vt passim incestent, diuersaq; pabula carpant:
Quoq; magis fallant vulgus, se adijcere sacris
Haud dubitãt, & templa colunt, diuûmq; ministri
Censentur: varias leges, habitusq; capessunt:
Insuetos, raso sperantes vertice cælum:
Insani fugiunt mundum, immundumq; sequuntur:
Et cùm se ventri dedant, mollíq; quieti,
(Quæ duo nequitiæ sunt nutrimenta) pudici
Credantur, cæcis condunt sua furta latebris,
Et satagunt nigram vitijs obtendere noctem.
Nemo quidem castè consueuit viuere, saluis
Inguinibus: nisi quem iam debilitata senectus
Aut languor grauis, aut animi dolor impedit ingens
Aut regit ætherei sapientia plena pudoris.
Omne superuacuum natura è corpore pellit.
Hinc est quòd Venerem nocturna insomnia soluunt.

 Gaudi-

Gaudiaq; informant, veros imitantia lusus.
Multi autem, quia sunt casti, casti esse putantur.
Esto tamen, quòd Vestales, ipsasq; Sibyllas
Virginate sua vindicant, cedò, dignior vtra,
Vtra est nobilior. sterilisne, an fertilis arbos?
An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena?
O vanas hominum curas, ô futile votum!
Discite naturæ sanctas non temnere leges:
Quæ vult, vt genitus generet: quæ gaudia fecit
Tam bona concubitus, non vt te absterreat, imò
Ut magis alliciat. naturæ obsistere cur vis?
Nempe Venus nulli culpæ est obnoxia, si sit
Legitima, atq; modum seruet, si debita fiat:
Ast nimia eneruat vires, effœminat artus,
Ingenium obtundit, breuiat quoq; tempora vitæ.
Iam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
Hic est ille hominum domitor, domitorq; Deorum,
Qui face, qui pharetra totum perterritat orbem:
Cui quamuis puero & cæco tamen omnia parent,
Quæ terras pelagusq; colunt, quæq; æthera summum.
Heu quantos ignes, & quanta incendia passim
Excitat iste puer, quantum ô pharetrate Cupido
Arbitrij tibi concessum est. tibi nulla resistunt
Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vincis.
Sæpe tuis fixum telis gemuisse Tonantem
Nouimus, & varias compulsum assumere formas,
Fulmine deposito, & cœli regione relicta.
Non dedignatum miseras insistere terras:
Nunc aquilam fieri, nunc torua fronte iuuencum,

Nunc

Nunc se pastorem, nunc se simulare colubrum,
Interdumq; ignis speciem, Satyriq; figuram
Aut auri induere, aut candenti corpore oloris.
Ennosigaeus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miser sentit, Salmonida pressit.
Saepe etiam voluit delphin, ariesq; videri,
Aut equus: & toto flammas extinguere ponto
Quas tu condideras in pectora caeca, nequiuit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine diuos,
Et factum accipitrem Phoebum, factumq; leonem,
Dicere: vel Stygij furias memorare tyranni.
Talia non opus est referendo absumere tempus.
Quippe ego si cunctos heroas & heroinas,
Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit,
Ennumerare velim: crescet mihi longior ordo
Historiae, atque prius condens sua lumina Titan
Abluet Hesperio fumantes gurgite currus.
Ergo operaepretium puto omittere talia: cùm sint
A multis iam dicta alijs. nunc vera sequamur.
Nō puero huic Bacchus pater est, vt Graecia fingit:
(Non etenim, si sic, abstemius vllus amaret)
Sed fatum: quoniam fato iunguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos.
Plus fatum quàm forma valet: sit maxima flamma
Causa cupidineae licet haec, & corda tenaci
Praecipuè iuuenum soleat vincire catena,
Plus quoq; quàm nummi: quanuis corruperit auro
Inclusam Danaën turris Saturnius altae:

Consu-

Consuetudo etiam, & facilis concessa manendi
Sæpe simul, nulloq; simul spectante, loquendi
Libertas: quæ prona via est & lubrica, per quam
Ipse amor ingreditur, per quam Venus ipsa paratur
Haud multum certè, fato renuente, iuuabunt.
Fato iunguntur, fato soluuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoq; fruetur,
Quod neq; formosus poterit, nec diues habere,
Hinc pulchra & generosa viro contemnitur vxor
Interdum & pluris pellex triuialis habetur:
Hinc vxor pulchrum & generosum sæpe maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut aliquẽ externum, quẽ vix bene nouerit, ardet
Deniq; ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuiq; suus nisi sit diuisus limite certo,
Non dubiũ est quin possit ab omnibus vnus amari:
Non dubium est, possit quin omnes vnus amare,
Et passim, quancunque velit sibi quisque, potiri,
Sed veluti pisces piscator non capit omnes,
Non omnes volucres auceps, non omnia lustra
Venator spoliat: sed quod sua cuique dedit sors.
Hoc habet, hoc potitur: sic dispensantur amores
Arbitrio superûm domina sic sæpe placebit
Ipse sua seruus: sic pulchram sæpe puellam
Enterocelosus, grandæuus, lippus habebit,
Ac veluti infausto qui sidere mercibus implet
Mercator nauim, nocituraq; cærula tentat,
Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quisquis cælo aduersa, fatoq; sinistro,
Vritur

Vritur, incassum tempus terit, atque laborem,
Imò ignominiam & crudelia vulnera sæpe
Accipit: interdum letho mercatur amorem.
At cui fata fauent, & cui fortuna secunda est,
Pace frui poterit quod vult, & tutus amare.
Verùm hæc quàm paucis concessa est gratia, pauci
Tam faciles habuere Deos, tantumq; benignos.
Excepto, siquis caute sua gaudia celet,
Vsque adeò, vt nulli fidat, nulliq; recludat.
Quippe homini nunc nulla fides, nunc omnia plena
Insidijs, socio nunc quisque imponere tentat.
Quòd si arcana suo quisquam commisit amico,
Hunc metuat, ne quando fides frangatur, oportet:
Ne quando infensus mutata mente reuelet,
Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo si liber vis esse, & viuere tutus,
Non vlli credas quod tu clàm feceris: & sic
Semper amicū habeas, dum durat fœdus, vt ipsum
Posse putes hostem fieri, quod sæpe videtur.
Nam qui semper ament nostro sunt tempore rari.
Inuidia est etiam multum metuenda secundis
Quæ semper rebus dirum miscere venenum
Nititur. inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames nemo sciat: occule amorem
Qui sapis, atq; tuus fac ne ignis luceat extrà.
Inuidia horrendum monstrum, sæuissima pestis,
Exitiale malum, quo non violentius vllum:
Virtutem insequitur, lacerat benefacta, bonosq;
Odit, & alterius iusto indignatur honore
Quan-

Quanquam nemo satis proprium celabit amorem,
Si fata impediant, inimicaq; sidera nolint,
Quippe humana parum prodest prudentia, quando
Decernunt aliter superi: frustraq; laborat,
Qui rem cunq; parat dijs aduersantibus vllam,
Non tamen idcirco non omni est arte cauendum:
Non omni vtendum studio pro viribus, atq;
Consilio. nam qui fecit quod debuit, & spe
Fraudatus tamen est, meritò laudatur, & omnem
Inuidiam in superos transfert: quos saepe fauore
Stultitia, atq; bonos pessundare saepe videmus.
Fœlix, cui fauor à caelesti traditur arce.
Quem Deus ipse fouet, qui dextro est sidere natus.
Huic etenim iucundus amor continget, & absq;
Felle frui, longa poterit dulcedine laetus.
Nempe amor est dulcis: nempe est res blanda, iocoq;
Plena & delitijs, ni fato fiat amarus.
Cuius qui nunquam est expertus tela, vocari
Iure potest sensus expers. nam bellua qua non
Igne cupidineo flagrat? certe omnia, quamuis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas:
Sic statuente Deo, quare qui quaerit amorem,
Rem quaerit diuinam. etenim nisi cuncta perenni
Ipse deûm atq; hominum rex prosequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterq; elementa perirent.
Quilibet id seruat quod amat, gaudetq; tueri.
At quod non amat, id nemo seruare laborat.
Idcirco rerum series aeterna manebit:
Quippe Dei est aeternus amor, qui cuncta tuetur,

Et

Et licet orta cadant, species nulla atterit ætas:
Diligit has etenim per se Deus optimus. at non
Sic ea quæ rapidæ debentur corpora morti.
Nanq; perire sinit nemo quod diligit, illud
Si seruare potest. sed quis neget omnipotentem
Esse Deum? seruare potest, sed non amat ipse
Corpora: corrumpi idcirco sinit, at species non.
Quid figulus curat, si frangitur ista vel illa
Olla? rotam pedibus voluens, cretaq; resumpta,
Ipsa nouas iterum fingit, spernitq; priores.
Præterea cælum, tellus, aërq;, fretumq;,
Atq; ignis, demum totius machina mundi
Hoc stat & hoc durat tot iam per sæcula nexu.
Nam nisi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa solutis:
Non cælum terris lucem, radiosq; calentes,
Nec generandarum præberet semina rerum,
Aëra finitimum consumeret improbus ignis:
Nec tempestiuas pluuias demitteret aër.
Nuda foret tellus, æquorq; extingueret ignem,
Aut igni potius piscosum aresceret æquor:
Vt quondam, quum flammiuomos Clymeneia proles
Non benè rexit equos, metuens cælestia monstra,
Infelixq; suirenuens præcepta parentis,
Corruit in voto, sensitq; incendia mundus,
Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani medijs flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacem: pax est dignissima rerum,
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:

Paci

Paci summus honos, paci est quoq; summa voluptas:
Tunc tuti viuunt homines, tutusq; viator
Carpit iter, nec fit sauorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arua coluntur
Assiduè, & largas pariunt pro tempore fruges,
Copia nunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abundat,
Palladiusq; liquor, tunc passim luditur, & tunc
Inflata ad thyasos inuita tibia. soli
Oderunt pacem stulti, & certamina quærunt.
Talia fluxerunt Saturno tempora rege,
O fœlix ætas, ipso preciosior auro!
Ac nunc (proh dolor) insano discordia motu
Omnia conturbat, terret, repletque tumultu.
Nunc iuuat esse trucem, & leges discindere ferro,
Iustitia est, potuisse magis. nunc mille colubros,
Mille facies quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosq; agitant, regesq; superbos.
Quid iuuat, ô miseri, pugnando lacessere mortem?
Nunquam sera venit, sed dira superbia tanti
Causa mali, & væsana fames, atque ardor habendi,
Heu cur vsqueadeò vilissima terra superbis,
Cuius fœda breui corrodent viscera vermes?
Quid tantum quæris? te semper forsitan esse
Victurum credis? miser, ha miser aspice, quàm sit
Incertus, velox, angustus terminus æui.
Sufficiet breuis vrna tibi paruumque sepulchrum.
Quod si amor humanos animos astringeret, ista
Non fierent, sed quisque suo inseruiret amico,
Quisque sibi charum qua posset parte iuuaret.

Certè

Certè nec melius quicquam, nec dulcius est, quàm
Sincerè à multis, dum vita hæc durat, amari,
Rebus in aduersis magnum munimen amici:
Solantur, firmat animum, prodesse laborant:
Quaq; valent, miseras curas & damna leuare
Conantur, tecumq; dolent, tecumq; queruntur.
Haud facilè ille perit quicunq; est diues amicis.
At quum te vultu spectat fortuna sereno,
Et versat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, conuiuia tecum
Plena iocis celebrant, augent tua facta fauendo.
Quare qui tutam & latam vult ducere vitam,
Quàm multos studeat semper sibi iungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipsas
Qua potero expediam. sed primùm scire necesse est,
Esse voluntatis motum hunc, quem vulgus amorem
Appellat: nam velle bonum est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,
Et vitare malum, solisq; mouetur ab istis.
Hæc duo sunt igitur causæ & fundamina amoris.
Omnia sed bona sunt triplici discrimine secta.
Quædam iucunda, & quædam dicuntur honesta:
Vtiliumq; aliud genus, & natura bonorum est.
Sicq; malum triplex: damnosum, turpe, molestum.
Quisq; amat, hæc animo fugiens, aut illa requirens.
Est igitur diuersus amor, diuersus vt est fons
Vnde oritur, laude aut probro non dignus eodem.
Hæc tria non solùm inter se differre putandum,
Per genus: ast etiam species habet vnumquodq;

Per se multiplices, delectans, vtile, honestum.
Quæ cùm sint varia, varij redduntur amores.
Vtile enim est quicquid prodest, nō est tamen vnum
Sicut multa etiam bona corporis, atq; animi sunt.
Quatuor ad corpus spectant bona: robur, & ipsa
Forma, valetudo, leuitas. quodcunq; dat ista,
Vel res sit, vel homo, prodest, atq; vtile fertur.
Ast animi duo sunt bona, mos, doctrinaq;: sicut
Sunt animi geminæ virtutes: ipsa voluntas,
Cuius sunt mores: & mens, cui noscere verum
Est proprium. mentis dona sunt complura, nouemq;
Doctrinæ hanc ornant: quas vatum carmina Musas
Appellare solent, ter ternis orbibus aptæ.
Sicq; voluntatis bona plura, & quattuor horum
Præcipua existunt: prudentia, iustitia, atq;
Grandia quæ aggreditur fortis discrimina virtus,
Nec non quæ frenis nos temperat, atq; modestos
Efficit. ex istis, tanquam de fontibus, omnes
Emanant aliæ: quas quisquis discere quærit,
Voluat Aristotelis libros, vel scripta Platonis
Inspiciat: duo sunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medensq;
Corporibus, velutiq; animis, liber atq; magister.
Vtiliora tamen sunt & meliora putanda
Quæ prosunt animo: quia corpore dignior ipse est,
Vt seruo dominus, rate nauta, aurigaq; curru.
Sed mediatè aliquid prodest, aut immedatè,
Vt sator & nummi, cocus & cibus esurienti.

Idq;

Idq; ipsum dico de delectantibus: hæc nam
Per multas species, per multaq; membra secantur:
Quorum animos quædam delectāt, corpora quædā:
Suntq; voluptates animi quàm corporis, omnes
Sinceræ magis, & stabiles, & nobiliores,
Cum dijs communes nobis, at cætera sensus
Gaudia sunt etiam brutis concessa: sequuntur
Hæc pecudes propriè. nanq; his dulcedine mentis
Posse frui vetitum est, neq; cunctis sensibus ipsæ
Lætantur, solo gestu tactuq; mouentur:
Quippe nec harmoniā, sed nec diapasmata curant.
Nunquid Apelleas tabulas, aut æra Corynthi
Mirantur, vel clamosi spectacula circi?
Si quod odorantur tamen, aut si vocibus vllis
Vel si nonnunquam aspectu gaudere videntur:
Id gustis fit vel tactus ratione: velut quum
Massylus visa in campis leo fortè iuuenca
Exultat, tollitq; iubas, caudamq; retorquet,
Prædæ auidus: vel quum sonipes per prata vagantem
Vidit equam, Veneris stimulante cupidine fertur,
Et resupinato dumeta per auia collo,
Subsultim graditur, cœlumq; hinnitibus implet.
Cumq; cibi & Veneris, pecudum sit sola voluptas,
Et propria: idcirco est etiam vilissima, vixq;
Conueniens seruis: hebetat nam mentis acumen
Immoderata, solet multum quoq; lædere corpus.
Ergo quicunq; est huic deditus, insipiens fit,
Et seruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non est turpe tamen moderatè talibus vti,

At bona si quæ sint cognoscere quæris honesta:
Quod nuper dixi reminiscere. nanq; animi sunt,
Doctrina & mores, veluti paulò ante relatum est.
Sed quod nunc dicam solerti mente notato.
Quæ bona delectant, quàm longo tempore durant,
Tam longo existunt iucunda, & postea nil sunt.
Exemplo tibi sit, Veneris cantusq; voluptas.
Ast quicquid præbet bona corporis, vtile fertur,
Ipsa autem bona sunt iucunda, velut valetudo
Iam data delectat, medicina sed vtilis ipsa est.
Id quoq; quod confert animi bona, iure vocatur
Vtile: verùm animi bona postquā tradita iam sunt.
Fiunt iucunda, & simul efficiuntur honesta.
Quicquid enim virtutem affert, est vtile: at ipsa
Tradita iam virtus, iucunda & honesta putanda
Quippe honor est soli virtuti debita merces.
Quicunq; ergo cupit multum, dum viuit amari,
Aut studeat delectare, aut prodesse, vel in se
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipsi
Commendare mali, & quamuis odere, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Queis placuisse volet. nanq; est non vna voluntas
Omnibus: hinc hominis studia in diuersa feruntur.
Vsqueadeò tribuit difformia semina nobis
Gignendo natura Parens: quod displicet illi,
Hic amat: hic laudat quicquid damnatur ab illo:
Ergo non eadem sunt cunctis grata, nec omnes
Vtile idem cupiunt, eadem nec honesta requirunt.
Quare opus est nouisse prius quid cuiq; magis sit

Accep-

Acceptum, placeatq́ magis: ne fiat inane
Officium, cassusq́ labor, ne littus aretur,
Si fortè aut iniucunda aut odiosa ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubiè ostendit mores, animumq́ latentem.
Id quod amat crebrò loquitur quisq́, atq́ libenter
Audit: multa domi poterunt quoq́ signa videri.
Nam cum vomeribus, stimulos, iuga, rastra, ligones
Agricolæ seruare solent: arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
Codicibus, poterit merito studiosus haberi.
Sic de alijs dico: nimirum arcana resignat
Lingua manusq́ animi. quare quæcunq́ placebunt,
Efficere hæc studeat, quisquis sibi quærit amicos.
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominū sequitur, nummos & munera cuncti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verùm talis amor non est durabilis, & quum
Deficit vtilitas, fugit illico (præcipuè si
Vlterior non vlla manet spes vtile habendi,)
Seruilis, fidusq́ parum: tamen inueniuntur
Quidam, sed rari, acceptorum qui meritorum
Assiduè memores, non cessant semper amare,
Esto quòd ingrati cessent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodesse, ac pro viribus auxiliari
Debet desinere. est etenim via sola merendo
In cœlum, perq́ hanc Alcides maximus olim
Incessit, multiq́ alij, quorum inclyta fama

 Durat

Durat adhuc, nullum poſthac moritura per annum
Nempe Deo eſt ſimilis vir dapſilis atq; benignus.
Pars magna eſt etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicunq; ſibi iucunda miniſtrant:
Præſertim pueri, iuuenes, nec non locupletes,
Gaudia ſectantur, ſectantur ludicra ſemper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet. namq; fugit, quum deficit ipſa voluptas,
Si modò non redeat, vel non reditura putetur.
Eſt tamen interdum valde vtilis, atq; per ipſum
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur ſtudeat qui quærit amari,
Dũ neq; quod iuſtũ eſt, neq; tranſgrediatur honeſtũ.
At prodeſſe modis & delectare duobus
Quiſq; poteſt, verbis ac rebus, tutius autem
Et leuius multò eſt, verbis quàm rebus amorem
Quærere proinde opus eſt, quo id fiat noſcere pacto.
Vtile ſi doceas quenquam, moneasue loquendo
Efficies, monſtrando etiam quid proſit & obſit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipſa parentur
Commoda, in aduerſis pro ipſorum orando ſalute,
Vel commendando, vel pro ipſis grata petendo.
Quos in amore voles tibi iungere. ſi cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipſum reſq; ſuas, vel ſi quid geſſerit vnquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam ſapiens æquè ac ſtultus laudarier optat.
Interdum lepidis, riſumq; mouentibus, aures
Mulceto dictis, referendo ſiqua iocoſa eſt
Fabula,

Fabula, vel si qua est vetus aut noua digna relatu
Historia, & demum siquid scis posse placere:
Non contradicas, imò assentire loquenti,
Sint non vera licet. quod si pudet illa fateri,
Tu saltem taceas: nam dissimulare tacendo,
Maxima plerunq; est prudentia. viuere nescit,
Vt bene vulgus ait, qui nescit dissimulare.
Nonnunquam, mihi crede, nocet, defendere verum.
Temporis atq; loci proinde est seruandus, hominumq;
Conditio semper, nequid te lædere possit.
Ast aliqui absentem malunt laudare, putantq;
Id melius: faciunt astute. talis enim laus
Gratior, atq; minus ficta & suspecta videtur.
Quippe solent multi præsentem extollere dictis,
Semper adulantes, vt veri habeantur amici:
Ast vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Absentem, & rident. non valdè est fidere tutum
Laudanti coràm, mos est hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui singula, plures,
Aut vnus saltem, fueris quæcunq; locutus,
Vel bona vel mala sint: multus delator vbiq; est.
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit:
Sed tamen, vt paucis liceat concludere verum,
Non magis est gratũ cunctis, & amabile quicquam,
Moribus ingenuis, integroq; ordine vitæ.
Hoc plus diuitijs, plus cognitione probatur.
Nanq; malus, quanquã doctrina & rebus abundet,
Neutiq; diligitur: vitijs odiosius est nil.
Si bonus atq; probus fueris, vel amabere, vel te

Non odio saltem (velut arbitror) ullus habebit.
Est autem vetus autorum sententia, mores
Quod similes, simile & studium, sunt fomes amoris:
Sic vanus vanum, studiosus sic studiosum
Diligit, & socios adeunt animalia cœtus.
Hoc non inficior: nam quo iungentur amore
Hi quibus est mens diuersa & diuersa voluntas?
Cùm sit amicorum cupere & contemnere idipsum?
Sed sceleratorum citò fœdera dissoluuntur,
Stultorumq; breui commercia tempore durant:
Nam propria utilitas quam quisq; requirit iniquus
Per fas atq; nefas, & saua cupido nocendi,
Quã malus omnis habet, pariterq; superbia & ira,
Sultorum fida comites, accendere bilem,
Bella mouere solent. amor est durabilis ille
Duntaxat, cuicunq; dedit fundamina virtus,
Quem genuit probitas: amor hic pia pectora tãtum
Sincerosq; animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore est,
Quo genitũ & generans, & ab vno sanguine creti,
Mutuò se obseruant & amant. nam sæpe parentes
Oderunt nati, oderunt sua pignora patres.
Germano insidias germanus sæpe parauit:
At nunquam verus Pyladæ insidiatur Orestes:
Nec Pylades mortem curat, modò prosit Oresti.
Sed dubium est, fierine vllo conamine possit,
Vt nos omnis amet populus, iustiq;, maliq;.
Nempe amor in plures diuisus debilior fit,
Fortior in paucos. vnita potentior est vis

Quali-

Qualibet, at partes in plures secta peribit.
Rectè igitur dicunt, raros tibi quære sodales:
Difficile est etenim cum multis viuere posse,
Et conuersari assiduè, quæ maximè amicos
Res decet, à multisq; fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius. non ergo fideles
Esse tibi multos credas: nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet, comes est discordia vulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abesto,
Namque à turbando nomen sibi turba recepit.
Paucos atque bonos tibi dilige. cum quibus annos
Ducere securus valeas, & lite remota.
Vt non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes à multis vehementer amari.
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Est alius ciuilis amor, communis, & omni
Præstandus populo, quo quisq; bonusq; malus
Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam quum taliter ipsi
Viuimus, vt nemo meritò nos carpere possit:
Quum sumus erga omnes blandi, vultuq; benigno
Quemque salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est vtile, conuersari
Rarò, vel nunquam cum multis, si tibi cordi est
Vitare insanas lites, pacemque pueri.
Præsertim quos esse malos nosti, aufuge: namque
Haud facilè est tribulos & spinas inter euntem
Illæsos habuisse pedes illæsaq; crura.
Nec cures si te non diligit improbus: at si

Non odit, satis esse puta. non oderit autem
Si longè steteris, absenti non nocet anguis.
Vel conuersari tibi si quandoq; libebit
Cũ populo, & stolidæ interdum te adiungere turbæ,
In primis studeas moderamina ponere linguæ.
Et caue quid dicas, semperq; libentius audi.
Rarò autem loquere, est mentis grauitate carentis
Inditium sermo nimius, peccatq; frequenter
Multiloquus, verùm parcè, cauteque loquentes
Laudantur, decus est ingens prudentis in ore.
Præsentem, absentémue aliquem ne læde loquendo,
Hoc sit præcipuum monitum, sit regula prima,
Atque ea ne dicas quæ nil referre videntur,
Nec verba incassum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuumq; vocabunt.
Verùm siue rogas aliquem, seu fortè roganti
Responsurus eris, prius ipsam consule mentem,
Quam vox exiliat, quæ postquam est edita, retro
Haud remeare potest. verbum semel ore soluto
Emissum longe, nequit ad sua claustra reuerti.
Gratia magna etenim est, sapientum dicta referre,
Atq; loquendo aliquos vatum interponere versus,
Interdum exempla historijs inuenta probatis.
Talia nanq; solent sermoni inserta decere
Apprimè, modò sint non ab re. idcirco frequenter
Nunc hos, nunc illos opus est euoluere libros:
Atq;, vt apes, varios passim decerpere flores.
Iram pelle procul, tecumq; superbia non sit:
Nam tales homines non possunt prorsus amari.

Verùm

Verùm te mitem, blandumq́ ostende, placebis
Omnibus hoc pacto at si te quis læserit, ipsum
Ingenio studeas magis quàm superare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat: rabidæ tigres, tumidiq́ leones
Mansuescunt arte, arte rates vasta æquora tranãt.
Arte gerit turrim barrus, iuga taurus, & arte
Asper equus tolerare equitem frenosq́ iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta ministris.
Infirmi & timidi est nimirum, multa minari:
Verbaq́ fœmineæ vires sunt, facta virorum.
Dissimulat prudens, fortis tacet. ast vbi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet.
Ergo prius caueas ne quis tibi iure molestus
Esse queat: quòd si iniustè læderis ab vllo,
Ipsum quando potes tu contrà vlciscere iustè.
Sin tibi non licet hoc, inclusum corde dolorem
Dissimula, atq́ tace, ne deteriora subinde
Damna feras, stultum est hostem irritare potentem,
Atq́ malum maius tumidis sibi quærere verbis.
Expectat tempus sapiens, iramque coërcet:
Sæpe etiam viliter cedit, placidisq́ furentem
Demulcet dictis, & dulcibus allicit hostem
Blanditijs, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum sic vincit equiso,
Sic insueta boui sensim iuga ponit arator,
Sic trahitis Cybeles torui sarraca leones,
Sicq́ feræ tigres Bacchi paretis habenis.
Nimirum magna est prudentia, vincere blandè,
Atque

Atque animi ad tempus pressum celare dolorem.
Hoc aliud quoque seruandum est, quocunq; manebis
In catu laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quum opus est, parco, moderatoq; vtere risu.
Nempe est inualide mentis, capitisque minuti
Indicium, ridere nimis, contrà esse seuerum
Semper inhumani est animi. fuge cautus vtrumq;
Atque tene medium: medio sedet inclyta virtus.
Non volo te scurrum, sed si potes, esto facetus.
Iam videor dixisse satis, iam iussa peregi,
Propter quæ imperio matris descendimus ad te.
Nunc tempus remeare monet, locaque infima mundi
Deserere, & superas volitando reuisere sedes:
Vnde ego tellurem soleo spectare frequenter,
Admirans adeò paruam minimamque videri,
Exiguique instar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, fultam molimine nullo,
Atque suo tantum libratam pondere. cerno
Inde etiam Oceanum totas circundare terras,
Perque ipsas flexo velut anguis, serpere cursu
Merea cæruleum, modici sub imagine riui.
Inde Padus, Tanais, Ganges, Histerque videntur
Agrorum fossæ, quoties implentur ab imbri.
Quumque tua aspicio, quamuis ingentia, Nile,
Ostia, tam longe septem reor esse canales.
Sæpe etiam video telis pugnare coruscis,
Agmina purpureosq; vndantes sanguine campos:
Et stolidos reges bona dum fugitiua sequuntur,
Seque putant non posse mori, diuersa mouere
Prælia

Prælia,& insontes populos opponere morti,
Tradereque inuitis spectacula tristia diuis.
Inde etiam mutare locum freta flumina fontes,
Aspicio, fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas consurgere valles,
Temporis anfractu longo,& nemora alta secari
Vomeribus,cultisq; prius succrescere syluas.
Oppida transferri huc illuc,& cuncta nouari,
Fœlix,cui talem speculam contingit habere:
Vnde Asiam mollem videat,Lybienque ferocem,
Europamque armis & fertilitate superbam:
Inque ipsis varias gentes,quos Carcinus vrit
Æthiopas,primoq; Indos sub sole iacentes,
Getulos,Nomadasq; agiles,Cilicasq; rapaces,
Sauromatas,Parthosq; arcu pugnare peritos,
Thuriferos, Arabas,Thraces,validosq; Arimaspas
Hispanos,Italos,Gallos,rigidosque Britannos:
Totque alios populos,quos suprà quum rediit sol,
Aut quum decessit,radiis illuminat infrà,
Nónne illuc velles conscendere posse,liceret
Hoc si mortale cuiquam,nisi membra grauarent
Te tua? sed nobis tantùm conceditur istud
Cælicolis,quibus est concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Unde feras,donec tandem sit morte solutus
Spiritus. interea valeas,iam separor abs te.
Protinus his dictis,me respondere parantem
Deseruit, nec non ventis velocior ipsis,
Digrediens iterum cælestia templa petiuit

LIB.

LEO.

NOn ego diuitias Arabum, rubriue capillos
Æquoris insignes cupio, nec quicquid Iberus
Amne Tagus rutilante vehit, papulósue superbos
Sceptrigera domitare manu, non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
Nam bonus atque malus, nullo discrimine dites
Esse potest, auroque potens. plerumque videmus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, sarranoq; amplè vestirier ostro.
Illa mihi vellem mundi concederes autor
Quæ nec habere valent praui, neq; mentis egentes,
Quæ verum efficiunt hominem diuisq; propinquum.
Iuppiter omnipotens, abs te sapientia quare
Aut nulli, aut adeò paucis donatur? vbique
Formosos reperire licet, robustus? vbique
Nascitur, & diues, contrà rarissima tellus,
Qui sapiat quenquam, tam vasto gignit in orbe.
Num melius fortasse putas & dignius, esse
Stultorum regem ac dominum? nempe illa potestas
Nobilier, sub qua positi sunt nobiliores.
Dignius est certè castris aut vrbibus amplis,
Quàm stabulis aut armentis, gregibúsue praeesse.
Forsitan hoc facis vt tibi sint mortalia ludo
Facta, & habes hominem pro scurra. nempe videtur
Vita hominum nil esse aliud quàm fabula quædam.
Vtque mouet nobis imitatrix simia risum:
Sic nos cælicolis, quoties ceruice superba

Ventosi

Ventosi gradimur, quoties titubante cerebro
Diuitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramusque acres piperosis naribus auras,
Grandia iactantes, & grandia multa minantes.
Qui minus, quae scena datur, quum sceptra tenentem
Atque coronatum bubonem, asinumque verendum
Aspiciunt alto in solio sublime sedentem,
Spernentemque alios omnes, sit caetera tanquam
Turba hominum sine mente pecus, dominumque volentem
Dici & adorari, & pedibus sibi basia figi?
Nec videt insanus quid sit, quàm friuolus, & quàm
Turgenti bullae similis, puppeque volanti.
Non ego sum talis, nec prorsus talia curo.
At vos aetherei ciues, quibus esse beatis
Contingit solis, quibus est aeterna voluptas:
Humanas si fortè preces attenditis, & si
Non penitus miseros homines auertitis, oro
Egregiam puramque mihi concedite mentem.
A falso verum discernere quae sciat aptè,
Quae bona cognóscat vera & contraria veris:
Ne stultus fugienda sequar, fugiámue sequenda.
Nam si mortali cuiquam licet esse beato,
Arbitror hoc pacto fieri me posse beatum.
Sed fallor, mecumque omnes qui talia credunt.
Nemo etenim foelix est, aut fuit, aut erit vnquam:
Non si possideat totum ditissimus orbem,
Non si plus sapiat quàm quiuis natus in orbe.
Sed dubitat fortasse aliquis, nisi pagina praesens
Id firma ratione probet, quare aspice libri

Huius

Huius materiam, quicunque hoc discere quæris,
Quæ melius poterunt te carmina nostra docebunt.
Pandite Pierides vestro sacra ostia vati,
Et satiate auidum scatebris Parnassidos vndæ
Secretos reserate aditus, ostendite verum:
Vos etenim nostis quicquid fuit, aut erit, aut est.
Principio expediam, quis fœlix atque beatus
Debeat à nobis haud falsò nomine dici:
Post hoc progrediar, quò me deducit Appollo.
Dico igitur, solus fœlix est iure vocandus
Is quicunque bonum summum iam possidet, at non
Omnes hoc norunt verè, cùm quilibet illud
Quod sibi plus placeat, melius putet, hordea mulus
Aut asinus, pluris, quàm lauti obsonia rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdos æstimat assos,
Sic & auarus opes, sic ambitiosus honores,
Sic Venerem mollis super omnia laudat & optat.
Heu mihi quàm pauci possunt dignoscere verum.
Quàm densa errorum caligine nostra premuntur
Iudicia id propter, quòd paucis integra mens est.
Quisque vt habet mores, ita iudicat, atque ita fatur.
Sed bona sunt quædam per se, quæ tempore nullo
Esse mala, & nullo quæ tempore lædere possunt.
Sunt etiam quædam non per se, quæ modò prosunt,
Nonnunquam officiunt: hæc sunt bona corporis, atq;
Externa. vsus enim causa est vt sint bona, vel non.
Ut si quis patriam natiuo robore seruet,
Esse bonum robur dicetur. sed noceat si
Indignis, ciuesq; suos hoc robore perdat:
Esse

Esse malum rursus robur censebitur ipsum.
Sic de diuitijs & honoribus, imperijsq́.
Et cunctis alijs dico, quin talia propter
Sæpe perit, quanquam vtatur possessor honestè.
Sic obsunt sua mella apibus, sic inguina fibro.
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis vnda,
Nec stant certa diu, dubioq́ errore vagantur.
Summa bona idcirco non sunt, nec quisquis abundat
Talibus, esse potest verè, dicine beatus.
Imò etiam si quis plene vult vera fateri,
Non bona sunt, quæcunq; valent prodesse & obesse.
Nam sic esse bonum poteris censere venenum.
Cùm sæpe ex ipso fiat medicina salubris:
Et nil, esse malum toto inuenietur in orbe,
Cum res nulla adeo sit praua & noxia, quæ non
Possit prodesse interdum, atque afferre salutem,
Illa ante bona quæ sunt per se & semper, habentem
Fœlicem efficiunt: sed quæ sint talia, non est
Omnibus explicitum. quare hîc quærenda sagaci
Sedulitate mihi sunt, aspirante Minerua.
Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua scitu est:
Nam cùm fortunæ non sint & corporis, ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt sola beatos.
Dictum hoc est aliquid, sed nondum missa sagitta
Perfectè potuit signum tetigisse petitum.
Vnde prius quædam communia dicere oportet,
Quæ monstrent iter, obscura vt funalia nocte.
Omne quod est, opus est, aut est operatio quædam,
Aut operans: sed opus quendā finem esse fatemur.

Principium est operans, mediũ est operatio, quod sit
Horum nobilius, meliúsue requirere refert.
Omne mouens moto, quantum sunt talia semper
Dignius est: patet hoc, monet autem finis agentem,
Nam quis agit, nisi finem animo conceperit ante?
Ergo est nobilior, nec non operatio fine
Vilior, hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonũ summũ finẽ quendã esse putandum est.
Optimus est autem non omnis finis, at ille
Duntaxat, quisquis cunctorum est vltimus, ad quem
Omnes procedunt alij recto ordine fines.
Omnia ceu currunt in vastum flumina pontum.
Quippe ad perfectum imperfectum tendere par est.
Et fieri propter melius quod deterius sit:
Non aliter bonus ac rectus seruabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum est vltima finis,
Eximium esse bonũ, & summũ primumq; necesse est.
Praterea rerum quas ingens continet orbis,
Absque anima quadam sunt, & viuentia quadam.
Ast ea qua viuunt, alijs sunt nobiliora.
Viuere proinde opus est, quicquid laus prima bonorũ
Illorum quoq; qua viuunt, quadam ratione (est.
Prorsus egent, ijsdemq; vti sermone negatum est.
Ast alijs sermone vti ac ratione tributum est,
Nobiliora ideo sunt hac, sunt & meliora
Ergo bonum summum perfecto more loquetur,
Perfecta rationis erit. compluribus autem
Ex his qua possunt vti ratione, loquiq;
Plena voluptatis vita est, sed plena laboris

Est

Est alijs etiam compluribus, at meliora
Sunt quæcunque hilari vita dulcique fruuntur.
Ergo boni summi lætissima vita putanda est.
Illorum verò quæ viuunt dulciter, annos
Post paucos pereunt quædam, sed longa quibusdam
Fila trahunt Parcæ, quibus est diuturnior ætas,
Pluris erunt. quare longissima sæcula viuit
Illud, quodcunque est cunctorum summa bonorum.
Hoc autem vocitare deum, vocitare Tonantem,
Atque Iouem, mortale genus solet. ille tremendo
Cùm strepitu vibrat fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres, & fortia mitti,
Flamina quæ vastis, cum fluctibus Amphitriten
Funditus euersam clamosa ad littora pellant,
Ac terram quatiant imis inclusa cauernis,
Vnde arce quandoque ruunt, atque oppida tota:
Sed fortasse aliquis dubitat, si Iuppiter iste
(Quē summū esse bonum iam dixi) est finis, eundem
Quoddam opus esse patet, veluti diuisimus ante:
Nec non principium, mediumq; habuisse fatēdum est.
Id verò nemo sapiens existimat: imò
Semper erit, semperq; fuit, nec terminus illi
Esse potest, hic cuncta facit, nec factus ab vllo est.
Nil fuit ante ipsum, post ipsum prorsus erit nil.
At nos huic dubio sic respondemus, agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus esse Deum, finemq; putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco esse opus ipsum credere fas est.

Quandoquidem non est opus omnis finis, agensq;
Non hoc præcipuè quærit: sed cogitat vltra
Quiddam alius melius. veluti qui fabricat arcam,
Non hanc præcipuè vt faciat fabricando laborat:
Ast vt eam vendat, vel quicquam seruet in ipsa.
Quanto est posterior, tanto est præstantior omnis
Finis, & ad melius quæ sunt peiora feruntur.
Sic Deus est finis postremus & vltimus, in quem
Omnia contendunt, propter quem mundus, & omnis
Res mundi est. siquidem propter se ipse omnia fecit
Non propter nos, vt soliti sunt dicere quidam,
Clamando in templis doctores stultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorumque magistri,
Insanos homines ex stultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ sapientia nostra est,
Quæ nostra est probitas, propter quā cōdere mundū
Debuerit tantus princeps? nos vndique pleni
Criminibus, stultique sumus: vix vnus in orbe est,
Quem vel auaritiæ pestis, vel fœda libido
Non premat, aut quem non ventosa superbia vexet,
Quem nō præcipitem trahat ira, aut cæca voluptas.
Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
Tam magnum artificem, vt pro nobis cuncta crearit,
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferumq;
Æthera? sed forsan dices, non ipse benignus
Diligit immeritos, stultum est hoc credere. nam quis
Diligit immeritos, nisi demens? præterea, quæ
Sunt tam dissimilis naturæ, quomodo possunt
Sese diligere? est etenim Deus omnia vincens
Sacu-

Sacula cui nullus finis, nulla extat origo:
Cunctarum tamen est rerum finisq; & origo,
Optimus omnipotens, immensus, quo melius nil,
Et quo nil maius, nil excellentius vsquam
Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent, qui cuncta videt, nec cernitur vlli:
Omne bonum in sese retinens, expersq; malorum.
Contra nos miseri fœdo de semine nati
Ad planctum & lacrymas, ad mille pericula semper
Aut his aut illis morbis affligamur, aeuum
Degentes breue & incertum, plenumq; laboris:
Heu quibus errorum tenebris versamur, & omnes
Quàm sumus exigua mentis, quàm sæpe malignis
Casibus impliciti, nunc hac nunc illa dolemus.
Innumeris tantùm vitijs & fraude potentes.
Qui postquam passi fuimus mala plurima, tandem
Angustam & miseram & sceleratã linquere vitam
Cogimur, & putri deponere membra sepulchro,
Mox carne absumpta fieri sine nomine puluis.
Ergo inter nos atque Deum distantia maior,
Quam si collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam distantes nodus coniunget amoris?
Nunquid amore potest elephas cum pulice iungi?
Nempe inter similes, amor & concordia, contrà
Inter dissimiles odium & discordia regnant,
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui, quos esse iubet lex nostra prophanos,
Hæreticosq; vocant collegia tecta cucullis,
Nos esse insanos aiunt, crassiq; cerebri,

Speramus quoniam cælum & consortia diuûm,
Æternumq́ʒ æuum fœlici ducere cursu,
Innumerasque alias nugas, quas stultus habetq́ʒ
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit vt cedant animalia cætera nobis.
Nam si sermo homini non esset munere diuûm
Concessus, geminæque manus, quibus omnia fiunt,
Nullum animal foret in terris miserum magis, atqʒ
Infœlix homine. his nostra est natura duobus
Nobilior, meliorq́ʒ, hinc tota superbia nostra est:
Hinc artes veniunt. nam præsens voce monetur,
Quid faciat caueatue, absenti scripta loquuntur.
Pandere si possent animalia cætera fando,
Ut nos, arcana clausos in pectore motus,
Mutuaque inter se dictare & reddere verba,
Ac varios aptis digitis conscribere libros:
Interdum nobis sapientior esset asellus,
Plusq́ʒ aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniemq́ʒ suam auderent præponere cunctis.
Diceret & nobis asinus, se nobiliorem.
Lingua manusq́ʒ igitur faciunt succumbere nobis
Omnia, non ratio, hæc aiunt illi. insuper addunt,
Si truncis manibus, mutisq́ʒ parentibus orti,
In siluis homines degant, agrisq́ʒ remotis,
Sintque ipsi pariter manibus linguaque carentes,
Ut pecudes aliæ, humano quid quæso valebit
Ingenium? quænam ratio apparebit in illis?
Nónne aliæ vt pecudes inculto corpore viuent:
Quid sapient melius quàm cætera turba ferarum?
Spiri-

Spiritus in cunctis animalibus vnus & idem est:
Dissimilis tamen ac varius proinde esse videtur,
Corpora quòd non sunt cunctis animalibus æqua,
Et varijs membris varia est concessa facultas.
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorsus in arte pares, atque æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera, multum
Dissimiles, multum inter se differre videntur.
Nil etenim poterunt agere hi quibus omnia desunt
Quæ faciunt ad opus. nec secum saxa ferasq;
Oeagrius vates ducet, si barbitos absit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant, verùm hæc aliàs fortasse requiram,
Quum de anima humana fuerit quãdoq; loquendũ.
Quippe hanc diuinam, immortalemq; esse docebo:
Quæ duo de breuis non est concedere tutum.
Nunc ad iter primum redeo: Deus ipse supremũ est,
Eximiumq; bonum propriè, vereq; vocandus:
Quem qui habet, is debet fœlix dici atque beatus.
Sed quis habere potest ipsum? nam quicquid habetur
Vilius est illo quod habet, possessaque res est
Possessore suo semper minor. ocyus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha,
(O mortale lutum, ventisque obiecta lucerna)
Quàm tantum Dominum pacto complectier vllo.
Omnia solus habet Deus ipse, & solus habet se:
Ipse igitur solus fœlix, solusq; beatus.
Quoddã aliud tamẽ est summũ bonũ, et illud habere

Omne potest animal, sed non est omnibus vnum:
Nam diuersa ipsis multum natura tributa est.
Conuenit hoc illis, alijs aliud magis. ergo
Esse potest fœlix genus vnumquodque animantum:
Si non simpliciter, perfecteq; vt Deus ipse,
Ast aliquo saltem pacto, paucisq; diebus,
Dum possit quod conueniat sibi maximè, habere
Semper, & aduersi nihil vnquam perpetiatur.
Sed missis alijs, de homine est nunc dicere tempus.
Qui tunc est fœlix quum possidet omnia quæ sunt
Naturæ ipsius bona conuenientia, quumq;
Nil damni tota in vita, nil sentit acerbi.
Hoc etenim esse bonum summum, concedere fas est,
Quod bona cuncta in se complectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triste datur, nil dulce negatur.
Nam virtus sola, aut fœlicem sola voluptas
Non facit, vt quidam scribunt de gente Pelasga.
Quandoquidem bona multa simul meliora putantur,
Quàm pauca, vt grano frumenti magnus aceruus.
Non vnum, licet eximium, primumq; beatos
Reddit, at omne bonũ simul omni ex parte rotundũ:
Sic etiam solus princeps non efficit vrbem,
Sic etiam non est ex solo pollice dextra.
Cùm nobis igitur duo sint, corpusq; animusq;
Qui vere est fœlix, parte est perfectus vtraque,
Est agilis, pulcher, robustus, sanus, & idem
Est sapiens, fortis, prudens, doctusq;, bonusq;,
Perfectosque tenet sensus, perfectaque mentis
Munera, pauperiem nescit casusq; malignos:

Et si non implet longæua tempora vitæ:
Non est dicendus fœlix, licet omnia sint huic
Commoda. Nanq; bonũ paruo quod tempore durat,
Est propè nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo,
At postquam vitæ iam meta nouissima venit.
Mors huic contingit facilis, minimoq; dolore
Soluitur, & stygias lætus descendit ad vndas,
Nec viuendo illi aut moriendo gloria desit.
Sed nunquid cũcta hæc habet ex mortalibus vllus?
Credo equidem nullum tamen reperirier vsquam,
Aut perquam rarum, cui nil optabile desit,
Cui nil triste vnquam toto contingat in æuo,
Qui fœlix viuat, fœlici morte recedat.
Hic Phœnix ille est, quem fingere Græculus audet,
Græculus insani capitis, qui posse putauit
Ex vno specie fieri, putremq; fauillam
Gignere auem, cuiquam non vllo tempore visam.
Sed modò mira canat, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota est monstris ac debita nugis:
Qua duce nostri etiam delirauere Latini.
Est igitur fœlix, vt Phœnix rarus: at omnes
Heu sumus haud dubiè miseri, tamen hic magis illo.
Quãdoquidem non est cunctis status vnus, & æqua
Conditio. quicunque tenet bona plura, minusq;
Aduersi patitur, fœlix censetur: at ille
Plurima quem versant incommoda, cui bona pauca
Contingunt, miseri nomen sibi vendicat aptè.
Quare cùm nemo sit fœlix: dicere oportet

Quomodo possimus saltem miseri minus esse
In terris, quæ sit viuendi forma modusq;
Nobilior meliorq; & vita blandior vsus:
Si non fœlices, saltem minus infœlices
Quo fieri pacto liceat nobis. igitur quod
Fermè omnes credunt, verum non àrbitror esse,
Pontifices summos, & mundi sceptra tenentes,
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Nanq; in diuitijs, veluti in cunctis quoque rebus,
Extremum quodcunq; malū est, mediumq; salubre,
Omne nocet nimiū, propter quod quisquis habet plus
Quàm satis est, nō est melior quā quisquis eget plus
Quàm satis est, paribusq; malis vexatur vterq;,
Vt pinguis crassusq; nimis, qui sesquipedali
Ventre tumet, non est leuior, citiúsue mouetur,
Quàm cui sicca cutis miseris tantùm ossibus hæret.
Huic desunt maciè atq; exhausto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Vtq; ingens pelagus surgit maioribus vndis,
Excelsósq; æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra silenti
Gurgite sævit hyems, taciteq; profundius æquor
Sed magis à dira ventorum peste mouetur:
Contra cum strepitu magno, multoq; fragore
Paruus arenoso versatur littore Nereus:
Sic qui summa tenent rerum fastigia reges,
Sollicitudinibus maioribus atque tumultu
Iactantur grauiore quidem sed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitiq; gemunt, celantq; dolorem,

Adde

Adde aliud quoq́, quòd cruciat comes improb' ipsos
Assiduè, metus atque timor suspectaq́ eisdem
Omnia sunt. hinc insidias, hinc dira venena
Concipiunt. soli nec poßunt ire, nec audent,
Nec sine fas illis prægustatore comesse.
O bona libertas, pretio pretiosior omni!
O summum primumq́ decus. qua prorsus adempta
Nil gratum, nil dulce viris, & viuere mors est!
Ast pauper nocte atq́ die securus vbique,
Et quo fert animus graditur, siue ire per vrbem
Et varios lustrare locos, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: siue extra mœnia mauult,
Per cultos hortos, per florida prata vagari,
Aut desiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, solus vadit, non indiget vllo
Seruorum strepitu, & comitantum nube clientum.
Et quoties simulis agitur famis & sitis, ore
Haud dubio, tutusq́ dapes ac pocula sumit.
Vilibus exiguisq́ cibis vescuntur in altis
Libera aues melius siluis: & dulcius escam
Quæsitam in campis, multoq́ labore paratam
Accipiunt quàm si cauea teneantur eburnea,
Aut in gemmato atq́ aurato carcere clausæ
Pinguescant epulis regalibus, vberibusq́,
Sæpè igitur miser, atq́ infœlix est etiam rex.
Nec quenquam, mihi crede, facit diadema beatum.
Sed stulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius non contemplantur amari.
Illum autem vitam meliori ducere cursu

Arbi-

Arbitror, est cuicunque magis fortuna modesta,
Cui non est census nimius, nec sordidus, & cui
Nō conducta domus, sed honesta habitatur: agerq́ est
Quantus sufficiat domino bene, cultus abunde
Qui det hero segetes & vinum sufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
Fœnerat ô quantum tellus bene culta. colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima seu scrobibus longo ordine figitur arbos
Diuersi generis, minimo quæ maxima sumptu
Emolumenta ferat: varium seu fortè legumen
Mandatum sulcis, cumulo maiore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura, laborq́,
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum mensis cedentia luxuriosis:
Ni seruire gulæ quis mauult quàm rationi.
Ergo est optandus potius census mediocris,
Quem vel sors tribuat, vel testamenta, vel vxor,
Aut artis labor assiduæ: aut industria mentis
Sollicita, mercando aliquid quod tempore possit
Vendi alio aut alibi pluris: vel multiplicando
Per sobolem pecus et gregibus stabula atq́ armentis
Implendo, aut Paphijs sublima tecta columbis,
Melliferisue apibus præsepia multa parando,
Aut statuendo oleis nigris brumale trapetum.
Aut etiam Cereri saxa opportuna terenda.
His alijsq́ modis multis solertia lucrum
Illis ostendit, qui non torpore veterno
Sunt soliti, quos dulce malum, blandumq́ venenum

Desidia

Desidia, atq; animi languor non reddit inertes.
Præcipuè tamen hoc fortunæ munus opusq; est.
Hæc etenim quos vult facilè euehit, ac locupletat,
Hæc domina est rerum, & donatrix diuitiarum.
Insuper optandum, nulli seruire: decet nil
Libertate magis generosum pectus. at ille
Natura est seruus. natura ignobilis, imò
Infœlix prorsus, prorsus miser, alterius qui
Esse potest, vltroq; aliena facessere iussa:
Et quicunque aliqua lucri spe ductus, iniquum
Fert placida ceruice iugum non iugera tanti
Plurima sunt, non omne aurum, nō quicquid arenis
Indus Erithrais cupidus legit: vt patienter
Vel stomacho alterius comedas, capiasúe quietem
Ad somnum alterius, dominoq; iubente feraris
Nunc huc, nunc illuc, veluti pila missus ab illo:
Interdumq; hominis te longè deterioris,
Indocti, insani, vinosi, luxuriosi,
Imperio parere velis. turpissima res est
Nimirum, possis cùm liber viuere paruo,
Quærere seruitio maioris præmia census:
Ac libertatem, sine qua laudabile nil est,
Vendere, & imperium domini tolerare superbi.
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas,
Dedecus vt vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceu pecudes pastoris egetis,
Tam viles, vt non valeatis viuere per vos.
Qui seruus quocunque modo est nulla esse beatus
Parte potest asini est, clitellam ferre libenter.

Ingenuis

Ingenuis igitur quicunque parentibus ortus,
Nobilibúsue magis, quantum sibi sufficit aptè,
Possidet, iniustè queritur de numine diuûm.
Sed forsan multi dubitent an cœlibe vita
Coniugium melius: nanque vxor sæpè superba est,
Litigiosa, ferox, demens, & adultera sæpe,
Adde quòd & grauis est natorum sollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nunc lumina vitæ
Intempestiuo sublati funere linquunt,
Filia iam grandis poscit cum dote maritum:
Vel mœcha est, maculatque domum: vel filius est fur,
Scortator, vacui capitis, rixosus & effrons.
Ille etiam penitus liber non esse videtur
Cuicunque est vxor: mores mutare necesse est,
Et iuuenilem animum compescere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulsando fores, & scorta petendo.
Ast opus est grauius tunc viuere, sollicitéque
Rem curare, minor ne fiat, sed mage crescat:
Ne premat extremam paupertas dura senectam.
Hæc quamuis ita sunt, melius tamen arbitror esse
Quærere legitimas tædas, sanctosque hymenæos,
Naturamque sequi, quæ nobis prouida monstrat
Exemplo volucrum, pecudum, pariterque ferarum,
Quòd mas ad prolem iungi cum fœmina habendam,
Atque manere simul debet, sobolemque creatam
Enutrire simul iusto placidoque labore,
Ne genus intereat, sed cuncta in sæcula duret.

Quando

Quandoquidem ad Venerem cōpellimur exercēdā
Non modò nos, verum omne animal, terræq́ marisq́
Naturæ imperio: facias peiora necesse est,
Si non fœminei sorberis ab ore barathri.
Præterea tandem sterilis morieris, & hæres
Parta labore tuo & sudore alienus habebit:
Cumq́ senex fueris, aut morbo oppressus iniquo,
Quis tibi succurret? vel quis tua damna leuabit?
Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
Hi te sandapila mallent efferre repostum,
Resq́ tuas auidi expectant sibi morte referri:
Te captant viuum, vt possint spoliare sepultum:
Nummos quisque tuos, non te reuiretur, amatq́.
O scelus, ô rabies, & habendi infanda cupido!
O miseranda lues totum diffusa per orbem!
Vtile nunc omnes spreta virtute sequuntur.
Quis iustum curat? quis non contemnit honestum?
Sit modò spes lucri dominatur legibus aurum,
Auri maiores vires quàm sanguinis, auro
Venalis pudor atq́ fides, cultusq́ deorum est.
At vxor patrem, ac matrem, propriosq́ penates
Deserit, vt maneat tecum noctesq́ diesq́,
Et pariat fœcunda tuo de semine prolem,
Constituatq́ nouam tecum gentemq́ domumq́,
Sitq́ tibi auxilio, & simul obsequiosa laboret:
Ambobus commune bonum est, commune periclum:
Alterutri quicquid damno est, vtriq́ nocebit:
Alterutri quicquid lucro est, vtriq́ placebit.
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,

Fatur,

Fatur, & hortatur, solatur, & auxiliatur,
Subuenit, assistit, vigilat, vigilando ministrat:
Hoc etiam faciunt nati, charumq; parentem
Qua possunt ratione fouent. communis enim sunt
Amborum commixta caro, communis imago.
Quumq; dies venit, postquam tibi nulla dies est,
Non totus moreris, viuusq; videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere proptereaq; vxorem ducere nolunt:
Hos ego non laudo, nec sanæ iudico mentis.
Nanq; vxor te dote iuuat, nil dat tibi pellex:
Uxoris sunt affines, sunt pellicis hostes:
Illam tutus habes, & honestè, hanc turpiter atq;
Sollicitè: fida est illa, hæc infida timensq;
Dissidium, rapit occulte, sibi congregat, unde
Si fuerit dimissa, queat poòst viuere. demum
Si tibi sit pellex, tibi erit non tuta supellex.
Quid quòd legitimos certosq; ex coniuge natos:
Infames, dubiosq; nothos de pellice gignis?
Ergo vxor ducenda: prius tamen aspice quæ sit.
Præcipuè matris mores aduerte, patrisq;:
Nam similes fiunt nati plerunq; parentum:
Qualis quæq; arbos, tales solet edere fructus.
Consule vicinas clàm. vel tibi si qua fidelis
Est mulier, mitte vt videat, sed dissimulanter,
An sit formosa, an vitiato corpore & ægro,
An sit iners, nec nere sciat, nec texere telam,
Nec suere. hæc etenim mulier, quæcunq; pudica
Exercet, ne ignaua domi, neu languida cesset.

Otium

Otium enim fomes vitiorum est, otia mentem
Ad mala multa trahunt, oti comes ipsa libido est.
Otia fœlices euertunt funditus vrbes.
Quod nisi lanarum studio Lucretia quondam,
Debita, si tela non Penelopea fuisset,
Sed pigræ medijs sedissent ædibus ambæ,
Huic de mille procis placuisse forsitan vnus,
Illi non tantum laudis mors castra dedisset.
At melius si fortè potes, tute ista videbis.
Nanq; alijs non certa fides: ferme omnibus est mos,
Fallere: mentiri, potius quàm dicere verum,
Cuiq; placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
In melius, studeas res ipse agnoscere præsens,
Et curare tuas, tuaq; impiger omnia cerne.
Ergo iterum atq; iterum videas (si fortè licebit)
Quæ sit quam tibi vis vinclo sociare iugali,
Ne frustra doleas, ne facti pœniteat te.
Si tamen (vt fieri contingit) coniuge praua
Mœres, deceptus fato, & Iunone sinistra:
Hanc blande prius admoneas, placidisq; frequenter
Castiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebris doma: nunc brachia collo
Iniјce, nunc etiam inuita blanda oscula fige,
Quoq; potes conare modo sedare furorem,
Dulciter: hoc si non prodest, tunc vtere amaro.
Succense, inclama, & vultu conuicia torno
Adde, minisq; simul terre. quod si minus ista
Sufficiunt, nec verba timet, tu verbera misce,

Tergaq; tunc duro resonent pulsata bacillo:
Si tibi suspecta est vxor, dubiuq; pudoris,
Non habeas pulchros famulos, pulchrósue sodales,
Cum quibus illa domi versetur. deciperis
Si quenquam fidum credes. est nemo fidelis
In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor, Veneri gratissima fraus est.
Sed tua præcipuè non intret limina quisquam
Frater, vel monachus, vel quauis lege sacerdos:
Hos fuge: pestis enim nulla hac immanior. hi sunt
Fæx hominum, fons stultitiæ, sentina malorum,
Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes
Non pietate Deum, falsa sub imagine recti
Decipiunt stolidos, ac religionis in vmbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt.
Raptores, mœchi, puerorum corruptores,
Luxuriæ atq; gulæ famuli: cælestia vendunt,
Heu quas non nugas quæ non miracula fingunt,
Ut vulgus fallant, optataq; præmia carpant?
Inde superstitio, & ludibria plurima manant:
Quæ dij, si sapiunt rident, renuuntq; videre.
Non pretio, sed amore, Deum vir iustus adorat.
Deme autem lucrum, superos & sacra negabunt.
Ergo sibi, non cælicolis, hæc turba ministrat.
Utilitas facit esse deos: qua nempe remota,
Templa ruent, nec erunt aræ, nec Iuppiter vllus.
Hos impostores igitur, vulpesq; dolosas,
Pelle procul: quantumq; licet tua ianua vitet.
Pelle procul, ne te probitas simulata maritum
Capra-

Caprarum efficiat. nec si tibi compater vllus
Contingit, nimium confidas: nanq; sub isto
Nomine peccandi proclinior est via multis.
Hoc etiam serua, ne sæpius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina: frequenter
Vicini latitare domo consueuit adulter.
Illi da comites castas, vitaq; probata:
Infames vetulas, & lenas cautus auaras
Secum stare veta, longeq; arcebis ab illa.
Nec tu aliam venerem atq; aliena cubilia quaras,
Nec te concubitus delectet pellicis. est nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur,
Quod magis vlcisci cupiat, quàm fœdera lecti
Instabili temerata fide: tunc ardet, & odit.
Fallere tunc vellet simili ratione maritum:
Siq; potest fallit. bilis tunc maxima feruet,
Tunc furit, vt Thias nimio stimulatur Lyeo.
Crede mihi, rara est quæ non sit adultera, quando
Legitimo fraudata thoro sua gaudia perdit:
Saltem animo, si non concessum est corpore, peccat.
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprehensa tamen fuerit, tunc legibus vti
Ne pudeat, legum tibi sit reuerentia semper
Præcipua est etenim nostræ lex regula vitæ
Ne temere iratus maiorem crimine pœnam
Infligas, lædasq; Deum, vulgiq; sequaris
Ingenium & mores: qui non ratione mouetur.
Sed veluti pecudes furijs atq; impete fertur.
Nec ducta vxore idcirco non liber haberis,

Quot tibi non licet esse malo, neq; nocte vagari,
Nec multis alijs rationibus insanire.
Non hæc libertas, sed praua licentia dici
Debet, qui sic est liber, seruire videtur.
Talis libertas non est cupienda, frequenter
In mala præcipitē quam plurima mittit habentem.
Est melius, non posse malum committere, quàm si
Vndiq; peccandi pateat via. quot perierunt
Ob talem libertatem? quot sæpe fuerunt
Incolumes, quoniam frænos habuere tenaces?
Si verò nati morbo vexantur ab vllo,
Quid facias? cur te crucies? succurre medelis.
Quæ si nil prorsunt, & mors tibi surripit illos,
Æquo animo sufferre velis: non solus in isto
Gurgite iactaris, comitum tibi maxima turba est.
Quæ mala cum multis patimur, leuiora videntur.
Nascimur hac omnes lege vt moriamur: ab ortu
Exitus ipse fluit. cunctis mensura dierum
Certa datur, stygias citius vel serius vndas
Quisq; petet. quãquã mors vltima meta malorũ est,
Nec forti metuenda viro quid munere vitæ
Defunctos tantis opus est deflere querelis?
Estne adeò miserum moriendo relinquere mundi
Stultitiam, & sese innumeris auferre periclis
Proq; tot ærumnis, tranquillam acquirere pacem?
Aut mors est æterna quies, aut ianua vitæ:
Esto enim doleas quantumuis tempore, tandem
Cessabunt lacrymæ & gemitus, quemcunq; dolorem
Finit longa dies, dissoluunt tempora curas.

Si tibi lasciui, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & huius
Causa mali es demens pater, & quatiende flagellis,
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, faciliq; labore
Institui, nondum vitiorum astricta catenis
Curasti imbuere, & virtutibus exornare:
Neglectis animis, aluisti corpora tantum,
Vt pecudes faciunt. hinc est vrtica, filixq;,
Et caprificus iners, quibus vrbs nũc omnis abundat.
Quisq; illos mores, quos primis hausit ab annis
Cum senuit retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit. tenera est dum virga recensq;,
Flectitur huc illuc, vt vis: quæ post vbi creuit
Iam robusta arbor, flectenti cedere nescit,
Et quem parua locum tenuit, non deserit vltra:
Sic puer ad vitæ partem est quancunq; paratus
Dum tener est animus: qui postquam duruit æuo,
Quam prius ire viam assueuit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inoleuit ab annis,
Non facile aufertur: naturam parturit vsus,
Ipsaq; non multo est natura potentior vsu.
Optandum tamen vt tribuant bona semina diui
Inclusis vtero: nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis viuendo est: qui malus inde
Exierit, raro poterit iustusq; bonusq;
Esse, licet doceat sanctos academia mores,
Et licet hinc atq; hinc habeantur mille magistri.
Naturam frænare potest, sed vincere nunquam.

Cultura est enim natura potentior omni.
Non nihil ipsa tamen longo mollitur ab vsu.
Sic cultu assiduo steriles compescimus agros,
Sicque feri discunt homini parere leones.
Omnis ab assiduo nimirum ars nascitur vsu.
Ergo dum mollis, dumque est tractabilis ætas.
Instrue filiolos virtutibus, & doce honestas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illuc, quocunque volunt. res perniciosa est
Libertas pueris: tu si sapis, admone frenos,
Et cohibe, namque in vitium mortalia quæque
Naturæ istinctu, nisi sint adiuta labore,
Sponte ruunt: nihil perfectum natura sine arte
Ferre solet. quoniam non vult Deus ipse veterno
Nos torpere graui, sed curis atque labore
Excitat, & segnes tanquam calcaribus vrget.
Est locus æthereî prærupto in vertice montis,
Delicijs plenus, quo non fœlicior alter
Creditur esse vsquam, cui cedunt Thessala Tempe,
Elysijque lares, & fortunata vireta,
Hic habitat vicina polo, conterminaque astris,
Innumerisque bonis fruitur sanctissima virtus:
Sed salebrosa via est, angusta, atque ardua, densis
Sentibus hinc atque hinc horrens, quò tendere viles
Ignauique animi & terrena fæce grauati
Haud possunt: sursumque vehit mens ignea paucos,
Quos Deus ad cæli sedes elegit habendas.
Difficiles aditus virtus habet: at vitiorum
Prona via est, illuc vltra descendimus omnes.

Quocir-

Quocirca quicunque bonam, nullaque pigendam
Parte cupit prolem, multum instituendo laboret.
Non etenim fieri egregiũ ac memorabile quicquam
Absque labore potest, vis est immensa laboris
Assidui, longusque labor dura omnia vincit.
Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
Filioli vestri cum prauis conuersentur.
Consuetudo potest quoscunque inducere mores,
Corrumpunt etiam sanctos commercia praua:
Vitent præcipuè iuuenes: nam prona iuuentus
In quodcunque malũ est: semperque obscœna loquuntur
Inter se iuuenes, & semper turpia versant.
Luxuria tota est hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenum celebrent cœtus, omnino caueto,
Tu, cuicunque bonam mens est educere prolem,
Corripe nunc verbis duris, nunc vtere virga,
Si sit opus, monstraque viam, qua incedere oportet:
Nec faueas illas, patriumque iratus amorem
Dissimula semper, nil perniciosius est quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina sumunt.
Tunc nil non audent quum tu quæcunque loquuntur
Vera putas, asinusque bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, vesano captus amore.
Damnosus fauor est pueris soloque timore,
Non ratione scelus fugiunt: peccantque libenter
Ac promptè, si non duris cohibentur habenis.
Vt sæpe in vitium nullo impellente labascunt:
Sic rarò à vitijs nullo reuocante recedunt.
Quales quisque sibi natos eduxit, habebit.

Vltra hæc nitendum, vt viuamus corpore sano:
Quippe valetudo est censu præstantior omni.
Robustus fossor, rege est fœlicior ægro.
Scire igitur causas debes prius unde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus.
Perceptis etenim causis, vitare malignos
Effectus poteris melius: causisq; remotis
Effectus pereunt, quicunq; sequuntur ab illis.
Ergo morborum quorundam causa & origo
Natura est, quoties sub iniquo sidere quisquam
Nascitur, atq; in se cœli tormenta recepit:
Vel quum corrupto de semine gignitur, ipsi
Sunt causa ægrorum natorum sæpe parentes,
Quum male dispositi coëunt, nec sanguine puro.
Sunt aliæ plures causæ, requiesq; laborq;,
Et calor, & frigus, somnus, cibus, ac Venus [illegible]erum
Singula debilitant vires, atq; artubus obsunt,
Vtimur his quoties nimium, nimiumue fugimus.
Vtrumq; extremum damno est, vsus mediocris
Non nocet: imò etiam prodest, vitamq; tuetur.
Immodici affectus animi quoq; gignere morbos
Consuerunt, nimiusq; timor, mœrorq;, dolorq;.
Lætitia interdum nimia efficit, intermitq;:
Si sit habenda fides scripturis historicorum.
Noxius est aër: est noxius humor aquæ
Corporibus, quando vitium contraxit vterq;.
Hinc pestes subeunt, hinc viscera discruciantur,
Communisq; lues dat plurima corpora morti.
Affert nonnullos etiam contagio morbos,

Et

Et rixæ,& caſus,& mille pericula vitæ.
Hos igitur fontes,hæc fundamenta malorum
Si ſanus vis eſſe,omni ratione caueto.
Si tamen ægrotas,quoniam ægrotare neceſſe eſt
Nonnunquam,quid ages?non tu medicamine differ,
Sed citò curã adbibe, tenuis dũ morbus adhuc non
Aſſumpſit vires,nec ineſt penetralibus hoſtis.
Ignis ab exigua naſcens extinguitur vnda:
Sed poſtquam creuit, volitantque ad ſidera flammæ,
Vix putei,fontes,fluuij ſuccurrere poſſunt.
Ergo feſtina morbi cognoſcere cauſam:
Vtque illi facile occurras,contraria ſume.
Oppoſita oppoſitis curantur,frigora ſi te
Læſerunt,calida opponas,ſi cura,laborque,
Siue cibus nimius nocuit,contraria ſemper
Exerce,h[illegible]ſe expellunt perimuntque viciſſim.
Conſule it[illegible],ſi opus eſt,medicum,vel clinicus ille,
Vel ſit chi[illegible]rgus,chirurgi certior eſt ars:
Nam qu[illegible]at certum eſt,& aperta luce videtur.
Clinicus i[illegible]autem,qui nunc phyſicus quoq; fertur,
Dum lo[illegible] infœlix ſpectans, inde omnia captat,
Dum tentat pulſum venæ,dum ſtercora verſat,
Fallitur & fallit. ſed non diſcriminis æqua
Conditio,ille miſer moritur,cauſamq; canendi
Linigeris caluis præbet,caluisq; cucullis,
Hic alius contra ſceleris mercede recepta,
Cauſatur ſuperos,ac fatis imputat ipſis
Si quis obit,latusq; implet multo ære crumenam.
Heu mihi,penè omnes caſu,non arte medentur:

H.v. Quippe

Quippe aliquam quicunq; artem benè nouit, agendo
Aut nunquam, aut saltem rarò peccabit, at isti
De quibus est sermo, de centum vix erit vnus
Quem sanare queant, quem non fortasse trucident:
Vnde istud? nisi quod pars horum maxima nescit
Quid faciat, quid sit prorsus medicina, sed ipsi
Dum tantùm incumbunt sophiæ, & dialectica discũt
Vincla, quibus valeant indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ & primordia libant.
Sic labyrintheis ambagibus ad sua tecta
Instructi redeunt atque enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedunt, hinc publica præmia poscunt.
Id satis esse putant (nec decipiuntur) ad hoc, vt
Carnifices hominum sub honesto nomine fiant.
O miseræ leges, quæ talia crimina fertis!
O cæci reges qui rem non cernitis istam!
Vos quibus imperium est, qui mundi fræna tenetis.
Ne tantum tolerate nefas, hunc tollite pestem,
Consulite humano generi. quot nocte dieq;
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfectè artem discant, vel non medeantur.
Nam si aliæ peccant artes, tolerabile certè est:
Hæc verò nisi sit perfecta, est plena pericli,
Et sæuit, tanquam occulta atque domestica pestis.
Non multum est igitur tutum, his committere sese,
Quorum doctrina est, pretiosa in veste videri,
Gemmatoque auro digitos ornare cynædos.
Ast hoc quod dicam, vt valeas, seruare memento:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia sumas,
Neue

Néue nimis comedas. soles hoc mortalibus esse
Maxima pernicies, hinc plurimus ingemit ager.
Præsertim hoc caueas, tanquam lethale venenum,
Ne nouus in stomachum cibus intret, si benè nondum
Consumptus fuerit prior, & digestus ad vnguem.
Necnon quaque die, iusto exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus. nam causa caloris
Est motus, stomachumque iuuat, roburque reducit,
Humoresq́ superuacuos putresq́ resoluit.
Noli etiam iusta vitam fraudare quiete,
Corporis instaurat somnus vires animiq́:
At vigilando nimis, corpus corrumpitur & mens,
Præterea procul est mœror pellendus, & omnem
Tristitiam de corde fuga: nam macerat artus
Deformatq́ ipsum corpus, canosq́ capillos
Ante diem reddit, contra præcordia læta
Ætatem efficiunt viridem, robustaque membra.
Cætera tu videas quæ paulò diximus antè.
Postremò est aliud quiddam pretiosius, atque
Nobilius, per quod fœlices efficiuntur
Mortales, similesq́ Deûm, cœloq́ fruuntur
In terris positi, quamuis ea gratia paucis
Tradita sit, pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit, dicam, sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcunq́ aliud sapientia vincit.
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius.
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena,
Huic cedit quicquid Tagus, & Pactolus, et Hermus

Auri-

Aurifero gignunt (si verum dicitur) alueo.
Huic par esse potest nullius gloria regni.
Haec est semideûm genitrix, & maxima virtus.
Fœlix, ô vere fœlix, vereque beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quærit, sapientia quid sit.
Nil aliud certè est, nisi prima scientia per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere pressa,
Libera terrenis affectibus, atria cœli,
Scandit, & æthereа cum dijs versatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia, tanquam
Friuola, & assiduè tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, sublimia semper
Cogitat, & verè quæ sint bona, quæ mala nouit,
Ac verum à falso rectè distinguit, & illa
Quæ cæci & miseri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, tumidosq; triumphos,
Pro quibus vsqueadeo noctesq; diesq; laborant,
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens, rectè viuendi iter ac moriendi.
Præfulget sapiens alijs, ceu sideribus sol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus constanti pectore casus.
Quinetiam nullo mortis terrore mouetur,
Nec timet infernas pœnas sibi conscius, imò
Lætus obit, ridens pauidi fantasmata vulgi:
Non dubitãs miserũ hoc, plenumque laboribus æuum
Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem.
Demum

Demum uno minor est sapiens Ioue. quatuor autem
Ipsi conueniunt, quoniam benè consulit, atque
Iudicat, errore amato, recteque gubernat,
Et contemplari diuina humanaq;. ad ipsum
Pertinet, extremum hoc quod dixi, maxima res est.
Vltra quam nihil est melius quod possit haberi.
Nemo tamen sapiens fiet prius, expulerit quàm
A sese omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum sapientia pectus.
Impurasque odit, cùm sit purissima, mentes.
Nemo etiam fiet sapiens, nisi sit prius idem
Prudens, multarumq; peritus doctrinarum.
Hos scito esse gradus, per quos sapientia habetur:
De qua plura quidem loquerer: sed claudere oportet
Iam librum, sat cauda meo prolixa Leoni est:
Quapropter nunc Musa tace, & requiesce parũper.

LIBER. VI.

VIRGO.

CRedo aliquos tetricæ mentis, nasique seueri,
Qui solos se scire putent & noscere verum,
Atque sibi solis diuûm bonitate tributum
Omnia iudicio perplexa expendere recto,
Dicturos, nunquam me degustasse beatos
Aonia fontes, & sacras Phocidos vndas,
Nec prorsus lauro dignum, titulóue poëtæ,
Quod non inflatas nugas, mirandaq́; monstra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.

Nam

Nam solas tribuunt fabellas vatibus: ac si
Vera loqui, fœdumque foret, vetitumque poëtis.
Horum ego iudicium falsum & damnabile duco,
Nilque mihi melius, nil dulcius esse videtur.
Quàm verum amplecti, vetulis puerisq; relinquo
Has nugas, alij eructent fera bella Gigantum,
Harpyiasq; truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Sirenum carmine nautas,
Adde his monstriferã Circen, triplicẽq; Chimaeram,
Stelliferumque humero cælum qui fulcit Atlanta,
Mutatum saxo, & sulcantem Persea nubes,
Tantalum & Tityon, miseriq; Promethea furti,
Belidas, & quicquid delirans Græcia nostros
Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi sit tanti potasse Aganippidas vndas,
Bellerophontæi quas protulit vngula monstri,
Nec mihi sit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atque Corymbiferis hederis ornare capillos,
Vt sit delirem. pudet ah, pudet esse poëtam,
Si nugis opus est puerilibus inseruire,
Et iucunda sequi spreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) est multis facundia, paucis
Consilium, multi sublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco sermone diserti,
Et cùm multa sciãt, sapiunt tamẽ aut modicè, aut nil
Verba nitent phaleris, at nullas verba medullas
Intus habent, sola exterius spectatur imago,
Et pictura leuis: verùm quis succus in illa est?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit,

Quid

Quid didicit tandem? quid ſcit niſi ſomnia, nugas?
Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil vtile ponunt.
Quæ ſcire & neſcire, pari diſcrimine refert,
Ergo ſcis vulgus me iudicet eſſe poëtam,
Seu neget, haud ideo mendacia vana ſequemur,
Sed verum, quoniam verum eſt perfectio mentis.
Quod quicunque magis nouit, magis eſt ſimilis dijs,
Atque magis fœlix: licet hunc inſcitia vulgi
Non merito extollat plauſu, meritoque fauor
Excipiat, licet huic non grandia nomina donet.
Quare iam muſæ adſunto, Criticiq; valento.
Ecce viam ingredior, qua plurima taxus vtrinque,
Atque cupreſſus inter funeſta protegit vmbra.
Iam video triſtes campos, pallentia regna
Perſephones. quos obſcuris perlabitur vndis
Letheusq; ambit torrens, latè arua papauer
Lurida ſomniferum veſtit, ripasq; ſilentes.
Quò me Calliope ducis? quæ monſtra videre,
Quas voces audire iubes? bubonibus omnis
Circùm ſilua tonat, mœſtos dat noctua cantus,
Non deſunt vlulis miſeræ ſtrygibusq; querelæ.
Quo me muſa rapis? lacrymoſo en murmure colles,
Et valles reſonant, reſpondent planctibus Echò.
Quis dolor hîc tantus? quæ tanti eſt cauſa doloris?
Heu quæ gens illa eſt, ater quam veſtit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ ſic velamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera complet?
Heu mihi quas cædes, quàm multa cadauera cerno
Paſſim ſtrata ſolo? quis ſupera tanta peregit?

Quis

Quis dedit hanc late stragem? quot corpora regum
Pontificumq́ iacent? agnosco insignia. nunquid
Mors est illa procul? quæ visu & falce cruenta
Horribilis, furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum, pariterque pericula mille
Aspice, ô nimium sæuis armata ministris!
Nescio quid magno veniens clamore profatur.
Audio quid dicat, referamque audita libenter.
Mors ego sum, quæ fœni instar viuentia quæque
In terris hac falce meto: mihi Iuppiter orbis
Iura dedit, iussitque simul me parcere nulli,
Sed magnos humilesq; pari prosternere lege:
Vnde manus, viresq; meas euadere nemo,
Et nemo vitare potest, ego grandia regum
Colla premo, sternoque animos fastusq; superbos
Pontificum, nobis nulla est non debita ceruix,
Siue quis arctoas fugiens penetrauerit oras,
Riphæasq; vltra rupes concesserit, iram
Sentiet hic nostram, nostros hic sentiet ictus:
Siue quis ad manes imos descenderit, austri
Qua plaga pressa iacet, qua sunt incognita nobis
Sidera, me inueniet tamen, inuentaque peribit.
Falx hæc occasum, falx hæc populatur & ortum.
Non ego diuitias vereor, nec stemmata priscis
Credita imaginibus. solio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara misit
Præcipites? Priamum memini, quum casus ad aras
Victima nostra fuit: Macedûm dux ille superbus.
Qui tot regna suis pugnando euerterat armis,
Par

Par animo cuius totus non extitit orbis,
In Babylone cadit telo confossus ab isto.
Quid memorem heroas Latios, Martisq; nepotes,
Terrarum dominos: quorum clarissima virtus
Imperium Oceano, famam coniunxerat astris,
Nonne omnes potui casos demittere ad orcum?
Priuauiq; manus sceptris, diademate crines,
Os verbis, & luce oculos, membra omnia motu.
Corporaq; obscuro clausi examinata sepulcro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: deniq;
Europamq;, Asiamq; colit, Lybicosq; calores. (quisquis
Nullum ego discrimen facio generisq; lociq;,
Tempora nec seruo, nec mores curo, nec annos:
Improbus atque probus, sapiens, stultusq; peribit.
Infantes, iuuenes, longaq; ætate grauatos.
Formosos, turpes, æqua ratione trucido.
Hunc quoq; quem video procul hinc mea regna petentem
Quum sua fata sinent, mittam pallentibus vmbris.
Edidit hæc Stygio diua implacabilis ore,
Tunc me concussit timor ingens, membraq; sanguis
Undique dilapsus venis, extrema reliquit,
Inq; imum pectus coijt, succurrere cordi.
Præcipuè quum tartareos dea sæua ministros
Præsentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tanta secura ruina
Mitteret: irrumpunt illi, prenduntq;, tenentq;,
Quisque suum: sternuntur humi languentia passim
Corpora, multiplicique gemunt vexata dolore.
Mox ipsa adueniens, nonnullos falce necabat:

Nonnullos etiam, quorum sub tegmina nondum
Finierat Lachesis, iusto illis debita fato,
Præteriens, cædi seruabat diua futuræ
Tunc ego sic mecum, attonitus, totusq; tremescens,
O curas, ô vota hominum, vanosq; labores!
O spem fallacem, ô cæca solatia mentis!
O fluxum decus humanum, ô variabile tempus!
Quàm breuis, incerta, et multorum plena malorum,
Et quantis nostra est obnoxia vita periclis!
Quæ iucunda quidem facie, dulcisq; videtur,
Sed quãtum intus habet fellis, quantumq; veneni!
Quid sumus, ô miseri, nisi puluis motus ab aura?
Et fragili vitro similes, vmbraq; fugaci?
Atq; rosis, quæ mane nitent, mox vesper languent?
Nunc viui atque hilares, paulo post vermibus esca:
Nunc pulchri & validi, paulo post turpe cadauer.
Heu mihi quid prodest congesta pecunia nobis?
Quid gemmæ, argẽtum, atq; aurũ, preciosaq; vestis?
Quid populos, magnasq; vrbes ditione tenere?
Marmoreosq; habitare lares, vultuq; superbo
Omnes despicere, atque parem se credere diuis?
Si mors cuncta rapit, si tanquam puluis & vmbra
Deficimus miseri, si tam citò fastus & omnis
Gloria nostra perit, nullum reditura per æuum?
Hæc ego cùm loquerer summisso murmure mecum,
Pallentem vultu aspiciens, gelidumq; timore,
Incertoq; gradu titubantem Orpheia mater:
Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
Esto audax: animi vilis timor argumentum est:
Nec

Nec decet ille viros ,cedò, quæ te causa timere
Mortem adeò cogit? tunc sic ego, Diua necesse est,
Naturæ impulsu quippe hanc animalia quæ non
Horrescunt, fugiunt? hæc vitam tollit & omnes
Diuitias ac delicias, corpusq́ resoluit
In nihilum, remanetq́ nihil, nisi puluis & ossa,
Quæ pariter puluis longo post tempore fiunt.
Deniq́ cũcta bona hæc adimit, summũq́ malorũ est.
Ergo tam dirum & tam formidabile monstrum
Quem non terrebit, nisi cui sit ferrea fibra?
Tunc Ioue nata, mihi subridens, sic ait, Erras,
Nimirum veri specie deceptus & vmbra,
Non cuiuis facile est ipsum cognoscere verum.
Hic ille est ramus, medium quem maxima silua
Arboribus densis cinctum, atque erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conspicitur, nisi cui pura ostendêre columba.
At mihi quæ sata sum fœlici semine cæli,
Verum nosse licet: verum tibi dicere possum,
Si me audire voles ego tunc, Dea, nil magis opto,
Respondi. illa autem, Nos hinc diuertere oportet
Paulisper, sequere: & secum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina solis
Cernere erat, radijs feruentibus ardua montis,
Iucundumq́ iubar tenebras disiecerat atras.
Sedimus ad fontem quendam, lauriq́ sub vmbra.
Tunc mea dux tandem pulchro sic incipit ore,
Simia cœlicolûm, risusq́ iocusq́ deorum est
Tunc homo, quum temere ingenio cõfidit, & audet

Abdita naturæ scrutari, arcanaq́ue diuûm
Cùm reuera eius crassa imbecillaq́ue sit mens.
Si posita ante pedes nescit, quo iure videbit
Quæ Deus & natura sinu occuluere profundo?
Omnia se tamen arbitratur noscere ad vnguem,
Garrulus, infelix, cæcus, temerarius, amens,
Vsque adeò sibi palpatur, seseq́ue licetur.
Stultitiæ fons est, & origo philautia vestra,
Caligoq́ue ingens, quæ vos cognoscere verum
Posse vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
Esse bona, & quæ nunc credis mala maxima, forsan
Non mala sunt dices, pulsis à corde tenebris,
Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi vtrem
Æolijs plenum ventis, quem iugiter vrget
Huc illuc, lapidi insistens fortuna rotundo.
Cui, siquid saperet, vita mors gratior esset:
Cum viuendo, malis homines sine fine premantur:
Exiguisq́ue bonis, sed nec sine felle fruantur.
Quod verum credes, puto, si bona, si mala vitæ
Mortalis referam, quanta breuitate licebit.
Collatisq́ue ipsis, tunc vita humana patebit
Quæ sit, & an tantum mors debeat ipsa timeri.
Principiò de diuitijs, quas omnis vbique
Gens sequitur, laudat, quærit, miratur, & optat,
Dicere constitui, & quid sint ostendere nitar.
Tunc ego, Diua (inquam) si vis, huic parce labori,
Quandoquidem prius hoc olim referente Minerua
Edidici, nunc perge altò, nec nota recense,

Deq; voluptate vbertim quoque rettulit olim
Nobis diua Arete, missusq; à matre Timalphes.
Quare id transi etiam quaso, & quodcũq; aliud vis
Expedias, tunc Diua inquit, De nobilitate
Dicã igitur, quoniã bona prima hac inter habetur.
Quilibet hanc hodie sibi vult, sibi dicit inesse,
Plus licet inde absit, quàm distat Iberus ab Indo.
Sed quid nobilitas, aut quanti est? vera fateri
Conabor: quanquam quid prodest vera fateri,
Credere si renuunt? fugiunt animalia quadam.
Oderuntq; diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi, lumen cognoscere veri
Nec possunt, nec amant: adeò natura, Deusq;
Distinxit mortale genus, recteq; videnti
Vna hominum species animalia catera monstrat:
Vsqueadeo mores varij mortalibus, & mens
Dissimilis, multi tenebras vmbrasq; sequuntur:
Nec verum spectare queunt, solemq; nitentem,
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aspiciunt, quibus est animus diuinior. ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inscius, aut est
Copia nummorum, & collectio diuitiarum:
Aut sanguis, quoties generoso è stemmate quisquam
Natus, auos, atauosq; suos gentiliaq; arma
Iactat, & eximios laudat virtute parentes.
Iudicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Vt plerunque solet. communis opinio multis,
Paucorum ratio est. si nobis ille putari
Debet, quicunque est diues, sic nobilis esse

Cerdo potest, lanius, tonsor, piscator, equiso,
Pastorq́; & pistor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quiuis de plebe lutosa.
Nanque ex his multi rebus nummisq́; potentes
Et sunt, & possunt fieri. fortuna frequenter
Extollit miseros: eadem detrudit ad imum
Sæpe illos quos antè rota commiserat alta.
Nobilis ergo fuit tantùm quum mœnia victor
Æneadum intrauit Marius, plaudente senatu
Ac populo, insignis lauro, niueisq́; quadrigis:
Sed postquam eiectus Syllanis viribus, exul
Minturnis latuit, latuit quoque carcere fœdo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Pro superûm leges, & non benè nota potestas)
Quærebat panem duris fossoribus aptum,
Non erat infœlix tunc nobilis: absciterat tunc
Nobilitas, fugiens longè: mox ipsa reuertit,
Quum Marius rediit, mutato sidere, Romam.
Nimirum stulta hæc sententia, si fit ab auro
Nobilitas, certè de terra nascitur aurum,
De fraude & furto, de fœnore: nascitur ergo
De fraude, & furto, de fœnore, nobilitas. ô
Iudicium vulgi insanum! ô sine pectore turba!
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nulla
Diuitiæ possunt: pretio nam dignior omni est
Nobilitas: hæc non emitur, nec venditur auro.
At genus ille suum iactat, laudesq́; suorum
Inculcat, cùm sit turpissimus: atque recenset
Gesta patris, monumenta aui, patruiq́; trophæa:

Et

Et quanquam innumeris, demens, ignauus abundet
Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur
Nobilis, est alto quoniam de sanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudemq́ue tuorum
Esse tuam censes? cùm tu sis dedecus illis,
Degener, infamis. mentito nomine cygnum
Gracculus appellat sese: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipsa videri:
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo est.
Hinc animi viles, hinc & cælestia corda
Proueniunt: hæc largitur sua semina cunctis.
Nempe animum propter, non propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes: nam corpora multa
Seruorum pulchra, & magna, & robusta videntur:
Nobilitas quidam est animi proprius decor, atque
Vis quædam natiua, cupit quæ grandia semper,
Vilia contemnit, quæ sursum tendere vt ignis
Nititur, & summas penetrat velut ardea nubes,
Infima despiciens. hanc vim qui munere cæli
Accipit, ille bonus fiet, patiensq́ue laborum,
Consilioq́ue potens, curis vigilantibus, vt quid
Dignum laude gerat, vt sit laudabilis ipse.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat, quorum fama inclyta longo
Tempore, post cineres populorum in pectore viuit.
Attamen (ô mores, ô mira insania) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis? ô nebulonum
Turba audax, ô vile pecus: te nomina clara
Delectant, tibi fama placet, tibi gloria: cur non

Et labor & virtus etiam placet, vt meritò sis
Nobilis? an manis sapiens iustusq; vocari,
Nomine mentito, quàm vero? cur tibi nummus
Falsus, cur panis falsus, cur cætera falsa
Non sunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas? ô larua, ô simia disce,
Disce prius frænare animum, compescere cæcos
Affectus, ratione vti, vitare nefanda,
Iusta sequi, te nosce prius, durosq; labores
Amplecti ne te pigeat, vilemq; fugato
Desidiam, vt possis culmen virtutis adire.
Tunc iure ac meritò dicêris nobilis: hæc est,
Hæc est nobilitas vera: hæc sunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta. per istam
Incessere viam Phrygia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium se sustulit astris:
Hac abeunte iterum, in præceps descendit ab astris.
Nam simul ac segnes consurrexere nepotes,
Iam parto imperio, iam prosperioribus annis,
Delitias, ludosq; leues, luxumq; secuti,
Degenerare suis cœpere à partibus, vnde
Nobilitas tales homines exosa recessit
Protinus ad superos, donec crescente nepotum
Luxuria & vitio, deleta superbia Romæ est.
Non igitur genus est, non sanguis, non statuarum
Mutarum series, non auri copia, quæ te
Nobilitet: virtus, virtus. hæc nobilis Hector,
Alcidesq; fuit: fuit hæc quoq; nobilis ille,
Ilias æternum cui præbuit inclyta nomen:

Hac proceres alij, quorum tot fama per annos
Durat adhuc. quid te iactas, natalibus ortum
Egregijs? te præcipui genuere parentes:
Quid tum, si nihili es? si turpis, turpiter omnem
Incestas maculasq; domum? tibi dedecus est hoc,
Non honor: ac veluti stolidum si gignat asellum
Magnanimus fortisq; leo, si simia barrho
Nascatur, monstrum es, claræq; iniuria genti,
Non sic nobilitas per testamenta relinqui,
Aut virtus, potis est, velut ædes, rura, suppellex.
Hanc natura tuis tribuit maioribus. at non
Omnibus: antiqua repetas ab origine gentem
Inuenies fortasse tuo de sanguine multos
Cerdones aut agricolas, vnumq; videbis
Ex humili natum fortuna, nobilitatis
Principium fecisse alijs: quæ tempore creuit
Paulatim, sed post quoque tempore victa senescet.
Omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de stirpe, aut Cæsaris esse
Noscitur? aut eius, domitis cognomen ab Aphris
Cui virtus inuicta dedit? quis credere tantam
Progeniem perijsse potest? domus alta deorsum
Sæpe cadit, penitusq; ruit: sursumq; leuatur
Sæpe humilis: nulla est hominum fortuna perennis.
Sic cælum variare solet mortalia quæque.
At dices, quale & semen, talis quoque fructus
Inde venire solet: si sum de semine claro,
Clarus ero. non sic: proceri sæpe parentes
Exiguum genuere hominem, turpemq; decori,

Robusti infirmum, sapientes insipientem:
Nec mens, ut corpus, patrio de semine manat.
Non patris est, animum pueris præbere, sed ipsum
Largiri natura solet. quid nobile semen
Egregiumq́ ferat, faueat nisi debita cæli
Temperies? verum est vulgò quod dicitur, annus
Producit segetes, non cultus: semina quamuis
Optima, si terræ fuerint mandata sinistris
Sideribus, parient lolium, vel iacta peribunt.
Ergo sufficiens non est pater ipse creandis
Nobilibus natis, adsit nisi gratia cæli.
Hinc est, quod multos humili de plebe videmus
Illustres nasci: qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis, se postmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille, quis ille
Tam sapiens sanctusq́ Cato? quis Horatius? omnes
De medio plebis geniti. quis doctus Homerus?
Cuius nec patriam certam, certosq́ parentes
Scimus adhuc. dic quæso patrem Demosthenis, atq́
Euripidis matrem, dic Socratis, illius inquam,
Socratis, in cuius gremio Plato maximus hausit
Diuinos latices, qui solus Appolline teste
Est visus sapere: hunc genuit, qui marmora fodit,
Nascentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges de plebe creatos
Nouimus, haud rarus quoq́ consul & induperator,
De populi fæce ad summum peruenit honorem.
Quid quod equi, pariterq́ canes, ac cætera bruta
Degenerare suo persæpe videntur ab ortu?

Nempe

Nempe diu res nulla manet, nempe omnia semper
Deteriora solent fieri, in peiusq; referri,
Natura imperio, & fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu instaurata renasci.
Hoc variare, decus mundi est. hæc gloria summi
Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non
Ex summis minima, & rerum mutare tenorem
Iugiter, ac faciem, sapienter cuncta nouando.
Non tamen inficior, claros habuisse parentes
Esse bonum, & claro nasci de sanguine: nanque
Hoc verè pulchrũ atq; bonum est, prosuntq; parentes
Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiuntq;
Sæpe sui similes natos, nisi fata repugnent,
Et natura potens nimium, quam vincere si quis
Nititur, ille etiam congestis montibus, altum
Æthera conscendet, pulso Ioue, qualiter olim
Fama Gigantæos quum sensit Phlegra tumultus,
Enceladum memorat, summi iuga maxima Olympi
Imposuisse Ossæ, premeret cùm Pelion Ossa.
Sed tamen hoc non esse satis concludimus. ergo
Quanuis à populo dicaris nobilis omni,
Sisq; licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregijs vescare cibis, ac veste superbus
Conspicua incedas, referas gentemque domumq;,
Nobilis haud ideo es, sed fortunatus, & vtri
Aurato similis, similisq; ex marmore signo.
Quis tamen hoc curat? satis est de nobilitate
Ac virtute, ipsum nomen, maluntq; videri,
Quàm sic esse homines. prò dij, nunc nomina tantum

Mag-

Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, sequitur, rapit: vt merito iam
Et se asinus, pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult sapiens generosus, iustus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice solo
Atq; vmbris rerum: vt tali velamine mores
Occulat infandos? lis est de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, sic nobilis esto,
Vt Romæ pasquillus homo est: vt sæpe vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor
Esto tamen quod sis vt nomine nobilis, & re:
Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
Nunquid parua tibi hæc, & non cupienda videntur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Nascitur, ex virtute autem laus surgit, honorq;
Non volo, nec fas est virtutem carpere: sed si
Interius videas meliori lumine verum,
Cognosces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miseros homines: quàm reddat amaram
(Stoicus id quamuis nolit concedere) vitam.
Moralem primùm videamus, difficilis pars
Nimirum hæc: quàm si quærit quis rite tenere,
Heu quantos opus est subeat toleretq; labores:
Naturæ bellum liceat, confligat oportet:
Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum, pronumq; malo, aduersabile recto,
Prôh superi, in vitium facili decurrere lapsu
Quisq; solet, cur hoc homini malo semina quondam
Insita sunt? nũquid fuit hæc tua culpa Prometheu?
An

An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit (vt fama est) sceleris'q; iniecit amorem?
Heu quàm difficilis, salebrosa plena laboris
Semita, quæ ad mores ducit, vitamq; deorum.
Quis bonus est? nõ sponte vllus. quis nõ malus? ille
Qui legis regis'ue metu, peccare recusat:
Vel qui fortè nequit, quod vult, committere crimen.
Nimirum haud facile est naturæ obsistere, seq;
Vincere, & insanos compescere pectoris æstus
Quapropter pugna assidua, ingiq; labore
Est opus à puero, vt vitijs ponuntur habenæ.
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe solet, si sit multos firmata per annos.
Ergo militia est hominum vita: hostibus omnis
Plenus ager, multi latitant vbicunq; latrones.
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam cum fortuna est prospera cuiquam,
Actutum subit & stimulat vesana libido
Tum sua castra mouet ventosa superbia, tunc &
Desidia atq; gula, & petulans audacia surgit:
Contra illum dolor, metus dirumq; atq; venenum
Occupat inuidiæ atq; iræ, quum sorte sinistra
Viuit, & indignam quærit propellere quouis
Pauperiem pacto: tunc fraudibus atque rapinis
Et furtis studet, vt sua damna rependere possit:
Eheu mortales inter Scyllam atq; Charybdim
Iactantur miseri, & vitijs læduntur vtrinq;.
Dumq; mala hæc vitare volunt, labuntur in illa.
Si cupiunt fortes fieri, discrimina oportet

Multa

Multa pati, & multos coguntur ferre labores.
Si virtutem illam, quæ humanos temperat actus
Affectant, opus est expellere gaudia, tristi
Consilio gratamq; parum deducere vitam.
Si iustus vult esse aliquis, non vtile quærat.
Iustitia est multis laudata domestica paucis.
Quòd si fortè placet cuiquam prudentia, semper
Vt caueat nulli credat, fidatq; necesse est:
Quandoquidem sunt cuncta dolis & plena periclis
Deniq; qui bonus est, & mitis, sæpius ille
Læditur: ille minus tutus, plus insidiarum
Sustinet: hic siquidē mundus domus ampla malorū,
Ac scelerum patria est: probitas hîc exulat. vnde
Imbelles lepores, damæ mites, capreæq;,
Idq; genus sine felle animalia quæq; petuntur
Sæpius & pereunt: rarus venator ad vrsos
Accedit, tutos conseruat silua leones.
I nunc, & mitis, simplex, innoxius esto,
Vt citius fias auidorum præda luporum.
Heu mundus totus quædam est natiua tyrannis.
Debilibus robusta nocent, & grandia paruis.
Ales fulminiger timidos infestat olores,
Accipiter laniat turdos, mollesq; columbas:
Versicolor coluber ranas, miserasq; lacertas
Deuorat: in siluis fera fortior ore minorem
Dilacerat, tua monstra tenes, quoq; maxima Nereu
Quæ rapido infirmos absumunt gutture pisces.
Non mare, non tellus, non aër tutus, vbiq;
Hostis adest: prodestq; parum non esse nocentem,

Ergo

Ergo vide quàm ſit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit eſſe bonos, nam multo parta labore,
Hoſtibus in medijs tandem vos reddit inermes.
At dices, probitas defendi legibus, atq́;
Principibus ſolet: ô utinam fieret. ſed vbiq́;
Vincuntur nummis leges, magnoq́; fauore
Placantur donis Reges, & voce precantum:
Damnant iura illos quibus aut exhauſta crumena,
Aut nullus fauor eſt, alij quocunque premantur
Iudicio, inſontes abeunt. vt paruula muſca
In tenui tela, quam pendens texit arachne,
Voluitur ac remanet: ſi grandior horridiorq́;
Impulerit, frangit caſſes & tuta reſedit,
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille ſophus) miſeros nectuntq́;, tenentq́;,
Transmittunt laxis foribus renumq́; potentes,
Altera virtutis pars, quæ ſtudioſe requirit
Naturæ cauſas, & vix penetrabile verum,
Quàm ſit difficilis, quàm magni plena laboris,
Experti norunt. primo coguntur ab æuo
Sub præceptoris ferula, formidine multa,
Verberibus cædi, & lacrymis dictata referre,
Incluſi tanquam in cauea cohibentur, vt ire
Non liceat quoquam, niſi permittente tyranno,
Quanquam ventris onus iubeat, veſicáue turgens,
Et pueris cognata fames, & ludere gratum.
Tempora ſed calidæ poſtquam acceſſere iuuentæ,
Maiori ſtudio eſt opus. hic Antenoris vrbem,
Adriaci tentans rabioſam gurgitis iram,

Parteno-

Partenopénue petit, Tyrrhena per equora currens
At Perusina alius, Romanaue mœnia quærit:
Ut procul à patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat, Veneris, somniq;, cibiq;,
Parcus, & assiduus studio, librisq; legendis.
Haud aliter quisquam fiet, nisi nomine, doctus.
Sunt etenim docti re pauci, nomine multi.
Gaudia nempe nocent, nocet illecebrosa voluptas
Apprimè his, cupiunt qui discere plurima, et altum
Doctrinæ culmen conscendere. nanq; reflectunt,
Ac remouent animos à duro tramite, per quem
Itur ad auricomæ sacraria celsa Mineruæ.
Nempe labore opus est longo, assiduoq; volenti
Nobile per populos vrbesq; acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyspepsia: multos,
Dum nimium nimiumq; legunt, ophthalmia vexat,
Præ studio stomachus crudescit, visus habescit,
Et pallor venit, & macies, & acerba senectus.
Nec mirum: quoniam scire & cognoscere verum,
Est præter naturam hominis propriumq; deorum.
Ac veluti infirmo radiantem lumine solem
Noctua ferre nequit: sic mens humana deorsum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere, & audaci cælum penetrare volatu.
Quod propriũ est superũm, mortales turpiter audẽt,
Desipiuntq; magis, quanto magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorsus spectat ad ipsos,
Ni forte auxilium ac lumen descendat ab alto.
At dij fœlices, mundum quis, quantus, & vnde,

Atque ipsum mundi dominum, speciesq; animantiū
Et rerum innumeras norunt, causasque latentes,
Semina, & occultas vires, quibus omnia constant.
Hæc vita est, hæc est ipsorum tota voluptas,
Non cibus, aut somnus, non morbus, cura, labórue,
Non lucri spes, non damni metus impedit illos,
Quin semper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cælicolûm sapere est: prudentia tantùm
Conuenit & confert mortalibus, vt sibi possint
Consulere, & vitare sciant incommoda, necnon
Commoda congerere, & tranquillam ducere vitam.
Quid faciat, quid non, homini prudentia monstrat.
Huic studeat quicunq; cupit bene viuere, & inter
Tot spinas rerum gradiens non lædere plantas.
Quis non esse pudet stultum, qui rebus omissis
Vtilibus propriisq;, aliena & inania quærit?
Dumque suas nescit vires, maioraque tentat,
Dum nimis alta petit: præceps, velut Icarus, vndis
Mergitur æquoreis, cupiens æquare bibendo
Rana bouem, rupta nunquam bibit amplius aluo:
Dum studet insanus Phaëton cælestia fræna
Mortali tractare manu, nónne infima pressit
Stagna Padi, currumque cadens vitamque reliquit?
Sese metitur prudens & continet intra
Naturæ fines, nec plus quam debeat, audet,
Excepto, si illum Deus impellitque, iuuatq;.
Curent mortales quæ sunt mortalia, omittant,
Quæ superûm: ne si contendunt altius æquo
Scandere, præcipitent potius, moueantq; cachinnum.

Vt si fortè velit summa de rupe volare
Bos grauis, aut asinus citharam pulsare canoram.
Esto autem quisquam doctrina præditus omni,
Vsqueadeò vt multos norit componere libros:
Quid quæso inde boni accipiēt? tantumq; laborem
Præmia quanta manent? dices, laus, gloria, fama,
Inq; animis hominum diuturna in sæcula viuet.
Atqui ego quid sit honor, quid laus, quid fama ve-
Clarius & melius perpendere. plurima namq; (lim te
Apparent aliter quàm sint, oculosq; tuentum
Atq; animos fallunt specie, velamine & vmbra.
Hinc bona quæ mala sūt: et quæ sunt turpia, pulchra
Censentur: scatet hinc fons omnis stultitiai.
Sæpe sub argento latet æs, ferrumq; sub auro,
Et sub sincero clauduntur cortice putres
Castaneæ, multosq; lupos sub pelle videbis
Agnorum. nónne aulæis cariosa teguntur
Ligna, vel antiquus paries, rimisq; pudendus?
Est acies mentis potior, quæ perspicit intus
Quicquid in abstruso est. quicunq; hac vtitur, ille
Verus erit rerum iudex, & mira videbit.
Quæro igitur, quid fama iuuat? quid gloria? quid
Oppressos somno, aut viuendi munere cassos? (laus
Nil plus quàm surdū cytharæ, aut spectacula cæcum.
At respondebis, viuentes & vigilantes
His gaudent, nec non pro talibus omne periclum
Vltro adeunt, vltroq; animas cum sanguine fundūt.
Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar agit, multosq; trahit virtutis ad arcem,
Tor-

Torpentes urgens stimulis compellit, ut armis
Grande aliquid faciant: vel si non viribus audent,
Ingenio saltem exhibeant memorabile quicquam.
Ipsa tamen vitium est. unde ambitiosus haberi
Nemo velit. quicunque etenim ambitione tenetur,
Creditur esse leuis, ventosus, turpis: ut olim
Romulidæ orabant iacto post terga pudore
Plebeios, quoties suffragia venabantur,
Cerdonumque animos precibus seruilibus atque
Turpibus obsequijs captabant, muneribusque,
Vt proprijs rebus curarent publica omissis,
Perque forum medium multis comitantibus irent,
Inflati ut vento folles, ac fronte superba.
Propter se virtus petitur, non propter honorem:
Ipsa licet propriè ac verè mereatur honorem:
Quid? quòd vulgus iners nescit virtute moueri
Hanc potius ridet, faueat fortuna necesse est,
Diuitiæque adsint: tunc laus, honor, & decus omne
Adueniet, virtus sine censu languet vbique:
Quanquam nil refert, si gallo sordet iaspis,
Nec minus idcirco est pretiosa & nobilis: unde
Vir bonus, & veræ compos virtutis, abundè
Contentus, vulgi laudes contemnit & odit.
Nec fumum quærit, nec inani pascitur aura.
Insignis facies fucis non indiget. aurum
Quod per se pulchrum est, nudum mõstratur: at ille
Qui non est, aliqua saltem cupit arte videri,
Personamque sibi inducit velut histrio. quare
Si rectè aspicias, vita hæc est fabula quædam.

Scena autem, mundus versatilis: histrio & actor,
Quilibet est hominum. mortales nam prope cuncti
Sunt personati, & falso sub imagine, vulgi
Præstringunt oculos. ita diis risumq; iocumq;
Stultitiis nugisq; suis per sæcula præbent.
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, lausq;,
Somnia sunt prorsus nil conducentia, quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur. at esto
Quod tantùm dignis tribuantur: dic mihi nunquid
Corporibus prosunt? certe nil. dic, animisne?
Tantundem, hos inflant potius, tumidosq; leuesque,
Necnon sollicitos reddunt. se subdere multis,
Et seruire solet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quisquis sectatur honores.
Vita igitur talis misera est, & plena tumultus,
Subiacet inuidiæ, & magnis quandoque periclis.
Virtutem veram qui possidet, ille quietus,
Ille satis fœlix: permittat cætera diuis,
Sufficiens honor est homini, quũ dignus honore est:
Qui datur indigno, non est honor, est onus, imò
Ludibrium, veluti in scena quum ludius est rex.
Iã mala quæ humanũ patitur genus, adnumerabo.
Principio postquam è latebris male olentibus alui
Eductus tandem est, materno sanguine fœdus,
Vagit, & auspicio lacrymarum nascitur infans:
Vt puto, quàm mala sit vita hæc, quam plena periclis
Natura monstrante videt. sic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuens scopulos, freta, ventos,

Naufra-

Naufragium, occursus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunq; tenet discrimina pontus.
Vix natus, iam vincla subit, tenerosque coërcet
Fascia longa artus: præsagia dira futuri
Seruitij. quis enim liber? sunt legibus omnes
Subiecti: necnon & regibus, & vitijs &
Iudicijs hominum, seruit quoque quilibet vltro
Spe pretij. faciendo aliquid, vel forte coactus. (quo
Omne animal postquā natum est, subitò ambulat, &
Cunq; libet graditur, non sic homo. tempore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente: sed instar
Vocalis statuæ, solis vagitibus omnem
Nocte dieq; domum vexat, turbatq; quietem.
Post vbi iam valido se poplite sustinet, & iam
Ritè loqui didicit, tunc seruire incipit, atque
Iussa pati, sentitque minas ictusque magistri,
Sæpe patris matrisque manu, fratrisque frequenter
Pulsatur, facient quid vitricus atque nouerca?
Fit iuuenis, crescunt vires, iam spernit habenas,
Occluditque aures monitis, furere incipit, ardens
Luxuria atque ira, & temerarius omnia nullo
Consilio aggreditur, dictis melioribus obstat,
Deteriora fouens, non vlla pericula curat,
Dummodo id efficiat suadet quod cæca libido,
Rixatur, nec iura timet, cerebrosus & exlex.
Nempe agitur furijs iuuenum pars maxima, pauci
Quos frænat metus, aut pudor, aut prudentia, recto
Tramite sinceram ducunt sine labe iuuentam.
Succedit grauior, melior, prudentior ætas,

Cumq; ipsa curæ adueniunt, duriq; labores:
Tunc homo mille modis, studioq; enititur omni
Rem facere, & nunquam sibi multa negotia desunt.
Nunc peregre it, nunc ille domi, nunc rure laborat,
Ut sese, uxorem, natos famulosq; gubernet,
Ac seruet, solus pro cunctis sollicitus, nec
Iucundis fruitur dapibus, nec nocte quieta.
Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia, dumq; inhiat vano malè sanus honori,
Inuidiæ atq; odij patitur mala plurima: deinceps
Obrepit canis rugosa senecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atq;
Mentis: nam vires abeunt, speciesq; colorq;:
Necnon deficiunt sensus: audire, videre
Languescunt, gustusq; minor fit: deniq; semper
Aut hoc, aut illo morbo vexantur. inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Sustentata meant: animus quoq; vulnera sentit,
Desipit, & longo torpet confectus ab æuo.
Ergo suis subiecta malis est qualibet ætas.
Plurima sunt etiam mala quæ communiter omnis
Ætas ferre solet. nunc frigus lædit acutum,
Hybernæq; niues, nec non furibundus ab arcto
Riphæisq; iugis Boreas, quum stiria pendet
Horrida culminibus, glacie cùm flumina torpent.
Nunc æstas nimis insana caloribus vrit,
Quum tenet ardētem Nemees Hyperiona, mōstrū,
Aruaq; flauescunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluuias: nullus morientibus herbis

Humor

Humor adeſt, lamæ ſiccæ, ſiccæq́ paludes
Torrentur, candet cæleſtibus ignibus aër.
Nunc ſitis atq́ fames, nunc & penuria rerum
Utilium cruciat. quis poſſit carmine morbos
Innumeros quibus eſt obnoxia vita, referre?
Quot febres, quot languores, quot vbiq́ dolores
A capite ad plantas? humanum corpus vt extra,
Sic intus patitur, per ſingula membra venenum
Infudit natura homini. caput & manus, & pes,
Et latus, & ſtomachus, grauiter torquentur et aures
Atq́ oculi & fauces, renes, quid cætera dicam?
Quid cupio numerare grues quot Strimonis vnda
Excipiat? vel quot Phrygius Mæander olores?
Mens etiam plerunq́ ſua de ſede reſedit,
Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
Vel quum Caritus cacodæmona pectore quiſquam
Baiulat inſano, vel quum furit improbus Euan:
Quãquã & auaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
Non minus ac vinum humanos confundere ſenſus,
Atq́ animis tenebras ſoleant inducere: quare
(Dicere ſi verum volumus) pars maxima viuit
Ebria væſanis affectibus. inueniuntur
Heu pauci, qui non titubent, qui lumine ſano
Aſpiciant quid agant, ac ſe ratione gubernent.
Hinc non inſcitè quidam, numerum infinitũm
Stultorum dixit: nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia ſeptem
Inter ſtultorum tot millia connumerat qui
Credantur vero ſapientis nomine digni.

Humani generis mater nutrixq́; profectò
Stultitia est, sine qua mortalia cuncta perirent,
Nilque agerent homines in terris, hac duce fiunt
Bella, & quæ bellis sunt opportuna tot arma.
Tot clipei, tot signa suis distincta figuris:
Hac rursus monstrante, ioci, thyasique, chorique
Inuenti tot deliciæ, tot ludicra, totque
Ornatus, nónne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia saltem
Plurima facta hominum veniunt ab origine tali.
Iam verò tristes casus, & tristia fata,
Sunt quibus expositi mortales, dicere ad vnguem
Nemo quidem posset, quamuis facundus. in vndis
Mergitur hic, auidisque miser fit piscibus esca:
Ille cadit, præcepsq́; ruens perit, aut malè languet
Perfractis membris, alius niue, grandine, & imbri
Obruitur, multos inopino fulminis ictu
Interysse liquet, quosdam delapsa ruina
Contriuit, nónne absumunt incendia multos:
Nónne aliquos aut herba nocens, fungúsue malignus
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus elisit. quot bellua morsu
Exanimat? mulúsue malus, vel non equus æquus,
Dum furit atque ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini persæpe venire.
Culpa hominũ soleant? adeò vt fera nulla magis sit
Formidanda illi quàm semine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, sacrilegi tot,

Tot delatores, tot falsò in crimine testes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Otia, ceu latos turbat lea visa iuuencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palam rapit, hic clàm: sunt & qui simulato
Nomine amicitiæ, vel nomine religionis
Imponant multis, quos credulitate fideq́;
Insulsa faciles falli nouere ferè omnes
(Prò genus infandum) damnis gaudent alienis.
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus. verè hîc sunt tartara, sunt hîc
Cerberus, & furiæ, et chaos, et styx: deniq́; quicquid
Horribile, & fœdum nigri tenet aula tyranni.
Sola quies somni pacem mortalibus affert,
Dum viuunt nihil hac (nisi tetra insomnia turbent)
Dulcius esse potest: nam curas atque labores
Eximit, & blandis miseros amplectitur alis.
Hanc homini tamen inuidit natura quietem.
Iussit enim vt dirus pulex, cimexque culexque,
Morsibus inficerent huius tam dulcia pacis
Gaudia: ne desint vnquam mala nocte dieque.
Longè igitur melior mors est quàm mortis imago.
Nam quicunq́; fretum vita gaudente carina
Tranauit semel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidasq́; procellas,
Leucotheamque caput sertis redimitus adorat,
Atq́; Athamanteum donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas, mors omnia soluit

Vincula, morte fugit metus omnis & omne periclum
Vtq; dolor nullus, te nulla vrgebat egestas,
Quum patrios nondum lumbos ingressus, eras nil,
Sic postquam extrema fueris iam morte solutus,
Te nullus dolor, & te nulla vrgebit egestas.
Quis damnosa sibi, quis perniciosa fuisse
Tempora crediderit quæ tunc fluxere? fuit quum
Ipse nihil, nondum materna conditus aluo?
Quis queritur nocuisse sibi mensésue diésue,
Quos nunquã vidit, vel quos nunquã ipse videbit?
Vel quis noctẽ illam vt prauã, miseramq; grauemq;
Vituperet, qua nil sensit? somnoq; profundo
Obrutus, vt lignum iacuit, gelidumq; cadauer?
Quid mors? æternus somn⁹. somnus? breuis est mors.
Sed multis placet immortales esse animas, &
Viuere defunctos perhibent, membrisq; relictis
Nudatos, veluti proprio de cortice tracta
Cochlea nudari solet, ad Plutonia regna
Tendere præcipites, ac tartara nigra subire:
Myrtiferumq; nemus fingunt, vbi vulgus amantum
Ingemit, atq; addunt feruentes ignibus amnes.
Monstraq; viperium manantia gutture virus,
Distinctasque locis sedes: vbi vagiat infans,
Atq; vbi verberibus sæuis facibusq; cruentis
Eumenides agitent sontes: vbi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis.
Ast aliter dicunt alij, & post funera credunt
Esse quidem manes, sed qui vixere decenter
Ac rectè, in cælum sublatos iungier astris:
Contrà

Contrà qui pecudum ritu terrena secuti
Neglexere deos, pecudum quoque corpora iusto
Iudicio induere, & mutato carcere pœnas
Soluere tantisper scelerum, dum prorsus ab omni
Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ si vera forent, etiam metuenda foret mors.
Aut saltem bene viuendum, vitijsque carendum:
Nanque pijs iustisque daret bona præmia, contrà
Iniustis meritas pœnas meritumque dolorem.
Atqui morte obita superéntne, an sint potius nil,
Et quum corporibus pereant animæ quoque (tanquam
Sole niues verno) aut nubes Aquilone solutæ,
Dicere non nostrum est. videor satis esse loquuta,
Germanam scitare meam, quam nomine Graij
Appellant Sophiam (nanque hæc doctissima tales
Assiduè versat curas, semperque requirit
Occultas rerum causas, & amabile verum.)
Hac igitur monstrante potes naturam animarum
Noscere, (ni fallor) si te tenet ista cupido,
Ni satis id fuerit tibi dicere, quòd metuenda
Mors non est, saltem iustis, qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruentur,
Æterno addicti somno, vel præmia habebunt
Debita virtuti, & fœlices efficientur.
Quare agedum sanctos mores amplectere, & omnem
Pelle animo noxam pro viribus. hoc tibi pacto
Mors leuis ac facilis fiet, nulloque timore
Depositum reddes naturæ, & lætus obibis.
Quin hæc tecum animo versa, sic cogita, & inque,

Quid

Quid mihi mors oberit? quo me lux vltima damno
Afficiet? nullo nimirum. quid mihi demet
Diuitias? sed diuitijs tunc neutiquam egebo.
Nec re vlla prorsus. cur non ditissimus ergo
Censeri potero? nempe est locupletior ille,
Non qui plura tenet, sed qui minus indiget. aurum,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
Atque alia id genus, omnino aspernabor, vti nil
Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas,
Vt neque torquentur pecudes, quòd mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceasq; placentas.
Quæ non optantur, quid tum si non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miserum est? nónne esset deterius si
Me superante illi morerentur? perpetuóq;
In mœrore manerem? vt scribunt Nestora acerbo
Antilochi fato: aut Euandrum funere nati,
Quẽ Rutulus ferro strauit, Phrygia arma iuuãtem
Æterno in luctu vitam duxisse molestam.
Præcedam? at paruo pòst tempore nostra sequentur,
Quum volet ipse Deus, vestigia, meq; reuisent:
Si modò sunt aliquid manes, vt credere par est,
Vt Christi præcepta docent, multiq; sophorum.
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd diuitias & dulcia vitæ
Gaudia surripiat nanque hæc sunt tradita nobis
Mutuò: & vsuram rerum natura benigna,
Non res concessit miseris mortalibus: ergo
Quum nil sit nostrum, moriendo aliena relinquam,

Nilq;

Nilq; meum amittam. quid tum si aliena relinquo?
Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposcit?
Nudus ego huc veni, simul hinc ego nudus abibo.
Mūdus enim quoddā hospitiū est, vbi turba animātū
Diuersorum ingens habitat: quæ tempore certo
His fruitur dapibus, quas conuiuator habendas
Vbertim, & gratis permittit: sumite, dicens,
Sumite: non meritis vestris, sed munere nostro.
Nec bona tradidimus vobis obsonia, donec
Mî fuerit visum vos hinc dimittere, donec
Eiagedum dicam, nostris decedite mensis.
Vescimini & gento læti indulgete sed hora
Vltima quum veniet qua vos hinc ire iubebo,
Parete æquo animo, & venturæ cedite turbæ,
Conuiuasq; alios iisdem gaudere sinatis.
Ergo quis, nisi sit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & inuito domino residebit? at ille,
Pessime vade foras, clamabit, & eiiciet vi.
Tunc malè confusus, lacrymans, querulusq; recedet.
Cur ego sortiferæ si me vocet arbiter vrnæ,
Mordicus inuitam vitam retinebo, vel ægrè
Migrabo, vt multi? neq; enim fas: imò libenter
Destituam mundū hunc fœdū, innumerisq; refirtum
Fraudibus atq; dolis, incestibus atq; rapinis,
Est vbi nulla fides, pietas vbi nulla, nec vlla
Iustitia & pax & requies, vbi crimina regnant
Omnia, vbi frater fratri insidiatur, vbi optat
Interitum patris natus, mulierq; mariti.

Atque

Atque vir uxoris: nemo est, vel rarus ubique,
Qui non furetur (modò possit) non rapiatque,
Qui non sit fallax, qui non ficto ore loquatur:
Vt meritò possit mundus spelunca latronum
Dicier. en reges sub honesto nomine, necnon
Pontifices, spoliant populos. en depeculantur
Certatim ciues, laniantes viscera matrum.
Quid tot stupra loquar? sunt cuncta libidine plena,
Et passim prostant, & clàm fodiuntur ephebi.
Quis non mœchatur? mystæ, vafriq; cuculli,
Quos castos decet esse, palàm cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis, virginibusque
Nocte dieque subant: sunt qui consanguinearum
Inguinibus gaudent, ineunt pecudes quoque multi:
Et rura, & siluæ infames, vrbs quaq; lupanar.
Adde tot instantes casus, tam multa pericla,
Quæ impendent semper mortalibus. adde labores
Assiduos, & tot ridenda superstitionum
Agmina, quis opus est ceruicem subdere, quando
(Proh pudor) ignari sophiæ, crassique cerebri,
Doctrinæ osores (quibus est sola alea curæ,
Aut nutrire canes & equos, volucresque rapaces,
Continuisque iocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, præsunt populis, vrbesque gubernãt.
Hinc tanta errorum scabies, tot stultitiarum
Colluuies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia si tecum reputas, animoque reuoluis,
Non metues mundũ hunc tã stultũ, tamq; malignũ
Linquere: sed potius rectè fecisse Calanum,

Atque

Atque alios dices, qui sese sponte necarunt,
Et sponte hanc scelerum caueã, stabulumque ferarũ
Deseruere, manu cessantia fata vocantes
Nec voluere vltra moribundum pascere corpus.
Et miseræ carni tanto seruire labore.
Quod nisi relligio obstaret, legesque Platonis,
Et Deus, hortarer te vltro dimittere vitam,
Et sortem insanam & sceleratas linquere terras,
Non vinum, vt vinum appetitur: sed tale, bonumq́;.
Sic vita, vt vita, est nihili, nisi sit bona: quod si
Est misera, vt vinum corruptum despiciatur.
Esse quidem, per se nec amandum, nec fugiendũ est:
Quippe habet hoc quãuis vilissima recula vermis,
Musca, lapis, cortex: nihil est optabile, dempta
Conditione boni, nisi sit tale, esse, bonumq́;,
Non video cur optari, cur possit amari.
Quare qui mortem metuit, valde insipiens est,
Quum mala tot tantosq́; pati sine fine labores
Corporis atque animi malit, quàm vel cruciatum
Omnem cum carne exuere, & requiescere semper,
Æternaque frui ac tranquilla pace, vel ipsis
Depositis membris, nulla re prorsus egentem
Viuere, nec sentire aliquem iam posse dolorem,
Atque vnà cum dijs totum percurrere mundum,
Singula spectando, & ventos superare volando,
Ni fuerit pingui vitiorum fæce grauatus,
Cogaturque imas terrarum habitare latebras.
Postquam sic fata est Musarum maxima, surgit,
Et me Phœbæa renuentem fronde coronat:
Deinde abiens per inane amplũ, sese abdidit astris

LIBRA.

MVsa agedum surge & melioribus vtere pennis:
Alta pete, atque humiles iãdudũ despice curas:
Rebus in excelsis decus est & gloria maior.
Contemplare deos, totumque per æthera curre,
Est vbi ver æternum, vbi pax æterna, vbi semper
Lucidus apparet Titan, nullisque tenebris
Læditur alma dies. non illic nubifer Auster,
Væsanúsue Aquilo: Zephyri sed blandior aura
Spirat, & ambrosiæ lætissima gramina mulcet.
Hac spaciare igitur: tamen inde relapsa vicissim
A centro ad centrum vario discurre volatu.
Ac veluti speculam quærit, quicunque videre
Optat multa procul, sic te super astra necesse est
Scandere, ad vsq; Iouis solium. hac sublimis ab arce
Subiectum claro spectabis lumine mundum.
Principiũ primũ, immensum, admirabile, summum.
Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Vnum est duntaxat, nec recte plura putantur:
Nam si plura forent rerum primordia, vel nil
Inter se prorsus differrent: sic erit vnum.
Vel magis differrent, & fateamur oportet,
Esse aliquod maius, melius, præstantius, inter
Cætera principia, vnde aliis tribuatur origo,
Arbitrio cuius moueantur cætera nam si
Plura mouent pariter, si vires omnibus æquæ,
Si par imperium est, non est tamen æqua voluntas,
Parq; illis animus, crudelia prælia fient

Iugi-

Iugiter, atque omnem impediet discordia motum.
Vt si fortè ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc
Ambiguis agitata haret, cui pareat, aut quem
Audiat, vnde loco semper versatur eodem.
At si animus cunctis idem est, eademq́ voluntas
Principijs, frustra ponentur plura, sed vnum
Sufficiet. nam si non sufficit, atque aliorum
Indiget auxilio, si non nisi iuncta mouere
Possunt, haud dubiè imperfectum erit vnumquodq́.
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nam perfectum imperfecto prius esse necesse est,
Nec non composito simplex, & pluribus vnum,
Et mixto purum: quod prudens nemo negabit.
Est operæpretium tamen hoc ratione probare.
Causa suo effectu prior est, authorq́ opere ipso.
Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilq́ illi desit, longè est robustius, atque
Fortius. ergo facit, mouet, imperat, vnde putatur
Iure quidem causa atque author: sed debile contrà
Est imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicq́ aliquid desit: proin vincitur, atque mouetur
Perfecti iussu. paret, non imperat: ergo
Iure quidem effectus dici, atque opus esse meretur,
Posteriusq́ ipso perfecto debet haberi.
Quod si principium primum, quo cuncta creantur
Imperfectum esset: miserum foret vsq́, & ab illo
Nil posset fieri perfectum: sicut ab arte
Quæ non perfecta est, perfectam non opus exit.

Quare non possunt plura esse exordia rerum,
Ast vnum: quia perfectum non amplius vno est.
A quo sic rerum æternus deducitur ordo,
Vt monade à prima innumeri numeri generantur:
Est etiam purum ac simplex: nam posteriora
His sunt cōposita & mista. an componere quisquam
Aut miscere potest, si non prius inueniantur
Ex quibus id fiat? prius hæc extare necesse est
Singula per se, deinde simul coniuncta manere.
Ergo principium primum (ceu diximus) vnum est,
Ac simplex, nec non purum, quod viuere si non
Credimus, erramus quoniam nisi viueret, vnde
Esset vita alijs, quum viuant cuncta per ipsum?
Viuit nimirum, atq; sapit: quia condere nunquam
Tot bona, tā varia & pulchra, et tāto ordine posset,
Ni sapiens foret, & cognosceret omnia ad vnguem.
Nec dubitandum etiam, sed corde atq; ore fatendū,
Hoc ipsum esse bonum. nunquid bonitate carebit
Illud cunctorum quod origo & causa bonorum est?
Num fonte ex dulci, riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus est nihil esse bonū, aut bonus ille putandus
Qui rerum fons est, & mundi maximus autor.
Hunc homines variè appellant, nos ore Latino
Qui loquimur, plerūq; Deumq;, Iouemq; vocamus,
Qui quum sit primum ens, & ab ipso cætera fiant,
Idcirco est per se viuens, sapiensq; bonusque,
A nullo accipiens quod habet, verùm omnia ab illo
Accipiunt, igitur quod habent, amittere possunt,

Si

Si modò nil conferre velit dator ille supremus.
Vt riui possunt arescere, si neget vndas
Fons solitas: tamen haud ideo fons deficit ipse,
Nam per se producit aquas, neque pendet ab vllo:
Sic Deus est per se idcirco non deficit vnquam:
Nec si cuncta simul pereant, ideo ipse peribit.
Quicquid enim per se est, semper durare necesse est.
Quum nullo indigeat, quum solo pendeat à se:
Quum vi non possit, quum nolit sponte perire.
Demum ipse est totum: sunt autem cætera partes.
Tale tamen totum non est, quod constituatur
Partibus ex ipsis: quum sit super omnia simplex.
Sed virtute (inquam) totũ est, quia condidit orbem
Tam vastũ, & quicquid tam vastus continet orbis,
Omnia quæ viuunt, & quæ viuentia non sunt:
Omnia quæ apparent, & quæ apparentia non sunt,
Ipse facit solus, solus quoq; facta tuetur.
Hac ratione igitur totum est, totumq; vocatur.
Vt semen totus est arbos: quia viribus eius
Quanquã sit minimũ, tamen ingens nascitur arbos,
Quæ validis ramis spatiosas explicat vmbras.
Multi autem dubitant an corpus corporeúsue
Sit Deus. esse etenim nil præter corpora credunt.
Atque ea corporeo quæ sensu percipiuntur.
Quare nos vtrum hoc sit verum dispiciamus.
Omne quod est corpus, quãtũ et quale esse necesse est
Atque duo hæc propter, nimirum sensile corpus
Redditur, his demptis, quid sensu percipietur?
Quod verò quãtum & quale est, componitur: atqui

Simplex est Deus ipse, veluti iam diximus. ergo
Neutique corpus habet. prædictis adde quòd omne
Corpus materia saltem, formaq́; coactum est.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Esse Deum, æternus quum sit, ne desinat orbis.
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet est etenim finitum, nempe rotundum,
Corporibus cunctis maius, meliusq́; suis est
Limitibus cinctum: sic quod quater angulus, aut ter
Forma, sic alias quod habet quascunque figuras.
Ergo infinitæ non est virtutis. & istud
Monstro sic: partes hoc diuide corpus in æquas,
Sitq́; A dimidium sit B pars altera: quæro
An possit tantum A, quantum B, & vtriq́; potestas
Infinita sit? hoc pacto pars altera frustra est,
Altera sufficiet. quòd si pars vtraq́; vires
Finitas habet, & totum tale esse necesse est.
Finitis etenim constare ex partibus ipsum
Infinitum, audet qui dicere, desipit. ergo
Corporis est expers, qui corpora cuncta creauit.
Fortè aliquis respondebit, Deus infinitum
Est corpus, nos verò istud posse esse negamus.
Omne etenim spatium compleret, nec locus vllus
Restaret vacuus qui claudere cætera posset:
Sic nec mundus erit, nec nos, nec deniq́; quicquam.
Præterea corpus viuens quum nobilius sit
Ac melius quàm quod vita caret, haud dubitandum
Nobiliorem esse ac meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius sit nobiliusq́;.

Quæro

Quæro igitur nunquid vita est substantia? vel quid
Accidit? hoc si sit, substantia vilior esset,
Nec non deterior quàm quod substantia non est:
Quod certè absurdum, clamabit turba sophorum.
At si vita ipsa est substantia, corpore nullo
Indiget adiuncto sibi: solaq; purius atque
Commodius per se quàm corpore iuncta manebit.
Nam quare adsciscat corpus sibi, viuere liber
Quum valeat mundi sator, & sine corporis vsu?
Nempe superuacua est moles, & carceris instar
Continet inclusas vires, animamq; coërcet,
Impediens, ne quò vult pergere libera possit.
Ille igitur summus princeps, bonus, omnipotensq;,
Æternus, sapiens, prorsus sine corpore viuit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam,
Nempe quia in crasso demersi corpore, crasso
Obducti sensu, nil præter corpora norunt.
Vt si fortè oculis vitrum quocunque colore
Infectum obijcias, quicquid spectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem.
Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere. nec dubiè, esse alia & quamplurima verè
Entia, vel nullo viuentia corpore: vel quæ
Corpus habent tenue in primis, vt cernere nostri
Haud possint oculi, nec noster tangere sensus,
Atq; ideo nobis meliora & nobiliora.
Quod forsan tali poterit ratione patere:
Omne graue & crassum quanto plus continet in se
Terrhenæ fæcis, tanto fit vilius illo

Quod tenue atque leue, & subtilis materiai,
Massa est compositũ: doces hoc quodcũque metallũ:
Nam simul ac validis Vulcani viribus arsit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus est terra plus, & grauitatis, habentur
Pro nihilo, in scoriamq; abeunt: leuiora magisq;
Pura, nitent: meliore sono, meliore figura.
Sic panis melior, qui purior & leuior fit
Ex simila: hunc domini comedunt: sed crassior escam
Dat famulis: rursus grauiori & deteriori
Custodes pecoris pascuntur rure molossi.
Sic aqua, sic vinũ, atq; oleũ, et liquor omnis habetur
Nobilior tanto, quanto est subtilior atque
Lucidior leuiorq;: cibus quoque crassior, & cui
Plus grauitatis inest, in sordes versus ab aluo
Pellitur: ast alius terreni ponderis expers,
Fit caro, fit sanguis, fitq; vtile nutrimentum.
Cur lapides viles, crassiq; grauisq; & opaco
Corpore sunt, gemmæ pretiosaq; marmora lucent?
Nempe quia his minus est terrenæ facis: at illis
Materies concreta magis densataq; tellus
Dat pondus, lucemq; adimit, pretiumq; decoris.
Sunt speciosa igitur minus, & pretiosa tenent quæ
Plus terræ: vnde etiam possunt minus entia dici:
Vt minus est aurũ scoria, & quod vilius auro est.
Nanq; elementorum certè est vilissima tellus,
Et quasi fæx quædam: idcirco faber optimus illam
Inferiore loco fixit, multumq; remoto:
Vt quantum posset, distaret ab æthere puro:

Densa-

Densauitq́; globum: vt minor & contractior esset,
Cœlicolumq́; minus turbaret lumina, quando
Immensi spectare velint penetralia mundi.
Ergo vbi tā pulchrū absoluit Deus amphitheatrum,
Ornauitq́; ipsum stellantibus vndique gemmis,
Quicquid vbiq; fuit scobis, immundæq́; relictum
Passim materia, ventos abstergere iussit.
Illi confestim domini mandata facessunt.
Hinc aquilo, inde Not⁹, Zephyrusq́;, Eurusq́; patētes
Certatim verrunt campos, glomerantq; redactas
In medium sordes, varijsq́; afflatibus vrgent:
Sic facta est tellus, quæ prorsus ab æthere toto
Expulsa, ad centrum sese miseranda recepit.
Non locus alter erat distantior, inferiorq́;,
Ad quem confugiens tandem requiescere posset.
Nónne etiam reliquis infirmior est elementis,
Debiliorq́;? etenim si discindatur ab æstu,
Aut ferro, aut alia quauis ratione, redire:
In sese nequit, ac diductas iungere partes.
Ast aqua si fuerit diuisa, recurret in vnum
Extemplò, & rursus veluti prius integra fiet:
Sic aër, sic ipse ignis quum dilaniantur,
Quamprimùm coëunt, dissectaq; membra reducunt
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc? nimirum quia sunt meliora, magisq́;
Perfecta, & propria possunt virtute moueri:
Terra autem per se stabili grauitate quiescit,
Immo alijs causa est vt sint immota, locumq;
Ne mutare queant. siquidem plus est vbi terra,

Plus grauitatis inest, minus illic mobilitatis.
At quæ sunt leniora, eadem sunt mobiliora,
Et vitæ propiora quidem: nam causa mouendi
Corporibus vita est: patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent, sed quum viuentia sint meliora
(Quandoquidem nihil est vita pretiosius ipsa)
Haud dubiè, leuius quodcunque est, mobiliusq́;
Illud idem melius dicendum nobiliusq́;.
Ergo errant prorsus qui credunt entia tantùm,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quæ crassa magis. quid enim subtilius ipso
Aëre? quidue potest tangi minus atq; videri?
Vnde ipsum multi vacuum, & nihil esse putarunt.
Apprimè est tenuis: quid ni? veruntamen est ens,
Et verum Corpus, primis de quatuor vnum,
Nobilius terra, & terram humectantibus vndis.
Tradita proinde fuit sedes sublimior illi.
Nam quæ sunt cœlo & stellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam, & meliora putari.
Nónne omnes venti tenues, vt lumina fallant?
Quis tamen esse neget ventos? qui ferrea postquam
Carceris Æolij fregêre repagula, montes
Ingentes quatiunt, validoq; à stirpe reuulsas
Deijciunt ornos, pontumque à sedibus imis
Euertunt, cogunt nubes, soluuntq́; coactas,
Terribilesq́; cient tonitrus, & fulmina trudunt,
Quum tantas habeant vires, non entia dices,
Cernere quòd nequeas, vel prensos stringere palmis?
Nimirum stultum est committere sensibus omne
Iudicium,

Iudicium, fallunt oculi, persæpe videntem,
Proque alio monstrant aliud. demergito in vndas
Perspicuas baculum rectum, apparebit in illis
Incuruus, currat prope littus adacta phaselus,
Currere tunc littus credas, cessare phaselum.
Fallaces igitur sensus, ætate frequenter
Aut morbo, aut alijs causis mutantur & errant:
Nec sunt cuiq; pares. quod pulchrum iudicat ille,
Contrà hic turpe putat: dulce ille, hic ducit amarũ.
Ille alget, calet hic. variantur corpore sensus,
Inque alia sunt carne alij, partesq; sequuntur
Interdum per quas operantur, vt ebrius vnam
Esse duas credit flammas, & fixa moueri:
Quippè mero turbati oculi, turbant quoque visum.
Aër præterea solet ipsos vertere sensus:
Nãq; non est clarus, modo turbidus, humidus est nũc,
Nunc siccus, nunc est densus, nunc rarus, ita ipsos
Illudit variè sensus: hinc sanguineus sol
Apparet, minor, hinc vel maior luna videtur:
Hinc clamante aliquo sinuosa resultat imago,
Decipiens stolidas iteratis vocibus aures.
His alijsq; modis possunt errare, sed ipsa
Certior est ratio. duce qua mens inuenit inter
Mille latens nugas & inania somnia, veram.
Hanc amat, hanc sequitur, totis huic viribus hæret,
Qui sapit, ingenioq; valet, cui viuida mens est,
Æthereusq; animus: sed crassa obtusaq; turba
Non videt hanc lippis oculis: hinc plurimus error,
Vanaq; credulitas, & opinio cæca tenaxq;.

Prudentum rectrix ratio est, at opinio vulgi.
Nos igitur rationis iter, quà possumus, omni
Conatu a studio quæramus & ingrediamur.
Ipsa etenim ratio sol est, qui tramite certo
It semper, per quam à brutis distare putamur:
Obscuram, incertamq; imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? viventia multa
Esse quidem, nostros fugiant quæ tenuia sensus.
Nam nisi fecisset meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore,
Nempe imperfectũ imperium atq; ignobile haberet.
Infra etenim naturam hominis, pecudesq; feraq;
Existunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miseræ, & ventri tantùm somnoq; vacantes:
Quòd si nullum animal melius natura creasset,
Quidnã aliud foret hic mundus quàm turpe ferarũ
Ac pecudum stabulum, spinisq; fimoq; refertum?
Quidnã aliud foret ipse Deus quàm pastor herusq;
Multorumq; gregum, multorumq; armentorum?
At qui hominem fecit, nimirum maxima laus hæc.
Nimirum satis hoc, ohe, fieri melius nil
Debuit aut potuit? iamiam perfectior orbis
Esse nequit: fuit hæc Iouis infinita potestas?
Sed videamus vtrum sit fas hoc credere. non est,
Non est hoc (inquam) fas credere, nec ratio vult.
Nã quid homo est? animal certè stultũ atq; malignũ
Præq; alijs miserum, si se cognoscat ad vnguem.
Quis non sponte malus? vitiorum lubrica & ampla

Est

Est via, qua properant omnes, vltroq; feruntur,
Nec prohibere valent monitor, lex, pœna, metúsue.
Contrà, virtutis salebrosa, angusta, nimisq;
Ardua, quà pauci tendunt, ijdemq; coacti,
Quis sapit? an mulier? nũquid puer? aut cerdonum
Tota cohors? eheu stultorum maxima turba est.
Cæcis versamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli, aut pauci, quos rector Olympi
Præcipuè sibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet, aut vnde otia nobis
Sunt, vt possimus latitans inquirere verum?
Distrahimur varijs curis, pars plurima vitæ
Conteritur somnio, reliquum morbi atque labores
Assidui impediunt, paupertásue improba turbat,
Desidia interdum, interdum furiosa voluptas.
Hinc stulti sumus, hinc nobis sapientia desit,
Nanq; ea continuo studio longoq; paratur,
Pacatumque animum poscit, mentemque quietam.
Quàm verò genus humanum miserum sit, abundè
(Ni fallor) sexto libro monstrauimus ante.
Eheu pœnarum scelerumque & stultitiarum
Hic locus est: hæc est tenebrosi regia Ditis,
In qua nemo quidem non multa incommoda suffert.
Turba tamẽ stupida & crassa hoc non cogitat, imò
Inter continuos, detestandosque labores,
Sæpe canit demens, & ridet, nec miseram se
Agnoscit, petitur pœnas, obiterque iocatur,
Et subito obliuiscitur omnia: dummodo parua
Dulcedo subeat, lethen hæc mentibus infert.

Prouida

Prouida sed tales voluit nos esse, sagaxque
Natura, vtiliter certè nam si saperemus,
Quis ferret misera tot tantaque tædia vitæ?
Tristitiam, curasq́; graues sapientia gignit.
Ipsa etiam natura hominem spe lactat inani,
Qua sine quisq́; sibi mortem consisceret vltro.
Ergo stultitia & spes, sunt duo pharmaca nobis
Tradita prudentis naturæ consilio, ne
Tot tantisq́; malis affecti deficiamus.
Quòd si hodie haud vllū est animal præstātius ipso,
Mundi author quid erit? stultorumq́; & miserorum
Et sceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O bellum imperiū, ô summū ac mirabile regnum!
O bellos comites! quid quæris Iupiter vltra?
Iam non es solus: tam pulchrum condere mundum,
Scilicet hos propter decuit te. seruiat istis
Cælum, sol, luna, astra, aër, tellus, mare. quid ni?
Sed mox in nihilum redeant, pereantq́; velut nix
Adueniente æstu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti sunt quæ tam imbecillo corpore constant?
Quanti sunt quæ tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile est, terram pontumq́; habitari
Duntaxat: quæ sunt cælo collata ferè nil.
Quid tellus, pontusq́; simul? punctum propè dicas,
Si mundi spatium immensum ac mirabile acuto
Perpendas animo, quin ipsis quodlibet astrum
Est maius, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot pisces, homines, pecudes, volucresq́;, ferasq́;:

Cætera

Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aër desertus erit, desertus olympus
Delirat, quisquis putat hoc, hebetisq; cerebri est,
Immò illic longe plura, & longè meliora
Viuere credendum est, longeq; beatius atq; hic.
Deniq; si verum volumus sine fraude fateri,
Est hominum sedes, brutorumq; infima tellus:
Ast aër vltra nubes, cœlumq; beatum,
Pax vbi perpetua & nitidi lux clara diei
Assiduè regnant, domus est & regia diuûm.
Quos licet haud possit mortalis cernere visus
(Et etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamen innumeri, bibula quot corpora arena
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit cœlum tam immensum, tamq; decorum
Desertum omnino ac solum, vacuumq; colonis,
Quum teneat vilis tam multa animalia tellus:
Delirat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minus ac pecudes terrena in face sepultus:
Nec mirum puto si fortunatæ inueniuntur
Insulæ in Oceano loca cunctis plena bonis &
Delicijs, veluti quidam scripsêre, vbi vitam
Nunquam vllius dolor aut casus contaminat vllus.
Sed cœlum, Oceani nomen, quia concolor illi est,
Et velox apprimè, ideo fortasse recepit:
Omnis stella autem censebitur insula: quid ni?
Nonne domos etiam multas ita sæpe vocamus
Quod solæ à reliquis sint omni ex parte remotæ?
At si aliter dicunt quàm nos exponimus, errant:

Non

Non etenim in nostro Oceano sunt talia, Reges
Hæc loca non sinerent armis intacta, suoq;
Imperio vellent adiungere, si quis ad illa
Accessus foret, & cuperent consistere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe suos aër cælumque ac sidera ciues
Indigenasque tenent, quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atq; Dei maiestatem insipienter
Blasphemat. nunquid non est blasphemia, cælum
Dicere desertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantùm brutisque præesse,
Tam paucis, & tam miseris animalibus, & tam
Ridiculis? certè sciuit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
Quæ viuant meliore loco: vt sua gloria maior,
Maius & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & diuina potestas.
Sed dubium est an sint puræ & sine corpore formæ:
An varia (vt nos) membrorum compagine constẽt.
Nimirum dictat ratio, quòd in aëre & igni
Corpus habent quæcunque manent animalia: nam si
Non sunt corporea, ergo aër desertus & ignis
Prorsus erit, vacuusque locus dicetur vterq;.
Quippe locum præter corpus, nihil occupat, illi
Cui non est corpus, non est locus, idque loco nil
Indiget, vt satis ostendunt præcepta sophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par est,
Viuere longa quidem & fœlicia sæcula, tandem
Desinere,

Desinere, atq; mori. nam si corrumpitur aër
Atque ignis, cur non pereant viuentia in illis?
Nempe loci naturam haurit, sequiturq; locatum
Fortè aliquis, quali specie, qualiue figura
Sint hæc, scire velit, par est quoque credere talem
Esse illis faciem qualem nec terra nec vnda
Ferre solet, nostra meliorem ac nobiliorem:
Qualem nec fas est, nec cernere possumus ipsi.
At quibus in stellis vita est, & in æthere puro,
Cælicolæ, nunquam pereunt, quia nulla senectus
Astra terit, nulla, vnquã ætas labefactat olympum
Credendumque ipsis maiora & lucidiora,
Et formosa magis, magis & valida & læuia esse
Corpora quàm reliquis quæcunq; sub æthere viuũt,
Atque elementa colunt, & tempore mensurantur.
Sed quid agunt? gaudent sensu ac ratione vicissim,
Nunc hoc nunc illa vtentes, mirisque fruuntur
Delicijs, quas humanum nec fingere posset
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua.
Illic est verus mundus, vera entia, vera
Diuitiæ, veri mores, & gaudia vera:
Ast hic sunt vmbræ tantùm, simulachraq; rerum
Friuola, quæ paruo momento vt cera liquescunt,
Illius mundi quædam est hic noster imago:
Quantũ pictus ab hoc, tãtũ hic quoq; distat ab illo.
Extra ipsum verò cælum & supra omnia corpora
Esse alium mundum meliorem incorporeumque,
Qui non percipitur sensu, sed mente videtur,
Nonnulli credunt, nec res est dissona vero

Nam

Nam si nobilior sensus, & præstantior est mens,
Cur habeat propriũ mundum, propria entia sensus,
Quæ verè existant, quæ percipiantur ab ipso.
At mens sola manens proprio non gaudeat orbe,
Nilq́; habeat per se existens? sed somnia tantùm
Apprendat, tenuesq́; vmbras, & inania spectra?
Quæ non existunt per se, vera entia non sunt.
Aut igitur mens est nihil, aut natura creauit
Menti consimilem mundum, qui continet in se
Res veras, stabiles, puras, immateriales,
Quæ per se existunt melius quàm sensibiles res.
Hic ille archetypus mundus, perfectior isto
Sensibili, quanto sensu perfectior est mens,
In quo sol Deus est summus, dijq́; astra minores.
Ergo plura etiam quàm sit perfectior in se
Continet, ac diuersa magis quàm materialis
Corpereusq́; orbis: sed nil corrumpitur illi,
Nil motum, nil tempus habet: sunt omnia fixa,
Æterna, absq́; loco, & nullis obnoxia damnis.
Illic sunt causæ, & cunctarum semina rerum.
Sensibilis mundus mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam est illius imago.
Omnia sed perfecta illic, atq́; vndiq́; tota:
Hic sunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio. sic plures efficiuntur
Cerui: nanq́; illic virtus est vna creatrix
Ceruorum: vulpes facit hæc, facit illa leones.
Sic de alijs dico quæ noster continet orbis.
Quæ numero plura, at specie clauduntur in vna.

Omnia

Omnia proueniunt suntq; à virtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in vrbe,
Quisq; suo incumbens operi diuersa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat. at ille
Ex totis, viuis per se, distantibus à se.
Singula nonnulli credunt quoq; sidera posse
Dici orbes, terramq; appellant sidus opacum,
Cui minimus diuûm præsit: quia nubibus infrà
Imperium teneat, producatq; omnia solus
Corpora quæ æquor habet tellusq; atq; infimus aër
Vmbrarum Dominus, simulacraq; viua gubernans,
Cui data sit rerum cura & moderamen earum:
Quæ quia non durant, sed tempore corrumpuntur
Exiguo, propè nil possunt, vmbræq; vocari.
Hic reor est Pluton à quo tenebrosa teneri
Regna canunt vates: nanq; infrà nubila nox est.
Suprà autem lux clara nitet, splendorq; perennis:
Huic igitur, tanquam minimo, Deus ille deorum
Rex genitorq; dedit vilissima regna, aliosq;,
Vt quisq; est melior, melioribus addidit astris,
Imperiumq; suum natis diuisit habendum.
Sed tamen hæc hominum nulli certa esse putamus.
Nam secreta Dei quis nouit? quis fuit vnquam
In cœlo, redijtq; iterum, potuitq; referre?
Non tanti est mortale genus, mens nostra labascit
In rebus summis, nec spectat noctua solem.
Quisq; suo ingenio fretus, noua fingere gaudet:
Præsertim vates, quibus est fiducia maior.
Traditur his, quacunq; velint, impunè vagari:

Nam furijs agitantur Iacchi, & Apollinis œstro:
Quanquam nil prohibet furiosos dicere verum:
Et verum dixit quondam furiosa Sibylla.
Sit satis (hoc veluti promisimus) ostendisse
Multa esse, & nobis longè meliora, videri
Quæ nequeunt, viuunt tamen, & ratione fruuntur.
Imo aliqui in primis docti scripsere sophorum,
Tales esse animas quoq; nostras, corporibusq;
Exutas non posse mori, æternasq; fatentur.
Sic Plato, sic Samius voluit, sic sensit & ille
Diuinus verè Plotonius, sicq; poëta
Non pauci cecinere. igitur par esse videtur,
Atq; operæpretium (quoniam dignissima scitu
Res est) hanc etiam meditando euoluere partem.
Quid melius quàm se cognoscere? corpora quid sint
Norunt vel pueri: puluis de puluere: verùm
Difficile est naturam animi cognoscere ad vnguem.
Quare hanc, Pierio confisus numine, totis
Viribus ingenij & solerti indagine, post hac
Quærere conabor, faciliq; ostendere versu,
Quo facto, Libram egressus, tua Scorpio adibo
Signa, vbi fatorum vires ac iura requiram,
Si modò non obstant scribendi fata poëtæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progressus bonus est ac debitus ordo, vt ab illis
Quæ manifesta magis, magis & certa, incipiamus,
Hoc nos facturi sumus hac in parte. etenim si
Principia obscuris fuerint abstrusa tenebris,
Quæcunq; ex illis veniunt, incerta sequentur.

Primo-

Friuola si fuerint fundamina, tempore paruo
Deficiet quicquid super his fabricare volemus.
Effectus verò certi magis ac manifesti
Sunt nobis quàm causæ. igitur sumamus ab illis
Principium, & scribus rem perspiciamus apertis,
Iamq; ideo à motu (quia per se sponte moueri
Possunt, quæ vitam retinent: quia deniq; motus
Præcipuum vitæ indicium est) primo incipiemus.
Nempe ipsum corpus, necnon membra ipsa quiescũt
Per se, & putrescunt: calor est fortasse mouendi
Causa, aut calfactus sanguis. sed viua frequenter
Stant immota, insit licet his sanguisq; calorq;,
Quandocunq; volunt requiescere. proinde voluntas
Ipsius motus fons & causa esse videtur.
Sæpe volunt tamẽ, & nequeunt animata moueri:
Ergo vtrumq; simul motum creat: imperat vnum,
Exequitur reliquum: iubet hoc, iussa efficit illud.
Velle quidem nihil est, si desit posse sed vnde
Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
Mente bonum mõstrãte videt, deinde ipsa mouetur
Virtute obiecti, & trahitur, velut ignis ab esca,
Ut lapide Idæo ferrum, paleaq; minutæ
Heliadum lacrimis. miro sic ordine mundum
Instituit pater omnipotens, vt plurima nexu
Iungantur facili & coëant: sed plurima contrà
Discordent inter sese. pugnentq; vicissim.
Unde aliqui merito esse aiunt primordia rerum,
Litem & amicitiam, perq; hæc fieri omnia credunt.
Ergo bonum mouet, à quo deinceps mota voluntas

Membra agitat, corpusq́ urgens huc mittit & illuc
Non tamen esse bonum cunctis animantibus unum
Credamus, neq́ enim cunctis est una cupido.
Diuersis diuersa placent, sua gaudia cuiq́
Distribuit natura: aliud puer optat amatq́
Quàm matura ætas: nam qualia corpora, tales
Sunt plerumq́ animi, & talis plerunq́ uoluntas.
Propterea nunc hoc uolumus, nunc illud amamus:
Et quæ grata prius fuerant, mox despiciuntur:
Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos,
Nunc illos habitus diuerso tempore sumit.
Naturamq́ animi secum trahit. hinc sitis, hinc &
Macra fames, uenerisq́ oritur genitiua cupido,
Atqui ipsum corpus mutant complura, uel ætas,
Vel tempus, uel casus, item potus, cibus aër,
Sideraq́ interdum, ut quidam scripsere periti.
Non igitur solum obiectum, sed corporis ipsa
Conditio nos uelle facit diuersa, monetq́
Sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa
Procedunt monstrante uiam, & uirtute trahuntur:
Qui perquam rari existunt. nam lumina mentis
Haud secus obducunt affectus corporei quàm
Phœbeum iubar inspissantes aëra fumi.
His demum causis corpus mortale mouetur.
Vis autem motiua animæ, cui mota uoluntas
Imperat, imperium exequitur, membrisq́ quietis
(Indupedita modò hæc non sint) infunditur, horsum
Illorsum impellens. sed cur lassata labore
Languescunt? sic crura dolent, sic brachia torpent.
Hinc

Hinc credo, quoniam sanguis feruore solutus
(Feruet enim motu nimio) subducitur, atq;
Deficit exhalans paulatim: non aliter quàm
Ægrorum extenuant quum pallida corpora febres.
Sanguis enim, aut alius vice sanguinis humor, in ipsis
Diffusus membris, animam vehit, atq; alit ipsum
Corpus: quo vegetante, mouens vis consitat artus.
Spiritus est etiam quidam tenuisq;, leuisq;,
Quem generat calor, ac sanguis resolutus ab ipso,
Ceu solet à radijs solis resoluta creare
Vnda leues agilesq; auras. hic spiritus intra
Viscera conclusus passim fluitansq; cauernis
Corporeis, animæ præstò est, animæq; ministrat,
Quum vult ipsa aliquid fieri, corpusq; moueri.
Verùm hi qui somno oppressi sunt, quomodo motum
Exercent? nam sæpe aliquis per somnia surgens
Arma capit, vel sternit equum, vel scribit, vt aiunt,
Vel citharam digitis pulsat sopitus inertem:
Scire opus est, rerum in nobis simulacra manere,
Quas visu aut alio sensu percepimus: hinc est
Quòd quasi præsentem, absentem spectare videmur,
Quòd iam præteritas voces audire putamus.
Has igitur species, cerebri penetralibus altis
Inclusas, turbat stomacho qui surgit ab imo
Euolitatq; vapor: tunc mens delusa, mouetur
Atq; mouet corpus, fuerit si fortis imago.
Sed caudam colubri abscißam, caudamq; lacertæ
Motantem sese, nunquid mouet ipsa voluntas?
An potius vis illa animæ, quam nomine Graij

Phantasiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vel somnia vexant?
An ratione alia id contingit? forsitan intra
Nodosas caudæ partes, vegetabilis ille
Spiritus inclusus, toto conamine quærit
Qua datur porta fugam, et sinuosa volumina torquet,
Perq; vias tenues sensum eluctatur in auras:
Vel pars illa animæ qua corpus sentit, in illo
Stat diuisa loco, & motum ciet. arbitror autem
Iudicio quæcunque carent, non posse dolorem
Aut aliquid sentire. etenim vis maxima sensus
Cognitione fluit: qui plus cognoscit, habetq;
Iudicium maius, patitur magis, & magis idem
Gaudet: sed stupidi atq; hebetes minus omnia curãt,
Læduntur minus, & metuũt minus, & minus algent
Atq; calent, vix dignoscunt aduersa secundis.
Non igitur quoniam doleat, cauda illa mouetur:
Nihil etenim sentit, quia vis quæ iudicat, illic
Non est, sed capitis parte in meliore remansit,
Unde prior mihi causa magis vera esse videtur.
Sic igitur motus fit, quo viuentia sese
Proripiunt. tamen hoc prædictis addimus vnum,
Quod quandoq; bonum præsens, quum possit haberi,
Non mouet aut petitur: quia non cognoscitur. ergo
Cognitio, motus etiam causa esse videtur:
Imò præcipua est. quis enim cupit illa petitue
Quæ prorsus nescit? cæca est per se ipsa voluntas,
Nec quicquam sibi velle potest sine lumine mentis:
A quo si fuerit minus illustrata, sinistrum

Carpit

Carpit iter, specieq; boni decepta labascit.
Verùm hæc de motu satis. hinc videamus vt ipsum
Viuentis corpus grandescat, quomodo fiat
Crementum, & certo cur tandem limite sistat.
Æthereus quidam est ignis, qui animantia quæq;
Viuificat clausus membris ac pectore cæco:
Hunc humor genitiuus alit, ceu flamma lucernæ
Occaso iam sole, leui nutritur oliuo.
Hic stomacho immissas epulas coquit, inde per artus
Sparguntur partes subtiles, vnde medulla,
Ossa, caro, nerui, sanguis gignuntur, & omne
Paulatim augescit corpus: velut imbribus herbæ
Ac plantæ crescunt, solis vrtute iuuante.
Si multus fuerit validusq; hic ignis, & humor
Conueniens adsit, quantum calor ipse requirit:
Fit magnum argumentum, tandem finitur, & vltrà
Non tendit, quum sit virtus finita caloris:
Quo demum languente, solet decrescere corpus.
Hoc patet in senibus: fiunt hi nanq; minores,
Incuruiq;, cauo spectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim, & languet calor ille animalis:
Deficit humor item natiuus, quo sine vita
Stare nequit, veluti non lucet flamma lucernæ,
Si desint alimenta illi, redeuntq; tenebræ.
Jam verò motus animi dicamus, & vnde
Proueniant: res abstrusa est, tamen excutiemus,
Qua mens nostra tenus poterit pertingere verum:
At de ira primùm audaces facit ira, pericli
Contemptrix, auget robur viresq; ministrat:

Qua suadente, hostē impauidi, Martemq; cruentum
Aggredimur, raptiq; in prælia currimus armis.
Causa est nimirum sanguis qui accenditur, & cor
Flammiuomum, fellisq; liquor diffusus amari.
Iræ etenim sedes fel creditur, ipsaq; bilis
Materiam præbet stimulis cæcoq; furori.
Hinc, quæ felle carent animalia, neutiq; possunt
Irasci, pacemq; colunt, ac bella recusant.
Hinc quibus est sanguis feruentior, atq; caloris
Vis maior, tumidam citius labuntur in iram.
Sic iuuenes, sic & quorum mera vina replerunt
Plus æquo fibras, facilè excandescere notum est.
Ergo anima indignans, bilem cum sanguine miscet.
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt,
Nam prius ipsam animam lædens iniuria turbat:
Quæ turbata, dehinc corpus mouet: vnde videntur
Errare hi quicunq; animam non posse moueri
Contendunt: nam si nunquam moueatur, oportet
Stare loco, atq; gradu corpus quoq; semper eodem.
Motus enim varius varium simul indicat esse
Motorem. sol mutatur, mutantur & vmbræ.
Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diuersos
Dum tactus agitat, varium dat fistula cantum:
Sic anima affectus prius accipit ipsa latenter:
Quos vbi vult fieri notos, tunc vtitur huius
Aut huius membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitans, in se, vt videatur & extet,
Haud aliter quàm quum fido rex dicit amico

Atq;

Atq; aperit secreta animi, quæ postmodo cunctis
Diuulget populis, & diuulgata patescant.
Sic etiam fit amor: nam quum mens dulce quid optat,
Vsa ministerio cordis, tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, votum, spes, cura, voluptas,
Tãquam arce in quadã, cũ anima versantur, & inde
Membrorum officio excurrunt per corporis vrbem.
At de istis aliàs forsan dicemus abundè,
Si deus annuerit nobis, facilesq; camœnæ.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, causis venientibus extrà:
Deinde hos vel membri vel sanguinis aut humoris
Cuiuscunq; opera effundi, in lucemq; propelli.
Iuncta etenim cum sint corpusq; animusq;, necesse est
Communes motus, communia vulnera vtrisq;
Accedere, inq; vicem sese mutare: quod vni
Infertur, quamprimum aliud quoq; sentit, habentq;
Sympathiam, tanto se fœdere complectuntur.
Post hæc de sensu, quoniam properamus ad ipsum
Chelarum finem, breuiter mea Musa loquamur.
Quinq; dedit sensus natura animantibus illis
Quæ sunt perfecta: ast alijs non tradidit omnes,
Atq; ideo possunt meritò imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpa, conchæq; marinæ,
Cochleæq;, & spinis circumuallatus echinus.
Hos inter sensus præstantior esse putatur
Visus: quandoquidem menti certissimus hic est
Nuntius, ostendens illi quæ plurima terris
Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,

Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum species, tam multa metalla:
Ostendens etiam quos pascit in æquore Proteus
Squammiferos populos, & monstra natantia ponto:
Quodq; his est maius, cælestia templa deorum,
Stellarumq; globos, & sancti lumina Solis:
Mitto ea quæ faciunt hominisque, lingua referre
Nulla potest: ergo hic sensus pulcherrimus atque
Optimus est, in quo sedes bene creditur esse,
Præcipuumq; animi hospitium, quotiesq; videre,
Aut affari aliquem volumus, tunc lumina nostra
Eius in aduersos oculos intendimus, ac si
Totus homo atque animus totus consisteret illic,
Nempe oculos, animi speculum quicunque vocarit,
Verus erit: nam blandus amor lucessit in illis,
Apparentq; odium feritas, clementia, mœror,
Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, necnon
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed visus, quo sit pacto? diuersa sophorum
Iudicia exquirant alij, nos prodere paucis
Conemur quicquid vero quadrare putamus.
Scire opus est vnam esse animam, minimamq; videri
Vt nequeat: tamen innumeris prope viribus aptam,
Quas illi natura dedit, summusq; creator.
Hæc auget, nutrit, generat, mouet, efficit, audit,
Gustat, odoratur, tangit, videt, & cognoscit:
Quæ vis præcipua est & maxima, cælitibusq;
Cognata ac propria: has igitur per corporis artus
Diffundit vires, quæ certis partibus hærent,

Perq;

Perq; oculos lucem admittit, variosq; colores
Percipit, atque omnes dijudicat ipsa figuras
Pupillæ officio, & totum considerat orbem.
Sic quoque per nares diuersos prendit odores,
Perq; aures haurit voces, strepitusq; sonusq;:
Per gustum hæc eadem sentit genus omne saporis:
Per tactum à calidis discernit frigida, duraq;
A minimè duris, à lænibus aspera, demum
Sunt quinque ipsius comites, fidiq; ministri,
Per quos cognoscit res omnes: queis sine prorsus
Inscia, lethæo torpebit pressa sopore.
Ergo oculi quum sint vitrei, densoq; nitore
Perspicui, apprehendunt rerum simulacra, tenentq;.
Non secus ac speculum soleat, præsentia quando
Luminis intersit: cuius virtute creantur
Sensificæ species, fuerit nisi pupula læsa.
Has species menti (capitis nanque arce suprema
Mens habitat, solioq; sedet regaliter alto)
Ostendunt oculi: tunc prudens illa, sagaxq;,
Cognoscit rem, cuius adest formalis imago.
Hæc eadem, vocum discrimina mille, sonosq;
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes aures aër elisus ab ipsis
Corporibus. nanque est aër tenuissimus, atque
Mobilis in primis: qui quum se corpora pulsant,
Deprensus medio actu, tum dissultat ab ictu,
Irrumpitq;, cauas penetrans violenter in aures,
Ianua clausa licet fuerit, clausæq; fenestra:
Vsqueadeò est tenuis, & penetrabilis aer.

Quin-

Quinetiam pisces, piscantum gurgite ab alto
Horrescunt strepitus, pauidiq; in retia currunt:
Quippe aër penetrare potest in viscera Nerei,
Inde tument fluctus, inde importuna, minaxq;
Sæuit hiems, qua vrgente vouent pia munera nautæ.
Dura igitur quoties collidunt corpora sese,
Aut quoties aër pulsus vehementer, in illa
Concaua præsertim per stricta foramina transit,
Diuersæ ac variæ fiunt vocesq; soniq;.
Vt varia est rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipse aër gignit vocesq; sonosq;,
Sic tuba longè alium reddit quàm tibia cantum:
Sic Pelusiacis discordant nablia sistris.
Ac veluti iactu lapidis perculsa mouetur
Vnda in multiplices orbes, sic percitus aër
Diffundit spiras longè lateq; rotantes:
Atq; ideo multis vox insonat auribus vna,
Vt multis etiam speculis vna hæret imago.
Ast odor vt nares intret dicemus: ab ipsis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè. veluti quum thura videmus
Panchæa, aut prunis cinyreia dona cremari.
Fit gustus linguæ officio, carniq; palati:
Nanq; his percipitur rerum gustabilis humor,
Qui penetrans tangit sensum, ingeneratq; sapores.
Tactum autem, sanguisq; & spiritus efficiunt, qui
Passim per corpus fluitant. animantibus iste
Sensus inest cunctis, cunctis quoq; gustus inesse
Creditur: ast homini meliorq;, & maior vterq; est.

Hinc

Hinc etiam est homini quàm aliis prudentia maior.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negantq;
Acceptas oculis species causam esse videndi:
Aere nec medio esse opus aiunt, vt videantur
Res, aut audiri possint: namq; omnipotens rex
Tot vires animæ concessit, quot genera ipse
Effinxit rerum, vt posset comprendere cuncta.
Quæq; suum agnoscit genus aptè, ac percipit vltro.
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Iudicio expendit, quæcunq; à sensibus hausit,
Et verum atque bonum diuino examine librat.
Mens igitur sol est animæ, sunt sidera sensus:
Sic perhibent quidam. sed nos properamus, & ista
Linquimus excutienda aliis, finemque propinquum
Appetimus: quia iam chelarum extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis: ac perspicitur, quòd
Est anima æthereum quiddam, sine corpore viuens,
Omnia viuificans, cognoscens omnia, diuûm
Quatenus ille hominumque pater permisit: ab illo
Tradita cuique rei est certa & finita potestas.
Illi autem soli vis est sine fine, potestque
Omnia quæ fieri possunt, à lege solutus.
Nam si anima & sentit, & cuncta intelligit: ergo
Non est corporea, aut corpus. quia corpora nulla
Non terra, vnda, aër, ignis, neque condita ab istis,
Has per se vires retinent non est dubitandum
Esse animam semen quoddam cæleste, Iouisque
Progeniem æternam, cui tantum cognitionis
Cessit vt imensum valeat comprendere mundum.

Quid

Quid si atomi, quas nonnulli finxere sophorum,
Sunt animæ potius quàm corpora? corpora namq;
Omnia sunt quanta, & possunt vtcunque secari:
Nempe anima est indiuidua, atque immaterialis.
Et veluti centrum quoddam, ad quod plurima tēdit
Linea. per sensus quia cuncta feruntur ad illam
Vndique, ceu fluuij concurrunt vndique in æquor.
Quare illos miror qui dicunt tempore eodem
Ipsam animam extingui & corpus pariterq; perire.
Nam licet hoc esset, debet tamen vsque taceri:
Non sunt hæc dicenda palàm, prodendaq; vulgo,
Quippe hominum plerique mali, plerique scelesti:
Qui si animam credant nihil esse à funere, nilq;
Posse pati, postquam semel est egressa, nec vllam
Defunctis pœnam infligi, formidine adempta
In scelus omne ruent, confundent fasq; nefasq;.
Præterea multi, qui sperant posse beati
Post mortem fieri, & versari cum Ioue semper,
Atque ideo sese dedunt virtutibus vltrò,
Ac bene de multis qua possunt parte merentur:
Si post fata dari sibi præmia nulla putarint,
Illico torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot spatiosa etiam templa & speciosa tot aræ
Insignes auro & peregrino marmore, demum
Relligio & pietas & honor, cultusq; deorum
Ad nihilum venient, si homines nil morte relinqui
Crediderint, animasq; in ventos prorsus abire.
Semiferum vulgus frænandum est relligione,
Pœnarumq; metu: nam fallax atque malignum

Illius ingenium est semper, nec sponte mouetur
Ad rectum: virtus inuisa molestaq; vulgo est,
Relligio generis decus est & gloria nostri,
Quæ nos conciliat superis, & iungit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit apertè
Dicere, mortalem esse animã, & corrumpere vulgus.
Nunc tamen est multa nobis ratione probandum,
Hanc esse immunem lethi, æternamq; manere,
Ut Christi cultor testatur, bruchiphagusq;:
Iudæus credit, præputia nostra perosus :
Quæ Deus haud faceret, si non facienda putaret:
Ac gens ferme omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid simile est magis omnipotenti
Cunctorum domino, diuturnius esse fatendum est,
Perfectumq; magis: nam quod durabile non est,
Sed citò dilapsum perit, imperfectius esse
Quis neget? atque ideo durant cœlestia semper,
Quòd diuina magis sunt & perfecta: sed ista
Proxima quæ terris, quæ cœlo amota videntur,
Quum sint imperfecta, breui fugiuntq;: caduntq;.
Ergo animus noster, quum vita & cognitione
Diuinæ similis naturæ appareat, intrà
Corporeos fines claudetur? nec magis ipse
Quàm caro durabit, neque viuet longius æuum?
Præterea corrumpi animus nequit, hac ratione,
Quòd simplex & materia seclusus ab omni est.
Huc accedit item quòd corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecilla senectus
Consilio superat iuuenes, mentisq; vigore.

Inge-

Ingenio plerunque caret qui robore præstat.
Raro vtrunque Deus cuiquam largitur, vt idem
Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens.
Quare si, longo fractis iam viribus æuo,
Fortior est animus, non ipse à corpore pendet,
Sed per se est aliud quiddam, & post funera viuit.
Nónne etiam quum pes dolet, hunc mens ipsa dolorē
Indicat? haud dubiū est. sed quomodo mentis ad arcē
Peruenit iste dolor? num sursum tendit ab imo,
Paulatim ascendens vt fumus? non: quia multæ
Partes, non solùm (si sic) pes ipse doleret,
Nec pedis, at potius partis quæ proxima menti,
Tunc sentiretur dolor. vnde probatur apertè,
Corpoream non esse animam. & sic morte carere,
Quum mediū nullum egens distantia tangat.
Adde his quòd quoties reminisci aut fingere quicquā
Egregiè volumus, vel quicquam intelligere aptè:
Tunc animum reuocare opus est à sensibus, vnde,
Nonnulli vt melius meditentur, lumina claudunt,
Aut sese à turba abducunt, loca sola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine texit,
Et iam lethæo torpent animalia somno,
Peruigilant, taciti q; toro extinctaq; lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mentem.
Nempe animum turbant sensus populantur eundem
Affectus, redduntq; hebetem, inuoluuntq; tenebris:
Non secus ac nitidum prætexunt nubila solem.
Ergo si proprijs residens penetralibus, intra
Ipse suas latebras, fugiens à sensibus, atque

Corporeis crucibus, melius sapit: esse profectò
Quum poterit liber, moribunda à carne solutus,
Cuncta animus meliore modo cognoscet, & ipsi
Harebit vero magis ac perfectius absque
Corpore & aeternum viuens durabit in auum.
Deniq; quum sit homo medius bruta inter & ipsos
Calicolas, commune aliquid retinebit vtrisque.
Corpus brutorum est, animi natura deorum.
Altera pars moritur, nescit pars altera lethum.
Non igitur prorsus delet mors omnia: nanque
Lethiferis animus ladi nequit ipse sagittis:
Predictis etiam possum connectere, quòd si
Nil superat nostri post fata, videbitur esse
Iniustus Deus, atque malis prabere fauorem.
Quippe hi dum viuunt, latis plerunque fruuntur,
His neque diuitia desunt, neque grata voluptas:
Hos decorat praclarus honos, & gratia vulgi,
Contrà sape bonos vexat fortuna, malignis
Casibus inuoluens: nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo semper tristantur amaro.
Quare animus busto superest, scelerumq; suorum
Dat pœnas: vel si bonus est, bona pramia sumit.
His aliisq; modis multis ostendere possem
Immortalem animi naturam, incorporeamq;.
Sed satis est: iam me finis vocat. haud equidem sum
Nescius harmoniam dici quoque, non tamen aptè,
Ipsam animam: ac veluti mistis ex vocibus exit
Harmonia, & variis fiunt bona pharmaca rebus
Compositis simul, vnde oritur vis ipsa medendi:

Sic elementorum certa ratione modoq́;
Iunctorum, & cœli pariter virtute creari
Quidam animam rentur: quæ partim corporis intra
Septa manet, partim causas sortitur ab extrà.
Ut visus, virtute oculi, externoq; creatur
Lumine. nam cœlum causa est, qua hîc omnia fiunt:
Quo sine nec tellus quicquam, nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falsa est, & peccat opinio. namque
Si sic, non posset corpus consurgere contrà,
Et carni unde oritur capitale indicere bellum
Ipsa anima, & vario motu in contraria ferri:
Sed semper foret una eademq;, ut qualibet est vis,
Quæ solet ex mistis diuino numine nasci:
Ut patet in genere herbarum, gemmisq́; beatis.
Quidam etiam censent, animam nihil esse soluto
Corpore, quòd somnus, qui mortis fertur imago,
Et sensum & mentem nobis auferre videtur:
Vel quia diuersis causis ægrescere cernunt,
Ac multis variisq́; modis, ne munere possit
Ipsa suo fungi, mentem lædiq; premiq;
Aspiciunt, necnon cum corpore crescere, & unà
Deficere: ut patet in pueris, senibusq;, virisq;.
Ignarus puer est, prudens vir, desipit ætas
Ultima, corrumpit corpusq; animumq; senectus:
Quinetiam dicunt, Si anima est diuina, potestq;
Viuere seiuncta à membris mortalibus, ut quid
Se miseræ carni insinuat? cuius vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta est, si sponte hoc facit: at si inuita nefandas

Corporis ingreditur latebras? quis cogit? an ipse
Iuppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit imò
Carcere quam clausit tam turpi, odisse videtur.
Et quum nec corpus nec quanta existat, ab ipso
Corpore non credunt vlla vi posse teneri.
Præterea per se (nisi discat sollicitè) quum
Nil sciat, ac subeant percrebra obliuia mentem:
Per se animum nihil esse putant post corporis vsum.
Discere tunc etenim poterit nil, sensibus ipsis
Corruptis morte, vnde omnis doctrina paratur.
Quidam aiunt vnam esse animam dũtaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viuentibus: vt sol
Vnicus, est oculis animantum causa videndi.
Æternamq; putant illam, licet extinguantur
Corpora: vt extinctis oculis æternus adest sol.
Has non difficile est nugas ratione potenti
Vincere: sed vereor ne sim prolixior æquo.
Non deerit qui rectè istis respondeat olim
Quæsitis, nodosq; omnes dissoluat ad vnguem.
Vir macte ingenio, viuet tua gloria mecum,
Nostraq; (quid dubitas) laudabunt scripta minores:
Aude opus egregium, & cælestia dissere terris.
Vnum hoc adyciam, quod quiuis nosse valebit:
Æternam esse animam, & diuino semine natam,
Si sensus atq; affectus compresserit omnes:
Si spernens prorsus mortalia gaudia sese
Abdicet à curis terrenis, assiduoq;
Conetur studio ad superos extollere mentem.
Tunc etenim sapiens fiet, poteritq; futura

Cernere, vel vigilans, vel ſomno oppreſſus inerti.
Hoc pacto cecinere olim ventura Prophetæ.
Sobrius ergo animus propior fit ad æthera, quanto
A terris magis, atq; à carnis amore recedit.
At pecudum ritu ſequitur pars maxima ſenſum,
Nec bona cognoſcit niſi quæ ſunt corporis: hinc eſt
Quòd plerią; putant animam ſuccumbere morti,
Quandoquidem nequeunt infirmo lumine quicquam
Diuinum ſpectare, atra caligine preſſi.
Sed de anima ſint iſta ſatis: redeamus ad ipſum
Authorem mundi quem concludamus ab omni
Corpore ſeiunctum: & ſine corpore millia multa
Eſſe, quot in ſiluis frondes gignuntur opacis:
Vel ſi corpus habent, tenue eſt, nec prorſus ab vllo
Percipitur ſenſu, ſed ſola mente videtur.
Atq; hæc in primis ſunt entia vera, ſuią;
Iuris: nulla etenim carnis contagе laborant.
Tu vero hic iam Muſa tace: mox quum volet ille
Qui mea labra mouet, mecum ſcrutabere cauſas
Rerum quas fieri ſub lunari orbe videmus,
Contingant fato, an nulla ratione ferantur.
Interea dum ſol Nemeæi terga leonis
Torret, & inſanæ ſub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos ſtrepitus, quæramus in vmbra
Aut lauri aut myrti ſuauem ſpirantis odorem,
Propter aquæ crepitantis iter, Pimphlæa quietem.
Ipſa quies animum reficit, reuocatą; vigorem.
Mox vbi regreſſæ fuerint poſt otia vires,
Rurſus ad altiſonos (adſis modò diua, tuoą;

Numi-

Numine me foueas) tentabo accedere cantus.
Et si fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit, longos miserata labores,
Pauperiemq; procul, curasq; fugarit amaras:
Totus ero tecum, tuaq; intra limina semper
Versabor, sola hæc fuerint solatia nobis:
Tunc Aganippæis vbertim explebimur vndis,
Insuetumq; melos Cirræa in rupe canemus.

LIBER. VIII.

SCORPIVS.

CVr tam diuerso mortalia tramite pergant,
Hæc in honore æuum ducant fœliciter, illa
In tenebris iaceant, multo vexata labore:
Pieri pulchra doce. tibi enim fas nosse deorum
Consilia, & rerum causas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere casu,
Nec mundum ratione regi: quòd plurima cernunt
Indignis decorata bonis, & plurima contrà
Indignis agitata malis, discrimine nullo
Prudentes iustosq; premi, regnare scelestos,
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodesse etiam sua crimina multis
Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
Aut non esse deos, aut illos spernere quicquid
In terris fiat, soliq; incumbere cælo.
Hinc temere, incertoq; aiunt ferri omnia casu.
Ast aliqui tibi dant regimen Fortuna, vocantq;

Te dominam rerum mortalia sceptra tenentem,
Instabiliq; rota versantem cuncta proternè,
Erexitq; aras tibi quondam ignara vetustas,
Et cecidit votiua tuis sæpe hostia sacris:
Non desunt quoque qui committant omnia fatis,
Et credant certis fatorum legibus orbem
Disponi atque regi,æterno stabiliq; putantes
Ordine,ceu choreas & pompas,cuncta moueri,
Cuique suas partes tribui,ac si fabula agatur,
Quas implere opus est, dum totum transigat æuum.
Utilis est certè,& pulcherrima,difficilisq;
Quæstio,nec nostris prætermittenda Camœnis.
Nunc igitur primùm dicamus,quòd sine causa
Esse potest nihil,aut fieri,sed causa necesse est
Vt suo ab effectu distet,diuersaq; res sit:
Quandoquidem nil se gignit,nil prouenit à se,
Nilq; sui causa esse potest.ergo infinitus
In causis processus erit? minimè:sed oportet
Nimirum esse aliquid primum,à quo maximus ordo
Causarum incipiat,qui à summo tendit ad imum.
Hanc igitur seriem causarum dicimus esse
Fatum:quod Deus ipse semel quasi fatus,vt ista
Omnia sic fierent,decreuit lege perenni.
Sed quo quæq; magis causa est contermina primæ,
Et vicina,hoc est alijs mage digna,potensq;,
Subiectasq; sibi mouet,ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est,& non effectus:at imum
Effectus tantùm debet,non causa vocari.
Quæ media existunt,his nomen adhæret vtrumq;.

Quòd

Quòd si causarum non esset nexus & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non pendeat, ac si
A summo iunctis nodis ducatur Olympo
Longa catena, vsq; ad nigri regna infima Ditis,
(Quod dictu absurdũ est) plura vno prima dabũtur
Principia, & causæ primæ multæ inuenientur.
Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
Prælia tot reges, quia regni summa potestas
Non patitur plures: sic mundus non erit vnus,
Nec pulcher: nanq; est ordo pulcherrima rerum.
Sed dicet fortasse aliquis, descendere ab vno
Principio rerum summo plures simul, inter
Sese distinctas causas, vt solis ab orbe
Plures emanant radij, discrimine quodam
Disiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non esse opus vt pugnent, seseq; vicissim
Impediant: siquidem via non est omnibus vna.
Non modus hic malus est, non hæc sententia multũ
Displicet. at forsan vera est: tamen aspiciamus
Interim, procul excussis à mente tenebris.
Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
Tam citò, tam facilè, & falli solet ipsa frequenter.
Hinc tam diuersæ sectæ, & contraria dicta
Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis.
Vt diuis ratio: certi mortalibus est nil.
Ergo si plures causæ sunt immediatè
A prima (vt dictum est) quæro an sit qualibet æquè
Perfecta, haud vllus tunc ordo patebit in illis.

Namq́ue vbi nil primũ, & nullus gradus, aut discrimẽ
Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi.
In quouis genere inuenies primum, mediumq́ue,
Necnon postremum: genus est absque ordine nullum.
At si non aquè perfecta est qualibet. ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit: hoc mihi dictu
Difficile est: alijs possum concedere causis
Quare vnus prima causa tribuatur, & idem
Optimus, atque omni perfectus parte putetur
Effectus: reliquas autem, quo quaeque recedit
A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
Crediderim facere: vt plures quoque gignere fructus
Arbor non bona consueuit, sed deteriores.
Semper plura bonis mala sunt, & tristia latis.
Verùm inter causas quo quaeq́ue potentior, atque
Altior est, hoc & vita & rationis habet plus,
Simpliciorq́ue eadem, magis & substantia pura est.
Inferior contrà quaecunque est, debiliorq́ue,
Possidet illa minus vitae, minus & rationis,
Sed concreta magis, magis à substantia abhorrens.
Quod patet in terris: vbi paruo tempore durant.
Omnia vbi ratio apparet vix vlla, vbi purum
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant.
Mista & composita in terris sunt cuncta, videri
Vt nusquam possit substantia. quin nihil ipsa
Penditur hic. solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, caecis abstrusa latebris.
Hinc est quòd pluris bona corporis ac fortunae
Fiunt quàm virtus animi. substantia nanque est

Fermè

Fermè hominis virtus: at in hoc substantia mundo
Exulat. illi etenim patria & domus, & sua sedes
Cælum. vbi habet fidos comites, verumque bonumque.
Hoc igitur pacto ex causis contexitur orbis,
(Vt dictum est) seruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, nisi fortè Deus, soluisse catenam
Vlla potest vis, aut series immensa dierum.
Ex his quicquid erit, vel nunc est, vel fuit olim,
Exoritur causis vires quibus omnibus ipse
Rex superûm, certis metis, & tempore certo
Constituit, certisque modis procedere iussit.
Atqui non nescire opus est, concurrere plures
Interdum causas, vt quicquam fiat ab illis.
Contingit tamen haud temere hic concursus, & ista
Mistio causarum: sed fatorum ordine certo
Cuncta meant, certis subiecit legibus omnia
Omnipotens ille astriferi faber amphitheatri,
Mensuramque dedit rebus, quascunque creauit,
Quare non verum est quod nonnulli asseruere,
Esse nihil certi in rebus, contingere casu
Omnia, nec curare Deum mortalia quenquam.
Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.
Quandoquidem casus nihil est, nisi opinio quadam
Futilis, haud multum distans ab imagine somni:
Quicquid Aristoteles, vel quiuis dicat, eorum
Dicta nihil moror, à vero quum forte recedunt:
Sæpe graues magnosque viros, famaque verendos,
Errare & labi contingit, plurima secum
Ingenia in tenebras consuerunt nominis alti

Authores, ubi conniuent, deducere easdem :
Tantum exempla valent, adeò est imitabilis error :
Nemo putet sibi me addictũ. mihi flectere mentem
Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est :
Hanc scrutator amet veri, imprimisq; sequatur.
Quòd verò casus nil sit, me credere cogit
Ipsa rata atq; potens ratio. nam si omnia certis
(Vt dictum est) causis, certo ordine, tempore certo
Supremi iussu rectoris progrediuntur,
Quo sit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum soluat opus, quam sedem casus habebit,
Ambiguus, varius, Vertumnũ & Protea vincens ?
Et vacuum, sic & casum natura recusat.
Incertum in mundo nihil est, sunt omnia certa :
Ipse Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
Quicquid vel factum est, vel fit, vel fiet in æuum.
At siquid foret incertum, non omnia certè
Mens sciret diuina, aliquis cadet error in illam :
Quod dictu absurdum est nã qui facit omnia, nouit
Omnia, nilq; potest ipsum ulla ex parte latere,
Quanquam aliqui dicunt, quòd si mortalia nosset
Ætherei mens illa patris, vilesceret. atqui
Errãt: nanq; malus nemo est, quia non bona nouit,
Nec vilis, quia non pretiosa intelligit: albus
Non fit proinde aliquis quòd rẽ bene percipit albã :
Nec sol deterior, quoties illustrat iniquos :
Nec quia fortè lutum radijs ferit, est ideo ipse
Fœdus: non sordet lumen quum sordida tangit :
Sic non vilescit quum vilia fortè capit mens :
Imò

Imò decet nouisse malum, at fecisse nefandum est.
Ergo Deus nihil ignorat, scitq; omnia quæ sunt,
Quæq; fuere olim, & quæ mox ventura supersunt:
Quæ nisi certa forent, sciri non posse fatendum est,
De certis etenim tantùm ipsa scientia habetur.
Quinetiam vates, referunt siquando futura,
Prædicunt certosq; dies, & nomina rerum
Certa canunt quod non fieret nisi quæq; futura
Certa forent, veluti quæ sunt, quæ & præterierunt.
Attamen hîc fieri casu nonnulla videntur:
Vt si imbrex deiecta alto de culmine tecti,
Vt borea quenquam feriat, vel si quis opertos
Thesauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum casu contingere vulgus
Autumat. ast eadem non est sententia nobis.
Nam licet eueniant præter spem talia multa,
Incertis nobis atq; imprudentibus: ergo
Propterea in rebus debemus ponere casum?
Nostrum scire quidem, aut nescire, nihil variat res,
Non est proinde ignis calidus, nix alba, nitens sol,
Quod scimus sic esse: imò magis ordine verso,
Nascitur ex ipsis humana scientia rebus:
Atq; ideo scimus sic esse quòd ipsa ita res est,
Et mens nostra potest falli, non res. ego de re
Nunc loquor, & quæro an casus dominetur in illã.
Nec mihi nunc cura est, fieri rem nécne sciamus.
In nobis igitur tantùm, non rebus in ipsis
Est casus: quoniam fieri casu illa putamus,
Quorum causa latet nos, ipsis cognita diuis

Omnia

Omnia certa igitur, nam motu semper eodem
Versatur cælum, atque eadem nascuntur eisdem
Seminibus semper, semperque elementa tenorem
Ipsa suum seruant: & partes annus easdem
Semper habet: siquidem post ver, feruentior æstas
Extemplò subit, hanc pomis comitatus & vuis
Autumnus sequitur, post quem sua frigora secum
Ducit hyems, gelidisque Aquilonibus omnia torpent:
Non herbæ mutant vires: animalia semper
Ex iisdem constant membris, & morbus iisdem.
Nec fieri aut errore, aut casu monstra putandum.
Quum certas habeant causas vt tristia monstrent:
Vnde illis nomen, quare & portenta vocantur.
Sponte sua hæc natura facit: quæ sæpe iocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Vt pictor, qui causa animi quandoque figuras
(Sit licet ipse opifex bonus, egregiusque magister)
Gibbosas, naso ingenti, labroque tumenti,
Pingit: digna satis vano spectacula vulgo.
Ergo cuncta modo quum fiant semper eodem,
Rarus & instabilis casus, nil iuris in orbe
Prorsus habet, quem summa Dei sapientia torquet:
Vt facilè agnoscet qui quàm miro ordine, quamque
Perpetuo, quàm concinne & bene machina mundi
Condita sit, secum reputet, quàm membra animãtum
Sint propriis aptisque locis disposta suisque,
Vtilia officiis & conuenientia pulchrè:
Quàm nihil incassum faciat natura, Deusque
Qui secum hæc reputat, non casu, sed ratione,
Consi-

Consilio iussuq; Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia sicut
Non pauci credunt? pulchrum & laudabile scitu est
Hoc quoq; quare animi vires hac flectere oportet.
Ipsa tamen fortuna prius cognoscere quid sit,
Est operæpretium. prisci coluere, putantes
Esse deam quandam, terris, cæloq; potentem:
Atq; illi struxere aras, & vota tulere.
At ego non reor esse deam, nec cælicolarum
Fœmina vel mas est quisquam. nam sexus ab illis
Prorsus abest: nec gignuntur, nec morte teruntur,
Vt quidam cecinere olim: fortasse putantes
Esse deos nostri similes. ô pectora cæca!
O capita Anticyræ succis curanda meracis!
Creditis esse deos, vt nos, thalamosq; dearum
Ingressos, blando compressu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus, & imum
Degeneremq;, ideo terræ pelagiq; tenentem
Vilia regna, vbi tot sunt crimina, totq; dolores,
Tot pestes, vbi nil tutum: namq; insidiarum
Omnia sunt plena, & fraudum Deus iste vocatur
A Christo & Paulo princeps mundi huius. eundem
Laurigeri appellant Ditem ac Plutona poëtæ,
Qui stultis fauet atq; malis, insontibus asper.
Hæc domus, hæc sedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgò Fortunam dicimus. atqui
Omne malum est infra lunam: nox atra, procella
Terribilis, frigus, calor, importuna senectus,
Pauperies male suada, labor, dolor, improbitas, mors.

Supra

Supra autem lunam, lucis sunt omnia plena,
Nec non lætitiæ & pacis, non tempus, & error,
Et mors, & senium est illic, & inutile quicquam.
Fœlix, ô nimium fœlix cui sedibus illis
Tam pulchris, & tam iucundis, tamq́; beatis
Viuere concessum est supremi munere Regis.
Cæterùm opinantur quidam, plenum esse deorum
Mundum hunc, & multos ipsorum degere vitam
Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitant, curãq́; hominũ gerere atq́; animantum
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbitrioq́; suo bona vel mala tradere honores,
Gaudia, diuitias, atq́; his contraria. quare
Grande operæpretium est, illis vtcunq́; placere
Quod fieri & sacris & carmine & arte magorum
Censent nonnulli: ac nobis (modò rite vocentur)
Apparere aiunt, nostrisq́; adsistere votis:
Nilq́; homini melius contingere posse, nihilq́;
Dulcius in vita quàm conuersarier istis
Cum dijs præsentes affari, audire loquentes:
Quod certè paucis mortalibus arbitror esse
Concessum: iustis tamen, & qui desidiosa
Illecebras carnis, lasciuaq́; gaudia temnunt,
Terrenasq́; abigunt curas, cælestia tantùm
Mirantes, tantumq́; pium rectumq́; colentes.
Quanquã etiã sunt qui credant, hos dæmonas inter
Esse malos quosdam, atq́; malis parere, coactos
Carminibus magicis, fieriq́; hoc plurima pacto
Turpia. nil miror hoc, nec nunc locus: vltima solis

Sidera,

Sidera, squamosis radientia fratribus, istud
Forsitan expedient, vbi de dijs plurima dicam,
Si Deus ipse volet, qui nunc mihi carmina dictat.
Missa ergo hæc faciamus. ego vix credere possum.
Esse Deum quenquã prauum. sapientia nunquam
Peccatum parit: at contrà est inscitia mater
Erroris, culpa, & sceleris: mihi nemo videtur
Sponte malus: vult namq; bonum sibi quæq; voluntas
Semper iudicio nisi falsò decipiatur,
At dæmon sapit, id nomen si conuenit illi,
Verum vtcunq; sit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum est, metiturq; omnia summi
Mens regis, cuius sine numine fit nihil vsquam.
Sed dubium ex dictis oritur, nodusq; profectò
Difficilis, qualem Alcides vix, aut Macedûm rex
Solueret: hoc multorum animi turbantur & hærẽt.
Nam si cuncta iubet fatum, & fieri illa necesse est,
Libera non nobis, non dijs est ipsa voluntas:
Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus
Nec pœnas vitium (quod dictu est turpe) meretur.
De dijs non locus est nunc dicere, sed speculemur
De nobis quid sit: deq; his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce videri.
Dico igitur quod in his quæ subditione locantur
Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
Diuitiæ siquidem, solatia, gaudia, honores,
Imperia, ex alto veniunt: nec nostra voluntas
Hæc tribuit. quis enim nollet sibi talia? sed nil

Velle

Velle iuuat, potiusq; nocet, si fata repugnant.
Quàm multi fatis inuitis tendere sursum
Conantur, magis atq; magis, sed ad ima recurrunt
Semper, & augescunt fato aduersante ruina!
Contrà illi quibus astra fauent, vllo absq; labore
Nec sperata quidem, sed sponte oblata, frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,
Dum stertunt, multo distentum pisce reducit.
En aliquos claro de patre ac diuite nasci
Cernimus, atq; frui primo cum lacte repertis
Delicijs, & nutriri in fastigia rerum.
Vt præsint alijs, indigni sæpe: regantq;
Ipsi oculis capti luscos, viuantq; licenter.
Ast aliqui obscuris miseruq; parentibus orti,
In pœnam & lacrymas magnum cassumq; laborem
Assiduè tolerant, nullaq; expellere possunt
Sedulitate famem, semperq; in sordibus hærent.
Quis neget hæc fatis contingere damna sinistris?
Sunt formosi, agiles, robusti corpore, multi:
Multi etiam turpes, ægri, imbellesq; creantur:
Vnde istud? nunquid meritis aut crimine nostro,
Aut nostro arbitrio fieri dicemus? ab ipso
Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato.
Deniq; ius rerum nostrarum & corporis huius.
Fatū habet est penes hoc etenim genus horaq; mortis
Hic laqueo, hic ferro, hic flāmis, hic frigore, hic vndis,
Ille fame, ille cibo moritur: multiq; dolore,
Aut morbo, aut casu intereunt, senioue fatiscunt.
Certa dies lethi est cunctis, discrimina nulla

Ætatis:

Ætatis: nec fas viuendo excedere metas,
Præscripsit tetrici quas cuiq; potentia fusi.
Sic periit stirpo magni laudator Achillis:
Sic olim, dum Trinacriis spatiatur in oris
Æschylus, occubuit valido testudinis ictu.
Sic passæ, Anacreon, te granum perdidit vuæ.
Heu quot habet mors sæua vias, artesq; nocendi,
Quo magis esse procul credis, magis imminet vnde
Certius est quam mors, quàm mors incertius est nil.
Nonnulli tamen astrorum qui noscere vires.
Et magni secreta poli pertingere possunt:
Fatidici vates etiam, qui numine pleni
Nescio quo, ventura vident, prædicere mortis
Sæpe solent genus atque diem, quia certa futuri
Natura est veluti præsentis præteritiq;:
Certa (inquam) in causa prima, causisq; secundis,
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imam.
Ast animi quæ sunt bona vel mala, nunquid ab ipso
Proueniunt fato? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare: etenim poterit quis discere si non
Polleat ingenio, ac vires natura ministret,
Si fortuna obstet, vel prauo in corpore languor?
Hic rhetor, sophus ille, alius mysteria diuûm,
Sidereásue plagas quærit: sunt & quibus vnda
Castalia vili cum paupertate bibatur,
Et placeat cognata fami dulcissima fama:
Hæc studia vnde fluunt? à rerum præside fato,
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diuersis etenim gaudet natura ministris,

Vt fieri diuersa queant, ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,
Sed varias iubet ire vias, variosq́; labores
Suscipere, vt vario cultu sit pulchrior orbis.
An verò mores fatum, vel nostra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec paruus labor est hac in re tangere verum.
Arbitrij certe remanet quota portio nostri?
Actum est de nobis, libertas prorsus adempta est
Humano generi, si fati summa potestas
Esse malos cogat nos, inuitiq́; trahamur
In scelus, & nulla liceat ratione reniti.
Quare operæpretiũ est, huc totam intendere mentem:
Et quantum Deus ipse sinit, verum excutiamus.
Principio arbitrium quid sit nos dicere oportet.
Arbitrium est, hominis data libera & ampla potestas
Ab Ioue, quæ libeant iusta aut iniusta sequendi:
Non ideo tamen vt peccet virtute relicta:
Sed contra vt vitium vitans incumbat honesto:
Nam malefacta nocent, laudẽ benefacta merentur.
Quærendum vlterius, nunquid sit in omnibus æquè
Arbitrium: nunquid quocunq́; in tempore duret.
Non certè in pueris, nec in illis esse videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorum sopor occupat altus ocellos:
Quandoquidem somnus mortis perhibetur imago.
Quare si verum subtili indagine quæras,
Inuenies paucos inter tot millia, qui se
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.

Ætatis

Ætatis culpam mitto, puerilibus annis
Ignosco: & veniã damus his quoq; lumina quorum
Letheus pressit sopor, aut quos feruida torret
Febris, vel morbi stimulat vis durius æquo.
Magna quidem turba hæc: sed longe maior eorum,
Longè & deterior quorum mens oblita fœdis
Criminibus, morbisq; animi labefacta recedit
A ratione procul, rectoq; à tramite vitæ.
Nunquid habent isti arbitriũ? aut dicenda volũtas
Libera in his? nẽpe ambiguum est, multiq; negarunt.
Vnde aduertendum, quod liber solus haberi
Debet qui recta regitur ratione, nec vllo
Vincitur affectu: nec ventorum impete vasto
Fertur in vndifragos scopulos, sed fortiter obstat,
Interpidusq; hæret clauo, portumq; capessit.
Recte igitur quidam, liber solus sapiens est,
Dixere: hic etenim solus ratione magistra
Castigat motus animi, sensumq; rebellem:
Cætera turba nequit facere hoc. cur? an Deus illis
Non dedit arbitrium? ratio est vbicunq; profecto
Est ibi & arbitrium, semperq; hæc iuncta cohærent.
Atq; ideò pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
Ast hominum cuiuis ratio data fertur, in ipsis
Omnibus idcirco arbitrium quoq; creditur esse.
Est autem ratio lumen quoddam, atq; animi vis,
Qua curuum à recto secernimus, atq; ab honesto
Turpe, oculusq; solet mentis quandoq; vocari:
Qualem oculum fortasse tibi Polypheme fuiße

Significant vates, quo lactea membra videbas
Dilecta liquido ludentis in æquore nymphæ.
Sed malus (heu) malus hunc, urenti stipite Ulysses
(Quis poterit cauisse malos?) extinxit, & ora,
Ora prius formosa, suo spoliauit honore.
Qualem oculis Lynceus habuit quoq;, nubila solus
Qui penetrans visu noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
Distribuit figuli sapientia summa Promethei.
Sed pauci vtuntur, pauci quos æquus amauit
Iupiter: hinc tanta errorum scelerumq; scatebra.
Nam si omnes rationis iter sequerenter ad vnguem,
Pax foret in terris æterna, & Martius ensis
Non tantas passim clades, tantosq; cieret
(Heu) fletus, starentq; suis cum mœnibus vrbes:
Armaq; tartareis primum conflata caminis,
Et primum Stygijs inuenta sororibus agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in vsum:
Tunc & apes & ruris opes, pecudesq; beatis
Agricolis largè affluerent, ac sæcla redirent
Aurea & vna domus diuosq; hominesq; teneret,
Seq; oculis nostris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci vtantur ratione, sequentes
Auia, & arbitrium nullum videantur habere,
Viuentes pecudum ritu, pro viribus edam:
Est quiddam in nobis diuinum, mensq; vocatur,
Ac ratio: id capite in summo natura locauit,
Atque illi voluit famulos assistere sensus,
Quorũ opera cælum, terras, mare, & omnia poßet,

Percipere, immenso quæ comprehenduntur ab orbe.
Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
Cuius ope augemur, vegetamurq́; igne ministro:
(Sic placitum est superis) hoc mentẽ hostiliter vrget,
Detrahit, infestat, turbat: multusq; satelles
Huic etiam parti non deest, ignaua voluptas,
Ira, dolor, metus, atque timor, simul ardor habendi
Improbus, ambitioq; nocens, caput obsita fumo.
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Infert: hi sunt qui summo conantur Olympo
Deturbare Iouem, insignes feritate Gigantes,
Iapetusq; Gygesq; ferox, tumidusq; Typhoeus,
Hortatorq́; mali Enceladus, Briareusq; timendus:
Scilicet ingestis curarum molibus, angunt
Diuinum in summo positum, nisi fulminis instar
Gratia præsto adsit, cælo delapsa supremo.
Nam semel amissis vbi præceps currus habenis
Effudit sede, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat:
Principijs obstare opus est, quum parua fauilla
Languet adhuc: postquam creuere incendia, iamq;
Flamma furens tecto erumpit, cæloq; propinquat,
Præsertim Boreæ si flabra ruentis ab arcto
Immineant (heu) frustra vndas vicinia clamet.
Quum semel ex alta saxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? secum trahit omnia saltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos.
At prius exiguo poterat molimini sisti.
Sic motus animi, si totis viribus ipsam

Inuadunt mentem, vix (heu) vix tendere contrà
Infœlix audet ratio, clauoq; relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris
Datq; manus plerunq; hosti, & captiua tenetur.
Ergo dum noua sunt vitiorum semina, cautus
Opprime quāprimum, & causas auerte, priusquam
Præcipites: tunc arbitrium, tunc libera mens est,
Victor Idumæis tunc exornabere palmis.
At si iam cœpta est pugna, & iam contulit arcem
Hostis atrox, valido labefactans ariete muros:
Crede mihi, nisi quis Deus adsit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non sustinet ictus.
Nónne vides, menti quantum liquor obsit Iacchi?
Quas sæpè immittat furias, si plus satis intret
In stomachū merus? arbitrium dic est vbi, postquam
Ebrietas caput inuasit, fumisq; repleuit?
Sobrius arbitrium tenet, ac ieiunus, agitq;
Id quodcunq; iubet ratio: contra, ebrius illa
Quæ nolet nescitq; facit, mox pœnitet, in se
Quum rediit, multoq; dolet sua facta pudore.
Ebria sic mens affectu fit, nec minus ac si
Ascendat temeti vapor, inuertatq; cerebrum,
Turbatur misera, & nebulis inuoluitur atris.
Quocirca est solus liber, soluśq; profectò
Possidet arbitrium, ratio quem sola gubernat:
Qui affectus omnes superat, singulos premendo,
Hoc poterit facere, à primis qui insueuerit annis
Virtuti, atq; bonas iampridem inuaserit artes.
Usqueadeo valet vsus, & est nil fortius vsu.

Cætera turba agitur pecudum ritu: vnde poëtam
Iure puto dixisse, Trahit sua quenque voluptas.
Arbitrium multis oppressum atq; indupeditum est.
Ergo qui verè liber cupit esse, resistat,
Quamprimum incipiunt, affectibus & rationi
Illos subijciat, semperq; vtatur habenis.
Namq; caro aduersus mentem consurgit, & illam
Continuo exercet bello. leuis astra petit mens:
At grauis astra caro refugit, terrenaq; tantum
Appetit: est etenim terra, in terramq; redibit.
Sic duo tam diuersa Deus compegit in vnum.
Esto autem quòd sis sapiens, solaq; regaris.
(Vt dixi) ratione, habeas & liberum ad vnguem
Arbitrium: nunquid vi tunc agitabere fati?
Imò magis fato tunc subijcieris, & illi
Parebis, siquidem fatum est diuina voluntas,
Cum qua vir sapiens concordat semper, & eius
Iussa facit: contrà insipiens atq; improbus horret
Ac refugit præcepta Dei ceruice superba.
At dices, Ergo est liber, nec vincula fati
Vlla tenet? non: sed dominis peioribus atq;
Infandis seruit, sceleri scelerisq; sorori
Stultitiæ quanquam hoc etiam diuina voluntas,
Sed quæ permittit, non quæ iubet (est quia duplex)
Efficit. vnde patet, cuncta esse obnoxia fato:
Seu bona seu mala sint. nanq; hæc permittit, at illa
Vult fieri fatum, & fati Deus optimus author.
Talibus admoniti quidam rationibus, aiunt,
Viuite mortales læti dum stamina vestra

Nec Lachesis, tristesq; animo depellite curas,
Neu vos sollicitent præsentia, neue futura:
Lege etenim stabili fiunt, certo ordine cuncta
Procedunt, cur vos dolor aut metus urget inanis?
Sors sua cuiq; data est, scriptamq; in pectore gestat
Quisq; suo, ignorans quæ sit. verum explicat illam
Paulatim ipsa dies, atq; experiundo patescit.
Quid gemitu aut lachrimis opus est? cælestia retro
Corpora non remeant, non est mutabile quicquid
Instituit semel ipse Deus: nanq; optimus ordo,
Et series perfecta, suum si fortè tenorem
Deserat, aut peior fiet (quod neutiq; fas est)
Aut melior. sed perfecto perfectius est nil.
Est aliud dubium magnum ac mirabile: nam si
Omnia sunt (veluti modo dixi) obnoxia fato,
Cur Deus hæc premit & crutiat? cōtra illa benigno
Prospectat vultu? cur non est omnibus æqua
Conditio? cur hæc viuunt fœlicius illis?
Cur his blanda parens, illis natura nouerca est?
Hunc igitur par est etiam dissoluere nodum.
Multi hoc aut culpa, aut meritis contingere nostris
Dixerunt: iussuq; Dei mala sontibus esse,
Et bona conferri iustis, ego non ita credo:
Nec verum est. nam quid meruere expertia mentis
Bruta? quid arboribus culpa vel criminis hæret?
Sors tamen est illis multum diuersa, nec vno
Versantur casu pecudes. nanq; improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat. pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exuit

Exuit ante diem, quædam periere senecta:
Durior his ætas agitur, iucundior illis.
Sors diuersa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.
Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,
Arbitrio fati sors est sua cuique tributa.
Bruta tamen nunquam possunt peccare, nec arbos,
Præterea plerunque bonis aduersa videmus
Accidere, & iustos agitari sorte sinistra:
Contrà fortunam plerunque fauere scelestis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis respondent munera fati.
Quare aliam potius causam indagare necesse est.
Fortè aliquis dicet, causa est diuina voluntas:
Nilq; vltra quæret; non est satis istud, oportet
Scrutari interius dubij penetralia veri.
Non etenim quum sit Deus optimus & sapiēs, vult
Quicquam quod careat ratione: sed optima semper
Eligit, atque iubet fieri diuina voluntas.
Quocirca est aliter dicendum, quòd causarum
Quælibet à prima quo distat longius, hoc sit
Illi dissimilis magis, & magis vndique discors.
Ergo quum Deus & simplex sit semper, & idem
Vltimā causarum quæ distat maximè ab illo,
Et minimè simplex erit, & diuersa, suosq;
Effectus semper varios pro viribus edet.
Hæc est quæ terras regit, & terrena gubernat.

Idcirco in terris certi nil eſſe videtur:
Quandoquidem variat ſemper fortuna tenorem,
Diuerſo gaudens mortalia voluere caſu.
Cur tamen hunc potius quàm illum iubet eſſe beatũ?
Et cur hunc potius quàm illum peſſundat & vrget?
Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
Horum difficile eſt veram cognoſcere cauſam,
Nec minus ac ſiquis cupiat cognoſcere quare
Ignis ſit calidus, nix alba, abſinthia amara:
Quare hæc herba obſit, iuuet illa: et qualibet arbos
Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc
Callida ſint, alia obtuſo malè prouida ſenſu?
Cur paleas electra trahant, & pondera ferri
Magnes, cur nequeat facere hoc adamãte propinquo
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis,
Conſtituitq́; ſuos fines mortalibus, vltra
Quos fruſtra humanum ingenium ſenſusq́; laborat.
Si figulus maſſam argillæ diſtinxit, & illam
Diſtinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partẽ potius quàm illã transformat in ollam,
Aut patinã aut ſcaphiũ? cur ex hac fabricat vrnã,
Ex illa vrceolum? nunquid ratione mouetur?
Aut nulla eſt prorſus ratio, ſed ſola voluntas?
Arbitrioq́; ſuo (vt libuit) ſic omnia fecit?
Difficile eſt nimium artificis pernoſcere mentem.
Sic qui ſcire velit cur hunc fortuna vel illum
Aut premat, aut ſurſum tollat, nimis ardua quærit:
Terrarum ſiquidem eſt illi conceſſa poteſtas
Maxima, & huic illam præfecit Iuppiter orbi,

Ut possit quodcunq; libet facere: ordine fati
Seruato tamen. auscultant nanq; omnia fato.
Cur igitur quæcunq; illi fecisse libebit,
Non facit iure? aut quæ lex iure arguet illam?
Num serui debent dominis imponere leges?
Nos certè huic serui sumus, hîc dū viuimus: & nos
Iste potest quocunq; velit compellere dæmon.
Non tamē in nostras animas dominatur, habétue
Imperium, quando est animæ cælestis origo.
Hanc solam excepit Deus à ditione tyranni,
Cætera permisit quæ sunt terraq; mariq;
Illius arbitrio & fieri sinit omnia ab illo
Qualiacunq; libet, iusta atq; iniusta licenter.
Fortè aliquis dicet, Deus ergo est causa malorum,
Iniustusq; potest dici, nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodo possit,
Committunt ambo scelus æquè, & peccat vterq;
Supplicióq; pari dignum lex censet vtranq;.
Quare si Deus in terris mala tot patitur: si
Quum possit prohibere, tamen non illa coërcet:
Esse mali causa, & sceleri assentire videtur.
Huic etiam parti sum respondere paratus,
Si modo diuini radius mihi luminis adsit.
Est igitur primùm solerti mente notandum,
Quod causarum aliæ sunt viles atq; minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,
Præpositæq; alijs: veluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atq; duces, pars cætera grex est.
Has (inquam) causas primores egregiasq;

Præ-

Præposuit mundo, mira ratione modoq;
Maximus ille pater rerũ, & dominus dominãtum,
Immensam qui lucem habitat super, extima mundi
Mœnia, & astrifiros nutu circumuehit orbes.
His tribuens causis vires, & munera, easdem
Limitibus certis, velut aggere, circumsepsit,
Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.
Et quia disposuit sapienter cuncta, necesse est
Cuncta suum æterno cursu seruare tenorem.
Nam quæcunq; semel rectè sunt facta, sine vllo
Errore, haud vllo mutari tempore debent.
Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem rectè summus Deus omnia fecit.
Quare si dæmon qui terris præsidet, errat,
Aut malus est, hoc fit quia causa est vltima, longè
A prima distans, longeq; à luce remota:
Atq; ideo magis est cæcis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulacro & cortice gaudens:
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis spatium determinat vmbra,
Dantq; sibi finem contraria cuncta vicissim:
Sic causarum etiam seriem, numerumq; bonarum,
Desinere in causam prauam miseramq; necesse est,
Quæ miseris præsit regnis, & praua gubernet.
Hinc igitur veniunt discordia, iurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, insidiæ, penuria, pestis,
Diri terrarum motus, diræq; procellæ,

Tam

Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit vbique,
A causa hac misera & terrarum principe manat.
Hei mihi quàm verè dixit ter maximus Hermes,
Congereis mundus cunctorum est iste malorum
Nimirum quoniam dæmon qui præsidet orbi
Terrarum malus est, sæuaq; tyrannide gaudet.
Ac veluti fons est cunctorum prima bonorum
Causa, ita cunctorum fons est postrema malorum.
Quare si in terris dominantur Sardanapali:
Si diadema tenent asini sub imagine regum:
Si tutela ouium cura est commissa luporum:
Si in templis habitant meretrices atque cinædi:
Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vendit cælum & Phlegetonta sacerdos:
Denique si impunè & passim tot turpia fiunt:
Non est culpa Dei summi, sed dæmonis huius,
Quem nos fortunã, quem etiam Plutona vocamus,
Sarcotheus posset tamen apto nomine dici:
Quippe illi carnis ius arbitriumq; tributum est.
Huic igitur seruit, quicunque est carnis amator
Immodicus, corpusq; suum plus diligit æquo.
Corpora sunt huius. propter quod corpora semper
In vitium tendunt, animisq; inimica repugnant,
Cælestis quoniam vis est & origo animorum,
Corpora sunt autem terrena, aduersaq; cælo.
Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præsidet imo,
Cælestes homines, carnalia despicientes
Gaudia, virtuti addictos, animumq; colentes,

Odit,

Odit, persequitur, stimulat, premit, impedit, angit,
Vt solet insanus princeps, sæuusq; tyrannus
Infestus semper sapientibus esse bonisq;.
Suspecta est etenim prauis odiosaq; virtus.
Hostes quæque suos odere, timentq; cauentq;.
Atque ideo malus hic dæmon incommoda multa
Obijcit his quorum mens est sublimior, & qui
Cælicolûm sedes, naturæq; abdita quærunt.
Nollet enim agnosci, nam si bene cognitus esset,
Illum omnes scelerum patrem, nostriq; cruentum
Carnificem generis detestarentur, & omnes
Odissent meritò, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptoremq; vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis:
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnesq; scelesti,
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,
Vt sua non possint furta & malefacta videri.
Indesit vt quoties aduersi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppræssi, (nanque errorum ignorantia ferme est
Cunctorum causa) irati queruliq; putantes
A summo sese vexari authore bonorum,
Deuoueant sanctum illius ac venerabile nomens:
Tunc malus exultat dæmon, furtimq; cachinnat,
Et gaudet se nésciri, & sua facta latere:
Et nocuisse tamen, sed non nocuisse videri.
Summi nanq; Dei est inimicus, & æmulus: à quo

Eiectus cælo, pressus clausúsq; tenetur
Lunam inter terrasq; graues, & regnat ibidem.
Quocirca ô miseri mortales, discite tandem
Quæ vestri sit causa mali, tot tristia vobis
Vnde fluant, & carnificem cognoscite vestrum.
Nempe hic Sarcotheus, nēpe hic est qui cruciat vos,
Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm quum proles Mauortia terris
Iam domitis, iucunda sibi spectacula cæde
Quærebat miserorum hominum, vel cæde ferarum:
Ipse senator, eques, populus, diuersa manebant
Per loca diffusi, vt lex præcipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingressus gladiator arenam,
Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
Vel leo, vel tigris, vel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte sua, & fuso per vulnera crebra cruore.
Sæpe alijs dolor alterius solet esse voluptas.
Quare pessimè agunt qui verbis turpibus audent
Irritare Deum summum, qui causa bonorum
Cunctorum est à quo per se proprieq; mali nil
Esse potest vnquam, nisi contingenter: vti sol
Producit tenebras quoties descendit ad imos
Antipodas, frigusq; absente creatur ab igni:
Non tamen obscurus sol est, neque frigidus ignis.
Vnde satis miror quosdam doctos alioqui
Asserere, offendi atque irasci, & sumere pœnas
De nobis, illud summum verumq; bonumq;,
Hinc bellum atq; famē & pestem prodire putantes.
Offendi

Offendi si poßet enim mortalibus actis,
Quid quæso in mundo foret infœlicius illo?
Quaque die atque horæ momento plurima fiunt
Crimina, vbiq; hominum blasphemia turpis in ore
Sentitur: certe poterit requiescere nunquam,
Nunquam lætus erit: neque erit Deus ipse beatus,
Si quoties peccant homines offenditur, & si
Iniustis hominum factis dictisq; mouetur.
Nimirum Deus offendi lædiue nequit, si
Verum perspicimus. nam adeò perfecta potensq;
Ipsius est natura Dei, tantumq; remota
Sordibus à nostris, vt nos distemus ab illo
Longius atque magis quàm à nobis distet asellus,
Quam musca aut pulex, & quicquid vilius his est.
Quomodo tam miseri & viles offendere tantum
Tamq; potens numē, vel lædere possumus vnquam?
Nónne impassibilis Deus est, penitusq; doloris
Expers: atque ideo æternum, semperq; beatus?
Num decet irasci regem si morio verbis
Indignis illum petat: an contemnere præstat?
Nunquid cum puero decus est pugnare Giganti?
Præterea quum sit sapiens, videatq; futura
Omnia, dic quæso, num debuit illa creare
Quæ sibi post nocitura forent, vnde ipse doleret?
Nónne illum decuit, qui toti consulit orbi,
Consuluisse sibi? vel dic, si offenditur, an vult
Offendi? si vult, iam non offenditur, imò
Gaudet: si non vult, cur hoc permittit? an ipse
Non est omnipotens? certè est, omnesq; fatentur.

Deberet

Deberet prohibere igitur, quod non facit: unde
Vult ratio ut credam, nihil illum posse molestii
Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam.
At dices, si non offensa irascitur ulla,
Curramus proni in vitium, in scelus omne ruamus.
Non sic: sed nostris aures nunc arrige dictis,
Recludamq; tibi iamiam penetralia veri.
Quando aliquis peccat, tunc sese abducit ab ipso
Fonte boni rectum, lucem, pacemq; relinquens.
Unde fit ut peccans ultro in sua damna feratur.
Quandoquidem talis natura est oppositorum,
Ut quanto refugis magis atque recedis ab uno,
Ad reliquum tanto accedas magis atq; propinques:
Sic fugiens peccando Deum, sese admouet ipsi
Sarcotheo: cuius postquam iuga saeua recepit,
Afficitur varijs poenis, iussuq; tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur saepe dolore.
Non impune igitur cuiquam peccare licebit.
Quamuis nullorum possit Deus esse malorum
Causa (ut iam dictũ est,) per se, proprieq;: sed ultrò
Qui peccat ruit in poenam, & sua damna requirit,
Carnificiq; miser cruciandum se exhibet ultrò.
At dubia hinc duo consurgunt satis ardua, nam si
Peccare est nobis nostrorum causa malorum.
Cur saepe iniustus, sceleratus, & impius, omnem
Laetus agit vitam, & laudato funere finit?
Contrà, vir bonus atque pius, mala plurima viuens
Sustinet, & tandem miseranda morte recedit?
Praeterea suprà ostensum est, planeq; probatum,

Non culpa aut meritis nostris contingere nobis
Vel bona vel mala, sed cuiusdam numine diui,
Qui mare, qui terras, quiq; aëra possidet imum.
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico?
Et mea nunc discors secum sententia pugnat?
Quisquis es, ô Lector, poteris dignoscere verum,
Atq; tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem nostris dignabere dictis.
Ergo duplex scito esse bonum, vulgi ac sapientum:
Sicq; malum duplex: atqui sententia vulgi
Deterior semper: nam crassi hebetisq; cerebri est,
Iudicioq; caret: propter quod corporis & quæ
Fortunæ bona sunt, sola hæc miratur & optat:
Ast animi bona vel noscit, vel friuola credit.
Contrà autem sapiens, animi bona sola requirit,
Cætera despiciens. quare sumus antè secuti
Iudicium vulgi, & vulgi de more locuti:
Nunc verò à vulgo sententia nostra recedit,
Deq; bono atque malo sapientum dicta probamus:
Sic non dissideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto asserimus, bona nulla scelestis,
Et iustis mala nulla quidem contingere posse,
Quod clarè ostendam, & clara ratione patebit.
Primum hoc scire opus est, vitium quodcunq; scelusq;
Esse animi quendam morbum: nec corpore solo
Ægrotant homines, animus quoq; vulnera sentit,
Nec leuiora quidem quàm corpus. quilibet ergo
Improbus, est æger: quippe illi est ægra voluntas,
Iudiciumq; ægrum, propter quod noxia præfert
Vtilibus

Vtilibus, miser, & præponit turpia honestis.
Quòd si non ægra est illi mens atque voluntas
Improbus esse nequit: sed erit iustusque piusque
Hoc etenim solo discrimine distat vterque.
Ac veluti totum corpus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur morbo, cor atque cerebrum:
Sic (heu) sic animus totus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur vitio, mens atque voluntas
Vtque cibus suauis stomacho languente videtur
Insuauis, prodestque nihil, neque competit ægris:
Sic animo languente, boni nihil esse scelestis,
Nil prodesse potest. quod sic verum esse docebo:
Est aliquis legum iurisque, vtriusque peritus
Sed vafer, iniustus, cupidus, contemptor honesti:
Quid sua quæso illi prodest doctrina? boni quid
Inde habet? heu miseros fallit, spoliatque clientes,
Atque alios multos lædit. doctrina scelesti
Est gladio insani similis. nam semper abuti
Improbus ipse solet rebus quas possidet. vnde
Fert alijs damnum, nomen sibi turpe, odiumque:
Quasque serit spinas, pedibus sæpe excipit ægris:
Vel saltem metuit. quos lædendo efficit hostes.
Ergo bona illius dicenda scientia, multis
Quæ nocet, vt sæuus coluber, neque parcit habenti?
Sic de alijs dico doctrinis quas habet ipse
Improbus: esse bonæ simili ratione negantur.
Sed malus est diues, gemmis auroque refertus:
Diuitiæ ne bonæ illius? non. dic mihi, quare?
Ecce ego iam dico, quia turpiter vtitur illis.

Scorta alit, ignauamq́; gulam, lenasq́; dolosas
Conducit, pretio pueros corrumpit auaros:
Aggreditur donis, siqua est paupercula virgo:
Vtque sibi indulgens quodcunque libido suasit,
Efficiat, leges hominum pariterq́; deorum
Iusque piumq́; nihil curat, quòd si sit auarus,
Heu quid non audet sceleris? lupus este cruento
Ore furens, nulli non insidiatur ouili:
It præceps, quocunque rapit scelerata cupido.
Intolerabilius nil est quam diues auarus,
Quàm stultus locuples, quàm fortunatus iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantùm
Gaudia sectatur, sibi noxius atq́; crumenæ,
Aut parto nimirum parcens sic Tantalus alter
Congregat, & nescit cui congreget: vtque solet sus,
Non sibi, sed multis alijs sese ipse saginat,
Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non esse bonas quascunq́; scelestus
Diuitias habet, at si sit robustus & acer,
Quid faciet? crebrò rixabitur, & violentus
Nunc hunc nunc illum lædet, plerunq́; sequetur
Militiam, aut latro fiet: quod more ferarum
Crudelis, cæde atque alieno sanguine gaudet:
Arma & bella ferox, sceleris, non laudis amore,
Diliget. vnde suis damnum feret atque pudorem.
Corporeæ vires, mente ac probitate carentes,
Heu quàm sæpe nocent homini, quàm tēpore paruo
Durant quàm raro ad primam venêre senectam.
Sed quid opus multis percurrere singula verbis?

Hæc possunt exempla satis bene pandere verum.
Nunc operæpretium est solerti inquirere cura
An iustis sanctisq; mali contingere quicquam
Possit, vt à multis dici crediq; videmus.
Ardua res certè, tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.
Principiò quisquis bonus est, sit sanus oportet
Mente animoq;: licet grauis ægro in corpore languor
Sæuiat, & vario vexentur membra dolore:
Ne rectum illi iudicium, neu recta voluntas
Deficiat: nanq; his sine vir bonus esse, piusq;
Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc.
Talis homo quæcunq; tenet, rectè vtitur illis:
Atq; ideo bona sunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quæ possidet omnia: nanq;
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab vsu.
Et si cura hominum dijs immortalibus vlla est,
Præcipuè hi debent iustosq; piosq; tueri:
Quòd si non facerent, diui ratione carerent,
Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris.
Quare non video qua lædi parte bonus vir,
Quidve mali vel mente pati vel corpore possit:
Quum Deus hunc amet & foueat, dextraq; potenti
Propugnet, tutumq; omni discrimine reddat.
Nam quis non iuuet, aut quis non tueatur amicum
Quandocunq; potest, si verè diligit illum?
Sed tamen interdum iustus miser esse videtur,
Pauperiemq; pati, & morbos casusq; sinistros:
Quum non sit verè iustus, sed hypocrita: quales

Inuenies passim multos, qui pelle sub agni
Vipereum celant virus, moresq; luporum,
Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanaq; mentis,
Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,
Tunc iustũ mala multa pati, & miserũ esse putamus
Heu quàm sæpe hominũ falsa et stulta inueniuntur
Iudicia, & quàm mens humana est nescia veri?
Quisq; sibi placet, & sapiens sibi quisque videtur.
Hinc risum excutimus superis, hinc plurimus error.
Esto tamen, iustus morbos patiatur, agatq;
Despectam in tenebris & paupertate pudenda,
Exectus patria, vel clausus carcere, vitam.
Atque alijs etiam vexetur casibus, esto:
Proptereáne malum patitur? non, quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior. omnia iusto
In melius cedunt, iussu Iouis vtq; medentes
Sæpe aloën ægris adhibent, succosq; molestos,
Quò fiant validi, & pulso languore resurgant:
Sic plerunq; Deus iustos exercet, vt ipsos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Vtq; homines reddit stultos, prauosq; voluptas:
Sic dolor ad mentem reuocat, vitiumq; coërcet,
Criminibus frenum, calcar virtutibus addit.
Nonne vides, igni fieri pretiosius aurum?
Vberiusq; solum præduri dente ligonis?
Et putrescere aquam quæ non fluit? aspice ferrum,
Pulchrius est vsu, cessans rubigine sordet.

Multa

Multa igitur sunt quae aduersis agitata nitescunt:
Praesertim virtus, quae in rebus clarior atris
Perspicitur, velut in tenebris magis enitet ignis.
Quare aut nil prorsus patitur bonus & pius, aut si
Quid patitur, parit haec illi patientia lucrum,
Fertq; illi, sit amara licet, medicina salutem.
Et nequis fortasse putet me fingere nugas,
Res eadem quae vni prodest, quandoque venenum
Est alij. sic nonnullis sunt noxia vina,
Atque caro, sic nonnullis absinthia prosunt.
Sic calor ipse niuem, ceram glaciemq; resoluit:
Argillam contra durat. sic talia multa
Diuersos pariunt diuerso in corpore foetus.
Et quoties ijsdem verbis hic ridet, at ille
Contra tristatur, vel motā bile tumescit?
Non eadem cunctis eadem sunt: Bacchus acescit
Egregius, si tu vitiosa in dolia mittas.
Nimirum sanis sunt omnia sana: sed agris
Quae bona sunt, quãdoq; nocent, lethumq; minãtur.
Sic ergo (ad nostrum vt redeam) mala corporis, atque
Spicula fortunae sunt perniciosa scelestis:
Expediunt verò iustis, prosuntque nocendo,
Sufficiant haec dicta tenus: iam claudere librum
Musa iubet, Chironque vocat, qui scribere mores
Humanos cupit, & sacraria pandere vitae.
Quocirca est operaepretium, me linquere cantus
Aonios, tacitumque sacris requiescere siluis,
Pieridumque tholo citharam suspendere, donec
Tempora praetereant haec pessima tempora multum

Deploranda: quibus procerum discordia totam
Nititur Italiam bello vastare superbo.
Unde suos queritur direptos Roma penates:
Narnia, Ticinum, Melfis sensere ruinam:
Unde & Parthenope Sirenis clara sepulchro,
Nunc sua Gallorum manibus pomaria cernens
Vastari, heu tristis gemit ad Sebethidas undas.
Quid memorem visa cælo miracula flammæ
Vincentis splendore diem? tristesq́ locustas
In morem nebulæ nitidum prætexere solem,
Et teneras auido segetes abrodere morsu?
Quam multas miseranda fames, miserandaq́ pestis
Ciuibus exuerit, vacuasq́ reliquerit vrbes?
Quot loca diluuijs prope desolata videntur?
Heu mihi quàm iustas de nobis numina pœnas
Sumunt? nã sceleris quid non cõmittimus? aut quid
Iustitiæ est vsquam? quis amor cultusq́ deorum?
Religio, aucupium facta est: cælestia venum
Omnia nunc dantur, violantur sacra profanis
Lenonum manibus: tamen hæc spectantq́ tacentq́
Magnifici reges, & Christi prorsus honorem
Nil curant: sic nos miseros idola gubernant?
Ergo ibo interea, & Parnassi in rupibus altis,
Donec Musa iterum iubeat me exire, latebo.

LIBER. IX.

SAGITTARIVS.

LVCESCIT iam Musa: satis requieuimus antris
Castalijs: agedum plectro citharaq́ resumpta,

Effice

Effice concordes neruos, solitoq́ꝫ fauore
Antiquam cane Diua melius, bona carmina menti
Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in silua, Pernassi ad fluminis vndam.
Nos vocat ecce alius labor, haud inglorius. alta
De specula & summo Parnassi vertice, mores
Spectemus varios hominum, vitamq́ꝫ notemus.
Iam medium mea cymba fretum tranauerat, & iam
Canebant gelidis siluarum summa pruinis,
Quũ mihi nescio quis deus adstitit, & procul atram
Expulit affulgens diuino lumine noctem.
Tunc scopulum quendam aspexi, qui vertice nubes
Exuperans, latè cœlum spectabat apertum:
Difficilis primo accessu, nanque aspera circum
Saxa arctam fecere viam, plenamq́ꝫ laboris.
Imaq́ꝫ cinxerunt siluestres vndiq́ꝫ dumis:
Mitior in medio: quantumq́ꝫ accedit ad arces
Æthereas propius, tanto clementius idem
Præbet iter surgens, scopuloq́ꝫ Theorea nomen:
Illuc me genius duxit meus. vtq́ꝫ eacumen
Venimus ad superum, plana & plena omnia vidi
Delitijs miris: quas si mea lingua referre
Nunc velit, antipodas cuius sol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu.
Dum moror, & miror latos lætosq́ꝫ sagaci
Mente locos, vox ecce polo delapsa supremo,
Flecte (inquit) Stellate genu, regemq́ꝫ precare
Cælicolum supplex, cuius sine numine frustra
Carpere delicias scopuli conaberis huius.

 Ergo

Ergo humilis venerare Deum, fauor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil est mortalibus ægris
Vtilius quàm cœlestem, sanctèq́; pieq́;
Orando sibi quærere opem, & cognoscere diuos.
Talibus auditis, facie manibusque supinis,
Et genibus flexis, effudi has pectore voces,
Magne pater diuûm, mundi suprema potestas,
Quo nihil esse potest, nec fingi maius, ab omni
Corporea stans mole procul, tamen omnia fingens
Corpora, vel prorsus mutari nescia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiscunt:
Principium sine principio, fons vnde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector & author
Omnia comprehendens, at non comprensus ab vllo,
Maiestas immensa, bonum, sapientia, vita,
Ordo, decus, finis, mens, verum, lux, via, virtus:
Nusquā habitās, & vbiq́; habitās, immobilis & dās
Assiduè motum cunctis: à quo omnia, & in quem
Omnia, per quem etiam sunt omnia: semper eadem
Conditione manens, nullo mutabilis æuo:
Maxima causarum, quæ certa lege reuoluens
Sideream molem, fatorum iura gubernas:
Rex regum, cui mille adstant, & mille ministrant
Agmina diuorum, lætantum, hymnosque canentum,
Lucis in immensæ campis, extra extima mundi
Mœnia, vbi est veris sedes aptissima rebus:
Te colo, te veneror, te nunc reuerenter adoro,
Atque precor supplex, vt me spectare benigno
Digneris vultu, vocemque audire precantis.

Mitte

Mitte tua lucis radios mihi, pelle tenebras.
Oppressa (heu) nimium moribundo in corpore mentis.
Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanaq; credulitas & opinio caca trahat me
Pracipitem in salebras rerum & contagia vita.
Nam sine te ingenium mortale, humanaq; virtus,
Dum se tollere humo sperat (velut Icarus olim
Disiuncta compage ruit, pennisq; solutis)
Nec potis est sine te occulti penetralia veri
Cernere, nec qua parte salus aut arte petatur.
Largire ergo mihi, Rex ô dignissime regum,
Vt te cognoscam, & placeam tibi: deinde sciam me,
Quid sim, qua in terris causa productus, & vnde
Huc veni, ac tandem quo vita functus abibo:
Quid mihi dum viuo sit agendum, sitq; canendum:
Vt quum finierit lachesis mea fila, diesq;
Vltimus abdiderit membra hac exhausta sepulchro.
Mors fiat mihi grata quies portusque salutis.
His dictis iterum nostras vox impulit aures,
Placasti æthereum numen, votisque litasti:
Esto animo Stellate bono, tibi posse manere
Hoc datur in scopulo, & calestes carpere fructus.
Confestim his dictis iacuit, nihilque addidit vltra.
Ast ego sensi animo magnum accessisse vigorem,
Atque oculis lumen, quo latius omnia cœpi
Cernere, & antiquum superabam Lyncea visu.
Mox me sensi etiam vento ad crystallina cœli
Conuexa extolli blandè, sursumque leuari,
Alitis in morem vulcania tela ferentis,

Discus-

Discussura polum tonitru flammisq; coruscis,
Quandocunque Iouem mortalia facta lacessunt.
Iamq; propinquabam lunæ, portasq; videbam
Partim auro insignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior visu omnia lustrans.
Ecce mihi occurrit venienti forte Timalphes,
Egregius iuuenis forma, & virtutis honore:
Quem Ioue diua Arete quondã est enixa parente.
Hic me quamprimum agnouit (nam matre iubente
Multa diuq; aliàs fuerat mecum ipse locutus)
Vtq; salus dicta est nobis vltroque citroque,
Admirans me multa rogat? mox ducit in vrbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis:
Mœnia surgebant solido ex adamante, sed ipsa
Propugnacula erant flammanti extructa pyropo.
O quæ illic, tanta & quàm pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora, & magnarum strata viarum.
Cuncta ex argento, atque auro, gemmisq; beatis,
Longe plura etiam vidi pulcherrima ibidem,
Singula sed nequeo memorare, & singula quamuis
Possem, dij nolunt memorari singula vulgo.
Mirabar populum ingentem, innumerosq; per vrbẽ
Vestibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines.
Læti omnes, manibus gestabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulcisono & concordi voce canebant.
Menarchũ ingeminãt, Menarchũ carmine laudãt,
Garrula Menarchum referebat sæpius Echo.

Arcadas hic domuit fœlici Marte Gigantes,
Vt mihi tunc retulit fido sermone Timalphes.
Nanque ait Arcadiam totam sine montibus olim
Planicie ingenti campos habuisse patentes,
Terribilesq; illud regnum tenuisse Gigantes,
Mænalon & Pholoën, & amantem lustra Lycæum,
Gestantemq; humeris aprorum terga Erymathum,
Et flagrantem odijs in cælicolas Cyllenem:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia sunt ausi conuicia dicere lunæ:
Se prius esse illa genitos, & nobiliori
Stemmate conspicuos, ideoq; in sede locandos
Æthereæ magis, & diuorum nomine dignos.
Quinetiam insani struxere ad sidera turrim,
Maiorem, Nemrothe, tuo ferroq; recuruo
Ter sunt conati de cælo euellere diuam,
Sanguineam vultu, mortaliaq; arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expressos nigro Saturni è gramine succos,
Iniecit miseris, virtusq; per ossa cucurrit.
Obriguere illi extemplo, victique dolore
Informes liquere animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo cruciandas omne per æuum:
Corpora sed valido penitus labefacta veneno,
Membrorem molem in montes vertere superbos,
Mutataq; suum nomen tenuere figura.
Vnde huius facti memores tantiq; triumphi,
Solenni pompa celebrant pia festa quotannis
Lunicolæ, regemq; suum venerantur ouantes.

Progressi

Progressi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro gemmarumque coloribus intertextis:
Hanc nulli fas est mortali intrare (meus dux
Inquit) proinde foris stetimus, spatiumque per amplū
Ingentis plateæ, diuersa è parte videmus
Aduentare animas, consistereque ante tribunal
E regione arcis positum, & mira arte paratum.
Illic iura dabant animis, altèque sedebant,
Crimina censentes, nec non benefacta notantes
Quæ quisque in terris viuendo gesserat olim,
Tres Iouis & Doxæ nati, Telescopus, atque
Dorophemus, semperque volens sibi recta Philorthus.
Hi merita & culpas æquata lance videbant,
Arbitrioque suo paucos ascendere ad astra,
Innumeros vero ad terram descendere rursus
Complures etiam in luna perstare iubebant.
Obstupui tacito obtutu, tandemque locutus,
Dic bone dux mihi quæso, inquam, si tartara in imis
Sunt latebris terræ (vt perhibēt) cētroque propinquis,
Atque animas illuc vectas post corporis vsum
Æcus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Iudicat, & meritas pœnas aut præmia confert:
Cur eadem hic fieri video, repetique peracta
Iudicia, expendique iterum mortalia facta?
Ille autem humanam mentem (respondit) opaco
Carcere membrorum clausam, ignorantia & error
Opprimit, & longe oppressam per deuia ducit.
Hinc hominum genus in nugas & somnia pronū est·
Et procul à vero, nisi quis deus adsit, aberrat.

Non mirum est igitur si vestri multa poëtæ
Falsa canunt, quoniam paucis via cognita veri est.
Tu tamen hæc memori mysteria pectore habeto,
Omne quod est supra Lunam æternumq́, bonumq́,
Esse scias, nec triste aliquid cœlestia tangit:
Quicquid vero infra lunæ conuexa creauit
Omniparens natura, malum est, mortisq́, seueras
Perpetitur leges, & edaci absumitur æuo.
Hæc loca disiungit medius lunæ orbis, vtrique
Mundo interiectus, cæli confinia seruans.
Ergo vbi terrenos artus liquere, feruntur
Huc omnes animæ, atque ipsis commissa fatentur
Iudicibus: quorum iussu, loca certa, suisq́,
Moribus apta petunt, & habent sua præmia in illis.
Quanto quæque magis vitiorum fæce grauata est,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contra, quo melior quæque est ac purior, hoc se
Altius attollit, summoque propinquius orbi.
At quibus æqua boni est animis mensura malique,
Hic remanent, habitantque diu lunaria regna:
Donec post multos longæui temporis annos,
Aut lapsæ in vitium rursus terrena reuisant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.
Hæc ait. ast ego tunc, cur tam pauca ardua (dixi)
Astra petunt animæ, & summo potiuntur Olympo?
Cur sic in vitium pronæ labuntur, & ipsam
Virtutem fugiunt miseræ, lucique tenebras
Præponunt? cur fœda magis quam pura sequuntur?
Vnde illis tantus furor, & tam cæca voluntas?

Tunc ita respondit nobis Areteius heros,
Et cupio, & fas est tibi me recludere multa,
Judice te, pulchra, & scitu dignissima, quando
Non te huc aduenisse reor sine numine diuûm,
Et diui hæc te scire volunt, ad limina quorum
Nemo venire potest viuus nisi vectus ab illis.
Ergo audi, & quæcunque loquar fac mente reponas.
Sed prius hinc operæpretium est secedere paulum.
Iuimus, atque alta in specula consedimus ambo,
Vnde maris terræque orbem spectare licebat.
Tunc has diuino deprompsit pectore voces:
Esse malæ per se nequeunt, nec sponte suapte
In vitium tendunt animæ, quarum æthere ab alto
Est genus, & quarum diuino è semine origo est:
Nec praua esse potest per se natura animarum,
Quas Deus ipse creat, quo nil authore mali fit:
Sed sunt quædam aliæ causæ, quæ in tartara cæca
Detrudunt miseras, & multo crimine fœdant:
In primis verò corpus, nam carceris instar
Est animæ, quam dum membrorum nexibus arctè
Implicat, æthereæ mentis suffocat acumen,
Haud secus ac intus positam vas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipsa subit cunctarum oblivia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, rasæque tabellæ
Efficitur similis, quam dextera nulla notauit.
Ergo ita captiuã, & moribundo in carcere clausam,
Mille quidem illudunt pestes, mille undique monstra
Oppugnant, quaque arte valent euertere tentant.

Qualis

Qualis viminea dum fortè quiescit acanthis
In cauea, mulcens vario sua fata canore:
Ad quam prorepit summisso corpore fallax
Ælurus, miseramq́ infestans vndiq́ terret:
Venator murum alurus, volucrumq́ peremptor.
Illa autem metuens rabiem, prædonis, in omnes
Obuolitat partes, ac se fugitando tuetur.
Interea alter adest hostis, similiq́ furore
Attonitam infestat, donec per latius æquo
Unguibus immissis prensam extrahit interuallum,
Et solito extractam mandens cum murmure glutit,
Talis diuerso hinc illinc vrgetur ab hoste
Infœlix anima, & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clausa tenetur.
Nescit enim quid agat, quo se retrahátue ferátue,
Et decepta boni specie velut ebria mutat.
Unde nisi auxilio monitoris, & ante docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit semper, meliora refutans.
Prima igitur labes animæ, & contagio prima,
Præcipuumq́ malum, quod culpa corporis illi
Euenit, est veri atque boni ignorantia, de qua
Iudicium falsum exoritur: quæ maxima pestis
Humano est generi, de qua duo monstra creantur,
Stultitia atque scelus: sed ab his mala cuncta duobus
Proueniunt, quæcunq́ homines patiuntur agúntue.
Quippe omnes peccãt, vel quòd bona falsa sequũtur,
Stultitia monstrante viam: vel quòd scelus illis
Immittit stimulos, quibus in facta impia aguntur.

Propterea rectè aut stultus dici, aut sceleratus
Ille potest quisquis peccat ratione relicta.
Verum in parte animæ quæ concupit, ipsa resedit
Stultitia, atque illic habitans tentoria fixit,
In parte autem alia qua irascitur, est scelus, armis
Terribile atque dolis & lethiferis aconitis.
Hi duo sunt reges magni, & magna agmina ducunt
A tergo, humanumq; genus populatur vterque.
Ambo etenim veri expertes, falsoq; creati
Iudicio (vt dictum est) animas in carne sepultas,
Naturæq; suæ immemores, ac lucis egentes,
In tria stagna erebi & mortis ducuntq; trahuntq;
Quorum vnum fertur limosum, illiq; Voluptas
Præsidet, ast aliud spinosum dicitur, in quo
Regnat Auaritia, & lucrandi effræna cupido,
At reliquo est nomen fumoso, cuius habet ius
Imperiumq; tenet sitibunda Superbia honoris.
In tribus his stagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est,
Nam quæcunq; vndis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitiuorumque bonorum,
Nec se vltra agnoscunt, cælique obliuia potant,
Vsqueadeo vt vitam præterquam corporis vllam
Esse negent, seseque aboleri in funere credant.
O viles, crassasq; animas, & ab æthere prorsus
Auersas nil egregium & sublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantum aspicientes,
Sunt & causæ aliæ propter quas efficiuntur.
Praua animæ, vnde malis multis iure afficiuntur.

Nan-

Nanque vbi densantur nubes, pluuiæque creantur,
Et venti horrisono concursu fulgura gignunt,
Illic prauorum sedes est dæmoniorum:
Quorum opera fiunt pestes, insanaque bella,
Et tempestates, terra pelagoque furentes.
Horum astu suasu hortatu, impulsuq́ue, doloq́ue,
Turba ignara hominum ruit in turpissima quæq́ue
Flagitia. hinc recti, hinc obliuiscuntur honesti.
Sed quoniam tentatores & dæmones istos
Peruersos, paucis concessum est posse videre,
Pauci ideo credunt vsquam reperirier illos:
Imo aliud nihil esse putant quàm nomen inane
Plerique, ac veluti ægrotorum insomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meisq́ue
Crede, fidemque adhibe (nam sunt verissima) dictis.
Vtque scias melius nullas me fingere nugas,
Iamiam oculis faxo proprijs tute omnia cernes.
Sed prius hîc tentare opus est Thaumantida votis,
Quæ mandata solet Iunonis ferre per auras,
Dissipet vt vento nubes cælumque serenet,
Impediat ne te spectantem turbidus aër.
Ergo Irin supplex tali sum voce precatus,
Iri decus cœli, vario spectanda colore,
Quæ nube ingentem reranti porrigis arcum,
Aduersoq́ue sinu radiantis lumina Phœbi
Excipis, absorptasq́ue ad nubila conuehis vndas,
Iri hominum stupor, & Iunonis nuntia magnæ.
Thaumantis verè proles miranda vetusti,
Redde precor nobis pulsa caligine clarum

Æthera, & Æolio imbriferos pulcherrima claude
Carcere diua Notos, proq́; his permitte serenos
Stellantis cœli Boream percurrere campos.
Continuò his dictis septem de parte trionis
Emicuit Boreas, & siccis flatibus omnem
Aëra purgauit latè, purumq́; reliquit.
Post hæc nescio quo irrorans mea lumina succo,
Dux meus, aspice, ait, iam mundi arcana videbis.
Pandite nunc vestros fontes, vestra antra, sorores,
Quæ iuga lauriferi Parnassi excelsa tenetis,
Et mihi (nanq; opus est) date centũ in carmina lin-
Vt possim aëreos reges populosq; referre, (guas,
Ludificatores hominum, scelerumq́; magistros,
Qui assiduè vexant mortalia cuncta, suisq́;
Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hîc vbi puniceo coniux Tithonia curru
Oceano emergit primum, primumq; nitescit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi regem, ingentiq; sedentem
In solio, crinis flammanti stemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens, oculiq́; micantes,
Alta supercilia, erectus, similisq; minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata,
Ipse niger totus: quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit, turpesq; figuras,
Dens tamen albus erat, sannæ albæ vtrinq; patentes,
Alæ humeris magnæ, quales vespertilionum,
Membranis contextæ amplis, pes amplus vterq;,
Sed qualem fluuialis anas, qualémue sonorus

Anser

Anser habere solet: referebat cauda leonem.
Nudus erat, longis sed opertus corpora villis.
Multa illi adstabat turba, innumerusq́ satelles.
Circum aderant longè lateq́ quot agmina Xerxem
Non habuisse puto, peteret quum Marte Pelasgos,
Infœlix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quisq́ suis vncum manibus, follemq́ tenebat:
Folle quidem vt capita inflarent, ventoq́ replerent
Illorum quibus aut magnas fortuna dedisset
Diuitias, vel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, alijs multis præstare viderent:
Unco autem, vt quos implessent petulantibus auris
Iam satis atque super, fumosa in stagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubrisq́ futuros,
Atq́ alijs habitant illo quæ gurgite monstris.
Regi huic (quem dixi) nomen fuit, estq́ Typhurgo.
(Sic etenim agebat declarans cuncta meus dux)
Posthæc occiduas qua Titan vergit in vndas,
Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, similemq́ priori
Prospexi regem, sublimi in sede locatum,
Aplesto cui nomen erat: populosq́ regebat
Spirituum innumeros, solis quoscunq́ cadentis
Fert regio, atq́ plagis quicunq́ morantur in illis.
Dipsada quisque manu dæmon gestabat, & vncum.
Tūc Iouis atq́ Aretes natus, Vidén', inquit, vt ipsos
Quisque suum irritent angues, digitisq́ lacessant?
Ut morsu grauiore petant, grauiore veneno
Inficiant terrenorum hominum vtilissima corda?

Nam qui pestiferi læduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miseri, & cælestia prorsus
Despiciunt, tantaq; siti vexantur vt vnquam
Expleri nequeant, frustraq; bibendo laborent.
Dumq; ita nequicquam semper sitiuntq; bibuntq;
Immemores mortis, sortis, cælique, suique,
Ecce adsunt diris armati dæmonis vncis,
Abripiuntque illos, & adhuc sitientia figunt
Guttura, spinosi stagni mergenda sub vndas.
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima mõstra latent: præsertim plurima hirudo,
Morsibus assiduis quorum nocteq; dieq;
Intolerabiliter cruciati, deniq; reddunt
Quem viuendo alijs olim extraxere cruorem,
Nec tales minuunt longissima sæcula pœnas.
Ergo hic rex facit, & punit quos fecit auaros.
His dictis conuerti oculos ad frigida mundi
Sidera, quà geminam noster polus aspicit arcton,
Et sua semper agit circum sarraca Bootes.
Illic regem alium video, innumerasque malorum
Spirituum turbas, Aquilonia regna colentes,
Gestanteq; hamos manibus, tũc dux meus inquit,
Rex hic qui gelidis Boreæ dominatur in oris,
Luxuriæ atque gulæ est princeps, idemq; Philocreus
Nomen habet, non fraude alijs neq; viribus impar:
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert,
Nanque hamis quos ipse vides, dulcem inserit escam,
Infectam tamen occulto, Stygioque veneno,
Hisq; capi iubet insulsos, stagnique lutosi

In vada nigra trahi captos,& gurgite mergit.
Qui mox mutati in brutorum corpora,fiunt
Porci,asini,tauri,vulpes,vrsique,lupique,
Atque alia,humanæ quæ sunt expertia mentis,
Nec satis hoc,vespis,crabronibus,& scarabeis
Torquentur miseri assiduè,quæ plurima in illis
Obuolitant ripis animalia,ibiq; morantur.
Talibus oblectant placantque Philocrea pœnis,
Gaudia qui carnis,spreta virtute sequuntur.
Hæc ait. ast ego,quà vertex declinior austrum,
Nubiferumque Notum gignit,genitumq; per oras
Anguifera Lybies,spatia in contraria mittit,
Prospiciens visu intento quanta agmina cerno,
Et quantos passim conuentus dæmoniorum,
Hinc atque hinc nigris alis per inane volantum.
Rex erat in medio magnus,magnaq; corona
Insignis,qui torua acie vultuque maligno
Vibrabat stridens linguam patulo ore trisulcam,
Vipereum in morem,& virus saniemq; vomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
Gaudia coniugij metuens temerare veneno,
Effundit summo in scopulo,effusamq; reponit
Cautibus in rigidis,mox saltu præcipitem se
Deijcit in medias sinuosi fluminis vndas,
Sibilaque ingeminans charam vestigat amicam:
Illa sono audito,confestim occurrit amanti.
Multiplicíq; ambo coniungunt corpora nexu.
Ast vbi iam ventris tandem est expleta voluptas,
Emergit lætus coluber,pestemq; relictam

In scopulo repetit prudens, suaq; arma requirit:
Quæ si amota videt, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, vt mœrens, vitamq; perosus,
Terq; quaterq; caput saxis illidat acutis,
Donec animam morte & curas simul exuat omnes.
Iste igitur rex talis erat, talesq; videbam
Esse suos populos: plerunq; est regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipsorum fallaci armata dolone,
Liuidaq; ora, atri dentes, spumosaq; labra.
Regē hunc inuidiæ esse patrē dominumq; Timalphes
Aiebat referens, ipsumque Miastora dici,
Quo instigante sui mortalia corda ministri
Tartareis implent spumis, tunc improba pestis
Diffundens sese, totos contaminat artus:
Præsertimq; oculos angit, ne prospera ferre
Alterius possint, intabescuntq; videndo.
Postremò infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & mansas aconita in tristia vertit:
Corpora scorpiones fiunt, & acumine caudæ,
Quamuis blanda illis videantur brachia, lædunt.
Sed tu iam medias contemplare aëris oras,
Sarcotheonq; vide, qui rex est primus, & idem
Pessimus, hunc alij reges metuuntq; coluntq;,
Huic seruit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat: vt radij solis de corpore manant.
Aspexi hunc igitur, sæuum horribilemq;, superbo
Extantem

Extantem solio, sceleratáq; sceptra tenentem.
Sanguineæ cristæ huic surgunt, & cornua septem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atque oculis lucent & naribus ignes,
Oraq; fumosas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet secum comites, quantasq; phalãges
Instructas telis & bombiferis tormentis
Iste tyrannus agit, tanquam perfringere cælum
Vellet, & æthærea superos depellere ab aula.
Tunc mihi ductor ait, Fuit hic pulcherrimus olim,
Supremoq; Ioui charissimus: at mala mentis
Conditio, & lætis cognata superbia rebus,
Attulit exitium misero: par nanque volebat
Esse Deo, cupiens æqualem sedis honorem.
Proinde relegari meruit: iusuq; Michaël
Constituit certos illi inter nubila fines.
Sæpe tamen priscæ laudis, veterumq; honorum
Non oblitus adhuc, & spe delusus inani,
Bella mouet superis, cælumq; irrumpere tentat.
Hinc fragor, hinc tonitrus, metuẽdaq; fulmina fiunt.
Horrificiq; ignes nigranti nube coruscant:
Terrentur pecudes, humanaq; corda tremiscunt.
Sed furit incassum, & vexat labor irritus illum.
Nec potis est vltra æthereos intrare penates:
Quiq; prius lucis lator, diciq; solebat
Lucifer, est nunc noctis amans, gaudetq; vagari
Per noctem, lemures secum & phantasmata ducẽs:
Perq; diem interdum, quoties committere quærit
Armatas nebulonum acies, & sternere cæsis

Corporibus campos. vel quum crudelia nautis
Fata parat, miserasq́ undis operire carinas:
Aut quum grande aliud tētat scelus. ille etenim tūc
In lucem prodit, sed clam: mittitq́ latenter
Ad loca certa suos famulos qui corda malorum
Instigant hominum, furijsq́ audacibus implent:
Et taciti inspirant mentem, non voce loquuntur.
Ast ego, quæso (inquam) mi dux, iam dæmones istos
Mittamus, resq́ humanas tandem aspiciamus.
Nanque hac de specula facile est terramq́ fretumq́
Cernere, non leuiter nos hæc spectacla iuuabunt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primum vario distincta colore
Corpora: nam mediæ gens est quæ proxima Zonæ,
Nigra erat, & crassis labris, crispisq́ capillis,
Et nuda, aut sima corio malè tecta capellæ.
Quæ verò gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore niues, & frigora longis
Vestibus, ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illamque inter gentem quicunq́ morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atque minus: quanta est distantia solis.
Talia dum stulte admiror: quid friuola curas?
Quid vanos spectas humana in carne colores?
Dux meus inquit: erit melius perpendere mores,
Atque animorum habitus varios, operumq́ figuras.
Ex quibus agnosces, meque ostendente videbis,
Quæ sit vita hominū, & quātum chaos erret in illa.
Principiò tibi finge manum, quæ pollice cælum

Aspiciat, passis digitis : & pollice in ipso
Pone hominũ genus illorum quibus optima mens est.
Qui res humanas spernunt, diuinaque tantùm
Mirantur, quibus in primis sapientia cordi est,
Qui contemplari naturam atque æthera gaudent,
Innocui, mites, iustumque piumque colentes,
Quos neque diuitiæ capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec tumidi splendor titillat honoris :
Cælestes homines, humano in corpore diui,
Rari adeò perfecta etenim sunt omnia rara.
O vtinam talem te Iuppiter esse iuberet,
Proximus huic digito est index, vbi ponere oportet
Prudentes homines : genus hoc est quippe secundum,
Estque bonum, tamen in terras decliue, regendis
Vrbibus ac populis aptum, rebusq́; gerendis,
Iustitiam colit atque fidem, moresq; pudicos,
Non tamen exutum est terreno prorsus amore.
Cui siquando Deus, rerum permittit habenas,
Imperijq; decus, tunc aurea sæcula fiunt,
Tunc floret virtus, terrasq́; Astræa reuisit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Post sequitur medius digitus, qui infamis habetur :
In qua sede aliud genus est tibi constituendum,
Illorum quibus est magnæ solertia mentis.
Ingenijque vigor, necnon vis magna loquendi :
Sed praui sunt, iniusti, vitijsq́; referti,
In terras curui, nunquam æthera suspicientes,
Astuti inprimis, falsóque in pectore vulpem
Gestantes, turbamque ignaram decipientes.

Quum-

Quumq; odio virtutẽ habeant, quum numina tem-
Se simulãt iustos tamẽ ac virtutis amantes, (nant.
Proq; albis nigra, & pro nigris alba loquuntur.
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec nisi præsentem vitam sperántve timéntve.
Hi sunt qui semper prudentibus aduersantur,
Armatiq; dolis, confidentesq; fauori,
(Quem sibi seruitio turpi vel munere blando
Conciliare solent) sanctis conatibus obstant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt:
Quæ si non prosunt artes, tunc res agitur vi,
Vtuntur ferro, flammis, atroq; veneno:
Lædere si nequeunt furtim, grassantur apertè.
Ergo his militibus, sese ac sua regna tuetur
Ipse malus dæmon, tali se robore fulcit,
Tali præsidio terram sibi subijcit omnem.
Nam longè plures sunt, & longè asperiores
Astuti, quàm prudentes, ideoq; reportant
Palmam plerunq;, & victa probitate triumphant.
Qui quum sceptra tenent, & præsunt vrbibus, ætas
Ferrea regreditur, mauortia bella resurgunt:
Iustitiam & leges vincit furor, omnia demum
Bacchantur vitia impunè, & iacet obruta virtus.
Hoc hominum genere est nullum sceleratius inter
Mortales, nec cælicolis odiosius vllum est.
Proxima stultorum est sedes, quartoq; locari
In digito debet, stultorum maxima turba est.
Quis nescit? gaudet stultis natura creandis,
Vt maluis atque vrticis & vilibus herbis.

Hi sunt

Hi sunt obtaso ingenio, crassoq; cerebro,
Et nihil pendunt animi bona, solaq; ventris
Et veneris pecudum ritu oblectamina quærunt,
Quos bipedes asinos ipsi mille artibus atque
Insidijs capiunt astuti, plurima eisdem
Persuadere solent iniusta & falsa, suoq;
Eloquio quocunque volunt ducuntq; trahuntq;.
Credula quandoquidem est stultorum, ceu puerorũ
Turba, sed in vitium magis, hæret opinio semper
Illis deterior quibus est quoque deterior mens.
Hinc est quòd stulti astutorum quàm prudentum
Promptius auscultant dictis, & credere malunt:
Quippe ferunt praua astuti, & plerunque dolosa
Consilia & vitium pulchro sub cortice velant.
Sed licet in multis astuti ludificentur
Hos quos dixi asinos, tamen vna superstitionis
Est facilisq; via, & cunctis iam cognita sæclis,
Qua astuti inprimis vtuntur, nanque deorum
Addicunt sese templis, ac sacra ministrant:
Tunc implent vrgentq; metu insulsissima corda
Stultorum, terrentq; minis, nisi numina placent
Muneribus, redimantq; datis sua crimina nummis:
Quos ipsi mox accipiunt, quibus & sua sæpe
Scorta sacerdotes casti, mulasq; saginant.
Nempe sacerdotum qualis sit vita, modusq;
Fallendi stultos, quis non videt? attamen ipsis
Hæc impunè licent, tanta est clementia regum,
Duntaxat ludo, ventri, Venerique vacantum.
Hæc quoque dij faciles tolerant, paruiq; videntur
Pendere,

Pendere, qua sua sacra manu, quo pectore fiant:
Quo probro in terris, quóue afficiantur honore.
Sed redeo ad stultos, quos quando extollit, & alto
Collocat in solio, cupiens fortuna iocari:
O quot stultitijs tunc omnia plena videbis,
Quas memorare nimis longũ foret, improbitas tunc
Exultat, virtusq; mouet contempta cachinnum.
Tum choreis lautisq; epulis, varijsq; vacatur
Ludis atque iocis, tum scurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur passim, tunc sola voluptas
Turpis & insipiens, tota dominatur in vrbe.
Qualis enim rex est, talis quoque subditus illi
Esse solet populus, studijsq; tenetur eisdem.
Non est sola tamen stultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum est animus, facilè excandescit, & audet
Omne scelus, quoties concepta bile tumescit:
Tunc ferri sceleratus amor, rixæq; cruentæ
Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti.
Ergo ferum genus hoc hominũ est, valdeq; cauendũ.
Vltimus est digitus minimus, quo sæpius aures
Scalpuntur, dicique ideò solet auricularis:
Hic locus est insanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus est vsus rationis ademptus.
Quorum si nunquam cesset furor, expedit illos
Oppetere, & tantum moriendo relinquere morbum.
Ergo hominũ duo sunt genera, & nõ plura, bonorũ:
Cætera (nam mala sunt) vitato sedulus, aut si
Non vitare potes, saltem irritare caueto:

Nam

Nam furit atque ferit sæuissima bellua vulgus.
Postquam hic fata est proles Areteia: nunquid
A vitijs (inquam) possunt ad honesta vocari
Officia, astuti & stulti? an via nulla medendi est
Criminibus? vel si qua vita est, edissere quæ sit.
Tali autem mihi tunc respondit voce Timalphes,
Natura aut multos humano in corpore morbos
Ingenuit, sic multa animo mala contulit ægro,
Atque suos parti vtrique est largita labores.
Aspice quanto hominũ genus amplectatur amore,
Opportuna tamen medicamina multa creauit:
Quod nisi fecisset, nimis iracunda fuisset.
Ergo eadem nocuit, quæ profuit: vtque nocendo
Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:
Vt dubites, matérne, an sit dicenda nouerca.
Sed nunc mittamus morbos & pharmaca, quæ sunt
Corporis, ista patent iam multis edita libris:
Deq; animo (vt melius quæ me paulò antè rogasti
Percipias) quantum res postulat ipsa loquamur.
Principiò, vt iussu naturæ rustica tellus,
Vrticas tribulosq; & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adsit, multoq; labore
Ingratas rastris ac vomere dissipet herbas:
Nec satis hoc, opus est etiam bona semine ibidem
Spargere, & assidua sparsis insistere cura:
Sic animus, dum corporeo stat carcere vinctus,
Horrescit densis vitiorum sentibus, & fit
Penè ferus, nisi prudenti cultore iuuetur,
Qui vitia expugnat, virtutesq; inserat aptè.

Sed quæ sit cultura animi fortasse requiris.
Est sophia, est inquam sophia: hanc intellige, mores
Quæ docet, atque probos homines facit, & viuendi
Rectè monstrat iter mortalibus, vt pietatem
Iustitiamq; colant suadens, & crimina vitent.
Sola hæc nimirum sophia & sapientia vera est:
Non ea cui passim medici vafriq; cuculli
Temporibus nostris incumbunt nocte dieq;
Quærentes rerum abstrusas euoluere causas
Naturæq; intus latitantis pandere claustra.
Materiam primam, vacuumq;, ac mille Chimæras
Inflatis buccis ructantes, vt videantur
Docti, & rugosas distendant ære crumenas.
O bellam sophiam, cuius studiosa iuuentus
Aut inhiat lucro, aut sterili ambitione tumescit?
Sed nil candidior, sed nil moratior exit,
Non hæc est cultrix animi, & sapientia dici
Iure nequit: potiusq; vocanda scientia, si non
Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, scit, non sapit: atq; scientis
Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
Hæc duo sunt etenim spatiis disiuncta reductis
Suntq; operum diuersorum. sapientia fructum
Producit vitæ, fert ipsa scientia florem:
Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
Quæ sunt intra hominē, hæc circa exteriora vagat:
Illa pium ac iustum, hæc doctum facit atq; disertum.
Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
Quæ docet, vt dixi. hæc etenim vitia omnia vellit,

Virtutesq;

Virtutesq; serit, quas cælesti irrigat imbre.
O humani generis lux, ò via vera salutis,
Præsidium, portus, solamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, ô venerabile asylum
Suauior ac potior sapientia nectare, quis te,
Quis te nũc amat aut sequitur? tibi quis locus, aut (quis
Est honor in terris? quondam regnare solebas
In templis, in porticibusque, & gymnasijs, &
Concilijs, regumque aulis: nunc cognita nulli es,
Sed pro te regnant nugæ, & mera somnia vatum,
Quid nunc in ludis pueri, imprudensq; iuuentus
Discit? fabellas turpes, vel prorsus inanes.
Ecce sedens altè præceptor, codice aperto
Excreat: & postquam circumspectauit hiantes,
Arrectasque aures tironum, voce sonanti
Aut tragicas laruas, aut comica scorta referre
Incipit, aut veterum insanos effatit amores:
Aut quod monstrosum et sæuis & plorabile narrat:
O caput elleboro dignum, sic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge saginas?
Hoc sale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis absumere turpiter annum?
Hinc tot vbique vides prauos, tot vbique scelestos:
Hinc & tanta seges vitiorum crescit vbique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honesta.
O corruptores, non cultores puerorum,
Discite vos prius, inde alijs ostendite rectam
Viuendi formam, & sanctos inducite mores.
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.

Tu verò Stellate audi: te nanque docebo,
Et paucis, qua animus tibi sit ratione colendus.
In primis vnum esse Deum meditare frequenter
Immēsum, æternū, summū, optimū, & omnipotentē,
Qui cælum, & toto fulgentia sidera cælo,
Cæteraque aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu solo, sine tempore fecit,
Factaque perpetuo studio seruatque regitque.
Hunc venerare, time, cole, lauda, & sæpe precare,
Nocte dieq;, oritur quum sol, quūq; occidit, et quum
Æquali spatio meta disiunctus vtraque est.
Nam prima est virtus, prima est sapientia, regem
Cælicolûm patremq; hominum cognoscere, amare,
Sinceroque animo, laudare, timere, precari.
Hac sine virtutes alias nihil esse putato:
Hoc verò solum penè est satis. ergo teneto
Corde ac mente Deum sæpe, & sæpe ore vocato:
Hac pietate potest tibi nil contingere maius.
Hæc ad virtutes alias est ianua, quippe
Diuino nequeunt prorsus sine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipsa caueri.
Præterea ciues cæli, angelicasq; cohortes,
Et summi regis famulos, sanctosq; ministros
Diuinæ maiestatis iussa efficientes,
Adstantesq; illi fœliciter omne per æuum
Ætheris in campis puri semperq; sereni:
Sæpe pijs precibus supplexq; orare memento,
Ut tibi præstò adsint, & sæua pericula pellant,
Dignenturq; Deo te commendare, profectò
Possunt,

Possunt, atque solent multum prodesse roganti
Angelicæ mentes, humanaque vota secundant.
Nec sis tu è numero illorum (caue quæso) putant qui
Nil melius natura homine, ac nil dignius vsquam
Finxisse, insani: quum tot terraque marique
Viuere conspiciant animalia, in æthere credunt
Stellarumque globis nullos habitare colonos,
Et deserta poli censent spatia ampla beati.
O curuas animas, ô pectora plena tenebris:
Percipere humani sensus non omnia possunt:
Plurima sunt quæ oculos fallunt, sed mẽte videntur.
Vnde acies mentis potius ratioq; sequenda est,
Quæ docet esse deos, cælumque habitarier. ergo
Aut stellæ dij sunt, aut lucida templa deorum,
His fundamentis iactis, amplectere deinde
Iustitiam: & per te nulli vnquam iniura fiat,
Sed verbis alijs ve modis fuge lædere quenquam:
Quodque tibi nolles alijs fecisse caueto.
Quodque tibi velles, alijs præstare studeto.
Hæc est naturæ lex optima: quam nisi ad vnguem
Seruabis, non ipse Deo (mihi crede) placebis,
Postque obitum infœlix non aurea sidera adibis.
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
Inuidia, aut ira, aut suadente cupidine noli:
Immo iuua, quos esse bonos intelligis omni
Sedulitate: malisque interdum gratificare,
Quòd tibi vel nunquã noceant, vel parcius obsint.
Nec te à iustitia retrahant mala munera, amór ve
Aut odium, nanq; hæc tria sunt quæ lumina mentis

Præstringunt, rectoq; homines à limite trudunt.
Sed memor esto Dei semper, mortisque futuræ.
Post hæc illecebras omnes fuge corporis, atque
Frena voluptati durissima pone. voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert.
Nil magis aduersum est virtuti, tendere sursum
Nititur assiduè cognata ad sidera virtus,
Contrà inimica polo, semper petit ima voluptas.
Et pecudum in morem despectat cernua terram,
Suffocans animi vires & corporis: vnde
Ignauos facit, & morbos inducit amaros.
Hæc illa est Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui
Dæmonis. hoc laqueo innumeros capit, et prohibet ne
Post-mortem patrij redeant ad limina cæli,
Callidus & secum tenebris includit auernis.
Has ergo insidias, hoc blandum & dulce venenum
Hostis tartarei, quantum potes aufuge cautus,
Ne te pœniteat frustra, quum serior ætas
Sentiet ingenium, famam, rem, membra perisse
Exiguo mellis gustu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, vt multi, dices, O tempora pulchra
Quàm malè vos noui? quò fugistis? miserum me,
Si mihi nunc reddat pueriles Iuppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit litera cornu:
Sit licet angustus limes, perq; ardua surgat.
Est melius virtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
Censum auget, vitam seruat, post funera durat.

At

At me infœlicem decepit blanda voluptas,
Quæ iampridem abijt, meq; inter damna reliquit.
Nanq; ego dum iuuenis meretricia lustra frequento,
Dum ventri & somno, & ludo sum deditus amens,
Discere nil volui, studium librosque perosus,
Contempsiq; bonas artes: nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, sine nummis, corpore fracto,
Mente hebeti, sensu obtuso. vixi hactenus, vt qui
Dum stertit, vigilare tamen se credit, & errat.
Talia ab ignauis iactari verba frequenter
Consueuerunt vbi iam morti vicina senectus
Expendit serò malè ductam examine vitam.
Maxima pars pecore amisso præsepia claudit:
Tumq; sapit quum calua retro fortuna recessit,
Et medicum quærit, quum spes est nulla salutis.
O miseri, dum tempus adest, cognoscite tempus.
Nam fugit hora leuis, nec scit fugitiua reuerti.
Nil lacrymæ & gemitus defuncto corpore prosunt:
Vtilis est medicina suo quæ tempore venit.
Quare tunc opus est quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti, tunc rectum carpere oportet
Viuendi callem, & studijs incumbere honestis:
Tunc est vtendum ratione, animusq; regendus
Consilio, dum mollis adhuc, ne fortè malarum
Melle voluptatum captus, petat auia præceps.
Qui sapit, hic sapiat citò: nam sapientia sera
Proxima stultitiæ est, fertq; importuna dolorem,
Deplorans frustra graue & irreparabile damnum.
Est tibi præterea sitis improba diuitiarum

Omnino, & scelerata auri vitanda cupido:
Nanq; vbi auaritia est, habitãt fermè omnia ibidem
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,
Fraudes atque doli, insidiæque & proditiones.
Iurgia, & infandæ cædes. quid singula narrem?
Denique sordidius nil est, nil peius auaro:
Qui totus terræ immersus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoscit ve aliud quàm munera terræ:
Propter quæ solet omne scelus patrare, Deumq;
Nullum alium præter nummum, væsanus adorat.
Nec videt infœlix quam sit fragilisque breuisq;
Vita hominis, & quã mors cõtracto semper ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda sagittas
Nec iuueni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunque caput nullo discrimine pulset:
Sæpe etiam propius tunc sit quum longius esse
Creditur, & subitos ferat improuisa tumultus
At tu diuitias terrenas, & bona cæca
Subiecta imperio sortis, nec pendere magni,
Nec multum curare velis, nam propria cuiquam
Non ea sunt quæ pro arbitrio largitur & aufert
Instabilis Fortuna suo: vel morte recedunt,
Diuersos dominos permutatura vicissim.
Sunt alia inquirenda tibi bona, sunt potiore:
Diuitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durant
In quas nec morti, nec sorti est vlla potestas.
Has cumulare tibi studeas noctesque diesque,
Nam verè tunc diues eris, vereq; beatus.
Cætera quæ vulgus demens miratur & optat,

Si tibi

Si tibi sint nummi, fundus, domus & pecus: illis
Vtere, (quis prohibet?) iustè tamen atque modestè:
Quumq; potes, miserere inopū, & ne despice egenos,
Hoc pacto acquires laudem, æternamq; salutem,
Et pro terrenis cælestia munera habebis.
Non homo, sed lupus est, quē non clementia tangit,
Qui non alterius miseranda sorte mouetur,
Qui negat auxilium socio præstare roganti.
At si pauper eris, patienter sustine, & æquo
Pectore pauperiem tolera: magis ille sinistris
Casibus afficitur, plus curarum atque laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit sors:
Deprimiturq; adeò rerum grauitate suarum,
Vt contemplari nunquam cælestia possit.
Esse leuem & vacuum terrenæ fæcis oportet
Illum qui æthereas animo vult tendere ad arces.
Nam quo quisq; magis terram petit, hoc magis alto
Abstrahitur cælo, superaq; à luce recedit.
Atque vbi quisque suos thesauros possidet, illic
Assiduè cor habet, semper conuoluitur illic.
Est igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans, vt ad astra volent leuioribus alis,
Sed tibi non minus est vitanda superbia, mater
Rixæ odijq;, vrbes studia in contraria scindens,
Excidiumq; ferens multis. hac peste laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppressa furore.
Hos fuge tartareum monstrum, si quæris amicus
Esse Dei, & tandem cælo post fata potiri,
Nemo superbus amat superos, nec amatur ab illis:

Vult humiles Deus ac mites: habitatq́ libenter
Mansuetos animos procul ambitione remotos,
Inflatos verò ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere Olympo,
Ergo vtres tumidi, quid vestra superbia vobis?
Quid tituli illustres, præclaraq; nomina prosunt?
Quæ citò mors rapit, & letheas mergit in vndas.
Laudari a vulgo cupitis, vulgoq; placere:
Dicite, iudicij quid habet plebecula veri?
Vos putat esse deos: quid tum? quum sitis aselli,
Humana exterius tantùm apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cælicolas: imò his risum stomachumq; monetis.
Nam vestros mores, occultaq; crimina norunt.
Sed vos, ô cæci, diuos nihil esse putatis?
Nec superesse animas, extincto corpore, vestras
Creditis, atque ideo præsentis commoda vitæ
Optatis tantùm, deridetisq; futuram.
Quàm multæ pecudes humano in corpore viuunt,
Hic vestri erroris causa est, vestraque ruinæ,
Quòd nil crassa acie nisi corpora crassa videtis
Nec veras res, sed rerum cognoscitis vmbras.
Maxima pars fumo gaudet, fumoq; repletur.
Stulti quid fumo est leuius? quid inanius? aut quid
Ridiculū magis esse potest quàm quærere honorem
Immeritum, & causas veri contemnere honoris?
Aspicimus prauos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in solio positos, dominarier illis
Qui se sunt longè meliores, & quibus ipsi

Deberent seruire magis.nempe improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege sine vlla
Omnia confundit,plerunq; ad sidera tollens
Ignauos seruos,pistrino & carcere dignos.
Ac si sana foret,solis sapientibus orbem,
Ut decet,vt par est,committeret ipsa regendum.
Cuncta etenim rectè fierent,legesq; vigerent:
Sacraque tractarent puri innocuiq; ministri,
Et dij se sinerent mortali luci videri:
Sed personatis gaudet temeraria mimis,
Fert tamen ista Deus summus,qui talia posset
Corrigere:& cur nos etiam non ista feramus?
Quid prodest verum firma ratione tueri,
Et nihil proficere,atq; odium sibi quærere frustra?
Spernitur,ac damnum patitur sapientia:cui non
Respondent vires,quam nulla potentia fulsit.
Unde tacere quidem præstat:tu despice laudes
Insulsas vulgi & fortunæ munera cæca,
Atque Deo studeas omni virtute placere.
Post cineres est verus honos,est gloria vera,
Quæ datur astrifero in cœlo,iustisq; pijsque,
Tunc mites humilesque suo lætantur honore.
Ast Stygia mœsti lacrymant in valle superbi.
Postremò compesce iram,parit ira furorem,
Turpia verba furor:verbis ex turpibus exit
Rixa,ex hac oritur vulnus,de vulnere lethum.
Ira adeò mentem confundit.vt ebria bile
Feruenti,nequeat dignoscere quid sit agendum:
Iudicijq; expers plerunque per auia tendat.

Mox dolor atque pudor facta inconsulta sequuntur.
Ergo caue hanc, animumq; rege, et te vince, ferendo
Fortiter: egregia est etenim Patientia virtus:
Qua quicunq; caret, careat probitate necesse est,
Sitque ferus, semper rixas & iurgia semper
Exercens, propria est nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & sapiens quærit super omnia pacem,
Vultque minora pati, metuens grauiora, cauetq;
Ne paruo ex igni scelerata incendia surgant.
Qui nil ferre potest, hominum commercia vitet,
Et solus degat siluis aut montibus altis.
Qui verò humanos cœtus vrbesq; frequentat,
Discat multa pati, frænisq; coërceat iram,
Dissimulans conceptam arcano in pectore bilem:
Nec facilè, atque leui de causa, abrumpere pacis
Vincla velit, quantumq; potest ignoscat amicis,
Ut possit quam alijs veniam dedit, ipse mereri.
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiuntq; satis, potuissem his addere plura:
Sed cui sunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:
Aduenientq; vltro quæcunque videntur omissa:
Nam comprenduntur tacitè, & clauduntur in istis.
Attamen interea sapientum incumbere libris
Est operæpretium, & rerum perquirere causas,
Deniq; doctrinis varijs componere mentem:
Quippe animus sine doctrina est ignauus hebesq;.
Hoc igitur pacto (vt dictum est) florescere possunt
Virtute ac meritis stulti astutiq;, colentes

Sese animumq́ suum, & celesti sede potiri.
Talia dum memorat ductor meus, ecce deorum
Nuntius, Atlantisq́ nepos, Ioue missus ab ipso,
Astitit, atque iubet supera ad conuexa Timalphem
Ire citum. nanque aiebat dudum esse vocatos
Cælicolas omnes Iouis ad tecta aurea summi,
Velleque de rebus grauibus nonnulla referre
Momum, vtrũ quosdam monachos in colle manẽtes
Extra vrbem, cuius prope mœnia labitur atque
Intrat in Adriacas piscosus Ariminus vndas,
Diuitijs deceat priuari, & partibus illis
Quas auferre solet cristatis villica gallis:
Quum sint lasciui nimium, nimiumq́ superbi,
Et spernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, senis exemplo qui præsidet illis.
Proh pudor, hos tolerare potest ecclesia porcos
Duntaxat ventri, veneri, somnoq́ vacantes?
Quo audito confestim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat, qui ad tartara iturus,
Plutoni secreta patris mandata ferebat.
Hic comprehensum arctè tenuit me, & nubila vexit
Per media in terras. quo Thuscus tempore Clemens
Intra Felsineos habitans cum Cæsare muros,
Florentinam vrbem longa absidione premebat.
Ergo Atlantiades, quatiens talaribus auras,
Peruenit tandem sancti prærupta Marini
Saxa & stelliferum ferientes æthera rupes.
Inde breui lapsu, posuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properauit ad oras.

LIBER. X.

CAPRICORNVS.

SALVE Atlantiade: Stygia de valle reducti
Tam cito? dic quaeso, quidnam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingensq; tumultus.
Cur hoc? Dicam equidem, quanquã festino reuerti
Ad superos: tanta est Turcarum, Christicolûmq;
Ac Iudaeorum turba illic, vt locus illam
Non capiat, vacui nihil est, sunt omnia plena,
Vestibulum plenum, plena atria, regia plena,
Tẽpla, domus, plateae, fora, moenia, deniq; tota vrbs,
Et campi, & colles, & frondifera conualles,
Vsqueadeò vt sese impellant, trudantq; vicissim
Calcibus & pugnis & morsibus, aspra gerentes
Praelia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas est illis iterum succumbere morti.
Vix potui transire, & Ditis limina adire,
Per densas vmbrarum acies, cuntosque coactos,
Fit via vi: irrumpens aditus, arctissima laxo
Agmina, disyciens crebro huius verbere virga.
Tandem peruenio ad nigri penetralia Regis
Quem video tristi efflantem suspiria vultu.
Postquam illi exposui patris mandata, iubentis
Solui Antichristum è cauea, terrasq; per omnes
Emitti, vt faciens miracula falsa, docensque
Iam summam aduenisse diem, mundique ruinam,
Omnia perturbet, pecudes, hominesque deosque:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo.

Quæso (inquam) Pluton, cur sic es tristis? at ille:
Nonne tibi indignum, iniustũ, infandumq́; videtur,
Vos adeò latum cœlum, immensumque tenere,
Quum sitis pauci, quumq́; illuc vix hominum tres,
Vel paulò plures, longo post tempore pergant:
Et me tam angusto in regno & paruo esse locatum,
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes Iudæi, Turcæ omnes, non tamen omnes
Christicolæ (fateor,) sed certè portio maior
Huc huc descendunt, hæc ad vinaria currunt.
Cur ad nostra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui possidet æthera, saltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, sedesque suas, & continet illic?
Non pudet, hos homines qui in templis tã bene cãtãt
Quaque die, & sacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent, tot scortorum miserentur,
Qui soluunt alios, sua crimina soluere nolunt,
Qui vespillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deûm statuis, picturis, atque sepulchris:
Mittere ad infernas sedes, & plectere pœnis
Millia quot non fert sitiens Apulia muscas?
Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
Imò iubet cunctis alijs peiora subire
Supplicia: vnde Erebo miseri clauduntur in imo,
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni quum sidera summa reuises,
Dic fratri, dic (quæso) me cuncta libenter
Facturum quæcunque iubet: sed consulat idem

Regno etiam nostro, & nostras non despiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, Faciam, respondi, atque inde recessi.
Nunc redeo ad superos, & me properare necesse est.
I fœlix, nostrique memor, tu Musa memento
Versiculos dictare mihi: nam charta parata est,
Et calamus nec scribenti grata otia desunt,
Incipe, meq; doce, quali sophus ordine fiat.
Principiò nasci fausto sub sidere oportet,
Illum quicunq; est sapiens fœlixq; futurus:
Distat enim multum quali sub imagine, quali
Sub facie cœli quisquam nascatur: vt aiunt,
Qui astrorum vires, & nomina norunt,
Et geneses hominum obseruant, & fata recludunt.
O quàm magna, & quàm miranda potẽtia cœli est,
Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor.
Cœlum est Oceanus, rerum pater, astra, sorores
Sunt nymphæ, omne bonũ in terras delabitur inde.
Esse igitur sapiens & fœlix nemo potest qui
Nascitur aduersò cœlo, stellisq; sinistris
Permagni refert etiam, quos quisque parentes
Accipiat, quo sit pacto nutritus, & à quo
Instructus. nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus,
Illa diu durant, animisq; tenaciter hærent,
Quæcunq; à primis nascentes hausimus annis.
Ergo sit probus & doctus prudensq; magister
Qui puerum instituat, cogatq; assuescere honestis.
Vtque peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illuc
Indomitum,

Indomitum, frenis simul & calcaribus vtens.
Nec tantùm verbis moneat, sed valdius ipsum
Exemplis moueat, quid enim benè dicere prodest.
Si malefacta aliud monstrant, verbisq́ repugnant?
In primis studeat lasciuis atque scelestis
Arcere à socijs. commercia turpia sanctos
Corrumpunt mores, multi hoc periere veneno.
Vis tu nosse hominem qualis sit? perspice amicos
Illius, associant similes natura, Deusq́,
Cum paribusq́ pares habitant, viuuntq́ libenter.
Valde igitur caueant cum praeceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis lasciuus & improbus illum,
Quem fore fœlicem ac sapientem gnauiter optant,
Moribus obscœnis contaminet: (heu facilè omnes
Labimur in vitiū, & facile ad peiora mouemur,)
Interea puer hic quem fingimus, vt sapiens sit,
Græcis incumbat libris, pariterq́ Latinis:
Et quantum potis est, euadat doctus, honestos
Perlegat authores, & scripta inhonesta refutet.
Indoctum rarò esse probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit,
Attamen à studio nimio, nimioq́ labore
Abstineat: ne dum sapientia quæritur, amens
Fiat, vel morbum incurrat, seseq́ trucidet.
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens, animumq́ relaxans,
Et vacet, & ludat: nempe interiecta vigorem
Fert requies, reparant tempestiua otia vires.
Sed quanquam dignæ scit u pulchraq́, bonaq́

Disciplinæ omnes videantur: sunt tamen ista
Præcipua, & quæ naturam & quæ sidera pandit.
Hisce igitur totis incumbat viribus, hasce
Perdiscat sophus hic noster, iam grandior æuo,
Inque harum studio grauiores conterat annos,
Et simul (vt dictum est suprà libroque priori)
Culturam exercens animi, iustusque piusque
Fiat, & exornet duplici sua tempora lauro.
Quã pulchrũ est hominẽ pariter doctũ esse probũq;
Et scire & sapere, insipiens doctrina timenda est.
Vt furiosus habens gladium, sic doctus iniquus.
Verùm non satis est animum curare, bonisque
Moribus & doctrina æquè componere, quando
Corporis est etiam ratio non segnis habenda.
Corpus enim malè si valeat parêre nequibit
Præceptis animi magna & præclara iubentis,
Quare danda opera est vt victus sit bonus, vndè
Gignatur sanguis purus. nam noxius humor
Plerunque ex prauis epulis per membra creatur.
Ebrietas est vitanda, ingluuiesque ciborum:
Quippe caput stomachumq; grauãt. fumisq; cerebrũ
Inuoluunt, stupor hinc sequitur, somnusq; diurnus.
Parcus edat, parcusq; bibat, vir doctus & æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, viresque reducit.
Segnities robur frangit, longa otia neruos
Debilitant, ignaua quies effœminat artus.
Præterea calor immodicus, frigusq; cauendum est,
Atque aër craßus nimium, regioque palustris:

Præsertim

Præsertim sole æstiuo, quum Sirius agros
Diffindit, viridique canunt sub fronde cicadæ:
Denique conandum pro viribus vt bene sanum
Sit corpus, præcepta animi vt bene cuncta facessat.
Quod facile haud fieri poterit, si dura vetabit
Pauperies, opus est nummis vel morte relictis,
Vel sorte inuentis, vel quauis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit vbique,
Nec sine diuitijs fas cuiquam ducere vitam
Fœlicē. heu quam sæpe gemit rerum indiga virtus?
Quàm contempta iacet si sacra pecunia desit:
Ille autem diues verè proprieque vocatur
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia, & arte:
Atq; vbicunq; manet, victū sibi quærit honestum.
Et quanuis loca multa petat, diuersaque longè,
Fert sua quæque tamen secum bona, nec sibi desunt
Commoda, quæ possint lætam producere vitam:
Nec metuit fures, nec sæuorum arma latronum,
Seque iterum vestit citò, siquando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere nescit.
Qualibet vrbs, totusq; orbis patria esse videtur,
Egregio fortiq; viro, & bene viuit vbique.
At virtute carens, quanuis amplissima passim
Prædia possideat, quanuis exuberet auro,
Non tamen ire potest quò vult, terrasq; per omnes
Currere, diuersos hominum perpendere mores,
Diuersos spectare locos, & viuere vbique.
Quippe domos agrosque suos & scrinia secum
Ferre nequit, quodcunq; meat, ne fortè latronum

Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia pontus,
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
Sedibus ergo iisdem patriaq; moratur eadem,
Semper vbi vinum & segetes sua prædia reddunt.
Vtq; relegatus metuit transcendere fines
Quos sibi præscripsit sua sors, & inertia mentis:
Vnde videre nequit vasto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra, suis latebris vt carcere clausus.
Proinde sophi veteres subtili indagine quendam
Commenti lapidem, sibi fida viatica cunctis
Permansura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras diuersaq; regna
Cernere, & à multis quamplurima discere possent.
Quondam igitur tristes implorauere deorum
Numina mactatis de more bidentibus antè:
Mercurium in primis, solem, lunamq; precati,
Fuderunt tales puro de pectore voces,
O mundi decus, ô diuûm pulcherrime Titan,
O quæ nocturnas Latonia discutis vmbras,
O Iouis & Maiæ instabilis fugitiuaq; proles,
Cui datur in varias se transformare figuras:
Adsitis placidi, & nostras audite querelas,
En pauci, quorum mens est sublimis, & altum
Ingenium, quibus assiduè sapientia cordi est:
Dum causas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur, immensumq; animo metimur Olympum,
Pauperie premimur, patimurq; incommoda multa,
Deficimusq; fame: interea plebs vilis & amens
Cuncta sibi rapit, & nummos sibi congregat omnes,
Nec

Nec nostri quenquam miseret: si poscimus vllam
Rem, digitum ostendunt mediū, & nos ludificātur.
Vnde agros fodere, aut iumenta strigare coacti,
Aut stabulis efferre fimum, vix quærere victum
Poßumus, & stultis miseri seruire iubemur.
Quare vos diui saltem miserescite nostri,
(Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monstrate viam, qua viuere honestè,
Et veri latebras inuestigare queamus.
Talibus auditis, diui aduenere vocati.
Responditq; prior Phœbus, Veneranda propago
Semideûm, cælò digni, superumq; fauore,
Audite, atq; animis mea dicta recondite vestris:
Hunc iuuenē Arcadiū, infidum, nimiumq; fugacem,
Prendite, & immersum Stygiis occidite lymphis.
Post Hyales gremio impositū Deus excipiat, quem
Lemnia terra colit, sublatumq; in cruce figat:
Tunc sepelite vtero in calido, & dissoluite putrem:
Cuius stillantes artus, de corpore nostro
Spiritus egrediens penetrabit: & ordine miro
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab vmbris,
Aurata indutum chlamyde, argentoq; nitentem:
Proiicite hunc demum in prunas, renouabitur alter
Vt phœnix: & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit species, paupertatemq; fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atq; eadem præsens Diana probauit.
Mox abiere omnes, cæli ad conuexa volantes.

Tunc mentis diuinæ homines oracula cæca
Voluentes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non paruis sumptibus, illam
Inuenere artem, qua non ars dignior vlla est,
Fingendi lapidem æthereum: quem scire profanis
Haudquaquã licet, et frustra plebs improba quærit.
Quẽ qui habet, ille potest vbi vult habitare decẽter,
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum,
Sed paucos tanto dignantur munere diui.
Forsan & hoc aliquis roget, an deceat sapientem
Connubio astringi, & generandæ incumbere proli,
Atque maritali sese vincire capistro.
Quãquã aliqui laudãt, tamẽ hoc (me iudice) sanctis
Æthereisq; viris non conuenit: impedit vxor,
Natorumq́; effrenus amor, diuina sophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat vxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantùm terrena sapit: crebrosq; hymenæos
Aduocet: at sapiens lætetur cœlibe vita,
Sit castus, purusq;, & mente & corpore. nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni
Abstinuit venere, orando assidueq́; pieq́;,
Et contemplando, mentem ad cælestia tollens:
Ille Deûm crebro visu & sermone fruetur,
Et fœlix fiet, prospectabitq́; futura.
Candida virginitas res est gratissima diuis:
Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludunt,
Contrà luxuriam immundum, lususq́; pudendos
Odere ac fugiunt, detestanturq; salaces.

Nemo tamen virgo esse potest, nisi cui Deus adsit,
Auxiliumq; ferat. donum hoc descendit Olympo,
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam scitu est, an conueniant sapienti
Horrida Mauortis tractare ferociter arma,
Hostiliq; suam temerare in sanguine dextram,
Et sibi pugnando immortale acquirere nomen,
Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quam bello parta videtur.
O caeci, ô miseri, quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat.
Nam ratio & leges si semper vbiq; vigerent,
Nusquam bella forent, pax inuiolata maneret,
Iura silent bello, bello lex opprimitur vi.
Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis:
Tunc praui tollunt cristas, & cornua sumunt,
Immunè occidunt, feriunt, rapiuntq;, nec vlla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominem, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunq; laborem
Odit iners & inops, qui viuere luxuriosè
Vult: quamuis ne queat, non respondente crumena.
Proinde animam vendit pretio, seseq; periclis
Obijcit vt raptis alienis victor, ouansq;
Ad proprios referat praedā et spolia ampla penates.
At quicunq; domi est diues, vel sufficienter
Arte potest aliqua sese nutrire suosq;,

Militiam refugit, pacemq; libentius optat,
Sit nisi mens insana illi, insulsumq; cerebrum.
At dices, etiam magni regesq; ducesq;
Sæpe armis delectantur, Martemq; sequuntur.
Quid tum? nónne etiam magni regesq; ducesq;
Delirant sæpe, & vitiorum peste laborant?
Stultitijsq; suis sæpe vrbes exitio dant?
Et quũ multa habeant, cupiũt plura? omnis auarus,
Et si possideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper inops & egens tamen est. hoc ergo furore
Reges atq; duces dira impelluntur in arma,
Imperiumq; sibi miserorum cæde lucrantur.
Sed quanquam bellum turpe, exitiale, nefandũ est:
Non tamen vtilitatis habet nihil, omnia vafri
Fallacesq; homines, vsura & fraudibus apti,
Agglomerant cumulantq; sibi, quo tempore pax est:
At quum bella fremunt, miles malè parta rapit vi.
Tunc meritò vulpes vlciscitur ira luporum.
Præmia tunc fortes astutis digna rependunt,
Parq; pari referunt. variat sic omnia tempus.
Præterea reges mille artibus atque rapinis,
Quum pax est, spoliãt populos, atq; vndiq; nummos
Corradunt. vnde omne aurum argentumq; voraret
Fiscus, ni bellum erueret quod pace latebat,
Distribuens multis quantum congesserat vnus.
Postremò est hominũ turba haud mediocris, habetq;
Nec rem, nec doctrinam, artémue, fugitq; laborem,
Dedita nequitiæ, prona in scelus, impia & audax.
Tales ergo homines, imò vmbras, tempore certo

Mittit

Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos.
Sic genus humanum purgat: multosque per annos
Qui remanent, viuunt hilares, hac peste remota:
Donec succrescant iterum mala gramina, rursus
Euellenda acri bello, gladioq; secanda.
Tunc iterum immundas despumat Iuppiter ollas,
Tunc iterum immissis furijs purgamina verrit.
Hic est perpetuus mundi ordo ab origine prima,
Has olim statuere vices fata ipsa, Prometheus
Quum ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tot millia nasci
De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet sapientem vti ratione, & amare
In primis pacem: pacem complectier omni
Conatu ac studio: nisi fortè aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro seq; suisq; tuendis:
Tunc venia est dignus, tunc fit sine crimine bellum.
Nam ius fasq; sinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorum est.
Quærendum vlterius, sapiens an debeat vllam
Exercere artem, sibi qua succurrere egenti
Possit, siquando infœlix patrimonia casus
Abstulerit, siquando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens frigusq; famemq;.
Nimirum est aliquid, fieri quod possit honestè
A sapiente, iuuet quo se, si cogat egestas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morbosq; fugabit.

Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atque
Filius, hac sese immortali nomine dignos
Effecere: hanc & didicit Chironis alumnus,
Quamuis Æacida, quamuis Nereide natus:
Hac fuit illustris Pæon, clarusq; Machaon,
Hippocratesq; sibi æternum quæsiuit honorem.
Quid memorem cunctos quibus hæc ars cōtulit olim
Et lucrum & laudē, & demum post funera famam?
Egregius medicus, mendicus non erit vnquam.
Adde huc quòd plena est occultæ cognitionis.
Hæc florum, herbarum, lapidum secreta recludit:
Et quicquid tellus intra sua viscera celat
Perspicit, ac vires naturæ prouida pandit,
Corporis humani partes considerat omnes,
Et reuocat multos regnum ad Plutonis ituros.
Ergo quid hac potius sapientem scire decebit?
Vt non solùm animos possit sanare monendo,
Verum etiam membris ægris prodesse medendo:
Sic vtramq; hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum sapiens seruabit ad vnguem.
Ast vbi iam seros Lachesis nere incipit annos,
Et iam canicies fœdat barbamq; comamq;,
Tunc ipsum decet inprimis requiescere, & vsquam
Sistere, nec varias vltra percurrere terras,
Sed certam sedem, certos habitare penates,
Atq; ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne desint alimenta sibi veniente senecta.
Interea tamen à turba secedere, paucis
Contentus socijs debet, solusq; frequenter

Nocte

Nocte dieq; Deum purgata mente precari,
Et penitus sese diuinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas,
Tunc aderunt diui secreta in valle moranti,
Aut colle, aut nemore vmbroso, aut in vertice mõtis
Exiguas ædes desertaq; tecta colenti.
Non adeò tutum est cum multis viuere, & vrbes
Stultorum plenas habitare, interq; latrones
Sacrilegos, cupidos, rixosos, ambitiosos
Versari: fugiat sapiens commercia vulgi.
Quandoquidem inuisa est vulgo sapientia, propter
Dissimiles nimium mores: contraria semper
Se oppugnant, semperq; sibi aduersantur & obstant.
Hinc periere sophi complures, quòd voluere,
Quando aliquid fieri prauè iniusteq; videbant,
Carpere stultorum mores, ac dicere verum,
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,
Afflicti à stultis, interfectiq; fuere.
Quare ne videat sapiens tot turpia, néue
Discrimen subeat, dum vera & honesta tuetur,
Secernat sese à vulgo, studeatq; latere,
Et socios habeat paucos, doctosq; probosq;,
Quanquam illi rarò deerit præsentia diuûm.
Nam sapiente solent superi gaudere, & ab illo
Permittunt sese audiri cerniq; libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Fœlix in terris sapiens, & in æthere fœlix.
Ite ergo ô cæci mortales, ite, & auaras
Cogite diuitias, loculos distendite nummis

Per fas atq; nefas, digitos onerate lapillis,
Aureaq́; indigno glomerate monilia collo,
Et Serûm vestes passim ostentate superbas,
Perq; forum medium tumidis incedite buccis:
Ite, inquam, ô cæci mortales, sceptra, coronas,
Imperia, & demum quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna potest, nunc pectore toto
Affectate: breui tamen hæc tam pulchra recedent,
Somnia sunt cuncta hæc durantia tempore paruo,
Quæ citò vel vobis sors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facilè, vt fumus, fugiunt, nequeuntq; reuerti.
Ite ite, ô miseri, nebulasq; capessite inanes:
Quum postrema dies, atq; hora nouissima vitæ
Aduenìet, tunc tunc vestrarum stultitiarum
Nequicquam memores, vos delirasse scietis,
Et nescisse viam rectam, frustraq́; pigebit.
Heu dum tempus adest, errorem agnoscite vestrum.
O curuas nimirum animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terram tantùm aspicitis? cur
Nunquam oculos ad sidereas extollitis arces?
Jlle ille est verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicunq; Deum metuuntq; coluntq;.
Illic nec sorti, nec morti est vlla potestas:
Diuitiæ veræ sunt illic, deliciæq;,
Quas pater omnipotens solis sapientibus affert,
Quas non vlla potest series abolere dierum.
Huc igitur vestros animos intendite, donec
Fata sinunt, dum vestra trahunt subtegmina Parcæ.
Nónne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nónne

Nonne perire breui mortalia cuncta videtis,
Ac veluti fumus, tenues vanescere in auras?
Quò nunc tot reges auro gemmisq; superbi?
Quò tot pontifices summi, qui se esse putabant
Æquales superis, abiere? in fœda sepulchris
Ossa iacent, forsanq; animas styx atra coërcet,
Expulsas procul à felici sede piorum:
Atque ibi dant pœnas fastus, scelerumq; suorum.
Quàm vellent nunc, si possent, sua corpora rursus
Induere, atque nouis iterum se includere membris,
Vt postergatis opibus, regnoque relicto,
Vitam agerent puram & sanctam sub paupere tecto,
Iustitiaque sua celi sibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur Olympo.
Sed qui serò sapit, frustra sapit. ocyus ergo
Pro se quisque Deo studeat virtute placere,
Terrenisque bonis spretis cælestia quærat.
Denique ab exemplo sapientis discite, qui res
Humanas parui faciens, & commoda vitæ
Præsentis fugitura breui, bona vera futuræ
Sperat, & agnoscit dijs ostendentibus ipsis.
Talis Apollineo Soractis vertice montis
Viuebat sapiens, paucis contentus amicis,
Tempestate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo vestitus amictu:
Præstantis vir doctrina, vultusque verendi:
Semotam & cinctam siluis habitabat eremum.
Enthea mens cuius venturi præscia fati,
Vera nimis quoties vellet responsa canebat,

Responsa

Responsa antiquis nunquam cedentia Delphis:
Huius ego impulsus fama per longa viarum
Perrexi spatia ad sacri fastigia montis,
Conueniq; senem sub aprica rupe sedentem.
Qui postquam acceptam mihi reddidit ore salutem,
Suadet vt assideam. assedi, & simul ista rogaui,
Cur sibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipse modo possit dura inter tesqua manere,
Plurima vbi desunt humanis vsibus apta.
Tunc mihi vir sanctus respondens, talibus infit,
Intra vrbes olim placuit mihi viuere, quando
Iunior ac rerum ignarus nihil esse putabam
Optandum, nisi diuitias & commoda vitæ
Præsentis, vulgi exempla erroremq; secutus.
Tunc ego gaudebam turba cœtuq; virorum,
Cumq; alijs præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falsa specie veriq; boniq;.
Sed postquam subijt grauior labentibus annis
Ætas, accessitq; mihi prudentia maior,
Cœpi hominum mores (diuino numine credo
Impulsus) mecum perpendere, & acta notare,
Viuendiq; modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & scelerata videbam,
Iustitiæ superesse nihil nisi nomen inane,
Puniri insontes, sontes impunè vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latêre:
Pauperiemq; premi, & meritis plus posse fauorem:
Ius venale, fidem extinctam, amissumq; pudorem,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latro-

Latrones quoque cauponas conducere, vt illic
Sopitos melius peregrinos perdere possint.
Contemplabar item, multos furtoq́ doloq́
Ditatos, licet obscœnos, dignosq́ capistro,
Laudari tamen atque coli, multumq́ timeri:
Imperia indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus est hominis duntaxat imago.
Denique auaritia labefactam religionem,
Atque sacerdotes tantùm Veneriq́ gulaq́
Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & astutè vulgi exhaurire crumenas,
Dum pretio cælum reserant, & tartara claudunt,
Dum iactant se posse animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere diuos.
His igitur causis secessi, atque oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare, & in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,
Monte vbi Syluestri est venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.
Quæ loca sint quãuis salebrosa & inhospita, sanctis
Sunt tamen apta viris, pacem cupientibus, & quos
Delectat seruire Deo, mentiq́ vacare,
Qui sese æthereis coniungere ciuibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortasse videtur,
Me posse has inter rupes & saxa manere,
Quò pauci & rari veniunt, vbi plurima ad vsum
Quæ faciunt hominis vitæq́ aptissima desunt:
Non tamen est ita difficile aut mirabile, si quem
Spiritus afflauit, cœli demissus ab arce:

Spiri-

Spiritus ille Dei sanctus, qui pectora purgat,
Sublimatque animas moribunda in carne sepultas:
Ceu sublimatur subiecti viribus ignis
Mercurius, niueumque capit purgando colorem.
Spiritus hic mentem illustrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cælestem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre potest. leuis est labor omnis amanti,
Præsertim spem aliquam magnæ mercedis habenti.
Spes & amor, duo sunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoresque laboris.
Propterea assiduis votis precibusque petendum est
Ut delabi in nos dignetur spiritus iste,
Qui cum spe ingenti ingentem producat amorem,
Quo mens accensa ascendat sublimis Olympum.
Despiciens terras & gaudia corporis huius
Friuola, seque Deo quantum pote iungere tentet.
Non adeò mirum est igitur si adiutus ab isto
Flamine diuino possum hic persistere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam.
Quanquam nec victus, nec cultus defuit vnquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus: paucis nempe hæc seruatur ad vnguem,
Paucaque sufficiunt homini virtutis amanti:
Qui sibi quod satis est optans, nil cætera curat,
Qui mauult animi quàm carnis viuere vitam:
Nam vita est duplex (ne tu sis nescius:) vna
Corporis, hanc sequitur stultorum maxima turba,
Vulgus iners, plebs insipiens, quæ nil sapit altum

Egregiumque, ignaua colens pro numine ventrem:
Hæc pecudũ propria est, propria est hæc vita ferarũ.
Altera verò animi dijs conuenit, atque deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia possunt
Verè homines, & semidei, heroësque vocari.
Tales consueuit rarenter gignere tellus,
Tellus iniustis mater iustisque nouerca.
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi vita non vilia dicam,
Quæ debent cuicunque bono intellecta placere:
Principiò esse hominem non solo ex corpore constat,
Verumetiam ex anima: hæc vitam viuentibus affert
Hæc motum sensumque humana in viscera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem, qua dignius est nil,
Per quam multa homines mirãda operãtur in orbe.
Sed multi dubitant an sit mortalis, & vnà
Cum membris anima hæc pereat, lethine sit expers,
Et maneat semper nullum interitura per æuum.
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,
Ac vitijs, diuûm contemptrix, credit & optat
Mortalem esse animã, scelerum quia digna suorum
Supplicia (heu) metuũt: propter quod tartara nollẽt
Vlla dari, aut manes vsquam reperirier vllos.
Sic malefactorum cupiunt euadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda perosi
Crimina, virtutis pulchro stimulantur amore,
Esse putant æternam animam, nec morte resolui.
Vtque putant, vellent, quòd præmia digna bonorum
Expectant operum, & sperant post fata salutem,

Et promissa sibi melioris munera vitæ.
Vtra igitur potior sententia? nónne bonorum?
Nimirum in dubijs ea semper opinio debet
Præferri, quæcunque placet melioribus, & quam
Egregij sanctique viri plerunque sequuntur.
Tutius est hærere bonis quàm credere iniquis.
Non quot, sed quales aliquid dixere, notandum est.
Quare cum paucis iustis te credere præstat,
Morte carere animas, quàm multorum iniustorum
Iudicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis vt credas, etiam hac ratione docebo
Esse immortales animas. nam si Deus id quod
Est melius, semper facit (vt sapientia dictat,
Vtque fateri omnes debent iustique pijque)
Haud dubiè æternas animas fecisse putandum est.
Quandoquidem longè est melius has viuere semper,
Quàm cū carne vnà extingui, in nihilumque reuerti,
Quod sic ostendo. si mors animas quoque delet,
Si non vita datur nobis nisi corpore in isto,
Censeri iniustus poterit Deus, atque vocari
Improbus: innumeros etenim florere videmus
Diuitijs opibusque, & honoribus imperijsque,
Ignauos homines, indoctos atque scelestes,
Qui peccant impunè, ac læta sorte fruuntur.
Contrà sæpe bonos aduersis casibus, atque
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus est iniustus talia qui fert:
Aut sua post obitum partitur munera cuique,
Aut quid agant homines in terris scire recusat.
Præterea

Praterea quæ, & quanta Dei clementia possit,
Quæ bonitas dici, si solam hanc ipse dedisset
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cuius dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris varijsq́ laboribus atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velocius vndis.
Ergo agite, ô miseri mortales, grandia templa
Construite, egregijs onerate altaria donis,
Festiuam sacris foribus suspendite laurum.
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares distendite fumis:
Hæc facite, atque alios etiam superaddite honores,
Vt vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua
Vos cruciat nunc frigus iners, nunc feruidus æstus,
Nunc pestis, nunc dira fames, nũc Martius horror,
Nunc morbus, casúsue aliquis, nunc tristis egestas,
Nunc musca atque culex, nunc & cũ cimice pulex.
Exultate, inquam, quòd mille laboribus æuum
Ducitis, & victum multo sudore paratis,
Et breue post spacium mortem toleratis amaram,
In tumulo iacituri, & vermibus esca futuri.
O vitam egregiam, ô pulcherrima dona deorum!
Natus homo in mundo hoc, inter pecudesq́ ferasq́,
Inter tot stultos & iniquos viuit, vbi imber,
Nix, glacies, cœnum, puluis, nox, noxius aër,
Et nebulæ & nubes, ventiq́, atræq́ procellæ,
Et dolor & luctus regnant, vbi denique mors est.
Hæc fœlix patria, hæc statio sedesq́ beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores?

Propter quam precibus fas est obtundere diuos?
Quòd si non aliam vitam quàm corporis huius
Tam fragilis, tamq; immundi post funera habemus,
Non video cur tanta Deo præconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miseros misera hac in sede creauit,
Tot mala passuros, & in æternum perituros,
Ergo ne iniustus deus & crudelis haberi,
Ac dici meritò possit, fatuere necesse est,
Non aboleri animas letho, sed viuere semper,
Non secus ac diui in cœlo vel in aëre viuunt,
Corporis expertes, necnon somniq; ciboq;
Et fateare opus est, etiam sua quenq; manere
Præmia post mortem, aut meritas persoluere pœnas,
Sed satis hæc ratio tibi sit, nanq; ista malignis
Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omnino, certumq; teneto,
(Nanq; hoc principium est, fundamẽtumq; salutis)
Æternam esse animi naturam, & prorsus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
His ita præmissis, compertisq; incipiamus
De vita tractare animi: quæ cœlicolarum
Nos similes reddit, per quã affectamus Olympum.
Sed quoniam apparent melius contraria, quando
In conspectu ambo adsistunt, & iuncta cohærent:
Proinde operæpretium est de vita corporis antè
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto,
Brutorumq; facit similes, contraria menti.
Hanc igitur vitam viuit, quicunq; superbos,

Sit quanquam virtutis inops, venatur honores,
Et laudes captare studet ventosus inanes,
Tantum oculis hominũ cupiens vtcunq; placere:
Et qui diuitijs virtute aut fraude parandis
Inuigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta semper tellure sepultus,
Aspiciens nunquam sublato lumine cœlum:
Et qui luxuriæ atque gulæ deuinctus amore,
Illecebras carnis sequitur, spretoque pudore
In Venerem præceps fertur, ventremq; saginat
Demens, vt vermes maiori funere pascat.
Omnes hi turpes, & vero nomine possunt
Carnales homines à carnis amore vocari:
Quorum vita parum à brutorum sorte recedit.
Contrà qui humanas laudes terrenaq; prorsus
Gaudia contemnit, viuens casteq; pieq;,
Spiritualis homo fertur: nam spiritus eius
Corpore iam domito, victaque libidine, liber
Imperat, & summa capitis dominatur in arce.
Ergo vitâ animi est, in primis ponere turpi
Fræna voluptati, & ventrem Veneremq; domare,
Subdere spiritui carnem, contemnere quicquid
Nascitur in terris, solique insistere cœlo,
Cœlum optare, & amare omni conamine cœlum:
Illic spirituum patria est, sedesq; bonorum,
Illuc contendunt animæ post funera iustæ:
Illustres animæ, illustri virtute nitentes:
Æterna in luce, æterna mercede fruentes.
Præcipuè mentem studijs exerceat: illos

Perlegat & libros auidè qui vel de anima, vel
De dijs, de misera vita huius conditione
Tractant, de morte, aut alijs de rebus honestis,
Spiritualis homo & sapiens: his nocte dieque
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
Gaudeat audire atque loqui, secumq; volutet.
Authores verò turpes, & turpia vitet
Colloquia. heu quantū bona mens corrumpitur istis!
Lectio nimirum esca animi est: quæ si bona, prodest:
Si mala sit, non paruæ solet dare damna legenti.
Non secus atque malus cibus est damnosus edenti.
Quæ seruanda licet sint omnia, nil tamen est quod
Plus hominem à vili carnis secernat amore,
Plusq; deo admoueat, quam non raro meditari
Vitæ huius miseram sortem, quæ tam breuis, & tot
Plena malis quum sit, mihi mors, non vita videtur,
Imo aliquid peius morte, ecquis non videt? ecquis
Non adeò sentit quantum sit fellis vbiq;?
Singula si excutias, sincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum.
Plurima habent geminas facies: foris alba, sed intus
Nigra, suo fallunt oculos spectata colore.
Si tamen est quicquā in vita hac pulchrūq; bonūq;,
Fumi instar nebulæq; fugit. reuolubile tempus
Nil sinit esse diu in terris, vana omnia reddit
Atropos & fastus hominum conculcat inanes.
Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia cursu!
Quàm fluxa atque fugax humana est gloria, bullæ
Persimilis, quæ olim summa turgescit in vnda,

Mox

Mox perit,& vento exiguo dispulsa fatiscit,
Hora breuis bona cuncta rapit,tunc fabula restat:
Hic fuit,hic fecit,pugnauit,vicit,amauit,
Regnauit,gentes domuit,populosq; subegit,
Composuit libros.atque nunc vbi talia? nusquam.
Ipse vbi nūc? nusquā.quid nūc? nihil.aut abijt quò?
In ventos. heu heu nugæ,& mera somnia sunt hæc,
Quæcunq; in terris pulchra & miranda videntur.
Quid mihi cum fuit,aut fecit? nempe Est valet vnū
Plus quam mille fuit.verum hoc est,vtitur alis:
Transuolat,& secum nostros abducit honores.
Hæc igitur meditari,& pertractare frequenter
Qui solet,ille huius mundi deponit amorem,
Et facile exosus terram,suspirat Olympum.
Præsertim si etiam secum bene cogitet idem,
Corporis humani quam sit miserabilis,& quam
Sordida conditio:fragili quod carne coactum,
Contextum duris ex ossibus & cute tectum,
Fæcibus immundis plenum est,& sanguine fœdo,
Semper sordescens,nisi semper prouoluat ipsum
Abstergatq; frequens cura,instaurando nitorem.
O vas,hospitiumq; animi illætabile,per quod
Tot morbos patimur,per quod tot rebus egemus,
O vestis grauis,ô carcer viuumque sepulchrum,
Suffocans mentem ac sensum,inuoluensq; tenebris,
Vnde hominum generi tanta ignorantia adhæret.
O terra in terram citius reditura,breuique
Vermibus aptam escam in tumulo gratamq; datura.
Quàm miser est,quicunque tui seductus amore,

Veram animi vitam & cælestia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua cōmoda tantùm
Sectatur, curatq; parum iustumque piumque,
Nec putat esse aliā quàm hoc vili in corpore vitam,
Demens atque sui oblitus, patriæq; prioris:
Unde has in tenebras & tristia regna recessit,
Ut carne inclusus misera miser efficeretur.
Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus
Spiritus, & membris terrenis consociatur,
Est miser haud dubiè: donec soluatur ab illa
Compede, & æthereas redeat iam liber ad oras:
Ni forte impediat vitiorum pondus euntem,
Et teneat pressum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur purissimus æther,
Nec praui aut stulti cælestia limina tangunt.
Hæc dum vir sanctus loqueretur, finierat sol
Penè diem lasso iam curru, & iuxta aderat nox,
Paulatim inficiens atro velamine mundum.
Discedo, & Romam versus vestigia duco.
Dumq; iter inceptum perago, iam Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur solus, meditans audita: sed ecce
Tres comites hæsere mihi, quos fortè repertos
Affatus blandè, quo vellent ire rogaui.
Romam dixere, interea me conspicit vnus,
Nomine me appellans vnde is nunc, inquit. ab illo
Respondi sapiente, manet qui in vertice summo
Rupis Apollineæ. subrisit protinus ille.
Atq; ait, O demens, reperiri qui sapientem

Posse

Poße putas quenquam in terris. sapere ille videtur
Qui minus est alijs stultus, licet insipiens sit.
Conuenit aut dubiè solis sapientia diuis:
Quorum de numero sumus hic tres. nanq; ego dicor
Sarracilus, verùm hic Sathiel, hic Iana vocatur.
Quamuis humanam videamur habere figuram,
Dij sumus, & lunæ contermina regna tenemus,
Nanque illic habitat diuûm ingẽs turba minorum.
Est quibus imperium telluris & æquoris alti.
Talibus auditis stupui, cœpiq; timere:
Me tamen audacem ostendens, tectoq; timore,
Cur Romam peterent quæsiui. tunc ait ille,
Est socius nobis illic qui dicitur Ammon,
Hunc sibi seruitio adstrictum, magicaq; coactum
Arte tenet iuuenis quidam, cui Narnia tellus
Est patria, Vrsiniq; colit qui Præsulis aulam.
O quanta est hominum generi conceßa potestas:
Coguntur diui. vobis hinc scire licebit
Diuinas animas vestras, & morte carere.
Nam si nil vestri supereßet, si moreretur
Vestra anima, vt corpus moritur: quid iuris haberet
In superos tam vile animal, tam friuola imago?
Si foret in nobis nil sanctum, quomodo diui
Tanti hominẽ facere, aut homini succũbere poßent?
Ipse etiam quandoque fui seruire coactus,
Germano cuidam, crystalli in corpore clausus:
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupientes soluere duro

Seruitio socium, si qua est via: deinde vt ad Orcum
Romanos quosdam proceres hac nocte trahamus
Hac dicente illo, flauit leuis aura repente.
Tunc Sathiel ait: ô socij, iam noster ab vrbe
Remisses remeat: praecedens indicat aura.
Non vanus fuit hic sermo, nanque illicet illic
Egregius iuuenis Remisses astitit, omnes
Aduenisse illum gaudent, laetique salutant,
Atq; rogant, quidnam Romana ageretur in vrbe,
Cuncti luxuriae, atque gulae, furtisq; dolisq;
Certatim incumbunt, nosterque est sexus vterque,
Respondit: sed nunc summus parat arma sacerdos
Clemens, Martinum cupiens abolere Lutherum.
Atque ideo Hispanas retinet nutritque cohortes:
Non disceptando, aut subtilibus argumentis
Vincere, sed ferro mauult sua iura tueri.
Consilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella iuuant, sunt caetera nugae:
Nec praecepta patrum, nec Christi dogmata curant.
Iactant se dominos rerum, & sibi cuncta licere.
Cui vis est, ius non metuit, ius obruitur vi,
Sed nos hinc socij lucrum speramus, & inter
Tot caedes, multorum animas ad auerna feremus.
Sic ait, & mox inter sese nonnulla locuti,
Decedunt, & me solum tristemq; relinquunt.
Nanque vbi Sarracilus nullum dixit reperiri
In terris sapientem, extemplo pectora tristis
Inuasit cura, & coepit sic voluere mecum:
Ergo nequicquam petitur sapientia nobis?

Lauda-

Laudatur frustra, frustra speratur, & ipsis
Cælicolis tantùm conceditur? ergo necesse est
Hac misera in vita mortales desipere omnes?
Ridiculosq; esse, & spectacula tradere diuis?
O humanum genus infœlix, ô effræna parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido!
Quid tandem facitis? stultos miserosq; creatis.
Mas puer est natus, læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas festiuis addite mensis:
Sed mox ille puer fiet stultusq; miserq;,
Aut citò pallentes moriens migrabit ad vmbras.
O mens cæca hominum, & ventura nescia sortis!
Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, tristitiaq;
Plenus paulatim hospitium requiemq; petebam:
Nanq; oculos, iam somnus iners & crura grauabat.
Hæc sint de sapiente satis deponere fessam
Musa chelym par est, & raucis parcere chordis.
Interea mundi authorem dominumq; precemur,
Ut nos clementer permittat, quæ duo restant
Sidera Zodiaci cantando absoluere nostri.
Sunt maiora etenim dictis dicenda: timetq;
Mens mea tam tenuis mysteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noster scrutabitur omnem.
At labor extremus diuûm penetralia pandet.

LIBER XI.

AQVARIVS.

NAtura omniparentis amor, causasq; videndi
Occultas rerum nobis innata cupido

Aonios iterum fontes haurire, iugiq;
Parnasi vmbriferis iterum consistere suadet.
Musa redi, citharamq; refer: nunc diuite vena,
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere vocis.
Non leuia hic tractanda. libet specularitèr omnem
Naturæ faciem, totumq; euoluere mundum.
Principio quicquid fuit, aut est, aut erit vnquam,
Dicitur ens, quippe hoc complectitur omnia nomen.
Sed rerum, quascunq; Dei sapientia finxit,
Quædam funguntur vita sine corpore: quædam
Aut sunt expertes vitæ, aut in corpore viuunt.
De primis liber iste nihil, sed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea Musa canamus.
Mundanæ molis loca summa atq; extima cœlum
Immensis ambit spacijs, motuq; perenni
Circuiens intra sese facta omnia claudit.
Quinq; secant ipsum Zonæ, sed quælibet harum,
Est habitata suis nihilo prohibente colonis.
Nam neq; dijs frigus, neq; torrens officit æstus:
Talia conueniunt terris. sacer æther ab omni
Semper abest glacie, nulloq; incenditur igni:
Qui licet assiduè circumuoluatur, ibidem
Permanet, & nunquam prima de sede resedit.
Nanq; duos inter stabiles fixosq; locatus,
Diuina ratione polos, retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet semper, & ambas
Aspicit, occenoq; procul circumuehit arctos:
Alter sub terris aduersa in parte moratur,
Antipodumq; oculis nocturna luce videtur.

Hanc

Hanc vero æthercam molem dicuntur ab ortu
Occasum versus, parili distinguere tractu
Tot cycli, quot sunt zonæ. qui proximus Arcto est,
Arctius est dictus: post hunc est circulus ille,
Qui medium cancrum secat, & decedere solem
Paulatim à nobis cogit, retroq; reuerti.
Hunc alius sequitur, medium qui diuidit orbem,
Atq; dies nitidos obscuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius mediū scindit Capricornū:
Vltra quem prodire nequit, rursusq; redire
Incipit ad nostras paulatim Cynthius oras.
Postremus vero cyclus, qui proximus austro est,
Vt polus oppositus nostro, sic ipse vocatur.
Vltra hæc segmenta obliquus quoq; circulus alto
Signatur cœlo, per quem pulcherrimus it sol,
Bissenis complens obeuntem mensibus annum.
Lacteus est etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua secat, caudamq; nepæ, tropicos quoq; binos,
Obliquamq; viam solis, medium simul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, aquilamq;,
Necnon Aurigam, Cygnumq; & Persea tangit,
Suntq; paralleli cycli: sic nomine dicunt
Hos Græci: motuq; suo sol efficit vnum,
Quaq; die, occasum repetens, ortumq; relinquens.
Insuper esse duos Coluros dicitur: alter
Solstitia ostendens, Cancrum secat & Capricornū
Percurrens vtrumq; polum: sed diuidit alter
Phryxeā pecudē, & chelas. hic tempora monstrat,
Sunt quibus æquales & luci & noctibus horæ.

Vltra

Vltra hos sunt cycli multi variiq́, secantes
Hinc atq; hinc vtrunq́; polum: mediaq́; diei
Nomen habẽt, nostrumq́; caput super ingrediuntur.
Circulus est etiam quidam, qui fertur Horizon:
Diuidit hic sphæram mediam, nostrumq́; videre
Terminat: vnde vocant hoc illum nomine Graij.
Præterea in multos cælum distinguitur orbes.
Suntq́; nouẽ: quorum summus, quod nobile primum
Dicitur, extremis voluens decedit ab Indis,
Hispanos Maurosq́; petens, spatioq́; diurno
Complet iter, necnon rapidus cælestia secum
Corpora cuncta trahit, nullo spectabilis astro.
At reliqui oppositis voluuntur motibus orbes,
Et Gangem versus currunt à Gadibus horum
Maximus innumeris stellis est lucidus, atque
Curriculo annorum centum vix perficit vnum.
Ipse gradum iuxta hunc Saturni sphæra locatur
Inferius, triginta annis hac tota mouetur:
Iuppiter huic substat, totusq́; reuoluitur annis
Bis sex: hunc sequitur Mauors, annisq́; duobus
Vertitur in gyrum. post hunc sol ipse trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,
Adde his sex horas, totum pertrãsit olympum.
Post solem inferius Veneris rota voluitur, & se
Circumfert, quam sol septemq́; decemq́; diebus
Ocyus. ast huic Mercurij subuoluitur astrum:
Quod Venerem superat cursu, citiusque mouetur
Quam Venus ipsa nouem (si vera est fama) diebus
Vltimus est orbis Lunæ, spatioque dierum.
Viginti

Viginti atque nouem, necnon bis quatuor horis
Finit iter, remeatq́; illuc prius vnde recessit.
Sidera sunt septem quæ Græci errantia dicunt
Voce sua, quorum summus Saturnus, habere
Pro domibus fertur puerum Iouis & Capricornum:
Iuppiter ipse domos etiam tenet æthere binas,
Pisces atque arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxeusque aries, stolidi sunt tecta Gradiui:
Dat propriam sedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytheræa quiescit:
Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hospitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de signis cælestibus aggrediamur.
Zodiaco qua sol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manent: Borealia sunt sex,
Aduerso totidem sumpserunt nomen ab Austro.
A capite auratæ pecudis, finem vsque puellæ
Erigones, septem dicuntur signa trionis.
Ast à principio libræ, finem vsque duorum
De grege Neptuni, quodcunq; est, spectat ad austrũ
Nomina signorũ iam nunc mea carmina pandent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornusque, Hy-
Et duo cælesti radiantes lumine Pisces, (drochoosq́;,
Septima quæq; sibi opponuntur: quum venit illud,
Conditur hoc. Aries ad nos quum surgit ab ortu,
Libra cadit: Tauro sic Scorpius Europæo
Obijcitur: nascente illo, hic descendit in vndas.
A cancri capite ad Centauri extrema, vocantur
Directa:

Directa: à prima ægocerotis parte, gemellos
Vsq; ad Tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet est signum. terestria sunt, Capricornus,
Taurus & Erigone. sunt aëris hæc tria, Libra
Hydrochoos, gemini. naturam seruat aquarum,
Piscibus & cancro similis Nepa: quæ tria restant,
Ignea sunt, aries, chiron, leo. mascula sunt hæc,
Cum tribus aëreis, & fortunata vocantur:
Cætera fœmineo dicuntur nomine, suntq;
Infortunata, vt perhibent qui sidera norunt.
Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra, et Capricornus:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cum Ganymede vocãtur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, communia. Piscesque.
Vltra hæc triginta sunt & tria signa beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluuius sibi cætera vindicat auster.
Hæc sunt, quæ spectant ad septem signa triones:
Bina vrsa, quarum est helice maioribus astris
Splendidior, Cynosura minor Phœnicibus est dux.
Inter quas medius serpit Draco fluminis instar.
Hic micat & Cepheus, hic Cassiepia, corona
Proxima Gnosiaca, niueo vicinus olori est
Engonasis, dulcemq; lyram miratur & audit.
Necnon Arctophylax monstrat sua sidera ibidem
Perseus hac etiam cœli in regione locatur,
Ora Medusæo gestans rorantia tabo.
Hoc eodem cœlo nitet auriga anguitenensq;,
Illius & serpens, cumq; hoc serpente sagitta,
Adde

Adde aquilam, æthereoq; mari delphina natãtem.
Hic & equus splendet, qui Pegasus appellatur.
Andromede sequitur, postremum Delta vocatur.
Signa tria atq; decem aduerso retinẽtur ab austro,
Cetus Persea vix tandem falce peremptus.
Hac etiam parte armatum Oriona videbis,
Multiplicemq; vadis Nilum, leporemq; fugacem.
Hunc canis haud vnus sequitur, maiorq; minorq;.
Inter & australes Argo micat inclyta flammas.
Hic aram, magnumq; potes cratera videre,
Necnon Phœbæum fulgenti sidere coruum,
Centaurumq; trucem, domitamq; laboribus hydram
Herculeis, pestem lernæ, mirabile monstrum.
Hac eadem piscis quidam regione videtur.
Quæ sint signa poli patefeci versibus. at nunc
Singula quot stellas habeant, quoq; versibus edam
Astra helice septena tenet, quæ dicitur vrsa
Maior, quod cælo maiori lumine fulget.
At Cynosura minor fertur, quod luce minori
Apparet, quamuis viginti vnamq; fauillam
Corpore contineat. vigilem quindena draconem
Sidera conficiunt, geminas qui diuidit arctos.
Cepheus ipse decem atq; nouem complectitur astra
Cassiepeia decem atq; tribus stat lucida flammis.
Ipsa nouem stellis solita est splendere corona.
Dant tria modum Lædæo sidera cygno.
Ignibus Engonosis lucet bis quinq; nouemq;.
Quattuor atq; decem designant astra Booten,
In cuius zona Arcturus stans clarius ardet.

Ipse

Ipse decem septemque faces tenet æthere Perseus,
Heniochus septē: ast humero quæ clara sinistro est,
Fertur Capra: duas alias quas læua manus fert
Hœdi dicuntur, nautis sæpe anxius horror.
Septenis denisque nitet flammis Ophiuchus.
Ipsius ac Serpens viginti est clara duabus.
Est Lyra luminibus fulgens Orphæa nouenis.
Quattuor æthereamm designant astra sagittam,
Quadruplicióque nitet raptor Ganymedius igne,
Delphin ipse polo fulget bis quinóque fauillis.
Octo decemóque micat nocturnis Pegasus astris.
Ignibus Andromede bis denis ardet Olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat sidera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerū aggrediar cōprendere versū.
Est Aries primus: tenet hic astra octo decemque.
Taurus habet stellas viginti, vnamque: sed harum
Septem, quæ ipsius postrema in parte renident,
Vergiliæ, necnon Atlantides appellantur.
Sūt totidem in capite, atque Hyades dicūtur ab imbri.
Tyndaridæ fratres denis octoóque fauillis
Splendescunt: alter denas, alter tenet octo.
Bisque nouem flammis cælestis Carcinus ardet:
Bina insunt dorso, quæ Asini & Præsepe vocantur.
At Leo bisdenas stellas retinet minus vna.
Virgo tenens spicam micat astris octo decemque.
Chelæ ignes vtrinque duos, libramque figurant.
Quindenas reliquo flāmas Nepa corpore mōstrat.
Quindenis etiam facibus splendere videtur

Arci-

Arcitenens: quandamq; pedes tenet ante coronam,
Septenis quæ sideribus constare putatur.
Viginti Ægoceros stellis nitet atq; duabus.
Iliacus puer est bis septem lucidus astris.
Octo nouemq; faces Piscis tenet alter: at alter
Huic iunctus bis sex splendescit in æthere tædis.
Nunc quot habent stellas australia signa docebo:
Quãuis sint procul, atq; oculis malè cognita nostris.
Lumina terribilis triadena habet æthere Pristis,
Sunt totidem Nilo, Leporem sex astra perurunt,
Sideribus septem atq; decem præfulget Orion,
Octo atque vndenis incendit Sirius orbem
Ignibus, at Procyon triplici micat æthere flamma,
Viginti atque tribus decorata est Argo fauillis.
Vnam plus Chiron retinet: sed victima, gestat
Quam manibus, resupina, decemq; vnamq; recepit
Lùminibus verò speciosa est Ara quaternis.
Sex & viginti facibus spectabilis Hydra est,
Longa trium spatio signorum, corpore Cancrum
Occupat Erigonemq; simul, tumidumq; Leonem.
Septem astris Coruus, Crater spectabilis octo est,
Bisseno at notius decoratur lumine Piscis.
Occasus nunc signorum dicamus & ortus,
Signorum est ortus triplex, occasus eorum
Est etiam triplex. namq; ortus cosmicus, atq;
Occasus fertur: quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod signum quoq; surgit eoa
De regione simul, vel quum mane occidit vndis.
Dicitur at Cronicus, quoties surgitue caditue

Signū aliquod, quū primū alto se gurgite condens
Iam patitur stellas alias splendescere Titan.
Heliacus vero est ortus, quum sole propinquo
Iampridem occultum signum postquā ille recessit.
Ingrediens aliud posse incipit orbe videri.
Occasus contra Heliacus tunc dicitur esse,
Quādo aliquod signū per quod tunc ingreditur sol,
Obtenebrat splendore suo prohibetq; videri.
Nunc quo quæq; modo exoriantur signa, cadantq;.
Versibus expediam: tribuant modo carmina nobis
Pegasides, vatemq; suum non spernat Apollo.
Quando aries oritur, consurgit pars quoq; læua
Andromedæ, Perseiq; caput, media tenus aluo.
Opposita tunc parte poli pars occidit ara,
Aduerso Taurus per cœlum corpore fertur.
Ipso ascendente, ascendit totus quoq; Perseus.
Heniochi consurgit item pars maxima, necnon
Pristis cauda, etiam penitus tunc occidit ara.
Ipse antē Arctophylax tūc primū abscōditur vndis,
Cum geminis totus cetus, partesq; priores
Eridani surgunt, cumq; his armatus Orion,
Anguitenens vtrumq; pedem tunc æquore mergit.
Carcinus exoriens, partem apparere coronæ
Dimidiam vetat, & caudam ceti, notiumq;
Piscem, atq; Engonosis caput, aluum dimidiamq;
Eiusdem: a genibus scapulis tenus anguitenentem,
Ipsiusq; anguem, excepta ceruice: Booten
Totum pene. oritur sed contra Orionis vsq;
Ad zonam corpus, toto cum flumine Nili.

Hæc cum magnanimo nascuntur signa Leone:
Tota aquila atq; lepus, procyō quoq; primaq; crura
Mauortis canis, exurgit caput insuper hydræ.
At contra Arctophylax totus, totusq; Ophiuchus
Cum capite & ceruice sui quem continet anguis,
Quaeq; superfuerat nitidæ pars illa coronæ.
Engonosis simul ipse, genu tamen ac pede leuo
Exceptis, tunc hesperias merguntur in vndas.
Virginis exortu totus canis hydraq; surgit,
Vsq; ad cratera. apparet quoq; thessala puppis,
Quatenus erecto dependent carbasa malo.
Opposita sed parte latent hæc sidera: delphin,
Totus olor, cauda excepta: simul ipsa sagitta,
Atq; chelis, Niliq; prior pars. pegasus autem
Cum capite abscondit collum, pars cætera fulget:
Tota argo cum libra oritur, totusq; Bootes.
Extremam præter caudam tota hydra videtur,
Engonasis dextrumq; genu, dextram quoq; suram.
Tunc & Centauri caudam splendere videbis,
Tunc & dimidium poteris spectare coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, postremaq; cygni
Celantur, necnon ceruicem Cetus ad vsq;
Descendit totus: tunc & caput occulit vndis
Andromeda, tunc & descendere Cephea cernes,
Ipsius Andromedæ patrem, manibusq; humerisq;
Et capite extremas ponti fluitantis in vndas.
Scorpius exoriens hæc secum sidera ducit:
Caudā hydræ, Chironis equum, reliquāq; coronam:
Quamq; manu gestat Chiron tunc hostia surgit.

Surgit item caput anguis, item caput anguitenentis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atque
Cepheus à capite ad zonam, flexuraque duplex
Eridani: resupina cadit quoque Cassiopeia.
Tunc etiam abscondi canis incipit, atque Orion.
Arcitenens quũ oritur, iubet apparere Ophiuchum.
Ipsumque anguem totum, caput atque sinistram
Engonasis, totamque lyram, pectusque caputque
Æthiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et lepus, & maior canis occidit, heniochusque,
Exceptis capite ac pedibus. tunc Perseus vna
Tendit in occasum totus, dextro pede, necnon
Crure manet. puppi excepta tota occidit argo.
Ægoceros quum surgit, olor simul atque sagitta,
Ara quoque atque aquila ascendunt: sed cætera puppis
Descendit, procynoque mari sua sidera condit.
It quoque sub terras toto tunc corpore Perseus,
Sidera quum pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
Prima Medusæi consurgunt membra caballi.
Tunc contrà caput & ceruix descendit echydnæ.
Occulatur item postremo corpore Chiron.
Quum gemini superum tolluntur in æthera pisces.
Andromedæ dextrum corpus quoque surgit, & ille
Qui notius fertur piscis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atque obitu signorum dicta putamus
Esse satis, nunc ad reliqua incunctanter eamus.
Sed prius Vranien libet huc ad nostra vocare
Carmina, vt auxilium tribuat, secretaque pandat.

Vranie.

Uranie, cui nota alti penetralia cœli,
Quæ superûm sedes gemmataq; templa frequentas:
Vranie formosa adsis, arcanaq; diuûm
Tecta aperi. vatemq; iuua tua regna canentem:
Æthereos da mente lares, animoq; tueri,
Mœnia stelliferi circum labentia mundi.
Et primum mihi Diua aperi, num corpore duro
Ac solido constet cœlum, an fluxo tenuiq;,
Non secus atq; aër facili quem scindimus ictu.
Post hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturæ primordia prima, vocantur
Materia & forma. ex his corpora cuncta creantur,
Ex his est tellus, vnda, aër, ignis, & æther.
Unde errant, qui materiam cœlestibus vllam
Corporibus non esse putant. contraria in illis
Quippe forẽt, & ab his corrupta aliquãdo perirent.
Sic aiunt: verum hæc ratio (me iudice) peccat.
Nam neque materiæ culpa est, si corpora soluit
Longa dies: neq; corrumpunt contraria per se,
Si æquales habeant vires, nisi fortius vnum
Sit reliquo. quia cum vis æqua est, atq; potestas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cœlum,
Optima materiæ primæ ac purissima legit,
Temperiemq; illis talem addidit, vt nihil vnquam
Se lædant, semperq; habeant contraria pacem.
Sic cœlum æternum est, sic nullo absumitur æuo.
Sed quoniam quæ dura magis, diuturna magis sunt
Læduntur q; minus: proinde est durissimus æther.

Plus adamante, adeo vt ferrum contemnat & ignẽ,
Vimq́; omnẽ: præter Domini, à quo cõditus ipse est.
Est alia id monstrans ratio: nam mobile primum
Intra se positas sphæras rapit, ac violenter
Occasum versus secum trahit, atq; diurno
Motu (obstent quamuis) spacia in contraria versat.
Quod fieri nequeat, solido nisi corpore constent.
Adde huc, quod lunæ pars illa simillima cœlo est,
Quam sol non spectat, fraternaq́; lumina tangunt,
Sic etiam stellæ, manifesta in luce diei
Consimilem cœlo creduntur habere colorem.
Luna tamen stellæq; ipsæ sunt corpora dura,
Sunt & opaca. hoc eclipsis declarat aperte,
Nam radios Phœbi luna interiecta repellit,
Nec sinit in terras claram descendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur olympo?
Nempe aliter nunquam sua sidera fixa teneret,
Sed passim errarent, nec certa in sede manerent.
Non tamen est cœli, vt stellarum, corpus opacum.
In terris etenim positi summa astra videmus,
Et penetrat noster suprema ad sidera visus.
Cum vero sint (vt dixi) durissima cœli
Corpora, sintq́; eadem purissima forsitan illis
Est etiam sonus: & cùm se tangantq; rotentq́;,
Concentum faciunt aliquem, cœlestibus aptum,
Vt quidam scripsere olim doctiq́; probiq́;:
Hunc tu Musa etiam nodum mihi solue roganti.
Dura & plura licet sacri sint corpora cœli,
Perruiaq; humanis oculis, tamen illa sonorem

Efficiunt

Efficiunt nullum: neque enim pulsantur ab vllo,
Nec si pulsentur resonant, crassissima cum sint.
Cumq; illic aër nullus sit, quo sine frustra
Speratur sonus, atq; ideo sine murmure currunt,
Praeterea sphaerae bis quattuor inferiores,
Auroram versus omnes vertuntur eodem
Progressu: nec se collidunt concutiuntq;
Occurrendo sibi, sed certa lege modoq;
Vna eademq; via leni vertigine pergunt,
Et choreae in morem placide taciteq; feruntur.
Mobile duntaxat primum aduersatur eundo,
Orbibus (vt dixi) reliquis: tamē haud strepit vnquā
Nilq; sonat prorsus: quippe illic deficit aër,
Quippe superficies multo est leuissima sphaeris:
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et sua contactu molli confinia lambunt.
Propter quod motum faciunt sine voce silentem.
Non igitur recte veteres sensere, putantes
Sphaerarum motu harmoniam conflarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quae decidit altis
Rupibus vnda prope: at longe fragor editur ingens.
Nugantur certe, & ratio haec est prorsus inanis.
Nam si nemo vnquam audiuit, cur fingere debent
In coelo esse sonum, turpe est ea dicere, quae non
Ostendi possunt, quae possunt iure negari
Non noua sunt fingēda, nisi haec vera esse probētur.
Nullam verba fidem amota ratione merentur.
Sed nunquid coelum est, vt fertur, (Musa) rotundū,

Sphærica nimirum perfectior esse figura
Censetur cunctis alijs, quod non habet in se
Principium finemq́, capax quod sit magis, atque
Simplex & formosa magis, magis apta moueri,
Præsertim circa medium, ceu vertitur æther
Circa ipsam terrã, in medio quæ condita mundo est.
Conuenit hæc igitur cœlo tam digna figura,
Conuenit hæc eadem soli, lunæ omnibus astris:
Quanquam aliter pictorum audax inscitia fingit,
Stellæ autem suntne (vt fertur) pars densior orbis:
Non ita quippe suam sortita est qualibet harum
Diuersam à cœlo speciem, discrimine magno.
Ipsæ etiam inter se distant, ceu sorbus ab vlmo,
Ceu pyrus à ceraso differt, fœtu atq́ figura.
Indicat id color haud vnus, diuersaq́ earum
Virtus & splendor. stellæ est sua cuiq́ potestas:
Quandoquidẽ natura etiam sua cuiq́ tributa est.
Cœlum ergo est sedes tantum opportuna, locusque
Stellarum, non materia aut substantia earum.
Quid virtutis habet cœlum: est vis omnis in astris,
Astra regunt orbem terrarum, atq́ omnia mutãt:
Astra creant cuncta in terris, & cuncta gubernant
Hoc docet astronomus, communis opinio fert hoc.
Quare non solum raro densoq́ putandum est
Distingui à stellis cœlum, diuersa sed ipsis
Natura est etiam, & dispar faciesq́ vigorq́.
Quanta etiam sint astra, & num sine fine rotentur
Quo sũt fixa loca (vt visum est aliquãdo Platoni:)
An sint deserta, an quisquam versetur in illis,
Musa

Musa velim scire: vnde procor mihi singula pande
Non sunt astra quidem magna aquè. nanq; minora
Plurima sunt numero, vt possit comprendere nemo.
Sunt aliquot maiora etiam, sed pauca: sereno
Quæ passim cælo veneranda luce refulgent.
Ex quibus astronomi varias fecere figuras,
Et pinxere amplum diuersis æthera signis.
Ex his ergo astris maioribus (vt perhibent, qui
Astra sciunt, vtq; eclipsis phœbeia monstrat:
In qua Luna patet quanto sit corpore, fratris
Dum subiecta sui speciosum lumen opacat)
Quædam sunt tanta, vt totum terreq; marisq;
Excedant molem, ac spacio maiore nitescant:
Quamuis parua adeo videantur, propterea quòd
Tam longo distant à nobis interuallo.
Quippe aliquid quanto est longinquius, esse videtur
Tanto etiam minus, & spectantum lumina fallit.
Stellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæque suum circa centrum voluuntur ibidem
Semper: & hæc ratio est cur scintillare videntur:
Non ea quam fingunt quidam, quia longius absunt,
Proinde illas tremulum nobis ostendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana & puerilis habenda est.
Non etenim quicquam scintillat, quod procul absit
A nostro visu: minus atque obscurius illud
Sed tunc apparet, nec scintillatio, motu
Vlla carere potest. quare fixa astra mouentur,
Cum Sole vnà, illo motu quem diximus antè:
At non Saturnus talem, nec Iuppiter, & Mars

Efficiunt motum, nec Luna Mercuryúe
Aut Veneris sidus: verum hæc gaudent epicyclis.
Cur non scintillat Saturnus, Iuppiter, & Mars,
Vt Sol, quum tamen à nobis longè altius absint,
Nec magno à stellis fixi, discrimine distens?
Nimirum, quoniam, non sic voluuntur vti Sol,
Sed sua permittunt epicyclis corpora ferri.
Fortè aliquis solem non scintillare putabit.
At si nunc perspiciet summo quum mane resurgit,
Vel cum descendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc scintillare videbit.
Nec quisquam hoc adeo magnū ac mirabile dicat,
Singula si tali voluuntur sidera motu:
Nonne magis mirum est, tam immensi corpora cæli,
Tam celeri semper ferri vertigine, vt omnis
Præuertant volucres, ventosq; & fulmina vincant?
Vnde nota, ille pater rerum, mundique creator,
Omnia quæ fecit, distinxit in hæc duo, motum
Atque quietem. atque in terris centroque locata est
Ipsa quies propriè, possedit cætera motus.
Vnda fluit, semperque aër agitatur & ignis.
Præcipuè tamen in cælo est vix maxima motus:
Et quo quæque magis sphæra est sublimis, in illa
Fortior est motus, mundumq; rapacius ambit.
Quare illud cælum, quod primum mobile fertur,
Maximum habet motum. sed motus maximus ille est
Tēpore qui minimo spacio & loca maxima transit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,

Ni obstarent illi sphaeræ, quas continet in se,
Frænantes cursum illius, ne protinus omnem
Voluendo raperet secum terram, Oceanumque.
Quippe animal nullum posset tunc viuere in illis.
O rem mirandam in primis! quis non stupeat, quum
Secum agitat, tanta tam paruo tempore molem,
Tam longas transire vias, iterumque reuerti:
Nec cessare vnquam, & nullum sentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à dijs totum æthera volui:
Assignantque suum motorem cuilibet orbi:
Qui quasi pristino addictus, non desinat vnquam
Tam vastam versare molem noctésque diésque:
Nec quanuis cupiat, minimum requiescere possit.
Fœlix seruitio tali deus ille profecto.
Sed nugæ sunt hæ, commentaq; inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot morosophos tellus parit, & philodoxos.
Quare non tutum est facile omnia credere cuiuis:
Ille licet magni sit nominis, innumerasq;
Scribendo implerit nigra loligine chartas.
Magni sæpe viri mendacia magna loquuntur.
Et nemo est adeò prudens, quin sæpius erret.
Est igitur ratio in primis quærenda fidesque
Maior in ambiguis rationi est semper habenda,
Quàm dictis hominũ, nãq; hæc sunt falsa frequẽter.
Quid ratio ostendit? cælum stellasqúe moueri
A dijs, an per se, naturalique vigore?
Qualis honor, vel quale lucrũ, vel quãta voluptas
Esse potest diuis, versantibus æthera semper?

Vt stultorum hominum vita opportuna ministrent,
Vtque feras pecudes volucres pisces'q; gubernent:
Sícne decet dominos seruis seruire? deos'q;
Seruitio æterno damnari, vt pabula brutis,
Vt stultis prauis'q; ferant mortalibus escam?
Nónne decet potius libertas maxima diuos,
Vt quocunque velint faciles accedere possint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nusquam
Ire queant, semperq; loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli instantes operiq; rotæq;,
Nunquam decedant scamno, nunquam otia captent?
Est'ne illis adeo dulcis labor ille rotandi?
An labor ille potest diuis nunquam esse molestus?
O sapientum hominum sententia digna notatu.
Sed ratio obsistit, ratio manifesta reclamat:
Nil etenim per se æternum est, nisi conditor orbis.
Post ipsum æterna est rerum natura suarum.
Quas ipse ex nihilo, stabili sed lege creauit,
Vt non esse queant aliter quàm iusserat olim,
Quumprimum immensi iaceret fundamina mundi.
Sic aqua semper erit mollis, sic ignis adurens:
Sic stabilis tellus, sic semper mobilis aër,
Sic & circumagi cælum sine fine necesse est:
Sic forma & virtus herbis sua cuiq; tributa est,
Necnon arboribus, necnon animalibus ipsis,
Vt nullo possint mutari prorsus ab æuo:
Vsqueadeo ipsius naturæ immobilis ordo est.
Vsqueadeò est eadem semper diuina voluntas.
Quare si motus cæli est æternus, oportet.

Natu-

Naturalem esse, ut grauium leuiumq́; videmus.
Nã quod natura est proprium, nõ deficit unquam.
Si verò est alius motor, quandoque quiescet.
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potentior est quam
Astrorum & cœli, ut possint per se illa moueri,
Hæc vero nequeant, nisi dijs agitentur ab ipsis?
Terra ergo atque ignis sunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc quod non motoris egent alieni,
Sed per se à centro aut ad centrum tendere poßunt.
Credendum est igitur, cælestia corpora per se.
Atque suis formis, ut terra ignisq; moueri,
Natura est siquidem motore potentior omni,
Naturam vincit solus Deus: & nihil (ipso
Excepto) est melius natura, & maius in orbe.
Naturam verè appello, legem omnipotentis
Supremiq́; patris, quàm prima ab origine mundi
Cunctis imposuit rebus, iussitq; teneri
Inuiolabiliter, dum mundi secla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: unde
Quum rebus dant esse, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem,
Nempe suis res à formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipsas.
Hæc verè ac propriè natura est, & melius quàm
Forma aut materia, ut quidam posuere. etenim sunt
Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel causæ primæ, vel componentia prima:
Non autem natura. placent si nomina vera,

Et

Et nisi malimus dare falsa vocabula rebus.
Sed de hoc iam satis: ad reliqua accedamus, & vtrũ
Sint deserta poli pulcherrima regna beati,
An quisquam sedes illas teneatq; colatq;,
Præsens hora monet solitu nos dicere versu.
Quum cælum sit tam immensum, tantiq; decoris,
Conspicuum tot sideribus, tam nobile corpus,
Desertum & vacuũ & solum incultumq; manebit?
Terra autem innumeris gaudebit, & vnda colonis?
An mare vel tellus, locus est iucundior atque
Pulchrior & melior, vel toto maior Olympo?
Propter quod potiusquam æther mereantur habere
Tot ciuis & tam varijs animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mire speciosam intusq; forisq;,
Nolle tamen (stabulo excepto) permittere quenquã
Tam pulchras habitare ædes, vacuasq; tenere?
Nempe est totius mundi stabulum terra, in qua
Sunt omnes sordes, puluis, cænumq; fimumq;,
Ossa, putres carnes, varia excrementa animantum.
Quis memorare vnquã tot fœda immũdaq; posset,
Quæ tellus & pontus habent, ac semper habebunt?
Quis nescit pluuias, nebulas, nubesque, niuesque
Prælia ventorum, tempestatumque furores:
Quæ mare perturbant, quantũ terrã, aëra versant?
Terra tamen pontusq; tenent animalia multa:
At cælum vacuum, vacuum cælum esse putatur?
O vacuæ potius mentes, quæ creditis istud,

Quippe

Quippe suos etiam ciues habet æther: & astra
Singula, sunt vrbes cæli, sedesq; deorum.
Illic & reges, populi inueniuntur & illic
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hîc, vmbræ simulacraq; inania rerum,
Quas cito mors rapit, & tēp⁹ terit, inquinat aufert.
Illic fœlices, immortales, sapientes:
Hîc habitant miseri, mortales insipientes:
Illic pax & lux regnant, & summa voluptas:
Hîc bellū assiduū & tenebræ, & genus omne doloris.
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imo aude ô demens stabulum hoc preponere cælo,
Verùm aliquis dubitare potest, si durior æther
Est adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dij poterunt illic habitare, vel illac
Pergere? nimirum hoc fieri non posse videtur.
Preterea cum cælum ipsum non possit arari
Atque fodi, quonam pacto Bacchusq; Ceresq;
Nascentur, frugesque aliæ, quarum indiget vsus?
Friuola sunt hæc, & rugosa digna cachinno.
Nanque sit ipse licet multo solidissimus æther,
Peruius est tamen, & cedens cultoribus: & nil
Obstat quin facile huc possint se ferre vel illuc,
Et quacunque libet nihil impediente moueri.
Cælicolis etenim tenuissima corpora cunctis
Ille author mundi dedit, atque leuissima, quare
Ipsis non opus est foribus, patulisue fenestris:
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vsqueadeo est illis tenuis natura, potensq;.

Quis.

Quis,nisi vidißet pisces habitare sub vndis,
Sub limo ranas,salamandras viuere in igne,
Aëre chameleonta,& pasci rore cicadas,
Crederet?at vera hæc tamen & mira esse fatemur.
Plurima sunt,quæ quum fieri non posse putemus,
Sæpe tamen fieri possunt,& facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cælicolas,qui per cælum facile ire valerent,
Nullusq; cibi vel potus prorsus egerent?
Si potuit,certè voluit:nam turpe fuisset,
Tam pulchras sedes,tamq; amplas linquere inanes.
Atqui cælicolis non est opus,vt vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non sunt illis mortalia membra,
Quæ instaurare solet sensim labentia victus:
Nec citiunt vnquam diui,esuriúntue beati,
Denique nulla illos penitus contristat egestas.
Quippe vltra fines lunæ illætabile nil est.
Cuncta mala in terris posuit Deus,illaq; clausit
In medio,& vetuit sacrum contingere cœlum.
Ergo fœlices viuunt,nectarq; bibentes,
Ambrosiæ viridi pascuntur gramine,cuius
Copia magna oritur passim cælestibus aruis,
Cælicolum vero illorum fœlicior atq;
Nobilior vita est,leca qui magis alta frequentant.
Nam quanto æthereis locus est sublimior oris,
Tanto etiam melior,tantoq; beatior idem est.
Sed quid sunt maculæ illæ atræ quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diuersa loquuntur.

Nil

Nil per se in cælo lucet, nisi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem stellæ omnes, ipsaq; Luna:
Quæ quia cunctarum stellarũ est vltima, & imam
Sortita est cæli sedem, terrisq; propinquam.
Vt sit opaca magis, minus & sincera necesse est.
Vnde eius partes quum non æqualiter omnes
Sint albæ & densæ, & leues lucisq; capaces:
Hic non tota nitet luna, & maculosa videtur:
Nam partes albæ, & densæ, leuesq; receptant
Nocturnum solem, reliquis sine luce relictis.
Nocte igitur lucet, sed tempore luna diurno
In faciem nubis maculosa albescit Olympo.
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,
Mox redeunte die admittunt in lumine lumen,
Et proprium ostendunt amota fraude colorem.
Nanq; dies vera ostendit, nox fraudibus apta est.
An verò æternum sit cœlum, an cœperit olim,
Exspectetq; suum post plurima sæcula finem,
Pulchrum etiã scitu est. nã de hoc diuersa sophorum
Scripta extant: ait hic, negat ille. & opinio discors
Authorum, rem difficilem valde ambiguamq;
Arguit, & verum tenebrosa in sede latere.
Sunt qui principium credant habuisse, putentq;
Mundum ex materea æterna, quandoq; creatum
A summi virtute dei, quum non prius esset:
Atque duo hæc æterna aiunt, semperq; fuisse
Materiã summũq; Deum, à quibus omnia manant.
Contendunt quidã ex nihilo mundum esse creatum,
Materiamq; negant vllam antè omnino fuisse,

Sed verbo iussiq; Dei facta omnia censent.
Ast alij affirmant, freti rationibus, ipsum
Omni principio simul, omni fine carere.
Harum autem quænam propior sententia vera est?
Ipse quidem, nisi relligio prohiberet, & omnes
Christologi obstarent, tutantes dogmata Mosis,
Credere non aliud possem, quam semper ab æuo,
Ut nunc est, mundum mundique elementa fuisse,
Principijque expertem esse, ac sine fine futurum.
Nam cur non semper mundus fuit? an quia semper
Non potuit Deus, aut nesciuit condere: sed post
Doctior euadens didicit, demumque peregit?
An semper sciuit, potuitque: at noluit? unde hoc?
Cur potius voluit post quam prius? aut ratio quæ
Mutauit mentem illius? si non erat æquum,
Utileque hunc fieri mundũ: cur conditus vnquã est?
At si conueniens erat illum atq; vtile condi,
Quare tam sero fecit Deus? & quare ætas
Tam breuis est mundi? nam si fas credere cuncta
Christologis, nondum annorum bis quattuor implet
Millia, ab antiquo bene si numerantur Adamo.
Præterea quæ causa fuit qua condere vellet
Hũc mundũ deus? an quia mundi ipse huius egebat?
Si sic debebat prius ipsum condere, ne se
Torqueret talis tam longo tempore egestas.
Si non: cur fecit? frustra ne? an non decet ipsum
Frustra aliquid facere? hic etenim insipiẽtibus est mos.
Causa aliqua ergo fuit. sed quæ? nempe illius ingens
Haud dubiè bonitas, necnon immensa potestas,

Ne

Ne frustra intra se semper conclusa maneret
Utraque, sed potius cunctis effusa pateret.
Frustra etenim bonus atque potens is dicitur, à quo
Nil unquam fieri magnum egregiumq; videtur.
Si deus ergo fuit semper bonus atque potens, cur
Non voluit semper tam pulchrum cõdere mundum?
Cur in tam seros tantam rem distulit annos?
Nulla quidẽ ratio esse potest, nisi fingere quisquam
Absurdum velit, & nugas præponere vero.
Quare si humanæ rationi credere par est,
Æternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorsus, prorsus quoque fine carere.
At si aliter quondam dixit deus, & sua Mosi
Facta reuelauit, debemus credere Mosi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quiescat.
Nanque deus nunquam fallit, nec fallitur ipse,
Si modo dignatur quicquam mortalibus unquam
Dicere, si cuiquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam posuere, chaosq;,
Nugantur. nam cur deus hanc liquisset inanem,
Tanq; diu informem, potuit si condere mundum
Confestim, & primo momento cuncta creare?
Frustra differtur diuersa in tempora quicquid
Una eademq; potest fieri perniciter hora.
Sunt vero quidam æternum mundũ esse putantes,
A nullo factum tamen, à nulloque creatum:
Sed per se vt nunc est ante omnia secla fuisse,
Et per se vt nunc est post omnia secla futurum.
Quod certò falsum est: ratio quippe ipsa repugnat.

Esse etenim nunquam duo perfectissima possunt:
Nam dissentirent forsan, bellumque cierent.
Esto quod semper concordi pace manerent,
Frustra ponuntur duo maxima, sufficit vnum,
Quod saltem natura alijs prius esse necesse est.
Si prius est alijs, ergo est quoque causa aliorum:
Nanque prius causa efficiens est posteriorum:
Quocirca haud dubiè mundũ hũc deus ipse creauit
Ex nihilo æternum. sed quomodo si libet, audi.
Est bonitas æterna Dei, est æterna potestas:
Nónne eius potuit simul esse æterna voluntas
Gignendi mundum? quæ si fuit vt ratio vult,
Nil obstat quin æterno sit conditus æuo
Mundus ab artifice immenso, compagine mira.
Ut si quis solem æternum concesserit, idem
Æternum solis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus solis, sol causa vocatur.
Sed decedentes iam cælo elementa gradatim
Scrutemur, deque his quædã haud indigna loquamur.
Quidam sub cælo esse ignem dixere, propinquum
Contiguumque orbi lunæ, sed luce carentem:
Urentem tamen in primis, mireque calentem.
Quod verùm esse docet ratio, nam nocte videmus
Per sudum volitare faces, flammasque vagari
Aëra per liquidum, & delabi sidera cælo.
Quæ proinde veniunt, tenues quòd in aëra fumi
Altius ascendunt, superoque cremantur ab igni:
Nanque vapor duplex, alter leuis, aridus, aptus
Incendi, vnde ignes fiunt per inane volantes:

Alter

Alter frigidior, grauiorq́; & crassior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluuiæ, nubesq́;, niuesq́;,
Fulgura cum ventis, tonitrus, ros, grando, pruina.
Quod nisi sub cælo foret ignis, non vapor illic
Accendi posset, noctisq́; volare per vmbram.
Præterea quum ignis leuitate ipsum aëra vincat,
Altior haud dubie locus illi conuenit: ergo
Sub cælo est eius sedes, & proxima lunæ.
Infra ignem vero est aër, qui parte suprema
Accipit æthereum vicino ex igne calorem.
Pars media ipsius multo est gelidissima, & illic
Concrescunt nubes, conflantur fulmina vasto
Cum tonitru, varijq́; agitantes nubila venti,
Infima pars est calida, atq; humida. nã vapor ipsam
Humectat liquidis exhalans iugiter vndis,
Et calet ob solis radios tellure reflexos.
Hîc nebulæ, hîc pluuiæ, hîc tenuis cum rore pruina
Atq; niues varia ventorum sorte creantur.
Quippe data est ventis huius non parua potestas
Aëris: hi possunt æstiuo tempore frigus
Gignere, & hybernis diffundere mensibus æstum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
Hi nobis inferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Lybicis venit auster ab oris,
Spirat ab occasu Zephirus, borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidaq; oriuntur ab arcto.
Inter quos alij quoq; sunt quibus omnibus aër
Inferior seruit, tumq́; aere terra fretumq́;.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis

Nubibus emanant imbres floccique niuales:
Fulmen, ros, grando, matutinaque pruina:
Tempore, sed vario, varia ratione modoque,
Et variis etiam perflantibus aëra ventis.
Quorum qui mediae veniunt de parte diei,
Nubesque & nimbos pariunt, caelique calorem:
Qui verò ex Scythicis regionibus horrida gignunt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atque pruina,
Tempore brumali: sed caelum aestate serenant.
Fert Zephyrus flores, terramque virentibus herbis
Vestit, dans auibus cantum, siluisque decorem,
Eurus plerunque est bonus: at quandoque procellas
Concitat ingentes, terris, pelagoque timendas.
Hos ventos vel dii aërei, vel sidera mittunt.
Saepe etenim cum thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere diuûm:
Audiui exortum ventum, subitamque procellam,
Aut sata strauisse, aut haerentes vitibus vuas.
Materiam ventis praebet vapor ortus ab vndis.
Causa mouens ipsos, dii sunt quibus aëris est ius.
Verum haec non sapiunt vulgo, neque talia vulg
Credere vult. quid tum? gemmas ne apponite porcis:
Credite vos docti, quibus est mens altior, esse
Non solum in caelo, sed in aëre plurima diuum
Millia qui ventos tempestatesque ciere,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina possunt.
Non tamen esse nego causas alias quoque, nasci
Quae faciant ventos: veluti sol, lunaque & astra,

Praeser-

Præsertim septem quæ vulgo errantia dicunt:
Quorũ opera exhalás vapor ad diuersa mouetur,
Vidi ego, dum Romæ, Decimo regnante Leone,
Essem, opus à figulo factum, iuuenisq; figuram,
Efflantem angusto validum ventum oris hiatu:
Quippe caue infusam retinebat pectore lympham,
Quæ subiecto igni resoluta exibat ab ore,
In faciem venti validi, longeq; furebat.
Ergo etiam ventus resoluta emittitur vnda.
Dum vapor exhalans fugit impellente calore.
Nanq; fugare solent sese contraria semper.
Hac in parte etiam quam diximus aëris ima,
Apparere solent regalia fata cometæ,
Apparere solet variata coloribus Iris.
Hanc radij solis roranti in nube figurant:
Illos stella facit de septem errantibus vna,
Dum sibi subiecto radios impressa vapori,
Assimulat caudam, numenque in nube relinquit.
Haud aliter quàm quum circumnitet area lunam,
Area venturi (vt perhibent) prænuntia venti:
Aut cum tres solæ lucere aliquando videntur:
Nec sunt tres tamen, at subiectæ in corpore nubis,
Ceu quodam in speculo solis formatur imago.
Sub regione autem crassa imaq; aëris, vnda est:
Vnda inquam Oceani, quæ terram circuit omnem,
Angustoq; freto Herculeas ingressa columnas,
Diffundit sese, longè lateq; pererrans.
Hinc varium nomen sortitur, & hinc mare fertur
Ægeum, Ionium, Tyrrhenumq;, Adriaticumq;,

Et mare Erythræum, & quod Persidis alluit oras.
Hæc terra occultas perlabitur unda cauernas,
Et fluit ac refluit semper, variumq́ saporem
Accipit, vt varia est tellus, per viscera cuius
Transit, sulfureumq́ à sulfure mittit odorem.
Hinc est æterno quod tempore flumina currunt:
Quippe suos repetunt fontes, iterumq́ marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura vicissim.
Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Assiduè, vegetantq́ vt sanguis corpora terram:
Hæc eadem facit unda lacus, crassasq́ paludes,
Necnon perspicuos fontes puteosq́ perennes.
Deniq́ ab Oceano emanat vis omnis aquarum,
Quascunq́ orbis habet lymphas hic edidit omnes,
Partim sub terra, partim supra ingredientes,
Partim etiam nigris de nubibus egredientes:
Sed cur est adeò salsum mare, nunquid ab ipsa
Natura istud habet? non arbitror, at sapor omnis
Undarum à terra causam trahit, inueniuntur
In terra siquidem montes salis, hos tegit æquor,
Exugitq́ salem, liquidasq́ resoluit in undas.
Ergo sal, non sol causa est salsedinis huius.
Nam cur sol non stagna etiam salsa efficit idem?
Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Vsibus humanis, nimia salsedine abundans,
Natura Oceano substrauit prouida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior vberiorq́
Detexit nobis, nobisq́ reliquit apertam:
In qua sunt montes, colles, cliui, tumuliq́,

Conu-

Conualles, campi, rupes, fauces, iuga, rura,
Siluæ, stagna, lacus, fontes, fluuij, atq; paludes,
Oppida parua, vrbes magnæ, pagi, villæ, arces,
Saxa, metalla, hominum vitæ opportuna tuendæ.
Huic terræ, illiusq; opibus natura Deusq;
Præposuere hominem, & regem fecere animantum,
Quotquot pontus habet, quotquot tellure morantur:
Ingeniumq; illi ac mentem tribuêre, quibus se
Præponat cunctis, terrarumq; imperet orbi:
Atq; Deum agnoscens, illum metuatq; colatq;.
In medio terræ est centrum, quod sustinet ipsam.
Nam deus ad centrum iussit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipso
Possunt, atq; ideo terra est immobilis, & se
Sustinet in medio, ac propria grauitate tenetur.
Vndiq; enim ad centrum concurrit prona, globumq;
Efficit immensum, & densum, solidumq; et opacum:
Circa quem roseis noctesq; diesq; quadrugis
Sol vehitur: sed nox aduersa in parte creatur.
Quippe aliud nõ est quã terræ atq; æquoris vmbra.
Quæ si fortè ferit nocturnæ corpora lunæ,
Eclipsim facit, populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine diuam.
Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, est quum
Distans à nobis sol longius: at breuiores,
Quum redit, ad cancri borealia signa reuisit.
Causa huius tumor est terræ montesq; superbi,
Quos interposuit prudens natura, suis vt
Verticibus noctes mutato sidere mutent.

Nam quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
Tanto maiores veniunt a montibus umbræ:
Umbræ, quæ abscōdunt lucem, aurorāq; morantur,
Et spatio breuiore diem precedere cogunt.
Tunc spargit glacialis hiems sua frigora nobis,
Tunc æstas regna Antipodum decliuia torret.
Quum vero sol ad cancri loca summa recurrit,
Tunc nox fit breuior nobis, redeuntq; calores.
At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.
Sic vario cursu variat sol tempora, & annum
Quattuor in partes totum discriminat æquas:
Circuensq; orbem terrarum seruit vtrisque
Gentibus, & quæ sub terra versantur, & illis
Quæ supra, atque pari moderamine tēperat omnes,
Nam sub terra homines etiā sunt, non mare tantum,
Aut siluæ, neque enim solem natura diemque
Iussisset radios illic diffundere inanes.
Et solum seruire feris, generiq; natantum.
Nimirum tellus habitatur tota, nec vllus
Est locus, aut Zona vlla in qua non viuere possint
Mortales, aptasq; sibi componere sedes:
Sit licet immodicum frigus, vel maximus æstus
Illic assidu[illegible] natura vbi tristia fixit,
Læta adhibet, miscetque sagax aduersa secundis:
Atque vbi fert morbos, medicamina debita gignit.
Ergo vbicunq; calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flamina desunt.
Non siluæ vmbriferæ, & multis cum fontibus amnes,
Quæ valeant homines tanto defendere ab æstu.

Præte-

Præterea est illic semper nox æqua diei,
Quæ solis radios æquato frigore frenat.
Vnde fit vt Zonam mediam non esse putemus
Desertam omnino: multos sed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
Zonæ etiam extremæ, quas non habitarier aiunt,
Assiduis nimbis pressas glacieq; perenni,
Possunt nempe coli: vt ratio non friuola suadet.
Maxima nanq; locis lignorum copia in illis
Nascitur, & sunt illic hypocausta, grauesq;
Vestes, ex varijs animantum pellibus, vnde
Calfaciunt se mortales, hyemiq; resistunt,
Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec desunt illis alimenta, cibosq;
Indigenas partim, partim illuc vndiq; vectos
Accipiunt largè, & dapibus vescuntur opimis.
Non igitur verũ est quod quidam Græculus inquit,
Vnius tantùm Zonæ partem, exiguamq;
Naturam humano generi tribuisse colendam:
At reliquum terræ desertum prorsus, ab ipsis
Piscibus atq; feris duntaxat semper haberi.
Ab foret indignum certè hoc, natura minoris
Fecisset nos quam bruta, imperiumq; dedisset
In terris maius quam homini & spatiosius illis.
Quare siquã fides adhibenda est vera loquenti,
Haud dubiè tellus tota est habitabilis, & nil
Obstat quin possint mortales viuere vbiq;.
Naturæ auxilium in rebus non deficit vllis,
Ingeniumq; hominis durissima quæq; refringit.

Postre-

Postremò quoniam ad finem properamus, & hora
Iamdudum monet æthereos inuadere Pisces.
Propterea exponam paucis cur terra tremiscat,
Quæ vis tanta illa quatiat, cogatq; moueri.
Scire igitur licet, innumeras vastasq; cauernas
Sub terris esse, atq; illic quandoq; creari
Ingentes ventos: qui dum crudelia miscent
Prælia, concutiunt terram, nimioq; furore
Congressi euertunt totas cum mœnibus vrbes.
Donec parte aliqua erũpant facto agmine, & auras
Diffusi in vacuas non longa pace quiescant.
Gignuntur verò hi venti telluris in aluo
Ex fumis, quos vicina trahit ignis ab vnda.
Quippe ignes in se multos magnosq; perennni
Tempore nutrit humus (dictu mirabile) sed non
Falsa tamen refero credet qui viderit Ætnam,
Qui scatebras calidarum nusquã spectarit aquarũ,
Et qui vitiferi bene nouerit acta vesæui,
Hos agitant ventos qui subterranea regna
Dij manes habitant, cæcisq; morantur in antris.
Non etenim nugæ prorsus, nec inania verba
Sunt, quæ de Stygij rebus memorantur Auerni.
Nempe locus nullus frustra est: habitatur vbiq;
Sub terris, supra terras, inq; aëre & igni,
In cælo & supra cælum. est vbi regia summi
Induperatoris, mundum qui possidet omnem.
Musa vale: interea extremum meditare laborem.

LIBER. XII.

PISCES.

SVmme Deus, rex omnipotens, pater optime, cuius
Tam pulchrum tamq; immensum sapientia mūdū
Condidit ex nihilo, & regit, assidueq; tuetur.
Principium & finis rerum, cui omnia parent:
Quo maius, melius, speciosius, altius est nil:
Qui supra omne habitas cœlum, sine fine beatus:
Mens mea nunc ad te cupiens conscendere, Musis
Nō eget, aut Phœbo, aut Parnasso, aut fontibus illis
Vaniloqui quoscunq; solent haurire poëtæ,
Magnifica insano scripturi somnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis, alioq; fauore
Est opus, atq; alias sitientes quærimus vndas.
Te voco, te imploro, te posco, te precor vnum:
Ut cœpto iampridem operi, extremoq; labori
Adspires, tribuasq; optatum attingere finem.
Mitte tuum quæso Deus in mea pectora numen:
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & spectata alijs expromere possim,
Carminibusq; meis æternum acquirere honorem.
Sunt qui extra cœlum credant nihil esse, putentque
Ætheris in summo dorso consistere fines
Rerum, quos vltra natura extendere vires
Non queat ipsa suas, ac debilitata quiescat.
Quod falsum ratione mihi suadente videtur.
Nam si illic finis rerum est, vbi desinit æther,
Cur nihil vlterius fecit Deus? ân quia sciuit
Nil facere vlterius, propria defectus ab arte?

An

An quia non potuit? sed iure negatur vtrunq;.
Quippe Dei nullis est clausa scientia metis,
Et nullum patitur diuina potentia finem.
Non etenim res vlla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec seipse coercuit vltro.
Magna loquor, tamē hæc ratio quoq; magna proba-
Si res vlla Deum finit vel terminat, ergo (bit,
Fortior est res illa deo. nam quomodo posset
Efficere id, si non ipsum superaret agendo,
Quem finire cupit, quem circumscribere quærit?
At res nulla deum superat, neq; fortior ipso est.
Quare nec finire potest, nec se deus vltro
Limitibus cinxit. quis enim sibi ponere finem
Vellet, quum posset liberrimus esse, suasq;
Quantumcunq; sibi libeat diffundere vires?
Nemo est qui cupiat sese fecisse minorem:
Imò omnes quærunt maiora capescere semper,
Atq; aliquid semper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num deus ergo volet, quum possit maximus esse,
Ac sine fine potens, proprium cohibere vigorem,
Sponte sua, angustasq; sibi circundare metas?
Non decet hoc certe, quare nec credere fas est,
Esse deo finem, si non accepit ab vllo,
Nec dedit ipse sibi: vt ratio iam nostra probauit.
His ita præpositis, concludimus infinitum
Esse dei omnipotentis opus, ne vana potestas
Illius dici, & ne vana scientia possit.
Nam si extra cælum sciuit potuitq; creare

Plura

Plura quoq; & maiora deus, sed noluit, ergo
Scire ac posse suum frustra est, & prorsus inane.
Si sciret quisquam, & si posset gnauiter artem
Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil vnquam
Efficeret: frustra artificis sibi nomen haberet,
Et frustra propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars, imo deberet inertia dici.
Verum in diuina natura credere par est,
Esse nihil frustra aut vanū, pulcherrima quum sit.
Quæcunq; ergo deus potuit, fecit quoq;, virtus
Ne sua vana foret, ne semper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum est
Fecisse infinita, omnemq; explesse vigorem,
Nec seruasse in se vanum vel inutile quicquam,
Atqui infinitum corpus posse esse negauit
Doctus Aristoteles: ego in hoc assentior illi.
Quippe extra cæli fines non ponimus vllum
Corpus: sed purā, immensam, & sine corpore lucem:
Lucem qua nostri solis longe minor est lux:
Lucem, quam terreni oculi non cernere possent:
Lucem, quam ex sese effundit deus infinitam,
In qua habitant cum rege suo dij nobiliores,
Cætera turba minor versatur in æthere semper.
Ergo triplex regnum est: ac mundi portio triplex:
Cælestis, subcælestis, quarum vtraq; fine
Clausa suo est, reliquam non vllus terminus ambit,
Quæ supra cælum splendescit lumine miro.
Forte aliquis dicet, nullam sine corpore lucem
Posse dari, vnde extra cælum lucem esse negabit:
Sed

Sed frustra oblatrat nobis, frustraq; resistunt.
Nam ratio mea dicta probat, verumq; tuetur.
Dic quæso, cur sol lucet? num quod sua per se est
Lucida materia: an potius sua forma dat illi
Hanc lucem, quæ tam vastum complectitur orbem?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus esse,
Ut perhibent physici: quibus & nos adstipulamur.
Forma igitur solis causa est vt luceat: & non
Materia. à forma vis & decor effluit omnis.
Quod si corporeis formis lux tanta tributa est,
Cur incorporeis lucem posse esse negamus?
Præsertim quum sint puræ magis, & tenues, &
Participes multo vberius pulchriq; boniq;.
Ergo Deûm formæ lucent vehementer: at illa
Lux non est oculis mortalibus apta videri:
Imo inter diuos quo quisq; potentior est &
Dignior, hoc etiam maiori lumine fulget.
Non aurum, non gemmæ illis, non purpura honorem
Affert, vt nobis: lux est sua gloria diuis.
Vtq; inter stellas multo nitidissimus est sol:
Sic inter diuos lucet Rex ille deorum,
Non tamen obscurat reliquos, quin perficit illos:
Tanta eius bonitas est, & sapientia tanta.
Fortè etiam obijciet, subiectum esse aëra lucis,
Ac fundamentum: proinde aër est vbi nullus,
Extra oras cœli summi, lucem esse negabit.
Sed pariter nunc à vero decedit, vt antè.
Non etenim est aer subiectum luminis, & non
Est (vt peruersè arbitratur) in aere lumen:

Imo

Imo aër contrà est in lumine, si bene cernat,
Non quid Aristoteles, sed quid ratio asserat ipsa.
Nam si adstans foribus clausis accensa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obscuras, quatiatq; aliquis tunc aëra, iuxta
Luminis immissi radium, transire per ipsum
Aër cogetur radium, nil lumine moto.
Si vero ipse aër subiectum luminis esset,
Nempe eodem motu radius quateretur & aer,
Cumq; suo haud dubiè subiecto lumen adiret.
Præterea siquis nocturno tempore tædam
Accensam properans gestet, lux illa mouetur
Assiduè, mutatq; locum, illustratq; tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aer ipse quiescit,
Immotusq; manet, tæda currente per ipsum.
Quod si aer esset subiectum lucis, abiret,
Progrediens cum luce simul, numero vnus & idem.
Hoc autem non fit, sed lux stante aëre pergit,
Libera per sese, & tædam comitatur euntem.
Vnde patet, quod lux non indiget aëre, tanquam
Subiecto: sed stare potest absq; aeris vsu.
Præsertim lux illa dei pulcherrima, cuius
Particula impressa est in nostri corpore solis,
Atq; illic tanquam in speculo comprensa tenetur.
Nam veluti in propria sphæra non cernitur ignis
Sub luna positus, sed si accendatur in ipso
Materia, apparent tunc astra cadentia cælo,
Ignitæq; trabes æstiua nocte micantes,
Atq; aliaid genus humanas turbantia mentes:

Sic lux illa Dei per se nequit ipsa videri
Corporeis oculis: at fixa in Sole nitescit,
Propter materiam solis, quæ aptissima luci est,
Quippe ipsam talem facit Deus, ut sua possit
Illic lux recipi, & toto fulgescere in orbe,
Allatura diem, & vitam & bona plurima rebus.
Illa etiam lux diuina est impressa aliorum
Diuorum formis: quamuis non omnibus æquè:
Ut non stellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis una alia, quanto hæc perfectior illa est,
Utque potest candela alias accendere plures,
Non tamen ipsa suum amittit minuitue nitorem:
Haud secus illa Dei lux inuiolata, nihilque
Decrescens, alios impertit lumine diuos.
Verum aliquis nunc me dubitans fortasse rogabit,
An præter lucem quam diximus infinitam,
Quicquã aliud quoque sit, magni extra mœnia mũdi.
Sit licet indignũ, atque impar mortalibus ausis:
Ire tamen tentabo viam, qua nulla priorum
Hactenus apparent nobis vestigia vatum,
Thesaurosque Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipse volet, solitoque fauore iuuabit.
Principio patrem rerum, authoremque fatendum est
Esse Deum, atque ipso omne bonũ pulchrumque creari.
Quin summũ pulchrũ atque bonũ vere ipse vocatur.
Ergo vbicunque manet Deus, illic gloria secum
Stat sua, & omne bonũ ac pulchrũ reperitur ibidẽ.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther
Pulchri habet, atque boni, totũ illud cernitur extra
Cælestes orbes, vbi summi est regia patris.

Et quanquam rebus non ulla in talibus insit
Materia, haud ideo tamen entia falsa putato.
Nam sunt vera magis, magis & perfecta, magisq;
Pulchra his materiæ quibus est data portio rebus.
Forma etenim quæcunque ipsam se sustinet, absque
Materiæ auxilio, longe est perfectior illa
Quæ sine materia per se consistere non quit.
Ergo illic formæ rerum sine materia sunt
Perfectæ ac puræ: quas nec longeua vetustas
Lædere, nec vis ulla potest dissoluere fati.
Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit.
Ex quibus emanant fœlicia gaudia diuis:
Gaudia quæ nequeunt humana voce referri:
Gaudia quæ nullo possunt amittier æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit: quamuis turba inuida tanti
Scripta viri carpat, risuq; illudat amaro.
Sed cunctis non nosse datum est mysteria diuum:
Pauci hæc percipiunt, mundi quibus annuit author,
Datque suum, vt possint speculari talia, lumen.
Postremo diuûm sunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas,
Vel pisces Nereus, vel stellas maximus æther:
Imo horum numerus, numero non clauditur vllo.
Nam cur finitos fecit deus, infinitos
Si potuit facere? vt sua gloria latior esset?
Præsertim quum sit prorsus sine limite mundus,
Vt suprà ostensum, & stabili ratione probatum est.

Verum incorporei quum sint, omniq; carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non senio ægrescunt, & nil patiuntur amari.
Non somno aut esca vtuntur, nullumq; laborem
Norunt, perpetua est illis & læta iuuentus,
Summaq; libertas: nulli seruitur ab vllo,
Nec quisquam cogit, nec quisquam cogitur: vnum
Duntaxat dominum agnoscunt, Regemq;, Patremq;
Communem cunctis: illum venerantur amantq;,
Vltro illi adsistunt, parent vltrò, atque ministrant,
Gaudentes, eius laudes & facta canentes,
Quisque illi studet obsequio ac pietate placere.
Bella absunt, odio nullo inuidiáue laborant.
Pax æterna viget, concordia maxima amorq;
Mutuus est illis semper, nulla insidiarum
Suspicio, nullúsue dolus sentitur ab illis.
Denique totius pars illa est optima mundi:
Quiq; illic viuunt, sunt longe nobiliores,
Quã qui habitãt cælũ, & sacris versantur in astris,
Nam quanto inferior, terraq; propinquior orbis
Quilibet est, tanto diuos tenet ille minores,
Atq; minora bona, & tanto est quoq; vilior idem.
Vnde vt qui supra cæli fastigia viuunt,
Sunt summe pulchri atq; boni, summeq; beati:
Sic qui obscura habitant telluris viscera, summè
Turpes & praui & miseri inueniuntur, & illic
Non temere esse olim finxerunt tartara vates:
Tartara, vbi scelerum mortales digna suorum
Præmia post mortem accipiunt, clausiq; tenebris
Æternis frustra requiem, pacemq; requirunt.

Sed quid ego in ventos effundo, hæc verba, laborans
Incessum, & cæcis cupiens ostendere lucem?
Vsque adeò genus humanum delirat, vt esse
Nequaquam credat superos, infernaq; regna.
Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, vt viuere semper.
Hinc est quod solis inhiant noctesq; diesq;
Diuitijs: hæc est illorum maxima cura,
Vt fiant præ alijs auro gemmisq; potentes.
Aurū omnes vtcunq; volunt, spes omnis in auro est.
Hinc currit furiosa audax in prælia miles:
Hinc natis, vxore, domo patriaq; relictis
Mercator maris vndisoni per cærula vectus
Veliuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quisque dolis studet ac furtis, vt congerat aurum:
Aurū omnes cupiūt & amant, placet omnibus aurū
Nec pœnas metuunt vllas, vbi vita recessit.
O prorsus terreni homines, solaque figura
Discreti à brutis! solum cognoscitis aurum?
Per quod nil differt à stulto vir sapiens, &
Quod plerunque malis sors improba donat abundè?
Discite nonnulla esse auro longè meliora,
Quæ stultis prauisq; Deus concedere non vult.
Hæc sunt virtutes, pietas, prudentia, nec non
Iustitia, & cunctis potior sapientia rebus.
Hæc bona quisquis habet deus est mortalis, & idem
Immortalis homo, fœlix post fata futurus.
At qui non habet, & vitijs sese inquinat atris:
Morte obita in tenebras præceps rapietur auernas.

Hæc non sunt nugæ, aut fabellæ, aut somnia: sed sunt
Vera quidem, imo etiam verissima. credite cæci,
Credite: væ vobis, si non credetis: abibit
Nam citò vita, & me verum dixisse scietis
Tunc demum quum vos Plutonia regna tenebunt.
Ridetis nunc: sed risus vertetur amaras
In lacrymas, tristesq́ ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit quum nudi, inopes, miseriq́ iacebunt,
Auxiliumque humili ac lacrymosa voce rogabunt
Multi, qui nunc diuitijs regnoque superbi,
Præ se despiciunt cunctos hominesq́ deosq́,
Unde ô vos quibus est cordi iustumq́ue piumq́ue,
Sortiti meliorem animam, diuina propago,
Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ sors
Improba largiri stultis solet atque scelestis,
Et quæ post paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & spem ne ponite in illis.
Quærite duntaxat quantum vitæ exigit vsus,
Exiguum sat erit: contenti viuite paruo.
Sed sit vester amor cœlum, cœlestia totis
Viribus appeti, & huc omnes intendite sensus:
In cœlo sunt vera bona & durantia semper,
Quæ nemo stultus, nemo sceleratus habebit.
In terris quæcunq́ placent, sunt omnia nugæ:
Quas stulti & terreni homines, pecudumq́ sodales
Optant inprimis, atque hæc bona maxima censent:
Propter quæ subeunt discrimina mille, cientq́
Prælia, & opponunt stultissima pectora morti:
His sese extollunt. scarabei stercore gaudent:
Vilia delectant viles & turpia turpes

Terrenis igitur terrena hæc linquite, porci
Lætentur cœno, placeant cælestia vobis.
Magna decent magnos: sunt fortia fortibus apta.
Terra breue hospitiũ est. patriã deus æthere vestrã
Constituit: patrias optate reuisere sedes.
Vt quum corporeo egressi de carcere, edendos
Liqueritis canibus vestros, aut vermibus artus.
Illic possitis fœlices viuere semper,
Exempti à carne immunda, membrisq; caducis:
In quibus inclusi, multos fortasse labores,
Et multos morbos, & tristia multa tulistis,
In mortis regno, & lacrymarum valle manentes.
Nomine enim tali digna est hæc terra vocari,
Quæ mũdi stabulũ, & genitrix, altrixq; malorũ est:
Regnat vbi insanus dæmon, scelerum pater & rex.
Propterea memores mortis vos esse frequenter
Conuenit, & versare animo, quam proxima sit mors
Semper, & immineat, teloq; minetur adunco.
Quam de improuisò inuadat, quæ sæpe iuuentam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos.
O fragilis nimium, innumerisq; obnoxia vita
Casibus, ô nimium breuis atque incerta, recedens
Fumi instar! nunc hic moritur, nunc ille: hodie tu:
Cras ego. sic demum paulatim extinguimur omnes,
Non secus ac pecudes, lanius quas seruat ouili
Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias, post cras alias: sic denique cunctas
Dilaniat, donec caulæ reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnite, cuius

Principiũ est fletus, medium labor, & dolor: at mors
Finis. quis talem vitam nisi stultus amabit?
Vitam aliam sperate, aliam affectate: vbi nullus
Est fletus, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nẽpe hæc vos manet: hæc dabitur post funera vobis,
Qui vitia odistis, sanctéque deum coluistis:
Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
Sed casti, innocui, veri, purique fuistis.
Fortè aliqui ex his, qui credũt intra æthera & extra
Esse deos, vellent artem quoque discere (si qua est)
Per quam illos possent affari, illosq; videre.
O quàm sublime hoc, & quam mirabile donum est,
Quo nihil in terris homini contingere maius
Posse puto: ac pauci tanto dignantur honore.
Nam cum dæmonibus multi fortasse loquuntur:
Quos facilè alliciunt precibus, sacrisq; peractis,
Cum procul à terris non sint, & in aëre viuant,
Atq; hominũ cœtus videant adeantq; frequenter.
Imo vltro apparent multis, vltroq; ministrant:
Et iuuenum magno interdum capiuntur amore.
Dij vero æthereì terras odere, hominumq;
Res dedignantur cognoscere, & impia facta
Ipsorum detestantur, renuuntq; videre
Quippe quibus benecõpertũ est quã stulta & iniqua
Sit natura hominum, quã fallax, perfida, & audax,
Contemptrix, spretrix, blasphematrixq; deorum.
Quare compellare ipsos, & cernere coram,
Difficilis nimium labor est, & gratia rara:
Quandoquidẽ occludunt humanis vocibus aures,
Auertuntq; oculos ab eorum muneribus: qui

Postquam se furtis ditarunt atque rapinis,
Particulam exiguam rerum non iure suarum
Addicunt templis, cœlum venale putantes.
O bipedes asini, diuos censetis auaros?
Et gemmas cupere, & fuluo lætarier auro?
Aut vestri auxilij, vestriq; fauoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant:
Cum sint fœlices, atq; omni ex parte beati.
Cum sua sint quæcunq; tenent tellus, mare, & æther.
Quomodo quæ sua sunt diuis donare potestis?
Nónne ipsi potius donant hæc omnia vobis?
Ergo cum precibus flecti donisq; recusent,
Ardua res nimis est illis præsentibus uti.
Ardua sed quanquam res est, tamen aggrediemur:
Et quid in hoc valeant vires nostræ experiemur.
Principio causas quibus ipsis gratificari
Possimus superis, inuestigare necesse est:
Nam neque diuitijs, neque nobilitate mouentur,
Non regno, imperióue vllo, clarisue triumphis,
Nec curant, siquis forma vel robore præstet.
Talia contemnunt prorsus: nec talia propter
Audire, aut saltem dignantur cernere quenquam:
Vnde alia est quærenda via, vt mereamur eorum
Conspectu alloquioq; frui. mea carmina forsan
Hanc monstrare viam poterunt, artemq; docere:
Si modo tam pulchris adspirant numina cœptis.
Prima est mundicies animiq; & corporis, ob quam
Dijs homo fit gratus, diuumq; meretur amorem.

Quippe omne immũdũ odere, & vemẽter abhorrẽt:
Usq; adeò ipsorum pulcherrima & optima vita est.
Quare danda opera in primis vt simus ad vnguem
Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus vllis,
Veste atra exuti, & niueo candore decori.
Candida conueniunt superis, at manibus atra.
Difficile hoc, fateor: nam quis sine crimine vitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuiq; suum impressit vitium natura, nihilq; est
Tam pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur.
Sunt quædam peccata tamen, tam friuola, tamq;
Exigua, vt propè nil offendant lumina diuûm:
Vnde his non indignantur. nam talia non sunt
Vlcera, sed tanquam specioso in corpore naui,
Queis facile indulgent veniam pia numina, quãdo
Norunt quã infirma & fragilis natura hominũ sit.
At nox is grauibus valde offenduntur, & omnes
Oderunt, spernunt, detestanturq; scelestos,
Nec tales audire volunt: nisi se prius ipsi
Mundarint multis lacrymis peccata lauantes,
Abstulerintq; atras maculas candore reducto,
Et veniam, precibusq; pijs animiq; dolore
Quæsierint, iterum virtutis calle reperto,
Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas solet exuuias deponere serpens:
Qui renouatus abit, spolio inter saxa relicto,
Et caput in cælum attollens, animoq; superbus
Ingeminat trifidis horrentia sibila linguis.
Sic dij placantur. sic se quum rite vocantur
Ostendunt, & sic nobis oracula dantur.

Est aliud tamen addendum, niueoq; colori
Iungendus roseus. facies pulcherrima tunc est
Quum prophyrico variatur candida rubro.
Quid color hic roseus sibi vult? designat amorem.
Quippe amor est igni similis, flammasq; rubentes
Ignis habere solet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus est præter iam dicta, vt numina amemus
Vamenter, nam quisquis amat, fit dignus amari.
Quisquis amat superos, & purè viuit, ab illis
Non poterit sperni, & fructu potietur amoris:
Quodq; petet, tandem accipiet, fietq; beatus.
Sed quis amat superos? an qui desiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An qui in delicijs volucres habet? & canibus rem
Insanus patriam. vel equis oblimat alendis?
An qui omni studio fumosos ambit honores,
Histrio fortunæ, & residens in culmine bubo?
An qui in diuitijs cor fixit, & omnibus illas
Artibus agglomerat, quas numinis instar adorat?
Credite: qui terrena volunt, cælestia nolunt.
Nemo potest dominis rectè seruire duobus.
Candida quisquis amat, contemnat nigra necesse est.
Tristatur tenebris qui solis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro.
Qui ad terram accedit, cælum fugit: æthera amare
Nemo potest, nisi sit terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere possunt
Hæc terrena, alisq; animi se attollere cælo.
Cur? quia difficile est, fateor. sed præmia magna

Efficiunt

Efficiunt facilem atque leuem quemcunque laborem.
Quid maius quam præsentes agnoscere diuos?
Cernere & affari? nempe hæc est maxima merces,
Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignaui vellent lucrari, & scalpere ventrem:
Difficile est virtutis iter. tamen impiger illam
Assequitur, necnon precium virtutis honorem.
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles,
Ignauus vero ac timidus sine laude iacebit.
Ergo laborandum est totis conatibus, vt nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis
Prospera succedunt, viuis, ac morte solutis.
Quid tanti facimus terram, quam linquere oportet
Momento exiguo? cæci fugitiua putamus
Æternis potiora bonis, quæ insania nostra est?
Postremo reliquum est vt crebris supplicibusque
Insistat precibus qui vult commercia diuum.
Non satis est petiisse semel: multumque diuque
Orandum est, donec longo post tempore victor
Ac voti compos diuina luce fruatur.
Non annosa vno quercus deciditur ictu,
Non stilla vna cauat marmor, neque protinus vno est
Condita Roma die: segetes, animalia syluæ
Paulatim fiunt, longoque augentur ab æuo.
Tu tantum tamque insigne ac mirabile credis
Posse opus extemplo fieri, minimoque labore?
Non sic ad magnos facile est accedere reges,
Et compellare, & coram auscultare vicissim.
Nonne deos longe meliores regibus esse
Censes? cur igitur venient, nisi sæpe vocentur,

Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis terq; quaterq;
Quaq; dic ingeminare preces, superosq; rogare,
Vt se dignentur quandoq; ostendere nobis,
Alloquioq; suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, veniunt, mihi credite, tandem,
Nosq; suo aduentu misera hac in carne beabunt,
Et mox in cælo secum sine fine tenebunt,
Est vbi vera salus, & fœlicissima vita:
Tunc ire ad mundum archetypum sæpe, atq; redire,
Cunctarumq; patrem rerum spectare licebit:
Quo melius nihil esse potest, neq; pulchrius vsquam.
Qui cuiusq; boni ac pulchri fons, author, origo est.
Multi autem non posse putant contingere, vt villi
In terris posito diui apparere, loquiue
Dignentur: meq; arbitrantur fingere nugas.
His facile ignosco. neq; enim dedit omnibus vnum
Natura ingenium: quidam cœlestia semper
Mente agitant, semperq; aliquid sublime reuoluūt:
Nonnulli tantùm quæ sunt mediocria curant,
Nec procul à terris multum se attollere gaudent.
Innumeri tellure iacent, nec surgere possunt
Omnino, totoq; animo tellure morantur:
Non secus ac volucres spatiantur in aëre quædam
Sublimi, & leuibus pennis altissima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aëris oras,
Nec multum sublime volant: pars cætera in imo
Versatur spacio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est si nostris credere dictis

Turba

Turba nequit: siquidem turbæ crassissima mens est.
Vera tamen sunt quæ dixi. nam quomodo quisquam
Montibus in rigidis inter deserta manere
Solus sponte sua, & tam duram ducere vitam
Posset? nempe breui rueret, nisi quis deus illum
Consolans blande, tanto mœrore leuaret.
Credite, qui loca sola colit, desertaque, vitans
Humanos cœtus: aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum.
Hoc pacto priscos olim vixisse prophetas
Fama refert. multos etiam post funera Christi
Quos sanctos dixere patres & tempore nostro
Complures tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cum prudenter sciteq; loquantur,
Cum faciant miranda, & cum ventura recludant,
Deliros, hebetes, contemnendosq; putabis?
An magis afflatos diuino numine credes?
Præterea multos Ecclesia sancta fuisse
Affirmat, qui sæpe deos videre beatos,
Credere cur nolim, cum sancta Ecclesia dicat?
Non sunt nugæ igitur sed consentanea vero,
Posse hominem affare diuos coram, atque videre:
Quod reor esse bonum summum, finemq; bonorum
Cunctorum quæcunq; homini contingere possunt,
Donec præsentis vitæ freta turbida sulcat.
Cum vero elapsus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens secum hæc tria, quæ sibi semper
Sunt propria; mentem, sensum, motum: ætheris oras
Exultans petet, & fœlix perfecta erit illic:
Quippe habitans cum dijs, Deus efficietur & ipse.

O cælum immensum, ô pulcherrima regia diuûm,
Quam pura es, quam perspicua & mirabilis, & quot
Vndiq; sideribus varijs ornata renides,
Regia cunctarum plenissima deliciarum.
Nam si tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominum locus ac pecudum, vilissima mundi
Portio: quid de te censendum? stant vbi sancti
Cælicolæ, rerum domini, regesq; beati?
O vtinam postquam mea tristia fila sorores
Lanificæ implerint, liceat mihi corporis huius
Exemplo latebris, illuc accedere, & illis
Delitijs tam mirandis sine fine potiri.
Iamq; ego Zodiaci diuino munere nostri,
Sidera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo studio longoq; labore
Confectum tandem, atque extremo limite clausum.
Quas tibi agam grates, ô mundi maxime princeps.
Qui me iussisti tam pulchra & grandia cœpta
Audere, audentiq; animum viresq; dedisti?
Gloria lausq; tua est, siquid mea pagina pulchri
Continet atq; boni: pulchrum nanq; omne bonumq;
Ex te oritur. tu principium finisq; fuisti
Tanti operis, tu rexisti mentemq; manumq;
Gratulor ergo tibi soli, tuus est honor omnis.
Siqua tamen mihi debetur mercedula, posco
Te Deus hoc, vt quando aderit meta vltima vitæ,
Vitæ, quam noctu per inania somnia duco:
Quam redeunte die varius labor vrget & angit:
Vitæ, quam nemo sapiens non nouit amaram:

Parce-

Parcere digneris misero mihi, crimina delens
Omnia quæ admisi (heu) mentis caligine cæca,
Atq; animam patiare meam requiescere cælo.
Tu liber interea diuersa per oppida curre,
Inuidiam subiture grauem. nam multus vbiq;
Oblatrator erit, cuius lacerabere morsu.
Non deerunt certe, qui cùm nil edere possint
Dignum laude, tamen gaudent maledicere semper,
Carpendisq; alijs famam venantur inanem:
Hos tu liuidulos catulos, orisq; maligni,
Exosus refuge, & doctos inquire bonosq;,
Qui pauci sunt: sed paucis potes esse beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
Hos reuerenter adi, & merces his exere nostras.
Quas si laudarint, satis est: quid cætera dicat
Turba parum cura, & vulgi conuitia ride.
Iuditium vulgi insulsum, imbecillaq; mens est:
Stulta placent stultis: obsonia quisq; palato
Digna suo quærit, non omnibus vna voluptas:
Sed docti atq; boni, quæ sunt pia, vera, & honesta,
Auscultant, auideq; legunt, discuntque libenter.
Hic cibus illorum est, hæc consolatio mentis.
Talibus ergo viris (nisi me præsagia fallunt)
Gratus eris, vultuq; hilari spectabere ab illis.
Vade igitur fœlix liber, & longissima viue
Tempora: quumq; meos tellus obduxerat artus,
Tu varios populos diuersaq; regna superstes,
Quære, studeq; meum latè diffundere nomen.

FINIS.

Rerum ac verborum toto hoc opere memorabilium,

INDEX.

ani-

astuti

capri-

sub

consci-

in-

Epi-

F.

filio-

somnia

igno-

Iucun-

liber-

malo-

Mercu-

mores

mura-

Nepa

Orestis

pie-

prin-

sanc-

scara-

ſen-

mo-

sphæ-

stul-

FINIS.

HEINRICHVS PANTALE-
on Basiliensis ad Christianæ iu-
uentutis moderatores.

Hactenus inflatas nugas falsosque poëtas,
Græcia quos mendax, Ethnica turba, dedit,
Legimus heu omnes pueri, iuuenesque, senesque,
In celebri cœtu, christiadumque scholis.
Ergo MARCELLVS virtutis culmina scandens,
Vera modo nobis & meliora tulit:
Non hic Harpyas, Circes, vastosque Cyclopes,
Non vanos superos, nomina ficta docet.
Sed quæ prudentum collegit turba Sophorum,
Sublimes animos quæ super astra leuant.
Quæ sint summa bona, & venturæ gaudia vitæ
Quæ nos sollicitos nocte dieque tenent
Exposuit sanctè: credo illi assistere Musas
Ordine sic pulchro verba diserta canit.
Hunc igitur placuit nostro renouare labore,
Omnibus vt pateat gloria lausque Dei,
Vt pueri imberbes discant pia dogmata primum,
Cætera post vatum dulcia scripta legant.
Vos ergo patres diuinam quæso poësin
Tradite discipulis, præmia magna refert.
Alta subincluso retinet mysteria sensu
Omnibus Attalicas vndique pandit opes.